

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI**

**YETİŞKİN BİREYLERDE YAŞLILIK ALGISI VE EMEKLİLİĞE İLİŞKİN
BEKLENTİLERİ: BOLU İLİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Alperen YILDIRIM

DANIŞMAN: Dr. Öğr. Üyesi Recep ÇELİK

**YALOVA
MAYIS 2025**

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

YETİŞKİN BİREYLERDE YAŞLILIK ALGISI VE EMEKLİLİĞE İLİŞKİN
BEKLENTİLERİ: BOLU İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Alperen YILDIRIM
218212016

DANIŞMAN: Dr. Öğr. Üyesi. Recep ÇELİK

YALOVA
MAYIS 2025

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım “Yetişkin Bireylerde Yaşlılık Algısı ve Emekliliğe İlişkin Beklentileri: Bolu İli Örneği” başlıklı bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Alperen YILDIRIM

ÖNSÖZ

Lisans ve yüksek lisans eğitimim süresince değerli vaktini ayırarak bilgi ve deneyimiyle bana yol gösteren; hoşgörüsü, sabrı ve sürekli desteğiyle her zaman yanımda olan kıymetli danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Recep ÇELİK'e en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez savunma sürecinde gösterdikleri yapıcı yaklaşımları ve değerlendirmeleriyle çalışmama katkı sunan, akademik görüşleriyle tezimin gelişimini destekleyen saygıdeğer jüri üyelerim Sayın Doç. Dr. Yasin AKYILDIZ ve Sayın Prof. Dr. Harun CEYLAN'a teşekkür ederim.

Çalışmama katılım gösteren tüm katılımcılara ve yardımcı olan herkese teşekkür ederim.

Desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen ve her zaman yanımda olan aileme sonsuz şükranlarımı sunuyorum.

MAYIS 2025

Alperen YILDIRIM

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xv
ÖZET	xvii
ABSTRACT	xix
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu.....	4
1.2. Araştırmanın Problemi	4
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Araştırmanın Amacı	5
1.5. Araştırmanın Yöntemi	6
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
2. KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. Yaşlanma ve Yaşlılık.....	7
2.2. Yaşlanma Türleri	9
2.2.1. Kronolojik yaşlanma.....	9
2.2.2. Biyolojik yaşlanma	10
2.2.3. Psikolojik yaşlanma	10
2.2.4. Sosyolojik yaşlanma	11
2.2.5. Toplumsal yaşlanma	12
2.3. Yaşlılık Kuramları	13
2.3.1. Yaşamdan geri çekilme kuramı	13
2.3.2. Aktivite-Etkinlik kuramı.....	14
2.3.3. Süreklilik kuramı	14
2.3.4. Rol kaybetme kuramı.....	15
2.4. Yetişkinlik Dönemi	16
2.5. Başarılı Yaşlanma.....	16
2.6. Yaşlılık Algısı.....	19
2.7. Demografik Dönüşüm	23
2.7.1. Dünya’da yaşlı nüfus	27
2.7.2. Türkiye’de yaşlı nüfus	28
2.8. Emeklilik	31

2.8.1. Emeklilik yaşı	33
2.8.2. Bireysel emeklilik sistemi.....	36
2.8.3. Yaşlılık ve emeklilik.....	38
2.9. Emeklilik Beklentisi	39
2.10. Emeklilikte Karşılaşılan Sorunlar.....	40
2.10.1. Sağlık sorunları	41
2.10.2. Psiko-sosyal sorunlar	42
2.10.3. Ekonomik sorunlar.....	43
2.11. Yaşlılık ve Sosyal Hizmet	46
2.12. İlgili Literatür	49
2.12.1. Yerel araştırmalar	49
2.12.2. Uluslararası araştırmalar	52
3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	57
3.1. Araştırmanın Modeli	57
3.1.1. Betimleyici model.....	59
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	60
3.3. Veri Toplama Araçları.....	61
3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi	63
4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI	67
4.1. Katılımcıların Sosyo-demografik Bilgileri.....	67
4.2. Yaşlılık Algısı ve Yaşlılığa Dair Düşüncelere Yönelik Bulgular.....	69
4.2.1. Yaşlılık tanımları	69
4.2.2. Sosyal yaşamda yaşlıların konumu.....	70
4.2.3. Yaş almak yaşlanmak	72
4.2.4. Yaşlanma süreçlerinin değerlendirilmesi.....	75
4.3. Emeklilik ve Emekliliğe Yönelik Düşüncelere Dair Bulgular	77
4.3.1. Emeklilik kavramına yaklaşımlar	78
4.3.2. Emekli bireylerin yaşam olanakları	80
4.3.3. Emeklilik planları	83
4.3.4. Mevcut emeklilik koşulları	85
4.3.5. Emeklilikte gelir kaynakları.....	88
4.3.6. Emeklilik sonrası çalışma gerekçeleri	89
4.3.7. Emeklilik sonrası sosyal konum	91
4.3.8. Emekliği tercih nedenleri.....	93

4.4. Emekliliğe Dair Beklentilere Yönelik Bulgular	96
4.4.1. Devlet politikalarının rolü.....	96
4.4.2. Emekliliğe yönelik bireysel tedbirler.....	99
4.4.3. Bireysel emeklilik sistemi üzerine görüşler.....	102
4.5. Emeklilik Sonrası Sosyal Yaşama Dair Öngörülere Yönelik Bulgular.....	104
4.5.1. Emeklilikte zaman yönetimi ve faaliyetler	105
4.5.2. Emeklilik sonrasında beklenen değişimler	108
4.5.3. Sağlık kuruluşu tercihleri.....	110
4.6. Bulgulara Ait Genel Değerlendirme ve Çalışmanın İç-Dış Tutarlılığı.....	114
5. TARTIŞMA	121
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	127
6.1. Sonuçlar	127
6.2. Öneriler.....	130
KAYNAKLAR.....	131
EKLER	141
EK 1: ETİK KURUL KARARI	141
EK 2: AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU	142
EK 3: GÖRÜŞME FORMU.....	144
ÖZGEÇMİŞ	146

KISALTMALAR LİSTESİ

KISALTMALAR

ASHB	: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Dünya’da ve Türkiye’de Doğumda Beklenen Yaşam Süresi	24
Tablo 2.2. Dünya’da ve Türkiye’de Kaba Doğum Oranları	25
Tablo 2.3. Dünya’da Yaşlılık Oranları.....	25
Tablo 2.4. Türkiye’de Geniş Yaş Gruplarına Göre Nüfus Oranları.....	28
Tablo 2.5. Nüfus Artış Hızı.....	29
Tablo 2.6. Cinsiyete ve Yaşa Göre Beklenen Yaşam Süresi, 2020-2022, 2021-2023.....	30
Tablo 2.7. AB Ülkeleri Mevcut ve Gelecek Emeklilik Yaşları Tablosu.....	34
Tablo 2.8. Diğer Ülkeler Mevcut ve Gelecek Emeklilik Yaşı Tablosu	35
Tablo 3.1. Araştırmanın Tema ve Alt temaları Tablosu	65
Tablo 4.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Bilgileri Tablosu	67

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Yaşlı Nüfus Oranının En Yüksek ve En Düşük Olduğu Ülkeler	27
Şekil 4.1. Katılımcıların Eğitim Durumu Grafiği	68
Şekil 4.2. Katılımcıların Medeni Durum Tablosu ve Çocuk Sahipliği Tablosu	68
Şekil 4.3. Yaşlılık Algısı ve Yaşlılığa Dair Düşünceler Teması Grafiği	69
Şekil 4.4. Yaşlılık Tanımları	69
Şekil 4.5. Sosyal Yaşamda Yaşlıların Konumu Hiyerarşik Kod Modeli	70
Şekil 4.6. Yaş Almak Yaşlanmak Kavramlarına Dair Hiyerarşik Kod Alt Kod Bölümler Modeli	72
Şekil 4.7. Yaşlanma Süreçlerinin Değerlendirilmesine Ait Hiyerarşik Kod Alt Kod Bölümler Modeli	75
Şekil 4.8. Emeklilik ve Emekliliğe Yönelik Bulgular Teması Grafiği	78
Şekil 4.9. Emeklilik Kavramına Yaklaşımlar Hiyerarşik Kod Modeli	78
Şekil 4.10. Emekli Bireylerin Yaşam Olanakları Hiyerarşik Kod Modeli.....	81
Şekil 4.11. Emeklilik Planları Hiyerarşik Kod Modeli	83
Şekil 4.12. Mevcut Emeklilik Koşulları Hiyerarşik Kod Alt Kod Bölümler Modeli	85
Şekil 4.13. Emeklilikte Gelir Kaynakları Hiyerarşik Kod Modeli.....	88
Şekil 4.14. Emeklilik Sonrası Çalışmanın Gerekçeleri Hiyerarşik Kod Modeli.....	89
Şekil 4.15. Emeklilik Sonrası Sosyal Konum Hiyerarşik Kod Modeli.....	91
Şekil 4.16. Emekliği Tercih Nedenleri Hiyerarşik Kod Alt Kod Bölümler Modeli	93
Şekil 4.17. Emekliliğe Dair Beklentiler Teması Grafiği	96
Şekil 4.18. Devlet Politikalarının Rolü Hiyerarşik Kod Modeli	96
Şekil 4.19. Emekliliğe Yönelik Bireysel Tedbirler Hiyerarşik Kod Modeli.....	100
Şekil 4.20. Bireysel Emeklilik (BES) Üzerine Görüşler Hiyerarşik Kod Modeli.....	102
Şekil 4.21. Emeklilik Sonrası Sosyal Yaşama Dair Öngörüler Teması Grafiği	105
Şekil 4.22. Emeklilikte Zaman Yönetimi ve Faaliyetler Hiyerarşik Kod Modeli.....	105
Şekil 4.23. Emeklilik Sonrasında Beklenen Değişimler Hiyerarşik Kod Modeli	108
Şekil 4.24. Sağlık Kuruluşu Tercihleri Hiyerarşik Kod Modeli	111

YETİŞKİN BİREYLERDE YAŞLILIK ALGISI VE EMEKLİLİĞE İLİŞKİN BEKLENTİLERİ: BOLU İLİ ÖRNEĞİ

ÖZET

Demografik dönüşüm ile birlikte dünya genelinde kendini göstermekte olan nüfus yaşlanması toplumu sosyal, ekonomik ve kültürel olarak etkilemektedir. Uzayan yaşam süresi, yaşlılık algısını yeniden şekillendirmiş ve yaşlılığın sosyal güvenlik sistemi ile güvence altına alındığı emeklilik döneminde geçirilen sürenin uzamasına neden olmuştur. Bu sebeple çalışma, yetişkin bireylerin yaşlılık algıları ve emeklilik beklentilerinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden olan betimsel analiz tekniğiyle tasarlanmış ve katılımcılar ölçüt örneklem tekniği kullanılarak çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışma Bolu’da özel sektörde çalışan 30-45 yaş aralığındaki 15 gönüllü bireyle, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Veriler MAXQDA programı kullanılarak analize tabi tutulmuş ve yorumlanmıştır.

Araştırmanın bulguları, yaşlanma sürecinin çok yönlü algılandığını göstermektedir. Süreç bir yandan bilgelik ve olgunluk gibi olumlu ifadelerle ilişkilendirilmiş diğer yandan fiziksel gerileme ve psikolojik yıpranma gibi zorluklarla karakterize edilmiştir. Katılımcıların cevapları yaşlıların ve emeklilerin değer görmediklerini, ekonomik yetersizliklerin yaşlanma sürecini olumsuz etkilediğini göstermektedir. Emeklilik, insanı hayattan soyutlayan ve birçok sorunla karşı karşıya kalınan bir dönem olarak görülmektedir. Emeklilik sonrası çalışmanın farklı gerekçeleri belirtilse de ana gerekçenin finansal olduğu tespit edilmiştir. Emeklilik döneminde aileyle vakit geçirme isteği ön plana çıkmaktadır. Boş vakitlerin ise hobi ve sosyal faaliyetlerle değerlendirilme isteği olduğu ortaya çıkmıştır.

Araştırma yaşlılığa yönelik algının genel anlamda olumsuz olduğunu göstermektedir. Yaşlılık hastalık ve meydana gelen değişimlerle özdeşleştirilmektedir. Emeklilik beklentilerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Beklentiler; finansal güvence arayışı, yaşam kalitesi, sosyal ve psikolojik refah kaygıları arasında şekillenmektedir. Bir hak olarak görülen emeklilik, ekonomik koşulların yetersizliği nedeniyle bireylerde tedirginlik oluşturmaktadır. Çalışma sonuçları, mevcut koşulların katılımcıların emeklilikte bekledikleri hayat standartlarını karşılayamadığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmet, Yaşlılık, Yaşlanma, Emeklilik, Demografik Dönüşüm

PERCEPTION OF OLD AGE AND EXPECTATIONS REGARDING RETIREMENT IN ADULT INDIVIDUALS: THE CASE OF BOLU PROVINCE

ABSTRACT

The phenomenon of population ageing, which is characterised by demographic transformation on a global scale, exerts a multifaceted influence on society, encompassing the social, economic and cultural domains. The increased life expectancy has had a significant impact on the perception of old age, leading to a prolongation of the retirement period. In this context, the social security system plays a crucial role in ensuring financial security and well-being for older individuals. Consequently, the present study was conducted with the objective of ascertaining the perceptions of old age and retirement expectations of adult individuals. The study was designed with the descriptive analysis technique, which is one of the qualitative research methods, in order to achieve the stated purpose. The participants were included in the study using the criterion sampling technique. The present study was conducted utilising a semi-structured interview technique with 15 volunteer individuals between the ages of 30 and 45 who were employed within the private sector in Bolu. The subsequent analysis and interpretation of the data was conducted using the MAXQDA software.

The findings of the study demonstrate that the ageing process is perceived in multiple ways. The process is associated with positive expressions such as wisdom and maturity. However, it is also characterised by challenges such as physical decline and psychological wear and tear. The responses provided by the participants indicate that elderly and retired individuals are not accorded sufficient value, and that financial constraints have a detrimental effect on the ageing process. The transition to retirement is often accompanied by a sense of disconnection from the broader community and a multitude of challenges. Despite the fact that a variety of reasons for continuing to work after retirement were stated, it was determined that the primary reason was financial. During the retirement period, the desire to spend time with family members becomes paramount, and there is a tendency to utilise leisure time for hobbies and social activities.

The research indicates that the prevailing attitude towards the elderly is one of negativity. The process of ageing is often accompanied by a series of physiological changes and health complications. The prevailing sentiment is that retirement expectations are minimal. Expectations are shaped by a combination of factors, including the pursuit of financial security, the quality of life, and concerns regarding social and psychological well-being. The right to retirement, while acknowledged as a fundamental entitlement, can engender feelings of unease among individuals due to prevailing economic circumstances. The findings of the study indicate that the prevailing conditions are inadequate to meet the life standards that the participants anticipate in retirement.

Keywords: Social Work, Old Age, Aging, Retirement, Demographic Transformation

1. GİRİŞ

İnsan hayatı boyunca bebeklik, çocukluk, yetişkinlik gibi farklı birçok dönemden geçmektedir. Bu dönemlerden bir tanesi de insan hayatının son evresi olan yaşlılık dönemidir. Sağlık ve teknoloji alanındaki gelişmeler insan ömründe uzamaya neden olmuştur. Doğumda beklenen yaşam süresinin uzaması yaşlanma ve yaşlılık kavramlarının önemini artırmış, bu alanda yapılan çalışmalarda hızlı bir artış olmuştur. Yaş almak tarihsel olarak ilerlemeyi ifade ederken, yaşlanma anne karnından ölüme kadar olan süreci ifade etmektedir. Yaşlılık, toplumun gösterdiği gelişmişliğe, bireyin sağlık durumuna, psikolojik sağlığına ve sosyal durumuna bağlı değişkenlik göstererek yaşanan zamansal döneme ve bulunulan bölgeye göre farklılaşan sübjektif bir kavramdır (Tufan, 2016, s. 132).

Doğal bir süreç olan ve engellenmesi mümkün olmayan yaşlanma tek taraflı ve açıklaması zor olan karmaşık bir süreçtir. Biyolojik, psikolojik, sosyolojik, ekonomik, toplumsal olarak çok yönlü oluşunun yanı sıra toplumdan topluma ve kültürel değerler neticesinde şekillendiği için net bir tanıma sahip değildir. Yaşamın son evresi olarak değerlendirilen yaşlılık, ilerleyen biyolojik süreç, olgunluk ve çevresel etmenlerle şekillenen karmaşık bir süreçtir. Yaşam serüveninin son zamanlarındaki doğumla başlayan gelişimi sürdürmeyi ve insan üzerindeki değişimleri ifade eder. Bireysel özelliklerin yanı sıra çevresel, kültürel ve ekonomik paradigmların etkisinde şekil alan bir sonuçtur. (Emiroğlu, 1995, ss. 15-16).

Sadece bireysel olarak değil toplumsal anlamda da önemli konulardan biri olan yaşlılık gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından büyük önem arz etmekte ve önemi zaman ilerledikçe artmaktadır (Onat, 2002, ss. 266-267 ve Öz, 2002, s. 18). Zira yaşlanma küresel boyutta sürekli artış gösteren, sonuçları bireysel olarak kalmayan öncelikle toplumsal olarak kaçınılmaz bir gerçektir. Güncel koşullardaki nüfus artış hızında yaşanan büyük orandaki azalma bunun yanı sıra doğumda beklenen yaşam süresinin uzaması, nüfusun yaşlı kesimindeki artışı tetiklemekte ve yaşlanma süreci bireyden küresel ölçeğe doğru toplumları ve dünyayı etkilemektedir. Bu durum tarihsel olarak yeni sayılabilecek olan bir dönemde, 1998 yılında yaşlı nüfusun oransal dağılımının genç nüfusu geçmesiyle gözler önüne serilmiştir (Danış, 2015, s. 25).

Sanayi devriminden sonra kırdan kente göçün etkisiyle aile yapısında değişimler yaşanmış, aileler küçülerek geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçmiştir. Küçülen aile yapısı yaşlılık dönemindeki bireylerin sosyal olarak yalnızlık yaşamalarının başlıca nedenleri arasındadır. Sosyalliğini ve aktifliğini kaybeden yaşlı bireyler yalnızlığın da etkisiyle, yaşlılığın psikolojik açıdan meydana getirdiği sorunları üst safhada hissetmektedir (Ceylan, 2015).

Toplumun başta ekonomik ve sosyal yapısında değişimlerin meydana gelmesinde önemli rolü olan sanayileşme, toplumları demografik anlamda da etkilemektedir. Nitelik açısından yüksek doğum ve ölüm oranlarıyla dikkat çeken “sanayileşme öncesi dönem” den tamamlanan sanayileşme süreciyle, düşük doğum ve ölüm oranlarının yaşandığı bir döneme yani “demografik dönüşüm sürecine” geçiş yaşanmıştır. Bu geçişle birlikte içerisinde başta gelişmiş ülkelerin bulunduğu birçok ülke; nüfustaki demografik değişimleri, yaşlı ve genç nüfusun oransal dağılımını risk olarak görmektedir. Zira ülkeler bugünlerinde yaşanan olumsuz değişimlerin yanı sıra yaşlanan nüfusun gelecek için nasıl bir tehdit olduğunu göz ardı etmemektedir (Erol, 2016).

Sosyal hizmet sosyal sorunların giderilerek toplumun sosyal refah düzeyinin yükseltilmesini meslek odağı edinmiştir. Yaşanan veya yaşanması muhtemel sorunların çözüm yolu olarak sosyal hizmet, toplumdaki sosyal sorunlardan ve hali hazırda uygulanmakta olan sosyal politikalar bileşiminden oluşur ve bunlar doğrultusunda gelişim gösterir. Aynı zamanda dezavantajlı durumda olan ve gereksinim sahibi bireylerin refahını yükseltmek amacıyla oluşturulan sosyal politikalara katkıda bulunmaktadır. Yardıma ihtiyaç duyan bireylerin sosyal işlevselliğini yerine getirebilmeleri için eğiticilik, arabuluculuk, savunuculuk ve organizatörlük gibi görevleri gereği sosyal hizmet uzmanları, sosyal politikanın konuları dahilinde olan bilgi ve kavram kaynaklarından yararlanarak bu rollerini yerine getirirler (Danış, 2007, s. 52). Sosyal devlet karmaşıklılaşarak artış gösteren sosyal sorunlara karşı vatandaşlarının refahını yükseltmek, her birey için asgari yaşam standartları sağlamak ve sosyal ihtiyaçlara karşı önlemler alarak uygulamalar yapmaktadır. Demografik yapıda meydana gelen değişimler ileride karşılanması güç ihtiyaçların doğuşuna neden olabilecek potansiyeldedir. Artan yaşlı nüfus ve bağımlılık oranı ile aile yapısının küçülmesi çocuk ve yaşlı refahı açısından sorun teşkil etmektedir.

Yetişkinlik döneminin uzaması da yaşlılığa daha geç ulaşacak bireylerin yaşlılığa bakış açılarını büyük oranda değiştirmiştir. Çok hızlı şekilde değişen ve gelişen teknolojik düzenin yanı sıra küresel dünyadan etkilenecek değişim gösteren kültürel yapının da etkisiyle yaşlılık, doğal sonucu olan biyolojik, fizyolojik ve psikolojik olumsuz etkilerinin yanında sosyo-kültürel anlamda da insanların kafasında soru işareti bırakmaya başlamıştır. Yaşlının saygı gösterilecek bir değer olarak mı yoksa çağına ayak uyduramayan bir yük olarak mı görüldüğü yaşlıya yaklaşımlarda büyük etmenlerdendir. Toplumun ve özellikle gençlerin yaşlıya bakış açıları yaşlı hayatını her yönüyle etkilemektedir (Ceylan, 2016, ss. 25-55).

Yaşlılık dönemi ile karşımıza çıkan bir diğer kavram ise emekliliktir. Yaşlılık döneminin uzaması, bireyin emeklilik döneminde geçirdiği süreyi de etkilemiştir. Uzayan emeklilik dönemi hem bireysel hem de sosyal olarak insanı etkileyen bir süreçtir. Uzayan emeklilik dönemi ve yaşlı nüfustaki artış devlet politikaları açısından da sorunları beraberinde getirmektedir. Genç çalışan nüfusun yaşlı pasif nüfusu fonlaması ile sürekliliğini devam ettiren sosyal sigorta sistemi, nüfus piramitlerindeki yaşlı genç nüfus oranındaki dengesizlik yüzünden sekteye uğramış ve beklentiyi karşılayamaz hale gelmeye başlamıştır. Devletler de bunun bir sonucu olarak farklı çözüm önerileri geliştirmeye yönelmiş, emekliliği bireysel yatırım yöntemi olarak sunma yoluna gitmeye başlamışlardır (Gökbayrak, 2010).

Yaşlılık ne kadar yaş kategorisi ile anamlansa da “yaşlı” kelimesi bizzat kültürün kendisi tarafından anlam bulmaktadır. Yaşlılık kültürle anlam bulan ve hafızalarda çağrışım yapan bir olgudur. Emekliliğin yaşlılıkla aynı döneme denk gelmesi ve Türkiye’de emekliliğe erken yaşlarda geçiş yapılması birtakım sorunlara neden olabilmektedir. Düşüş yaşanan gelirle birlikte harcamaların azalması hatta yoksulluk sorunun yaşanması, toplumun ve çevrenin kabul düzeyine bağlı olarak kronolojik açıdan daha yaşlılığa geçiş gerçekleşmeden bireylerin yaşlı olarak nitelendirilerek ayrımcılığa maruz kalmasına neden olabilmektedir (Kurnaz, 2016)

Emeklilik yaşlılıkla aynı döneme denk geldiği için beraber anılan bir dönem olarak hafızlarda yer etmiştir. Emeklilik insan hayatını ekonomik, psikolojik, sosyal olarak etkileyen bir dönüm noktasıdır. Emeklilikle birlikte statü ve rol kaybı, depresyon, yalnızlık ve sosyal izolasyon, amaçsızlık, sosyal çevrede azalma, gelirden azalma ve sağlık harcamalarında artış sorunları yaşanabilmektedir. Bu sorunlar hayat kalitesini düşürerek sosyal hizmet ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Emeklilerin bu süreçte daha kolay uyum sağlaması ve karşılaşılan sorunlarla başa çıkma konusunda sosyal hizmete önemli görev düşmektedir.

Demografik dönüşümle ortaya çıkan değişimlerin sosyal hayat üzerinde büyük etkileri mevcuttur. Yaşlı nüfusun artarak genç nüfusun toplumda payının giderek azalması; sosyal güvenlik, eğitim, sağlık, mali sorunlar, kentleşme, aile yapısındaki değişimler, yoksulluğun farklılaşması ve diğer konularda çok taraflı ve giderek karmaşıklaşan sorunlara zemin hazırlamaktadır. Makro ölçekteki mali sorunlar ve mikro ölçekteki yaşlılık döneminde yaşanan sorunlar için sosyal politikanın yeni yaklaşımlarla sorunlara çözüm getirmesi gerekmektedir (Uyanık, 2017, s. 79).

Nüfusun giderek yaşlanması, sağlık alanı başta olmak üzere birçok soruna neden olmaktadır. İlerleyen yaş grubunda sağlık sorunlarının görülme oranı artmaktadır. Artan yaşlı nüfus

beraberinde yaşı sorunlarını ve yaşı bakım ihtiyacını da getirmektedir. Yaşlılık döneminde gereksinim duyulan bakıma muhtaçlık, sistem açısından risk unsuru oluşturan bir konudur. Geleneksel destek sistemleri yaşı bakımı konusunda ihtiyacı karşılayamamaktadır. Yaşı bakımında profesyonel desteğe ihtiyaç duyulmasının yanı sıra, Türkiye için yaşılanan nüfus yaşı yoksulluğunu daha fazla ön plana çıkarmaktadır. Emeklilik döneminde yaşılanan gelir azalması yaşı yoksulluğunda baş aktör konumundadır. Türkiye’de nüfusun yaşılanması ile yaşıların yalnızlık, yoksulluk ve bakım ihtiyacı gibi çeşitli sorunlarla karşılaşma ihtimalleri yüksektir. Artan yaşı bağımlı nüfusun sosyal hayattan izole edilmeden aktif şekilde hayata katılımlarının sağlanmasına yönelik politikaların geliştirilmesi önem arz etmektedir (Kurtkapan, 2019, s. 42).

1.1. Araştırmanın Konusu

Çalışmanın konusu; Bolu’da aktif olarak çalışan ve emekli olmayan 30-45 yaş aralığındaki özel sektör çalışanlarının yaşıllık algılarının nasıl olduğu ve emeklilik beklentilerinin ne olduğudur.

1.2. Araştırmanın Problemi

Araştırmanın problemini; Bolu’da yetişkinlerin yaşıllık algılarının ve emeklilik beklentilerinin nasıl olduğu sorusu şekillendirmiştir.

Ana probleme dayalı alt sorular ise;

- Yaşıllık ve emeklilik dönemine ait mevcut sorunların nasıl algılandığı,
- Yetişkin bireylerin yaşıllık ve emeklilikle birlikte karşılaşılacak sorunlara dair farkındalık düzeylerinin ne olduğu ve varsa aldıkları önlemlerin neler olduğu,
- Yetişkinlerin yaşıllığa ve emekliliğe bakış açılarının ve beklentilerinin nasıl olduğu, bunların şekillenmesinde nelerin etkili olduğu,
- Yetişkinlerin mevcut emeklilik politikalarından ve koşullarından memnun olup olmadıkları,
- Emeklilik kavramının yaptığı çağrışımların şekillenmesinde nelerin etkili olduğudur.

1.3. Araştırmanın Önemi

Dünya nüfusu her geçen gün yaşılanmakta, yaşam koşulları küresel olarak değişmektedir. Yetişkinlerin sahip oldukları yaşıllık algısı yaşılanma süreci ve yaşıllık döneminin nasıl

geçeceği üzerinde etkili olmaktadır. Yetişkin bireylerin yaşlılığa yükledikleri anlamın değerlendirilebilmesi, yaşanma ihtimali olan sorunların öngörülebilmesi açısından önemlidir. Değişen demografik yapıya bağlı olarak mevcut yetişkinlik dönemindeki bireylerin yaşlılığa bakış açılarının anlaşılması ve değerlendirilmesi sosyal hizmetin konularından olan yaşlılık dönemi ve bu dönemdeki sorunlara çözüm önerileri geliştirilmesi açısından önemli bir konudur.

Uzayan ömürle beraber emeklilik döneminde geçirilen sürede uzamıştır. Emeklilik sonrası meydana gelen maddi gelirdeki azalmayla beraber, bireyin yaşadığı rol ve statü kaybının yetişkinleri nasıl etkilediğinin, beklentilerini nasıl şekillendirdiğinin ve emeklilikte kendilerini nasıl gördüklerinin anlaşılması yaşlılık ve emeklilik dönemi politikalarının şekillenmesinde faydalı olacaktır. Yaşlılık dönemine yaklaşan grup olarak 30-45 yaş arasındaki bireylerin emeklilik dönemine ait beklenti ve görüşlerinin anlaşılması, bu döneme dair devlet güvencesi dışında bireysel olarak alınan tedbirlerin incelenmesi açısından çalışma önem taşımaktadır.

Demografik yapıdaki değişim emeklilik sistemlerinin sürdürülebilirliği açısından bir risk unsurudur. Katılımcılardan alınan cevaplardan yola çıkarak sosyal güvenlik sisteminde oluşabilme ihtimali olan risklerin tespit edilip, bireylerin emeklilik sonrasında dezavantajlı konuma gelmelerinin önlenmesi adına konu dahilindeki disiplinlere ve politika yapıcılara veri sunulması açısından çalışma önem taşımaktadır. Çalışma konusu olan yaşlılık sadece sosyal hizmetin değil birçok bilim dalının ortak noktası olması nedeniyle multidisipliner yapıdadır. Başta sosyal hizmet olmak üzere yaşlılığı konu edinen diğer tüm bilim dallarına ve yaşlı refahı alanına katkıda bulunulması amaçlanmaktadır.

Literatür incelendiğinde, yaşlılık algısı üzerine yapılan çalışmaların genellikle yaşlılar ve öğrenciler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Araştırmalar yetişkin bireylerin yaşlılık algılarının genellikle olumsuz olduğunu göstermektedir (Dağlı, 2018; Kaya İnal, 2023; Yanar, 2024). Emeklilik üzerine çalışmalar genellikle ekonomi alanında yapılmıştır. Yetişkinlerin emeklilik algısı ve beklentisi üzerine az sayıda çalışma yapılmış, özel sektör çalışanlarının emeklilik üzerine görüşlerini araştıran sınırlı sayıda çalışmaya ulaşılmıştır (Çetin, 2019; Durusoy Öztepe ve Kamber Kıvcı, 2019; İğci, 2020)

1.4. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, yetişkinlerin yaşlılık algısının nasıl olduğunu ve emeklilik dönemine ilişkin beklentilerinin neler olduğunu incelenmesidir.

Demografik dönüşüm bağlamında güncellenen yaşlılık algısının belirlenmesi, bireylerin sosyal güvenliğe dair beklenti ve ihtiyaçlarını ortaya koyulması sosyal hizmetin sunumunu

şekillendirmenin yanı sıra politika yapıcılara da bir pencere sunacaktır. Bu doğrultuda sosyal güvenlik sistemleri açısından oluşma ihtimali olan riskleri tespit etmek ve bireylerin emeklilik sonrasında dezavantajlı duruma düşmelerini önleyecek öneriler geliştirerek alan dahilindeki disiplinlere ve politika yapıcılara veri sunmak amaçlanmaktadır.

Çalışmanın konusunun ve amacının şekillenmesinde etkili olan sorular şu şekildedir;

- 1- Yetişkin bireylerin yaşlılık tanımları ve yaşlılık algısı ne şekildedir?
- 2- Yetişkin bireylerin yaşlılık dönemine dair çevrelerinden edindikleri gözlemler ne yöndedir?
- 3- Yetişkin bireylerin yaşlılık ve emeklilik dönemi için bireysel olarak tedbir almakta mıdır?
- 4- Yetişkin bireyler açısından emeklilik kavramı ve dönemi neler ifade etmektedir?
- 5- Yetişkin bireylerin emekliliğe dair düşünce ve beklentileri ne şekildedir?
- 6- Yetişkin bireyler emeklilik politikalarını nasıl değerlendirmekte? Yeterli ve yetersiz yönleri hakkında neler düşünmektedir?
- 7- Yetişkin bireyler emeklilerin sosyal konumlarını nasıl değerlendirmektedir?
- 8- Yaşlılık ve emeklilik bireyi sosyal olanaklar açısından nasıl etkilemektedir?

Temel olarak yukarıda belirtilen sorulara cevap bulmak amaçlanmaktadır.

1.5. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın evreni; Bolu ilinde çalışmaya gönüllü olarak katılan, 30-45 yaş aralığındaki 15 yetişkinden oluşmaktadır. Amaçlı örnekleme tekniğiyle gerçekleştirilen çalışmada, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış ve görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Çalışmada katılımcıların yaşlılık algılarının nasıl olduğu ve emeklilik beklentilerinin neler olduğunun detaylı olarak inceleyebilmek adına nitel araştırma yöntemlerinden olan betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Verilerin analizi ve değerlendirmesi MaxQDA programı ile yapılmıştır.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmanın örneklemi Bolu ili merkez ilçesinde gönüllü olarak katılan 30-45 yaş arası 15 birey olarak belirlenmiştir. Çalışma Bolu ili merkez ilçesi ile sınırlıdır.

Araştırmada elde edilen veriler katılımcıların cevapları ve değerlendirmeleri ile sınırlıdır.

2. KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Yaşlanma ve Yaşlılık

Kavramlar, içinde bulunulan toplumun yapısına ve kültürel özelliklerine göre farklı anlamlar ifade edebilmektedir. Bu nedenle yaşlılık kavramı da toplumun ekonomik yapısı, psiko-sosyal yapısı ve toplumlar arasında ki kültürel farklılıklara göre farklı anlamlar ifade edebilmektedir. Bazı toplumlarda olumlu anlamlar ifade ederken bazı toplumlarda ise olumsuz çağrışımlar yapmaktadır (İçli, 2004, s. 5). Yaşlıların toplum içerisindeki konumları, yaşadıkları toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik koşullarından etkilenmektedir. Bu koşullara bağlı olarak kimi toplumlarda güçten düşmüş, faydasız, tüketici ve gereksiz olarak görülen yaşlılar, kimi toplumlarda ise tecrübeli, bilgili, saygı gösterilmesi gereken sosyal statüsü yüksek kişiler olarak değerlendirilmektedir. (Akdemir ve diğ., 2007).

İnsanın fiziksel yetkinliğinin azaldığı bir dönem olarak yaşlılıkta, vücutta meydana gelen fonksiyon yitimi ile sağlıkta negatif yönde bir eğilim görülmeye başlar yanı sıra genç dönemlerinde sahip olduğu enerjisini ve verimliliğini kaybeden birey günlük yaşamında çeşitli sorunlar yaşar hale gelir. Zamanının ve enerjisinin büyük kısmını ayırdığı çalışma hayatından yasal bir hak olarak ayrılması kolaylıklar sağlasa da bu durum fizyolojik ve zihinsel olarak sorunlarla karşılaşılması gerçeğini değiştirmemektedir. Yaşanan sorunlar birey açısından, fiziksel ve zihinsel anlamda çevreye olan ihtiyacının artmasına neden olmaktadır. Doğal bir süreç olarak yaşlanma, önüne geçilmesi ve durdurulması söz konusu olmayan kronolojik, biyolojik, psikolojik ve sosyal olarak çok boyutlu meydana gelen bir gerileme sürecidir. Bu süreç ömür boyu devam eden karmaşık bir yapıyı ifade eder (Azak ve ark., 2001; Kutsal, 2005).

Tufan (2016) yaşlılığa yüklenen sosyal anlamı, bireylerin yaşlılık dönemi deneyimlerinin ne şeklide olduğuna ve yaşlılığın kendileri için ifade ettiği anlama göre şekillendiğini belirtmiştir. Bu değişkenlik sahip olunan olumlu ve olumsuz tutumlara, bireylerin yaşlılığa bakış açılarına ve bu dönemden beklentilerinin ne yönde olduğu ile ilgilidir. Yanı sıra yaşlılık dönemini; geçirildiği kültürel yapıya, bölgeye, zaman dilimine, kişinin o anki bütüncül olarak sağlık, sosyo-ekonomik ve psikolojik durumuna göre anlamında öznel nedenlerden kaynaklanan farklılaşmaların yaşandığı bir dönem olarak tanımlamıştır.

Diğer bir tanımda ise sağlık açısından ve sosyal bağlamda en verimli olan gençlik dönemine kıyasla yaşlılıkta ki değişimler şu şeklide açıklanmıştır. Bireyin fizyolojik ve bilişsel fonksiyonlarında gerileme yaşandığı, vücutta güzellik ve estetik anlamda değişimlerin olduğu, sağlığın kötüleştiği bir dönemdir. Üretkenlikte ve gelir düzeyinde düşüşlerin olduğu, saygınlık

ve statü kaybının yaşandığı, bağımlılığın güç kazandığı, eş, arkadaş ve sosyal çevre ile olan ilişkilerin azalması ve kayıpların yaşanması gibi dönemin olumsuz sorunlarının ortaya çıktığı kayıplar dönemidir (Konak ve Çiğdem, 2005).

Yaşlanma fonksiyonel olarak şu şekilde nitelendirilebilir;

Birincil Yaşlanma: Bir türe ait bütün üyelerde ortaya çıkan aşamalı ve kaçınılmaz olarak yaşa bağlı deneyimleri içerir. Bu yaşlanma türü tamamen normaldir.

İkincil Yaşlanma: Bu tür yaşlanma, insanların çoğunda ortaya çıkar ancak evrensel veya kaçınılmaz değildir. Bu tür yaşlanma kronik ve akut hastalıklar veya sigara, alkol ve uyuşturucu kullanımı nedeniyle ortaya çıkar.

Üçüncül Yaşlanma: Yaşamın sonunu haber vermekte olan hızlı ve son aşamadaki bozulmadır (Kalınkara, 2011, ss. 122-124).

Yaşlılık sadece fizyolojik değişimlerle tanımlanabilecek bir olgu değildir. Yaşlılığın sosyal ve psikolojik yönlerini değerlendirmeden, insanları sadece yaş aralıklarına göre sınıflandırmak doğru bir yönelimi ifade etmemektedir. Belli yaşın üstündeki bireylere düz bir tanımla veya yaşlılık döneminin insan üzerindeki olumsuz etkilerini baz alarak yaklaşmak hem insani değerleri düşürücü hem de etiketleyici bir yaklaşımdır. Yaşlılıktaki fizyolojik değişimler kişiden kişiye değişkenlik gösterir ve “yaşlanma farklı insanlarda farklı oranlarda gerçekleşen bireysel bir süreçtir; yanı sıra sosyo-psikolojik etkenler fizyolojik değişimi geciktirip hızlandırabilir” (Zastrow, 2013, ss. 640-641).

Birleşmiş Milletler 60 yaşı yaşlılığın başlangıcı olarak kabul etmektedir (Uyanık, 2017, s. 71). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) yaşlılığı “*çevresel faktörlere uyum sağlayabilme yeteneğinin azalması*” olarak nitelendirerek 65 yaşı yaşlılığın başlangıç noktası olarak görmektedir. DSÖ yaşlılık döneminde sınıflandırmalar yaparak şu şekilde kategorize etmiştir; 45-59 yaş aralığını orta yaş, emekliliğin başlangıç dönemi olan 60-74 yaş aralığını yaşlı, 75-89 yaş aralığını ileri yaşlılık, 90 yaş ve üstünü ise ihtiyarlık olarak belirlemiştir (Altan ve Şişman, 2003, s. 5).

Neugarten ise yaşlılığa dair sınıflandırmayı, 65-74 arası yaş grubunu *genç yaşlı*, 75-84 arasındaki yaş grubunu *orta yaşlı*, 85-90 yaş aralığını ve 90 yaş üstünü ise *yaşlı yaşlı* şeklinde gerçekleştirmiştir. Bu yaş gruplarına birde 100 yaş ve üstünü eklemek mümkündür (Kalınkara, 2014, s. 3).

İnsanın yaşlanma sürecinde meydana gelen fizyolojik değişimler sabit olmamakla birlikte bireyin hayat süreciyle ilişkilidir. Bireyin yaşam tarzı ve hayatını devam ettirdiği koşullar

burada söz konusudur. Sahip olunan yaşam tarzları ve yaşanılan çevre olarak incelediğimiz zaman, yaşlılar heterojen bir gruba oluşturmaktadır. Bireysel olarak meydana gelen fizyolojik değişimler her birey için farklı nitelikte ve farklı hızlarda meydana gelmektedir (Örnek ve diğ., 1992, ss. 15-27). Gelişmeler sonucunda artan yaşlı nüfusa bağlı olarak yaşlılık dönemi sorunları da artmış ve yeni boyutlar kazanmıştır. Bunun sonucunda ileri yaştaki yaşlı bireylerin karşılaştığı yoksulluk, yalnızlık, engellilik, değişen düzene uyum sağlayamama gibi birçok sorun ve bu sorunların çözümüne yönelik hizmetlerin baştan sona tümünü kapsayıcı şekilde revize edilmesi ihtiyacını gündeme getirmiştir. (Gökçe-Kutsal, 2017).

Çok boyutlu ve her birey için ayrı bir anlam ifade eden yaşlanmada, anlam olarak farklılaşmaların meydana gelmesinde bireyin kişisel özelliklerinin yanı sıra parçası olunan toplumun toplumsal normları, kuralları, toplumun geliştirdiği kültürel yapı ve temas halinde bulunulan çevreden kaynaklı faktörler etkilidir. Kültürel değerler toplumda yaşlıya ve yaşlanmaya yüklenen anlamı şekillendiren önemli bir faktördür. Yaşlılık ve yaşlanma farkında göze çarpan en büyük detay yaşlılığı net olarak sade bir şekilde izah etmenin mümkün olmayışıdır. Yaşlılığı yaş almak gibi sadece fizyolojik bir durum olarak nitelendirmek yeterli değildir. Yaşlılık toplumun değerleri ve kültürel yapısı ile ayrıştırılmadan bütün olarak ifade edilmelidir (Karakuş, 2018, s. 20).

2.2. Yaşlanma Türleri

Kavramsal açıdan incelediğimiz zaman yaşlanma ve yaşlılık kavramlarının içerik olarak birbirinden farklı varyasyonları mevcuttur. Aradaki farklılıklar disiplinlerin bu kavramları inceleme ve nitelendirme şekilleriyle kendini gösterir. Nitekim yaşlanma ve yaşlılığın biyolojide, davranış bilimlerinde ve sosyal bilimlerde ifade ettiği anlamlar birbirinden farklıdır (Tufan, 2004, s. 80). Yaşlanmanın; kronolojik, biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve toplumsal olarak farklı türleriyle tanımlamalarının yapıldığı görülmektedir.

2.2.1. Kronolojik yaşlanma

Kronolojik yaşlanmayı genel itibari ile “doğum yaşı” veya “takvim yaşı” olarak nitelemek mümkündür. Kronolojik olarak değerlendirme yapıldığı zaman 65 yaş ve üstü kişiler yaşlı olarak kabul edilmektedir. Yaş sınıflandırması yapılırken en yaygın kullanılan 65 yaş sınırı emeklilik dönemi ile ilişkili olarak, bireyin emekliliğe geçişiyle birlikte sosyal güvenlik ve sağlık hizmetleri kapsamında güvenceye alınmaya başladığı bir dönemin başlangıcı olarak kabul edilir (Altan ve Şişman, 2003, ss. 5-6). Ancak yapılan bu tanım belirtilen yaş grubuna

dahil kişilerin genel sağlık, fizyolojik, psikolojik durumları zihinsel kapasite ve becerileri gibi fonksiyonel durumlarını tanımlamada yetersiz kalmaktadır (Kalınkara, 2014, s. 8).

2.2.2. Biyolojik yaşlanma

Biyolojik yaşlanma “zamana bağlı olarak hastalık söz konusu olmaksızın bireyin anatomi ve fizyolojisinde oluşan değişimlerdir. Bu değişimler bireyden bireye farklılık gösterir” (Ardahan, 2010, s. 27).

Yaşlanmanın biyolojik boyutu; hayat döngüsü içerisinde vücutta meydana gelen yapısal ve işlevsel boyuttaki değişimleri ifade etmektedir. Yaşlanma, insan vücudundaki fiziksel değişimleri esas alan bir kavramdır. Yaşlanmanın hücrelere yani vücuda etkisi yaşam biçimi ile doğrudan bağlantılıdır. Bu bağlamda biyolojik yaşlanma, başta genetik yapı olmak üzere biyolojik ve fizyolojik sağlık durumunun ve hayatı yaşayış biçiminin birey üzerindeki yansımasıdır (Onur, 2004).

İnsanlar yaşlandıkça fizyolojik ve psikolojik olarak değişime uğramaktadır. Fizyolojik olarak gözle görünür şekilde ortaya çıkan değişimler ilerleyen yaşlanma süreci ile organların kendini yenilemesinin yavaşlaması, tamamen durması ve onarımı mümkün olmayan yıpranmanın kendini göstermesi ile başlamaktadır. Yaşın ilerlemesiyle yaşlanmanın doğal sonucu olarak artan kronik hastalıklar, duylarda kayıplar, fiziksel yeterlilik gerektiren hareketlerde gerilemeler, yavaşlayan davranış ve refleksler, iskelet sisteminde sorunlar görülmektedir (Kalınkara, 2014, s. 102).

Vücutta meydana gelen biyolojik değişimler insan hayatında ve günlük işleyişinde olumsuz etkiler meydana getirmektedir. Zamana bağlı meydana gelen değişimler yaşlılar için sorunların başlıca kaynaklarını oluşturmaktadır. Fizyolojik yapının değişmesiyle duruşun bozulması, kamburluk, hareketlerde belli ölçüde yavaşlama, göz kulak sağlığı ve duylarda meydana gelen değişimler, ciltte ve algıdaki farklar yaşlanmanın etkilerindendir. Meydana gelen bu değişimler bireyleri sadece biyolojik olarak olumsuz etkilemekle kalmayarak psikolojik, sosyal ve toplumsal açıdan da sorun yaşamalarına neden olmaktadır. (Çubukçu ve Çiçek, 2023, s. 494).

2.2.3. Psikolojik yaşlanma

Kendini gerçekleştirebilmenin psikoloji üzerindeki olumlu etkileri insan hayatında büyük önem arz etmekte ancak yaşanan tersi durumlar olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir. İnsan hayatının ve yaşlanma sürecinin faktörlerinden olan psikolojik yaşlanma kavramını Kaptan (2016), yaşlanma sürecinin doğal sonucu olan hafıza sorunları ve meydana gelen duyu kayıpları

ile beraber geçmişe özlem duyulmasını, gerçekleştirilememiş amaçları, tecrübe edilen başarısızlıkları ve gelecek kaygılarını psikolojik yaşlanmanın belirtileri olarak tasvir etmiştir.

Yaşlılık dönemi psikolojik özelliklerini ele alarak hazırlanan bir çalışmada yaşlılıktaki psikolojik değişimlerin; zeka, öğrenme, hafıza, akıl yürütme, dikkat, görsel uzamsal yetiler ve bilişsel esneklikten oluşan bilişsel beceriler, baş etme becerileri, duygu durum ve güdülenim gibi özellikleri içeren ruhsal davranış değişimleri ile ilgili olduğu belirtilmiştir. Yaşlı bireyin karşılaştığı fiziksel kayıplarla eş zamanlı meydana gelen davranışsal uyum kabiliyetindeki yaş kaynaklı değişimler psikolojik yaşlanmayı oluşturmaktadır (Karakaş ve Durmaz, 2017, s. 33).

Yaşlanmayı boyutlarıyla ele alırken yaşlanma türleri arasındaki ilişkiyi de göz ardı etmemek gerekmektedir. Söz konusu olan psikolojik yaşlanma insanın zihinsel olarak değişim göstermesi ve bu değişimin bedensel ve tarihsel olarak herkes için aynı şeyi ifade etmemesinden kaynaklı, ilerleyen tarihsel süreç ve bedensel sağlık durumu ile ilişkilidir. Fizyolojik olarak meydana gelen değişimler bireyi psikolojik olarak etkilemekte ve karar verme sürecinde etkili olmaktadır. Bu ilişki konusunda Akçay (2011, s. 14), psikolojik yaşlanmanın kronolojik ve biyolojik yaşlanmadan etkilendiğini aynı zamanda etkilenerken gelişim gösterdiğini belirtmiştir. Psikolojik yaşlanmayı, bireylerin yaşam sürecinde karşı karşıya kalınan sorun ve problemlerle baş etme ve uyum sağlamaları ile ilgilidir şeklinde açıklamıştır.

2.2.4. Sosyolojik yaşlanma

Kalınkara (2014, s. 9) sosyal yaşlanmayı bireyin toplum yaşamında, çalışma hayatı ve sosyal yaşantısında güç ve yeteneklerinin azalış göstererek kaybolması ve bireyin sahip olduğu toplumsal rol, statü ve beklentilerinin değişmesi olarak ifade etmiştir. Sosyolojik yaşlanma bir toplum veya gruba sosyal açıdan uyum sağlayamama durumudur.

Sosyolojik anlamda yaşlılık, bireyin toplumla bağlantılı olarak içerisinde bulunduğu ilişkiyi temsil etmektedir. Bir parçası olduğu toplumun yaşlıya bakış açısına bağlı olarak ondan beklentilerini ve yaşlıya verdiği değeri ifade etmektedir. Doğası gereği sosyal bir varlık olan insanın sosyal ilişkileri doğum anından başlayarak ölüme kadar devam etmektedir. Değişen yaş ve diğer özelliklere bağlı olarak insan kendisine yakın hissettiği insanlarla sosyalleşme eğilimindedir. Yaşlı bireylerde gerileyen psikomotor beceriler ve kuşak farkından kaynaklanan nedenlerle kardeşleri, çocukları ve arkadaşları ile ilişki düzeylerinin değişmesi söz konusudur. Cinsiyet, özellikle sosyal ilişkiler olmak üzere hayatın her döneminde olduğu gibi yaşlılık döneminde de farklılıklara neden olmaktadır. Yaşlı kadın ve yaşlı erkek arasındaki sosyal ilişki

farkları göz önünde bulundurularak yaşlı kadınların yaşlı erkeklere kıyasla sosyal ilişkilerini daha uzun bir müddet devam ettirdikleri görülmektedir (Maçkan, 2013, s. 7).

Toplumun en temel yapıtaşı olan ailenin insan yaşamında etkisi çok büyüktür. İlk tanışılan insanlar olan aile ile insanın sosyalleşme süreci de başlamış olur. Hayat boyunca değişen genişleyen ve küçülen sosyal çevre aile bireyleri ile başlamaktadır. Başta anne baba ile en sıkı bağlar kurulurken zaman ilerledikçe sahip olunan çevre genişler ve büyür. Edinilen arkadaşlar ve ilişkiler yaşlanmanın seyrinde önemli yer tutmaktadır. Birey yaşlandıkça, kendisinde veya ailesindeki sağlık sorunları nedeniyle sosyal çevrede değişimler ortaya çıkabilir ve küçülmeler olabilir. Yaşanan bu küçülme, sosyal çevreyi aile bireyleri ile sınırlandıracak derecede ileriye gidebilir. Birey günlük rutin işlevlerini yerine getirmeyi öğrenene kadar ebeveynlerinden aldığı yardımı, yaşlılık döneminde çocuklarından almaya başlar. Doğumdan itibaren gelişmeye başlayan sosyal çevre zamanın ilerlemesi ve yaşlılıkla beraber içe dönerek küçülme şeklinde devam eder (İçli, 2016, s. 42).

Yaşlılığın toplumlar tarafından göreceli olarak farklı anlamlar ifade etmesi yaşlılık döneminde bireysel açıdan rol ve statünün değişmesine neden olmaktadır. Yaşlı ve yaşlılığa bakış açıları toplumların yapısına bağlıdır. Kimi toplumlarda yaşlılık, hayattan ve toplumdan çekilme sürecinin yaşandığı, fiziksel açıdan olumsuz değişimlerin sonucunda fizyolojik etkinliklerin azaldığı, statü ve rol kayıplarının olduğu, negatif bakış açılarının geliştiği bir dönem olarak nitelendirilirken diğer taraftan geleneksel toplumlarda durum tam tersidir. Geleneksel toplumlarda yaşlı statüsü yüksek, saygı gösterilmesi gereken, sözü dinlenen bir bireydir. Türk kültürü ve aile yapısında ise yaşlı birey bilgiyi, deneyimi ve tecrübeyi temsil ettiği için konumu yüksek, sözü dinlenen, danışılan ve saygı gösterilen kişidir. Günümüzdeki küresel düzende yaşlıya bakış açısı yapılan iş ve gelir durumuna, maddiyata dayalı statüye aile ve sosyal ilişkilerine göre kategorize edilerek değerlendirilmektedir (Akdemir ve diğ., 2007, s. 216).

2.2.5. Toplumsal yaşlanma

Kalınkara (2014, s. 110) toplumlar içinde yaşlılıktan söz etmenin mümkün olduğunu ve genel nüfus içerisindeki 60-65 yaş grubunun yüksek olduğu toplumlarda toplum yaşlanmasından bahsedildiğini ifade etmiştir. Toplamların sınıflandırılması şu şekildedir;

- *Genç toplum*: 65 yaş ve üzeri nüfus oranının %4'ün altında olduğu toplumdur
- *Olgun toplum*: 65 yaş ve üzeri nüfus oranının %4-7 arasında olan toplumdur.
- *Yaşlı toplum*: 65 yaş ve üzeri nüfus oranının %7-10 arasında olan toplumdur.

- *Çok yaşlı toplum*: 65 yaş ve üzeri nüfus oranının %10'un üzerinde olduğu toplumu ifade etmektedir.

Dünün genci olan yaşlı birey, yaşlılığı benimsemeyebilir veya kabul etmeyebilir. Durum böyle olsa dahi, toplum bireye yaşlılık statüsü bakımından bir anlam yükler. Toplumdan topluma değişen kültürlerin farklı dönemlerinde toplum tarafından yaş kategorilerine atfedilen anlamlar değişebilmektedir. Kısacası yaşlanma, toplum aracılığı ile toplumsal bir süreci ifade etmektedir. Bu açıdan belli bir yaş haddine gelen bireyi işi bırakmaya zorlayarak sosyal güvenlik kapsamına alır çünkü birey artık yaşlı kategorisindedir (Kalınkara, 2014, s. 109).

Yaşlanan nüfusun toplum ve ekonomi üzerinde büyük etkileri bulunmaktadır. Nüfusun sayısal olarak büyüklüğü kalkınma açısından engel teşkil etmemektedir. Önemli olan faktör nüfusun yaş grupları arasındaki dağılımıdır. Toplumda yaşlı nüfus oranının artışı kalkınma hızını olumsuz etkileyen bir faktördür. Bu bağlamda toplumda meydana gelen hızlı yaşlanma toplumsal dengede değişimlere neden olarak ekonomiyi olumsuz yönde etkilemektedir (Kalınkara, 2016, s. 26). Nüfus yapısında yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranının düşük olduğu dönemlerde yaşlı politikaları genel olarak, bakım ihtiyacı olan yaşlılar boyutunda ve mikro perspektifte düzenlemeler halinde öne çıkarken, yaşlı nüfus artışıyla bu durum daha geniş bir geniş ölçekte uygulamalara ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır (Ceylan, 2015).

2.3. Yaşlılık Kuramları

2.3.1. Yaşamdan geri çekilme kuramı

Elaine Cumming ve William E. Henry tarafından geliştirilen kuramda yaşlılık; fizyolojik, psikolojik ve toplumsal olmak üzere tüm boyutlarıyla toplumsal yaşamdan aşamalı şekilde geri çekilme olarak değerlendirilmektedir. Bu kuram temelinde yaşlılık, çalışma ve emeklilik dönemlerinde olduğu gibi hem bireyin hem de toplumun karşılıklı olarak ayrışım yaşadığı bir dönemdir. Bahsi geçen bu süreç yaşamın doğal bir getirisi olarak görülmelidir (Kalınkara, 2014, s. 31). İnsanlar yaşlılık döneminde fiziksel faaliyetlerini yavaşlatır ve enerji harcamaktan kaçınır, psikolojik açıdan dış dünyayla olan ilişkilerini kendilerini önceleyen alanlara çevirecek şekilde sınırlandırır. Dikkatlerini dışarıdaki dünya üzerinde değil kendi iç dünyalarına çevirirler. Bu şekilde toplumsal olarak karşılıklı bir geri çekilme yaşanır, geri çekilme sonucu yaşlı ve toplum arasındaki etkileşim azalır. Kısaca yaşlılar açısından ilişik kesme; hedeflenen ve yerine getirilen rollerin, aktif ilişki düzeylerinin azaltılmasıyla gerçekleşir. Yaşlılara ait işlevlerin genç kuşaklar tarafından üstlenebilmesi adına toplumda ilişik kesmeyi desteklemektedir (Onur, 2004, ss. 347-348).

Gerçekleşen bu değişme sonucunda sosyal sistemden soyutlanan yaşlı, yaşamdan uzaklaşarak ölümü kabullenir ve ölüme hazırlanır. Yaşlının sosyal hayattan kendisini soyutlaması, yaşlının toplum nazarında gereksiz görülmesinin önünü açabilmektedir. Her şeyden uzaklaşmanın yaşlı üzerinde işe yaramazlık hissi uyandıracığı için yaşlının tek çaresi ölümü beklemek olacaktır. Bu durum yaşlılığın ölüme hazırlıktan ziyade ölümü bekleme dönemine dönüşmesine neden olacaktır (Ceylan, 2015, s. 44).

2.3.2. Aktivite-Etkinlik kuramı

Bu kuram, geri çekilme kuramına alternatif olarak Robert J. Havighurst, Bernice L. Neugarten ve Sheldon S. Tobin tarafından geliştirilmiştir. Kuram yaşlı için yaşamdan soyutlanma yerine aktiflik vurgusu yapar. Kurama göre; yaşlının biyolojik ve sağlık sorunları dışında, psikolojik ve sosyal davranışları diğer orta yaş mensubu veya yetişkin kişilerle aynıdır. Yaşlılık davranışları yetişkinlikteki davranışlarla gelişir ve yaşlı birey aktifliğini olabildiğince sürdürmek ister. Etkinlik kuramcıları, ilişki kurmanın 60-65 yaşlarından sonra bazen azalma eğiliminde olduğunu, yaşlının etkinliğinin, yaşadığı doyumun ve mutluluğunun azaldığını düşünmektedir. Bu azalış istenen bir durum değildir, asıl istenilen şey aktifliktir. Sağlıklı yaşlıların büyük kısmı etkinlik düzeylerini oldukça basite indirgemektedir. Mevcut ilişki oranları daha çok geçmişte sahip oldukları yaşam biçimlerine, statülerine ve sağlık durumlarına bağlıdır. Yalnız bunlar yaşlıların olumlu şekilde yaşam düzenlemesi yaptıkları anlamına da gelmemektedir. Yaşam deneyimi kalitesi; moral, yaşam doyumunu ve düzenleme ile ilgilidir (Onur, 2004, s. 348).

Kuram, emeklilik veya yaş kısıtlamalarından dolayı hayata katılımı engelleyen faktörler söz konusu olduğunda, bırakılan rollerin yerine başkalarının bulunacağını savunmaktadır. Bu teori yaşlıların uyum ve tatmin düzeyleri ile aktiflik düzeyleri arasında uyumlu bir ilişki olduğunu savunan, aynı zamanda Amerikan kültürü ve değerlerine uygun şekilde çalışma ve üretkenlik üzerine vurgu yapan bir teoridir. Sosyal aktiviteler yaşlı açısından sosyal bütünleşmeyi sağlamaktadır. Gerontoloji uygulayıcıları tarafından yaşlılar için yeni roller üretme uğraşları bu yaklaşımla uygulamaya geçmiştir. Rekreasyon ve gezi uygulamaları, emekli dernekleri, yaşlı merkezleri bunlara örnek verilebilir. Bu tarz faaliyetler yaşlının yaşamla bağının güçlendiğini ve yaşamla bütünleştiğini ortaya koymaktadır. (Canatan, 2013, s. 369).

2.3.3. Süreklilik kuramı

R.C. Atchley tarafından geliştirilen kuram, yaşlılık döneminde bazı rollerin sonlanması bazılarının ise sürdürülmesine dayanmaktadır. Yaşlı birey çevresine uyum sağlayabilmek için,

kaybettiği rollerinin yerine yenilerini geliştirir. Yaşam doyumu sağlayabilmenin temeli başarılı yaşlanmaya dayanmaktadır. Pasif, çekingen ve içine kapalı olan insanlar emeklilik döneminde de aktiflik sağlayamazlar, aynı şekilde aktif ve sosyal katılımı yüksek olanlar ise yaşlılıkta pasif kalmazlar. Buradan da anlaşılabacağı üzere teori; gençlik nasılsa yaşlılığında öyle olacağına vurgu yapmaktadır. Yaşlılıkla beraber belirgin kişilik özellikleri daha da belirir ve temel değerler daha çok göze çarpar. Kurama göre yaşam doyumunun temeli, bireyin büyürken olgun ve bütünleşik bir kişilik geliştirerek başarılı bir yaşlılık geçirmesiyle ilgilidir (Kalınkara, 2014, s. 37).

Buradan hareketle, mutlu bir yaşlılık dönemi geçirebilmek için yaşam dizaynının önemi göze çarpmaktadır. Gençlik döneminden başlamak üzere özellikle de emeklilik öncesinde yapılacak olan yaşam düzenlemeleri emeklilik ve yaşlılıktaki yaşam doyumunu belirleyecektir. Başarılı yaşlanmanın sağlanması mutlu bir yaşlılığın öncüsüdür (Ceylan, 2015, s. 48).

2.3.4. Rol kaybetme kuramı

Z. S. Blau tarafından geliştirilen kuram emekliliğin ve dulluğun, yaşının toplumdaki temel kurumsal yapılara katılımında kısıtlayıcı olduklarını savunur. Bunun sonucunda da yaşlıyı toplumsal anlamda faydalı kılan imkanlar azalmaktadır. Yetişkin kimliğinde dönüm noktaları olan meslek ve evlilik temelli rol ve statülerin kaybı, birey üzerinde yıkıcı etkiler oluşturacak niteliktedir. (Onur, 2004, s. 349). Rollerde bireyin tutumları kadar sosyal çevrenin de etkileri mevcuttur. Yetişkin isteğe bağlı olduğu kadar zorunlu rollere de sahiptir. Politik alanda veya enformel şekilde üstlenilen roller çeşitlilik gösterebilir. Emeklilik sonucu kaybedilen statü yaşlı için değer azaltıcı bir durumdur. Yaşlıların daha düşük değere sahip statülere uyum sağlamakta zorlanmalarının nedeni yaşlılıkta yaşayacakları rol kayıplarına hazır olmamalarıdır. Bu durumun temelinde yaşlılığın getirilerine karşı herhangi bir toplumsallaşma süreci yaşamamaları bulunmaktadır (Emiroğlu, 1995, s. 28)

Yaş normları, bireye atfedilen rollerin belirli kronolojik zamanda oynanması ve yerine getirmesinde belirleyicidir. Birey bulunduğu yaşta o yaşa uygun rolü oynakla yükümlüdür. Yaş normlarının aktarımı sosyalizasyon ile gerçekleşir. Sosyalizasyon, yeni rollere nasıl uyum sağlanacağını, yeni rollere geçişi ve toplumla birleşmeyi öğretir. Sosyalizasyon sadece gençlik dönemlerindeki; okula gitme, iş bulma, mesleki ilerleyiş ve evlenme ile sınırlı kalmaz, orta yaş ve yaşlılıkta da devam eder (Canatan, 2013, s. 370). Yaşlılık dönemindeki bireyin gerçekleştirmesi gereken davranışları tanımlayan toplumsal normlar muğlak ve sınırlıdır. Bu nedenle yaşlılar “*rolsüz rolü*” oynamaktadırlar (Onur, 2004, s. 349).

2.4. Yetişkinlik Dönemi

Yetişkin kavramı için basit bir tanımlama yapmak gerekirse en uygun ifade “büyümüş kişi” olacaktır. Tanım toplumsal boyutta gerçekleştirilecek olursa: toplum içerisinde iş veya meslek sahibi olan, rol açısından eş anne veya baba konumundaki bireyi ifade etmektedir. Bu kavram yetişkin psikolojisi perspektifinden kendi hayatını idame ettirebilen, kendi kararlarını verebilen veya bu yönde hazır hisseden bireyi ifade etmektedir (Kurt, 2014, s. 13).

Literatür incelendiği zaman yetişkinlik döneminin farklı yaş aralıklarına göre ele alındığı görülmektedir. Hayat sürecinin en uzun dönemi olan bu dönem Havighurst tarafından 18-35 yaş, Neugarten ve Moore 20-30 yaş ve Bühler ise 22-45 yaş aralığında ele alınmıştır (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2015). Erikson, orta yetişkinlik yılları olarak ele aldığı 30-60 yaş aralığını “*Üretkenliğe karşı durgunluk*” dönemi olarak adlandırmıştır. En uzun zaman dilimine sahip olan bu dönem aynı zamanda yetişkinliğin en verimli dönemini ifade etmektedir. Üretkenlik sadece çocuk yapma ile sınırlı kalmamakta, ailesi dışında gelecek nesillere rehberlik etme yoluyla da sağlanabilmektedir. İş ve aile ilişkileri, çevreye karşı sorumlulukları ve yükümlülükleri dönemin özellikleri arasındadır (Gürses ve Kılavuz, 2011, s. 158).

2.5. Başarılı Yaşlanma

Başarılı yaşlanma kavramı 1960’lı yılların başında ortaya çıkan ve yaşlı bireyin erken dönemlerinde gerçekleştirdiği aktivite ve üretkenliğini devam ettirmeleri gereğini vurgulayan aktivite kuramından beslenmektedir. Aktivite kuramı doğrultusunda gelişim gösteren başarılı yaşlanma; bireylerin yaşlılık döneminde de sosyalliğini olumsuz bir ilerleme göstermeden devam ettirmesini, sosyalliğinin yanı sıra ekonomik gücünü korumasını, fiziksel ve bilişsel kapasitesini kaybetmeden hayatına devam etmesini vurgulayan bir modeldir. Bu model sonucunda yaşlı bireyler sosyal hayattan kopmadan, hastalık risklerini değerlendirip en aza indirgeyerek, fiziksel ve bilişsel kapasitelerini üst düzeyde tutarak ve üretkenliklerini koruyarak topluma katılım gösteren bireyler olacaklardır (Rowe Kahn,1997’den aktaran Demir Erbil, 2022, s. 11). DSÖ aktif yaşlanmayı, bireylerin yaşlanma süreçlerinde artırılması hedeflenen yaşam kaliteleri için başta sağlık, toplumsal hayata katılım ve sunulan sosyal güvenlik fırsatlarının en iyi şekilde sağlanması şeklinde tanımlamakta ve bireyler için hak olarak görmektedir (DSÖ, 2002).

Baltes ve Baltes, yaşlanmayla eş zamanlı meydana gelen biyolojik değişimlerin fizyolojik, psikolojik ve sosyal işlevlerde değişimlere neden olduğunu savunmaktadır. Söz konusu yaklaşım, yaşlılık ve başarı kavramları arasındaki ilişkiyi yaşlılık döneminde yaşanması

hedeflenen değişimin olumlu yönde gelişmesi için yaşlı bireyin sahip olduğu potansiyeli üzerinden yola çıkarak kurar. Model temel olarak iki varsayım üzerine kurulmuştur. Birinci varsayım; yaşlı bireylerde henüz kullanılmamış yedek (reserve) kapasitelerinin bulunduğunu, ikinci varsayım; yaşlı bireylerde var olan bu kapasitenin yaşlanma etkileri ile ortaya çıkan kayıp, düşüş ve gerilemeleri dengeleyebilmek ve telafi edebilmek adına sürekli olarak geliştirilebilir bulunduğunu söyler (Baltes ve Baltes'ten akt. Aysan, 2017, s. 101).

Yalnızca yaşlılık dönemini değil yaşlanma sürecini tüm boyutlarıyla ele alan politikaların hayata geçirilmesi yaşlı refahı açısından önem arz etmektedir. Yaşlılık dönemi sorunlarının en aza indirilmesi ve yaşlılar için daha iyi bir gelecek sunumu hazırlanması açısından aktif yaşlanmanın temel alındığı politikalar oluşturulmalıdır. Aktif yaşlanma, nüfus yaşlanmasına bağlı ortaya çıkan sorunların çözümü için çıkış yolu niteliğindedir. İnsanlara yaşlanma sürecinde sağlık, işgücü, istihdam, eğitim ve sosyal hayata katılımı sunduğu fırsatlarla yaşam kalitesini en üst düzeye çıkarmayı amaçlayan yaşlanma politikaları aktif yaşlanma perspektifi ile hazırlandığında;

- İnsan hayatının üretkenliğinin yüksek olduğu dönemlerde yaşanan erken ölümlerin azalması,
- İleri yaşlarda yaşanacak daha az kronik hastalık,
- İleri yaşlarda yüksek yaşam kalitesinden yararlanan daha fazla insan,
- Yaşlı bireylerin ev, aile ve toplumda sosyal, kültürel, iktisadi ve politik alanlara aktif katılım sağlamaları,
- İhtiyaç duyulan tıbbi tedavi ve sunulan bakım hizmetlerinde maliyetlerin düşmesi

Sonuçları alınarak yaşlanmanın bireysel ve toplumsal anlamda olumsuz getirilerinin azalmasının yanı sıra nüfus yapısında olumlu gelişmelerin yaşanmasında da etkili olacaktır. (WHO, 2002, s. 16)

Nüfus yapısı ülkeler için büyük önem arz etmektedir. Politikalar olarak değerlendirmek gerekirse, nüfus yapısı ekonomik ve sosyal politikaların belirlenmesi ve uygulanmasında belirleyici bir unsurdur. Nüfusun demografik durumu, ülke ekonomilerinde yapılan harcamaları, kamu gelirlerini, tasarruf ve tüketim önlemlerinin ne yönde olacağını şekillendirmekte aynı zamanda yapılacak olan yatırımların gidişatını belirlemektedir. Bu nedenle devletler mevcut nüfus yapısını ve gelecekte nasıl bir nüfusa sahip olacaklarını öngörerek hem mevcut hem gelecek için karşılaşıacakları sorun ve ihtiyaçlar için politika

hazırlamak durumundadır. Yapılan bütün çalışmalar dikkate alınarak, nüfus yapısındaki değişimler ve diğer etmenler ışığında politik düzenlemelere ihtiyaç vardır. Yapılacak politikalar toplum üzerinde kendisini yenileme ve tekrar üretme kabiliyeti kazandıracak, dinamizmini koruyarak kalkınmayı başaracak bütüncül nitelik taşımalıdır. Yaşlı politikaları ve yaşlanma politikaları üzerinde geliştirmeler yapılarak hem mevcut yaşlı nüfus için yaşlı politikaları hem de bütün yaş gruplarını kapsamı altına alacak ve toplumsal dinamik yapıyı koruyacak çalışmalar yapılmalıdır. Bu kapsamda, bütüncül olarak değerlendirilmesi gereken sosyal ve ekonomik politikalar sayesinde geleceğin şekillendirilmesi önemlidir (Uyanık, 2017, ss. 95-96). Yaşlılık dönemi öncesinde sahip olunan alışkanlıklar yaşlılıkta hayat standartlarını şekillendirmektedir. Sürdürülebilir bir aktif yaşlanma süreci; eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve sosyal hizmet unsurlarının ortak faaliyetleri ile sağlanabilir (Akyıldız, 2024, s. 628).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın yaşlılık alanındaki gelişmelerin uygulamaya yansıtılabilmesi ve yaşlılık alanında atılacak adımların; hak temelli, kapsayıcı ve sürdürülebilir olarak gerçekleştirilebilmesi amacıyla “Yaşlı Hakları Ulusal Eylem Planı (2023-2025)” isimli plan hazırlanmıştır. Bu eylem planı ile;

1. Yaşlılık ve yaşlanma kavramları üzerinden uygulanacak politika, program ve sunulacak hizmetlerin tasarım, uygulama, izleme ve değerlendirme aşamalarında incelenerek ana akım haline getirilmesi ve bu sürecin tümüne yaşlı bireylerin katılımının sağlanması,
2. Yaşlı bireyler açısından gelişen ve değişen dünya etkisiyle çeşitlenen ihtiyaçlarına önem verilmesi,
3. Yaşlılığın alan itibarı ile çok sektörlü olmasından dolayı yaşlı haklarının gerçekleştirilmesinde koordinasyon ve iş birliğinin sağlanması amaçlanmaktadır (ASHB, 2023).

Koyulan hedeflere ulaşılması adına 6 alanda, 2023-2025 yılları süresince alınacak tedbirler belirlenmiştir. Bu tedbirler;

- 1) Aktif ve sağlıklı yaşlanma alanında: aktif yaşlanma anlayışının geliştirilerek sağlık ve bakım hizmetlerinin güçlendirilmesi adına tedbirlerin alınması,
- 2) Toplumsal hayata katılım ile hayat boyu öğrenme ve istihdam olanaklarının güçlendirilmesine, emekliliğe uyum çalışmaları ve finansal güvenliğin

güçlendirilmesine ve yaşlı bireylerin sosyal, kültürel, sportif faaliyetlere katılımlarının teşvikine yönelik alınacak tedbirlere,

- 3) Herkes için yaş dostu ve erişilebilir ortamlar ile çevre, ulaşım sistemleri, bilgi ve iletişim teknolojilerinin erişilebilirliği açısından içermeci toplum anlayışıyla tedbirlerin alınması,
- 4) Afet ve insani bakımdan acil durumlar ile afet ve acil durumlarda uygulanacak planların yaşlı bireyleri kapsayacak şekilde düzenlenmesi adına tedbirlerin alınması,
- 5) Yaşlı hakları alanında yaş ayrımcılığıyla mücadele, adalet erişiminin yaşlılar açısından güçlendirilmesine, insan onuruna aykırı olan ihmal, istismar ve şiddetten korunmaları adına tedbirler,
- 6) Uygulama ve izleme ile politika oluşturma ve yapılan uygulamaların izlenmesi adına veri ve istatistik geliştirmeleri ile çok yönlü bütüncül bir koordine sağlanmasına yönelik tedbirlerin alınması amaçlanmaktadır (ASHB, 2023).

2.6. Yaşlılık Algısı

Levy yaşlılık algısının, erken yaşlarda oluşmaya başladığını ve yetişkinlik döneminde olgunlaştığını belirtmiştir. Bireyin yaşlanma sürecinde bilişsel, sosyal ve fiziksel olmak üzere çeşitli değişimler yaşadığını vurgulamıştır. Bu değişimlerin de yaşlanma sürecini geçiren bireyin günlük rutinine, alışkanlıklarına, yaşam tarzına, barındırdığı genetik özelliklere veya fizyolojik ve ruhsal sağlık durumu ile ilişkili olarak farklılık gösterebileceğini ifade etmiştir. Bu değişimlerin öznel ve her bireyde bağımsız olması, farklı değişkenlere bağlı meydana gelmesi nedeniyle bireyin yaşlılığa bakış açısını da etkilemektedir (Sarıkaynak ve Arpacı, 2024, s. 284).

Yaşlılık rol kaybı ve rol edinimini beraberinde getirmektedir. Edinilecek roller yine sahip olunan yaşlılık algısı ve toplumla bağlantılı olarak farklılaşmaktadır. Bu algı toplumun kültürü, dini, eğitim düzeyi, aile yapısı ve diğer etmenlere bağlı olarak şekillenmektedir. Diğer bir deyişle yaşlılığa yüklenen anlam, içinde bulunulan toplumun özelliklerine bağlı olarak şekillenmektedir. Hayat sürecinde edinilen rol ve kimlikler yaşa, statüye ve diğer etmenlere bağlı olarak değişebilmektedir. Her birey için kaçınılmaz olan yaşlılık dönemi, her birey için aynı süreci ve anlamı ifade etmemektedir (Ceylan, 2016, ss. 25-55).

Yaşlılık algısı sosyo-ekonomik koşullara bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Farklı sosyo-ekonomik gruplarda ve yaş gruplarında hakim olan yaşlılık algısı ve refah düzeyi, ilerleyen yaş dönemlerinde yaşam kalitesi ve yaşam doyumunu etkileyebilmektedir. Sahip olunan önyargı ve yaşlılığa karşı olumsuz stereotipler de bu konuda etkili olan unsurlardır (Kalaycıoğlu, 2016, ss. 160-161). Çalışmalar, sahip olunan ekonomik durumun yaşlılık algısı üzerinde etkili olduğunu, düşük gelir düzeyinin yaşlılık algısını olumsuz etkilediğini göstermektedir (Kaya İnal, 2023). Bunları destekler nitelikte Dağlı (2018), orta yaş ve yaşlı bireylerin yaşlılık algılarını ve yaşam boyu öğrenme gereksinimlerini araştırmıştır. Araştırmada her iki yaş grubunun da yaşlılığa yönelik algılarının olumsuz olduğu tespit edilmiştir. Refah ve eğitim düzeyindeki artışın yaşlılık algısını olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Yaşlılık öncesinde olumlu benlik algısına sahip bireylerin, yaşlılık döneminde de olumlu algılara sahip oldukları bulunmuştur. Yaşlılık dönemine hazırlık yapılması gerekliliği, orta yaş grubunun hepsinde hakim olan bir düşünce olarak karşımıza çıkmıştır.

Sosyal çevre, sınıf ve statü açısından değerlendirilme yapıldığında, aynı yaş grubundaki bireylerde hem algı hem de biyolojik, fizyolojik farklar görülebilmektedir. Yaşlılıkta yaşanan sorunlarda ve yaşlıya sunulan imkanlarda kültürel özellikler şekillendirici olmaktadır. Bu nedenle yaşlılık konusu kültürel açıdan da değerlendirilmelidir (İçli, 2016).

Kültürel özelliklerin yaşlılık algısı ve yaşlıya yaklaşımlarda etkili olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur. Murakami ve arkadaşları (2018), Türkiye ve Japonya’da yaşayan öğrencilerin yaşlı, yaşlılık ve yaşlanmaya yönelik görüşlerini ortaya koymayı amaçlayarak nicel bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çalışmada, yaşlılığın başlangıç yaşına ilişkin görüşlerde farklılık olduğu ortaya çıkmıştır. Japon katılımcılar (63.0) için yaşlılık, Türk katılımcılara göre (57.3) daha ileri bir yaşta başlamaktadır. Türk katılımcıların yaşlılığa dair görüşleri; yoksulluk, yalnızlık ve muhtaçlık üzerinde şekillenirken, Japon katılımcılarda bu durum; tecrübe, kötüleşen sağlık ve huzura ermek olarak ortaya çıkmıştır. Yaşlıların aile içindeki rollerine dair bulgulara Japon katılımcıların daha olumlu yaklaşım gösterdikleri ve yaşlıların yaşam yerlerine dair bulgulara Türk katılımcıların sağlık durumunda fark gözetmeksizin yaşlıların kurum bakımında kalmalarını uygun gördükleri belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunda, Japon katılımcıların Türk katılımcılara kıyasla yaşlılık ve yaşlıya yaklaşımlarının daha olumlu olduğu ortaya konmuştur. Çalışmada ortaya çıkan farklılıkların; ülkelerin toplumsal yaşlanma düzeylerindeki farklılıklardan ve geçmişte Japonya’da geniş aile yapısının sürdürülmesine yönelik uygulanan “hane sistemi” politikası ile yaşlı bireylerle yaşama alışkanlığı edinilmesi gibi bir dizi kültürel özelliklerden kaynaklanabileceğine dair bilgiler yer almaktadır.

Bireylerin yaşıllık algısının şekillenmesinde; toplumun değer ve inanç sistemleri, yaşlı bireyden beklenen rol ve işlevler, yaş üzerinden gerçekleşen sınıflandırmalar ve toplumsal normlar etkili olmaktadır. Toplumun sahip olduğu genel kabuller, yaşıllığa yönelik algının olumlu veya olumsuz yönde gelişmesinde önemli unsurlardır (Köktürk Dalcı ve Özyürek, 2019, s. 2). Yaşıllık veya yaşlı olmak genellikle olumsuz olarak algılanmaktadır. Yaşıllığın olumsuz algılanmasındaki neden, yaşıllık dönemindeki olumsuzluklardan (ölüm, hastalık, güçsüzlük) dolayı bireylerde oluşan kaygıdır. Modern dönemde üretim ve verimlilik üzerinden yapılan değerlendirmeler neticesinde, yaşıllığın bir yük olarak görülmesinin olumsuz algıda büyük payı vardır. Kırsal alanlarda saygı gören “bilge” olan yaşlı, kent yaşamında toplumdan dışlanma sorununu deneyimlemektedir. Toplumsal algı ve kabuller hem bireylerin kendi yaşlanma süreçlerini hem de yaşlıların yaşıllık deneyimlerini doğrudan etkilemektedir. Yaşıllığa yüklenen olumsuz anlam nesiller arası iletişimde de olumsuz sonuçların başlıca nedenleri arasındadır. Genç ve yaşlı kuşak arasındaki kopukluk, toplumsal bağların zayıflamasına neden olmaktadır. Yaşıllıkta meydana gelen fiziksel değişimler, rol kayıpları ve gençlerin sahip oldukları olumsuz tutumlar yaşının yalnızlaşması ile sonuçlanmaktadır (Buz, 2015, s. 70).

Olduğundan daha genç hissetmek ve yaşlanma sürecinden memnun olmak, sahip olunan olumlu benlik algıları ile ilişkilidir. Levy (2003), yaşlanmaya yönelik geliştirilen olumlu algıların, sağlıklı yaşlanma ve uzun ömür üzerinde olumlu etkileri olduğunu belirtmiştir. Gerçekleştirilen çalışmalar bu görüşü desteklemektedir. Yapılan bir araştırmada, yaşlanmaya dair olumlu algı biçimi ve yaşam uzunluğu arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada, olumlu benlik algısı yüksek olan bireylerin, düşük benlik algısına sahip olan bireylerden daha uzun süre yaşadıkları ortaya konulmuştur (Levy, Slade, Kunkel ve Kasl, 2002, s. 268).

Yaşlanmaya yönelik geliştirilen algıda, sahip olunan rol ve günlük rutinlerin belirleyici etkisi bulunmaktadır. Bu bağlamda günlük rutinlerde belirleyici etkisi olan meslek, bireyin yaşlıyla temas halinde bulunma sıklığında belirleyicidir. Bu durum yaşıllık algısının olumlu veya olumsuz gelişimini etkileyen bir unsurdur (Sarıkaynak ve Arpacı, 2024). Örneğin Yanar (2024) cerrahi hemşirelerin yaşıllık algılarını araştırdığı çalışmada, katılımcıların yaşıllığı kabullenmede zorlandıklarını ve yaşlanıyor olmanın katılımcılarda olumsuz duygulara neden olduğunu belirlemiştir. Bu durumun mesleki nedenlerden kaynaklı olabileceği ifade edilmiştir.

Yapılan çalışmalar başarılı yaşlanma ve yaşıllık algısı arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Akçadağ (2023) yaptığı çalışmada, 18-65 yaş arası yetişkinlerin yaşlanma ve yaşıllığa yönelik tutumları ile başarılı yaşlanma arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada yaş arttıkça yaşlanma ve yaşıllığa yönelik tutumun olumlu yönde değiştiği tespit edilmiştir. Yaşlanma ve yaşıllığa

dair olumlu tutuma sahip olan bireylerin daha başarılı yaşlandığı belirlenmiştir. Çalışma aynı zamanda başarılı yaşlanma davranışındaki artış ile yaşlanma ve yaşlılığa dair olumsuz tutumların azaldığını ortaya koymuştur.

Modern döneme kadar yaşlının statüsündeki düşüş, sanayi devriminden sonra ivme kazanarak devam etmiştir. Toprağın en önemli güç kaynağı olduğu sanayileşme öncesi dönemde mülkiyetin sahibi olan yaşlı, ekonomik ve siyasi gücü elinde tutmuştur. Günümüzde ise insanların gelir kaynağı iş piyasası olmuştur. Bu durum karşısında yaşlının bilgi ve tecrübesi teknoloji karşısında önemini yitirmiştir (Zastrow, 2013, ss. 644-647). Modern döneme kadar kültür aktarımında ve bir sonraki neslin yetiştirilmesinde önemli rol sahibi olan bilgili, tecrübeli, görmüş geçirmiş olarak “kültür bekçileri” niteliğini taşıyan yaşlılar, modern toplum perspektifinden üretkenliği sona ermiş hem aileye hem de topluma yük olan bireyler şeklinde görülmeye başlamıştır (Kalınkara, 2016).

Köktürk Dalcalı ve Özyürek (2019), öğrencilerin bireysel değerlere göre yaşlıya yönelik tutumlarını araştırmışlardır. Öğrenciler olumlu tutuma sahip olsalar da çalışmada yaşlının yaşamını sınırlama boyutunda yüksek puan alınmıştır. Bunun nedeninin ise yaşlıların sosyal ortamdan soyutlanmış şekilde tasvir edilmesinin ve emeklilik ile çalışma hayatından çekilerek daha çok ev ortamında düşünülmesinin bir sonucu olabileceği belirtilmiştir. Çalışmada, sosyal değerlerin yaşlıya yaklaşımı olumlu şekilde etkilediği ve Türk kültürünün yaşlıya verdiği değerlerin olumlu yaklaşımlarda etkili olduğu yer almaktadır.

Toplumsal yapıda meydana gelen değişimler ve teknolojik gelişmeler, yaşlı ve genç kuşaklar arasında kopukluğa neden olmaktadır. Farklı dönemlere mensup nesiller; aile yapısı, çalışma hayatı ve toplumsal normlar başta olmak üzere farklı dinamiklere sahiptir. Kuşaklar arasındaki farklılıklar özellikle kültürel açıdan kendisini göstermektedir. Geleneksel yapıya alışkın yaşlı bireyler yeni düzene gençler kadar kolay ayak uyduramamaktadır. Alışkanlıkları modern döneme göre şekillenen genç kuşak ve kültürel değerlere öncelik veren yaşlı kuşak arasında çatışmalar yaşanması kuşaklar arasında kopukluğa neden olmaktadır. Modern hayata ayak uyduramayan yaşlı, sosyal hayattan uzaklaşarak yalnızlaşmaktadır. Yaşlı ve genç kuşak arasındaki iletişim ve etkileşimin giderek azalması gençlerde olumsuz algıların oluşmasına neden olabilmektedir (Canatan, 2016, ss. 152-154). Buradan hareketle olumsuz algıların azaltılması ve olumlu yönde gelişim sağlanabilmesi için kuşaklar arası etkileşimin gerçekleştirilmesine yönelik uygulamaların önemi ön plana çıkmaktadır. Yapılan çalışmalar bu uygulamaların olumlu sonuçlar ortaya koyduğunu göstermektedir. Bu konuda Sun ve diğ. (2018) gençlerin ve yaşlıların birbirlerine karşı olumsuz algılarını azaltmak amacıyla, kuşaklar

arası bir programın etkinliğini denemiştir. Program sonucunda hem genç hem de yaşlı katılımcıların davranışlarında olumlu değişimler meydana gelmiştir. Sahip olunan ön yargılar azalırken kuşaklar arası iletişimin kalitesinde artış yaşandığı görülmüştür.

Sonuç olarak yaşlılık bir kazançlar ve kayıplar dönemidir. Yaşlılık algısı, yaşlanma sürecine ait genel tutumu ifade etmektedir. Bu tutum yaşlılık dönemindeki yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir. Yaşlılık algısı, yaşlılara yönelik davranışlarda ve geliştirilecek politikalarda önemli bir konumdadır. Toplumun sahip olduğu genel yaşlılık algısı yaşlıların topluma katılımı ve hizmetlere erişiminde belirleyicidir. Olumlu yaşlılık algısı yaşlı bireylerin sosyal hayatla bütünleşmelerine imkan sağlarken, olumsuz yaşlılık algısı yaşlı ayrımcılığını doğurabilir (Müftüler, 2018). Bireylerin aktifliğini ve verimliliğini koruyarak, kayıplardan uzak bir yaşlanma süreci geçirebilmelerine yönelik politikaların, yaşlılık algısının olumlu şekillenmesinde en büyük aktör olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda gerçekleştirilecek olan sosyal hizmet sunumları, başarılı yaşlanma uygulamaları, kuşaklararası etkileşim ve değer algılarının artırılmasına yönelik çalışmalar yaşlı refahına katkı sağlayacaktır.

2.7. Demografik Dönüşüm

“Demografik Dönüşüm Modeli” ilk kez demograf Warren Simpson Thompson tarafından 1929 yılında ortaya atılmıştır. Modelin ortaya çıkışı sanayileşmiş ülkelerin yaklaşık olarak iki yüzyıllık bir süreç içerisindeki doğum ve ölüm hızlarında yaşanan değişimlerin gözlemlenmesi ve yorumlanması ile gerçekleşmiştir. Modelde, sanayileşme ve ekonomik gelişmeler ile meydana gelen doğum ve ölüm hızları arasında ters yönlü bir ilişkinin var olduğu, diğer bir ifadeyle ülkelerin tarımdan sanayiye doğru yapısal bir değişim geçirme süreçleriyle eş zamanlı olarak doğum ve ölüm hızlarının da düşüş göstereceği ileri sürülmüştür. Buradan yola çıkarak modeldeki amaç, yüksek seviyedeki doğum ve ölüm oranlarının zaman içerisinde düşük seviyeye geçmesidir (Kaya ve Yalçinkaya, 2014, s. 174).

Demografik dönüşüm kuramı temel olarak, toplumların sahip olduğu doğurganlık ve ölüm hızlarının istatistiksel açıdan yüksek olduğu bir konumdan düşük olduğu bir konuma geçmesini ifade etmektedir. Demografik dönüşümün yaşanmasıyla toplumlar doğum oranlarının yüksek, nüfus artış hızının yavaş, nüfusun genç ve insan hayatının kısa olduğu bir aşamadan insan hayatının uzun olduğu, doğum oranlarının az ve yaşlı nüfus yapısına sahip olunan bir aşamaya geçilmektedir (Lee, 2003’ten aktaran Çuhadar ve Lordoğlu, 2016, s. 66).

Demografik dönüşüm üç aşamalı olarak ortaya çıkmış süreç içerisinde dört ve beş aşamalı şekillerde ele alınmıştır. Tansel (2012, s. 33) beş aşamada ele aldığı demografik dönüşümün ilk

evresinde toplum yüksek doğum ve ölüm hızları sahiptir. Bu durum sonucunda nüfus durağan bir yapıdadır veya büyüme oranı çok azdır. Endüstrileşme öncesindeki tarımsal toplumlar bu aşamaya örnek olarak verilebilir. İkinci evresinde hızlı düşen ölüm oranları ve ölüm oranına kıyasla daha yavaş düşen doğum oranları sonucunda nüfus hızla artış gösterir. Sağlık hizmetlerindeki gelişmeler ve yükselen gelir durumuna eşzamanlı ölüm oranlarında azalış görülmektedir. Avrupa'nın 18. Yüzyılda sanayi devrimi sonrası nüfus yapısı bu evreye örnektir. Üçüncü evrede doğum ve ölüm hızları düşmüştür. Nüfus artış hızının durağanlaşmasına rağmen toplam nüfus oranı artmaktadır. Dördüncü evrede doğum ve ölüm oranları düşük seviyededir. Nüfusta azalma yaşanmamakta var olan durumunu korumaktadır. Beşinci evre doğum hızının ölüm hızından daha düşük olduğu evredir. Nüfusun azaldığı, yaşlı nüfus oranının arttığı, çalışma çağındaki nüfusun azaldığı bir evre olarak tanımlanmıştır. Bostan ve Sertkaya Doğan (2019, s. 86) 2019 yılında yaptıkları çalışmada 2018 yılında toplam doğurganlık hızının 1,99'a düşmesi sonucunda, diğer bir deyişle nüfusun kendini yenileyebilmesi için gereken sınırın altına düşmesi neticesinde Türkiye'nin demografik dönüşüm kuramına göre dördüncü aşamaya geçişinin ilk koşulunun gerçekleştirdiğini ifade etmişlerdir. Dördüncü aşamanın tamamlanması nüfus artışının sona ermesiyle yani nüfusun en yüksek seviyeye ulaşip düşüş sürecine girmesiyle gerçekleşecektir.

Geniş hatlarıyla dünya genelinde 20. Yüzyıl öncesine bakıldığında nüfustaki artış hızı yavaş, yaş yapısı durağan ve 65 yaş üstü nüfusun genel nüfusa oranı daha azdı. 20. Yüzyılın ilk yarısında meydana gelen ortalama yaşam beklentisinin uzaması ve nüfus artış hızındaki yükselmenin bu durumu değiştirmeye başlamasıyla, 20. Yüzyılın ikinci yarısında dönüşüm sürecinin başka bir aşamasına geçildiği gözlemlenmiştir. Dünya genelinde doğum ve ölüm hızlarında dikkat çekici düşüşler yaşanmıştır. (Yüceşahin, 2011, s. 11).

Tablo 2.1. Dünya'da ve Türkiye'de Doğumda Beklenen Yaşam Süresi

	1980	2000	2024	2050	2075
Dünya	60,50	66,43	73,32	77,02	79,53
Türkiye	62,74	71,93	77,42	82,47	85,82

Kaynak: (UN, 2024)

Tablo 2.2. Dünya’da ve Türkiye’de Kaba Doğum Oranları

	1980	2000	2024	2050	2075
Dünya	28,7	22,0	16,2	13,7	12,0
Türkiye	33,7	21,4	12,1	9,3	7,6

Kaynak: (UN, 2024)

Tablo 2.1 ve Tablo 2.2’de Türkiye ve Dünya’ya ait doğumda beklenen yaşam süreleri ile kaba doğum oranları verilmiştir. Demografik dönüşümün temelini oluşturan bu iki nüfus verisi incelendiğinde kaba doğum oranlarının düşüş göstererek, doğumda beklenen yaşam süresinin artış göstererek devam ettiği görülmektedir. Düşen doğum oranları ve uzayan ömür sonucunda toplumun başta istihdam alanında ihtiyacı olan genç nüfus ihtiyacını karşılayamamasının başlıca nedenlerinden olmakla beraber nüfus azalma eğilimi göstermekte ve toplumdaki 65 yaş üstü nüfusun sayısının da giderek artmasına neden olmaktadır. Dünya yaşlılık oranları Tablo 2.3’te verilmiştir.

Tablo 2.3. Dünya’da Yaşlılık Oranları

Yaş	1980	2000	2024	2050	2075
65+	5,81	6,83	10,21	16,33	20,91
75+	1,86	2,46	3,83	7,84	10,97
85+	0,27	0,48	0,91	2,23	3,90
90+	0,07	0,14	0,30	0,81	1,62

Kaynak: (UN, 2024)

Nüfusun yaşlanması DPT “*Bir nüfusun yaş yapısının değişerek, o nüfustaki çocukların ve gençlerin payının azalması ve yaşlı insanların (60 yaş üstü veya 65 yaş üstü) payının göreceli olarak artmasıdır*” şeklinde tanımlamıştır (DPT, 2007, s. 5). Yaşlı nüfusta yaşanan artış hafife alınmayacak toplumsal sorunları da beraberinde getirmektedir. Yaşlı kesimin artması ile sağlık harcamaları, sosyal yardım ve sosyal hizmetin yanı sıra emeklilik ödenekleri de artış göstermektedir. Çalışan ve çalışmayan dengesinin bozulması çalışanlar tarafından finanse edilen sosyal güvenlik sistemini de bozmaya başlamıştır. Sosyal güvenlik sisteminde finansman açısından sorun teşkil eden toplumsal yaşlanma, beraberinde bağımlı nüfusta yaşanan artış, gündeme gelen ekonomik krizler ve işsizlik oranlarının artmasıyla beraber aşılması çok zor sosyo-ekonomik ve politik bir sorun haline gelmektedir (Ceylan, 2015, s. 78).

Yaşlanan nüfus ve sağlık harcamalarının artışı arasındaki ilişki gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından birer risk unsurudur demek mümkündür. Yaş ilerledikçe sağlık harcamaları artmaktadır. Yaş grupları açısından en fazla sağlık harcamaları yaşlı nüfusta yoğunlaşmaktadır. 65 yaş üstü nüfusun sağlık harcamaları diğer gruplara göre 3 ile 5 kat daha fazladır. Bu açıdan yaşlı nüfusun artışı bir anlamda sağlık harcamalarında da artış demektir (Erol, 2016).

“Demografik fırsat penceresi” olarak adlandırılan dönem toplam bağımlı nüfus sayısının, çalışma çağındaki nüfusun yarısından az olduğu dönemdir. Oransal olarak 15 yaş altındaki nüfus sayısının toplam nüfusun %30 ‘unun altında ve 65 yaş üstü yaşlı nüfusun toplam nüfusun %15’inden az olduğu zaman diliminde demografik fırsat penceresi açık olarak nitelendirilir. Yapılan projeksiyonlara göre uzak bir tarih olmayan 2030’un ilk yarısında yaşlı nüfusa ait oranın %15’i geçecek ve fırsat penceresi kapanacaktır (TÜİK, 2024, 53699).

Aktüeryal denge, başka bir ifade şekliyle Aktif/Pasif oranı: aktif terimi ile ifade edilmek istenen çalışan nüfus ve pasif ise çalışmayan nüfusu ifade etmektedir. Mevcut çalışan (aktif) nüfusun çalışmayan (pasif) nüfusu karşılama oranını ifade etmektedir. Sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliği bu oran üzerinden anlaşılmaktadır. Sosyal güvenlik sisteminin etkin bir şekilde işleyebilmesi için bu oranın en az 4 olması gerekmektedir. Bu oranın altına düşülmesi sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliği açısından olumsuz bir göstergedir (Bulut, 2019, s. 165).

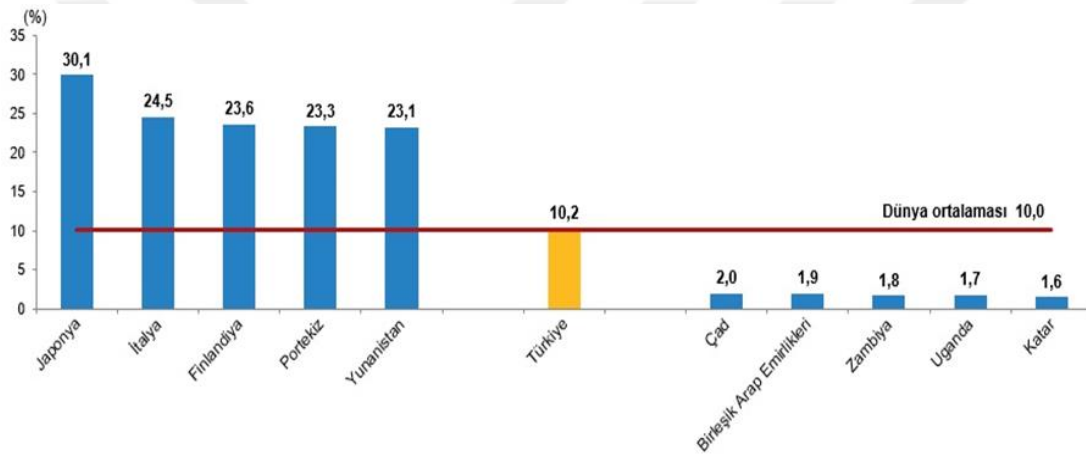
Karakuş (2018, s. 24) yaşanan demografik dönüşüm neticesinde karşı karşıya kalınan yaşlanma krizine sorununu çözüme ulaştırabilmek için ülkelerin ihtiyacı olan ve üzerinde çalıştıkları konuları; istihdam üzerine politikalar geliştirmek, iş ve yaşam dengesinin kurulmasına yönelik gerçekleştirilecek düzenlemelerle nüfus artışının sağlanması; istihdam ve bakım ihtiyacının karşılanmasına yönelik göçmen politikalarının uygulanması; gerçekleştirilen eğitim ve araştırma çalışmalarını artırmak ve geliştirmek; uzun süreli bakım emeklilik ve sağlık sistemleri adına tedbirler almak; veri toplama işlemini doğru şekilde ve zamanında yapmak, verileri işlemek ve kullanımını sağlamak olarak sıralamıştır.

Demografik dönüşüm sonucunda meydana gelen nüfus yaşlanmasına karşı yapılan çalışmalar ülkelerin geleceği için büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda Türkiye için 2024-2028 yıllarını kapsayan 12. Kalkınma Planı’nın nüfus ve yaşlanma bölümünde; doğurganlık oranının nüfusun yenilenme seviyesinin üstünde tutulması, aile kurumunun güçlendirilmesi, evlilik yaşının genç yaşlara düşürülmesi ve çocuk sayısını ikinin üstüne çıkarılması amacıyla politika ve tedbirler yer almaktadır. Bunlardan bazıları; demografik fırsat penceresinin avantajlarından

azami düzeyde fayda sağlanması, doğurganlık seviyesinin artırılması, yaşlılara sağlık hizmeti sunumunda “tele bakım” ve “tele sağlık” uygulamaları, aile içi ve kuşaklararası ilişkileri güçlendirmek adına faaliyetler ve genç yaşlı işbirliği ile yaşlıların deneyimlerini aktarabilecekleri program ve proje uygulamaları gibi nüfus ve yaşlanmaya dair birçok madde yer almaktadır (12. Kalkınma planı, 194-196).

2.7.1. Dünya’da yaşlı nüfus

Avrupa Birliği ülkelerinde 2060 yılına kadar 15-64 yaş grubundaki bireylerin oranının %66’dan %57’ye düşeceği ve 0-14 yaş grubundakilerin oranının yaklaşık %15 olacağı; bu sürede 65 ve daha büyük yaştaki yaşlıların oranının ise %18’den %28’e; 80 ve daha büyük yaştakilerin oranının da %5’ten %12’ye yükselmesi beklenmektedir (Özmete, 2016)

Kaynak: Birleşmiş Milletler Dünya Nüfus Beklentileri, 2023, TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2023

Şekil 2.1. Yaşlı Nüfus Oranının En Yüksek ve En Düşük Olduğu Ülkeler

Birleşmiş Milletler tarafından yapılan dünya nüfus tahminlerinde 2023 yılında dünya nüfusunun 8.045.311.448 kişi olduğu açıklanmıştır. Mevcut yaşlı nüfus oranının ise 807.790.294 kişi olduğu tahmin edilmektedir. Yapılan tahminler doğrultusunda dünya nüfusunun %10,0’lık kesimini yaşlı nüfus oluşturmaktadır. Yaşlı nüfus oranı açısından en yüksek oranlara sahip olan 3 ülke; %30,1’lik oranla Japonya en yaşlı nüfusa sahip ülke olurken sırasıyla %24,5’luk oranla İtalya ve %26,6 ile Finlandiya olarak belirlendi. %1,8’lik oranla Zambiya, %1,7’lik oranla Uganda ve %1,6’lık oranla Katar en az yaşlı nüfus oranının en düşük olduğu ülkeler olarak belirlendi. Yapılan sıralamada Türkiye 184 ülke içinde 67. sırada yer aldı (ASHB, 2023, TÜİK, 2024, 53710).

1 Ocak 2003 ve 1 Ocak 2023 tarihleri arasında 80 yaş ve üstü nüfusu oluşturan kişilerin oranı tüm AB %2,3 düzeyinde artarak %3,7’ den %6,0 oldu. Yunanistan ve Letonya 80 yaş ve üstü

nüfus artışında en yüksek orana sahip ülkeler oldu. Yunanistan'da oran %3,8'den 7,1%'e Letonya'da %2,7'den 6,0%'a yükseldi. En düşük artışı İsviçre yaşadı. İsviçre'de oran %5,3'ten %5,5'e yükselmiştir (eurostad, 2024).

AB genelinde ortalama yaşta (Medyan) yükselme yaşandı. 2003 yılında 39,0 yıl olan ortalama yaş 2013'te 42,2 ve 2023'te 44,5 yıl oldu. 20 yıllık zaman diliminde 5,5 yıllık bir artış söz konusudur (eurostad, 2024).

AB'de kaba doğum hızı 2002 yılında 10,1 iken 2022'de 8,7 olmuştur. En yüksek kaba doğum hızına sahip ülkeler sırası ile Kıbrıs (11,2), Fransa (10,7), İrlanda (10,5) ve İsveç (10,0) olmuştur. En düşük oranlar ise İtalya (6,7), İspanya (6,9) ve Yunanistan (7,3) olarak gerçekleşmiştir. AB'de kaba ölüm hızı 2002'de 10,0 iken 2022 yılında 11,5 olmuştur.

Toplam doğurganlık hızlarındaki durum ise, 2002'de 1,43 değerinde iken 2022'de 1,46 olmuştur. AB'de 2003 yılında doğumda beklene yaşam süresi 77,7 yıl iken 2023'te 81,5 olarak 3,8 yıllık bir artış gösterdi. Veriler cinsiyetlere ayrılarak incelendiğinde ise 2023 yılı için kadınlarda beklenen yaşam süresi 84,2 yıl, erkeklerde 78,9 yıl olarak belirlenmiştir (eurostad, 2024).

2.7.2. Türkiye'de yaşlı nüfus

Yaşlı nüfus olarak değerlendirilen 65 ve daha üstü yaşa sahip nüfus 2018 yılında 7.186.204 kişi iken beş yılda bu oran %21,4 artış göstererek 2023 yılında 8.722.806 kişi olmuştur. Yaşlı nüfusun toplam nüfusun içindeki payı ise 2018 yılında %8,8 oranında iken 2023 yılında bu oran %10,2'ye yükseldi. 2023 yılında yaşlı nüfusa ait cinsiyet dağılımını %55,5 ile kadın nüfus, %44,5 ile erkek nüfus oluşturmuştur. (TÜİK, 2024, 53710).

Tablo 2.4. Türkiye'de Geniş Yaş Gruplarına Göre Nüfus Oranları

Yaş Grupları	2023	2030	2040	2060	2080
0-14	21,04	21,3	19,3	16,9	15,7
15-64	68,03	65,8	64,4	60,4	58,7
65+	10,2	12,9	16,3	22,6	25,6

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Yaşlılar, 2023, 53710. TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2008-2023, TÜİK, 2018 Nüfus Projeksiyonları, 2030-2080

Yapılan nüfus projeksiyonları incelendiğinde ise yaşlı nüfusa ait oranın 2030 yılında toplam nüfus 93.328.574 kişi olurken yaşlı nüfusun 12.066.092 kişi ile %12,9 olacağı, 2040 yılında bu oranın 16.373.971 kişi ile %16,3, 2060 yılında %22,6, 2080 yılında ise toplam nüfus

107.100.904 kişi olurken yaşlı nüfusun 27.413.359 kişi ile %25,6 şeklinde olacağı öngörülmektedir (TÜİK, 2024, 53710).

Yaşlı nüfusun yaş grupları baz alınarak inceleme yapıldığında 2018 yılına ait verilerde yaşlı nüfusun 65-74 yaş grubunda bulunan kısmının %62,2 olduğu, %28,6'lık kısmının 75-84 yaş aralığında olduğu ve %9,2'lik kısmının ise 85 yaş ve daha üzeri yaş grubunda olduğu görülmüştür. 2023 yılına ait incelemede ise %64,0'lık kesiminin 65-74 yaş grubunda yer aldığı, %28,1'lik kısmının 75-84 yaş grubunda olduğu ve %7,9'unun ise 85 yaş ve daha üzeri yaş grubunda olduğu görülmüştür (TÜİK, 2024, 53710).

Tablo 2.5. Nüfus Artış Hızı

Yıl	Nüfus Artış Hızı (Binde)
1960	28,5
1980	20,7
2000	18,3
2010	15,9
2020	5,5
2021	12,7
2022	7,1
2023	1,1

Kaynak: (TÜİK, <https://nip.tuik.gov.tr/?value=NufusArtisHizi>)

Tablo 2.5'te Türkiye'nin nüfus artış hızı verilmiştir. 1960 yılında 28,5 olan nüfus artış hızı, 2000 yılında 18,63 olmuştur. 2010 ve 2020 yıllarında düşüş göstermeye devam ederek 5,5 olduğu görülmektedir. 2021 yılında 12,7, 2022 yılında 7,1 olan nüfus artış hızı 2023 yılına gelindiğinde ise 1,1'lik bir değere ulaşmıştır.

Nüfusun yaşlanması konusunda bilgi sahibi olmamızı sağlayan ortanca yaş Türkiye'de 2018 yılında 30,2, 2020 yılında 32,7, 2023 yılında ise 34,0 olmuştur. 2023 yılının ortanca yaşın cinsiyetlere göre dağılımı ise erkeklerde 33,2 iken kadınlarda 34,7 şeklindedir. Yapılan nüfus projeksiyonlarında ortanca yaşın 2030 yılına gelindiğinde 35,6, 2040'ta 38,5, 2060 yılında 42,3 olacağı 2080 yılında ise 45,0 olacağı öngörülmektedir (TÜİK, 2024, 53710).

Çalışma çağındaki nüfus üzerinden 100 kişiye düşen yaşlı sayısını ifade etmekte olan yaşlı bağımlılık oranı üzerinden değerlendirme yapılacak olursa 2018'de %12,9 olan oran 2023 yılındaki hesaplamalara göre %15,0 değerine yükselmiştir. Nüfus projeksiyonlarından elde edilen bilgilere göre yaşlı bağımlılık oranının 2030 yılına gelindiğinde %19,6, 2040 yılında %25,3'e yükselmesi, 2060 yılında %37,5 son olarak 2080 yılında %43,6 şeklinde olacağı öngörülmektedir (TÜİK, 2024, 53710).

Türkiye’de yaşlı nüfus oranı iller açısından incelendiğinde 2023 yılında yaşlı nüfusun en çok olduğu il %20,0 ile Sinop olmuştur. Sırası ile %19,5’lik oranla Kastamonu, %18,3’lük oranla Giresun olmuştur. En düşük yaşlı nüfus oranına sahip iller ise %3,5 ile Şırnak, %4,0 ile Hakkari ve %4,2’lik oranla Şanlıurfa oldu. Çok yaşlı olarak değerlendirilen yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranının %10,0 ve daha üstü değerine sahip olunan il sayısı 2023 verilerinde 54 olmuştur (TÜİK, 2024, 53710).

Yapılan gelir ve yaşam koşulları araştırması sonucuna göz atıldığında yoksulluk oranının Türkiye’ de 2019 yılında %21,3 düzeyinde iken 2023 yılında bu durum %21,7 olmuştur. Oranlar yaşlı nüfus açısından değerlendirildiğinde 2019 yılında %14,2 olan değer 2023 yılında %21,7 olmuştur. Yaşlı nüfusa ait yoksulluk verileri cinsiyet açısından incelendiğinde 2019 yılında yaşlı erkek yoksulluk oranı %12,1 kadın oranı %15,9 iken 2023 yılında erkek oranı %20,7, kadın oranı ise %22,4 olmuştur (TÜİK, 2024, 53710).

İşgücü istatistiklerinden elde edilen verilere göre, yaşlı nüfusun işgücüne katılma oranı 2019’da %12,0 düzeyinde iken bu oran 2023 yılında %12,2 olarak belirlenmiştir. Cinsiyet üzerinden değerlendirme yapıldığında ise durum 2023 yılı için yaşlı erkek nüfusta %20,0, kadın nüfusta ise %6.1 şeklindedir. 2019 yılında yaşlı nüfusta işsizlik oranı %3,1 düzeyinde iken 2023 yılında bu oran %2,7 olmuştur (TÜİK, 2024, 53710).

Tablo 2.6. Cinsiyete ve Yaşa Göre Beklenen Yaşam Süresi, 2020-2022, 2021-2023

Yaş	(Yıl)					
	2020-2022			2021-2023		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
0	77,5	74,8	80,3	77,3	74,7	80,0
15	63,5	60,8	66,2	63,5	60,9	66,1
30	48,9	46,3	51,5	49,1	46,6	51,5
50	29,8	27,4	32,2	30,1	27,8	32,3
65	17,1	15,3	18,8	17,4	15,7	19,0

Kaynak: TÜİK, 2024, 53678

Türkiye’de “doğuştaki beklenen yaşam süresi” 2020-2022 arası dönemde 77,5 yıl olarak belirlenmişken 2021-2023 arası dönemde 77,3 yıla çıkmıştır. Cinsiyet üzerinden değerlendirme yapıldığında 2020-2022 arası dönemde erkeklerde 74,8 kadınlarda 80,3 iken 2021-2023 döneminde erkeklerde 74,7 kadınlarda 80 yıl olmuştur. Genel kanı ile kadınlar erkeklerden daha uzun yaşamakta ve doğumda beklenen yaşam süresi açısından aralarında 5,3 yıl fark vardır.

Doğumda beklenen yaşam süresine iller açısından bakacak olursak, en yüksek iller 80,8 ile Tunceli, 79,7 ile Şırnak ve Mardin olmuştur. Beklenen yaşam süresinin en düşük olduğu iller 76,1 ile Kilis, 76,2 ile Gaziantep sonrasında 76,8 yıl ile Adana oldu. (TÜİK, 2024, 53678).

Türkiye için hazırlanan nüfus piramitleri üzerinde inceleme yapıldığı zaman nüfus yapısının değişim göstermeye devam edeceği öngörülmektedir. 2040 yılında arı kovanı formundaki nüfus piramidi şemasının daha keskin bir yapıya bürüneceği 2080 yılında ise özellik olarak gerileyen nüfus piramidi yapısında olacağı tahmin edilmektedir.

Nüfusun artmaya devam edebilmesi için 2,10 olması gereken kadın başına düşen çocuk sayısı, 2001’de 2,38 seviyesinde iken 2003 ile 2014 arasında yenilenme seviyesi olarak tabir edilen 2,10 civarında durağanlaşmıştır. Bu orandan sonra hızlı bir düşüş göstererek 2023 yılına gelindiğinde 1,51 olmuştur. TÜİK mevcut demografik verilere göre hazırladığı senaryoya göre Türkiye’de 2023 yılında 85.372.377 olan nüfusun, 2030’a gelindiğinde 88.188.221, 2050 yılına ulaşıldığında ise 93.774.618 kişi olması beklenmektedir. 2050’li yılların ortasına kadar artması beklenen Türkiye nüfusunun 2050’lerden sonra azalmaya başlayacağı tahmin edilip, 2100 yılında nüfusun 77.000.000’un altına inmesi öngörülmektedir (TÜİK, 2024, 53699).

2.8. Emeklilik

Sosyal güvenliğe sağlanması gereken bir amaç olarak bakacak olursak sosyal sigorta, sosyal hizmet ve sosyal yardım bu amaca ulaşılmasında birer araçtır. Türkiye’de uygulanan sosyal güvenlik yöntemleri primli ve primsiz rejimler olarak 2 boyuttadır. Sosyal sigortalar primli rejimi oluştururken, sosyal güvenliğin tamamlayıcı unsurları olan sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar ise primsiz rejimi oluşturarak sistemin yapısında yer alırlar (Öçal ve Boyacıoğlu, 2018, ss. 912-913). Mevcut sosyal güvenlik sistemi; iş kazası ve meslek hastalığı, hastalık ve analık sigorta kollarını içeren “kısa vadeli” sigorta kolları ve malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta kollarını kapsayan “uzun vadeli” sigorta kollarından meydana gelmektedir (www.sgk.gov). İnsanın yaşlanmasıyla beraber iş hayatından çekilerek emeklilik sürecine geçişi sonrası hayat dinamikleri, sosyal sigortaların sunduğu emeklilik politikaları ile belirlenmektedir.

Sosyal güvenliğin akla getirdiği ilk kavram emekliliktir. Emeklilik sistemi, sosyal güvenlik mevzuatı doğrultusunda belirlenen “sigortalılık süresi, prim ödeme gün sayısı ve yaşın tamamlanması” koşuluyla sigortalı bireye aylık bağlanmasını sağlar. Bireyin emekli olabilmesi için bütün şartları sağlaması gerekmektedir (Bulut, 2019, s. 163).

Yaşanan demografik değişimle beraber sosyal güvenlik sistemleri finanse edilebilme ve sürdürülebilirlik konusunda büyük bir sorunla karşı karşıyadır. Bu açıdan devlet; yaşlı bireyler

üzerindeki yükümlülüklerini yerine getirmek, ihtiyaç duyulan kurumları tesis etmek ve ihtiyaçları karşılayabilmek için gerekli olan kaynaklar ile yapılacak harcamalar arasındaki dengeyi uzun vadede optimum düzeyde sağlanması konusunda en büyük rolü üstlenmektedir. Dünyanın birçok ülkesinde yaşlılık döneminde sağlanan gelir güvenliği asgari düzeyde kamusal emeklilik sistemleri ile sağlanmaktadır. Kamusal bir görevi ifade eden ve yasalarla düzenlenmiş olan emeklilik sistemi, yaşlılık döneminin finansal olarak güvence altına alındığı kurumsal bir çözümdür (Kul Parlak, 2017, ss. 66-67).

Ceylan (2015, ss. 72-73) emekliliğin her toplum için aynı anlamı ifade etmediğini belirtmiştir. Gelişmiş ülkelerdeki yaşam koşulları ve çalışma şartlarının insanların geç emekli olmak istemesi üzerinde etkili olduğunu ve az gelişmiş ülkelerde ise emekliliğin kısa zamanda ulaşılması ve sığınılması gereken bir liman olarak görüldüğünü ifade etmiştir. Emeklilik olumlu ve olumsuz yönleriyle ele alınması gereken bir dönem olarak, sunduğu boş zaman imkanı ile yaşlıların ikinci baharı anlamına gelmektedir. Planlaması yapılmamış bir emeklilik yaşlıda olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle yaşlı bireylerin emeklilik dönemlerine hazırlık yapmaları önemlidir.

İnsan hayatında çok yönlü olarak farklılıklara neden olan emeklilik, gerçekleşmeden önce hissedilmeye başlanan bir süreçtir. İnsanların emekliliğe bakış açıları aynı olmamakla birlikte emekliliğe uyum süreçleri de farklılık göstermektedir. Bu konuda Atchley, emeklilik sürecini yedi evrede açıklamıştır.

1. *Erken Emeklilik Öncesi Evre*: erken orta yaş döneminde, emeklilik olgusunun bireye uzak olarak görüldüğü dönemde ortaya çıkar
2. *Yakın Emeklilik öncesi evre*: emeklilik olgusunun korkunç olarak algılandığı evredir. Çalışan bireyin, geleceğe dair neler yapacağını planlamaya ve neler yapabileceğini aramaya başladığı dönemdir.
3. *Balayı Evresi*: çalışanların, “sonunda özgürüm” hissini yaşadıkları ve ilerleyen süreçte ne yapacaklarına dair düşüncelerin geliştiği evredir.
4. *Düş Kırıklığı Evresi*: Emekli bireylerin, “boşlukta ve depresyonda” hissini yaşadıklarında başlar. Bu döneme ait kurgular sağlık ve para problemleri ile ilgili gelişebilir.
5. *Yeniden Uyum Evresi*: Emekli bireylerin geleceğe dair planlamalarda yardıma ihtiyaç duyabilecekleri bir evredir.

6. *Denge Evresi*: emekli bireylerin daha yapacak işleri olduğunu fark ettikleri ve zamanlarını programlayarak yaşam planları yaptıkları evredir.
7. *Emekli Rolünün Yok Edilmesi*: Bu evre ön plana çıkan olgular ölüm, kronik hastalık, yeni bir kariyere veya işe giriş ya da üstlenilen işveren rolüdür (Trol, 1975'ten akt. Özben, 2008, ss. 99-100).

İnsan çeşitli roller ve kimlikler edinerek hayatına devam etmektedir. Çalışma hayatının bireye verdiği kimlikten uzaklaşmasının birey üzerinde etkileri mevcuttur. Bu konuda Emiroğlu, (1995, s. 38) mesleğin bireye sunduğu kimliğin toplumsal sistemde bireye belli bir sosyal statü ve roller verdiğini, emekli olduktan sonra toplumdaki etkili rol ve fonksiyonlarını yitirdiğini belirtmiştir. Ayrıca emeklilik neticesinde gelirden yaşanan düşüşün, bireylerin sosyal statüsünün düşmesine neden olduğunu belirterek topluma uyum sorunları yaşamalarına ve yalnızlaşmalarına neden olduğunu ifade etmiştir.

2.8.1. Emeklilik yaşı

Emeklilik yaşı uygulanan politika açısından önem arz eden bir konudur. Sosyal güvenlik sistemlerinde finansal sorunlar yaşamaya başlayan ülkelerde, üzerinde düzenleme yapılmaya başlanan ilk konular sosyal transfer niteliğinde kamu harcamaları olan sosyal politika uygulamaları ve emeklilik yaşlarıdır. Buna örnek olarak geçmiş dönemlerde IMF ile yapılan stand-by anlaşmalarında emeklilik şartlarına ilişkin gerçekleştirilen düzenlemeler gösterilebilir. Emeklilik yaşı olarak incelendiği zaman birçok Avrupa ülkesinde sınır yaş 60-65 olduğu görülmektedir. (Bulut, 2019, s. 164).

Emeklilik yaşının tespiti konusunda objektif ölçütlerin olmaması nedeniyle uluslararası kabul görmüş bir standartta söz konusu değildir. Sosyal güvenlik açısından emeklilik yaşı belirlenmek zorunda olsa da bu yaşı doğru tespit edebilmek zordur. Bireyin hangi yaştan sonra çalışma hayatından çekileceği; cinsiyet, çalışma ve beslenme koşulları ve bulunduğu ülke gibi çeşitli faktörlere göre değişkenlik göstermektedir (Erol, 2011, s. 46).

16.06.2006 tarihinde çıkan ve 2008 yılının ocak ayında yürürlüğe giren 5510 sayılı kanundaki 28. Madde gereğince emeklilik yaşı, 30.04.2008 tarihinden sonra çalışma hayatına başlayan kadınlar için 58, erkekler için 60 yaşını doldurmaları itibari ile 4-A kapsamında olan işçiler için 7200 gün prim ödemesi gerçekleştirilmesi, 4-B kapsamındaki bağımsız çalışan

bireyler ve 4-C kapsamındaki memurlar için 9000 gün prim ödemesi yapılması belirlenmiştir (www.sgk.gov).

Aynı kanun maddesi gereğince 01.01.2036 tarihi itibari ile emeklilik yaşının kademeli olarak artırılması belirlenmiştir. Emeklilik yaşı 01.01.2048 tarihinden itibaren cinsiyet farkı gözetmeksizin 65 olarak uygulanacaktır. Belirtilen tarihler arasında çalışmakta olanlar gerekli prim gün sayısını doldukları tarih geçerli olmak üzere emeklilik yaşına tabi şekilde olacaklardır (5510 sayılı kanun).

Tablo 2.7. AB Ülkeleri Mevcut ve Gelecek Emeklilik Yaşları Tablosu

AB Ülkesi	2024 Mevcut Genel Emeklilik Yaşı		Gelecekteki Emeklilik Yaşı	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Hollanda	67	67	67 yıl 3 ay (2028)	67 yıl 3 ay (2028)
Belçika	65	65	67 (2030)	67 (2030)
Bulgaristan	67	67	-	-
İspanya	66 yıl 6 ay	66 yıl 6 ay	67 (2027)	67 (2027)
İrlanda	66 - 70		-	-
İtalya	67	67	-	-
Avusturya	65	60 yıl 6 ay	65 (2033)	65 (2033)
Yunanistan	67	67	-	-
Hırvatistan	65	63 yıl 6 ay	65	65
Kıbrıs	65	65	-	-
Letonya	64 yıl 9 ay	64 yıl 9 ay	65 (2025)	65 (2025)
Litvanya	64 yıl 8 ay	64 yıl 4 ay	65 (2026)	65 (2026)
Lüksemburg	65	65	-	-
Malta	64	64	65 (2027)	65 (2027)
Portekiz	66 yıl 4 ay	66 yıl 4 ay	66 yıl 7 ay (2025)	66 yıl 7 ay (2025)
Polonya	65	60	-	-
Fransa	62 yıl 6 ay	62 yıl 6 ay	64 (2032)	64 (2032)
Romanya	65	62	-	63 (2030)
İsveç	63-69; (66*)		Gelir emekliliği: 64 (2026) Garanti emekliliği: 67 (67)	
Almanya	66	66	67 (2031)	67 (2031)
Slovakya	63 yıl 2 ay	63 yıl 2 ay	64	64

			(2030)	(2030)
Slovenya	65	65	-	-
Finlandiya	64 yıl 6 ay – 69 yıl (65*)		65 (2027) ; 65 (2030)	
Danimarka	67 ; (67*)		69 (2035)	69 (2035)
Çek	64 yıl 2 ay	64 yıl 2 ay	65 (2030)	65 (2030)
Macaristan	65	65	-	-
Estonya	64 yıl 9 ay	64 yıl 9 ay	65 (2026) ; 65 (2027)	
*: Ulusal emeklilik yaşı, kazanç bazlı emeklilik yaşından noktalı virgülle ayrılmıştır.				

Tablo 2.7. (Devam) AB Ülkeleri Mevcut ve Gelecek Emeklilik Yaşları Tablosu .

Kaynak: <https://www.etk.fi/en/work-and-pensions-abroad/international-comparisons/retirement-ages/>

Tablo 2.8. Diğer Ülkeler Mevcut ve Gelecek Emeklilik Yaşı Tablosu

Diğer Ülkeler	2024 Mevcut Genel Emeklilik Yaşı		Gelecekteki Emeklilik Yaşı	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Avustralya	60 ; (67*)		-	-
Birleşik Krallık	66	66	68 (2046)	68 (2046)
İzlanda	67	67	-	-
Japonya	64 - 63 ; 65*		65 (2025)	65 (2030)
Kanada	60 - 70 ; 65-70		-	-
Norveç	62 – 75 ; 67*		-	-
İsviçre	65	64	-	65 (2028)
Rusya	63	58	65 (2028) ; 60 (2028)	
Amerika	62 - 70		-	-
*: Ulusal emeklilik yaşı, kazanç bazlı emeklilik yaşından noktalı virgülle ayrılmıştır.				

Kaynak: <https://www.etk.fi/en/work-and-pensions-abroad/international-comparisons/retirement-ages/>

Tablolarda AB ülkelerinin ve diğer ülkelerin mevcut olarak uyguladıkları ve gelecekte uygulamayı planladıkları emeklilik yaşları verilmiştir. Hemen hemen bütün ülkeler emeklilik yaşını yükseltme eğilimindedir. Birçok OECD ülkesinin emeklilik yaşlarına yönelik uygulamaları; yasal emeklilik yaşını artırmak, erken emeklilik uygulamasını sınırlamak ve çalışma hayatında daha uzun kalınmasına teşvik etmek için yaşlı çalışanların istihdamını sağlamak adına teşvik çabalarıyla birleşmektedir. 38 OECD ülkesinden 23 tanesinde emeklilik yaşlarının artacağı ve çalışma hayatına bugün başlayan erkekler için ortalama 66,3 yıla kadınlar için ortalama olarak 65,8 yıla ulaşması öngörülmektedir (OECD, Pensions at a Glance, 2023, s. 5).

OECD tarafından 2023 yılında hazırlanan raporda erkekler için normal emeklilik yaşının 38 OECD ülkesinden 20 tanesinde artacağı ve yaşanan en yüksek artışın Türkiye’de yaşanacağı aktarılmıştır. 2022 yılında normal emeklilik yaşında cinsiyet farkı olan 9 OECD ülkesinden

Macaristan, Kolombiya, Kosta Rika, İsrail, Polonya ve Türkiye hariç, 2022’de işgücü piyasasına katılan nesil için tüm OECD ülkelerinde cinsiyet farkları aşamalı şekilde ortadan kaldırılmış olacağı yer almıştır. Bu açıdan Türkiye için ise 2028’de giriş yapanlar için aşamalı olarak kaldırılacağı ifade edilmiştir (OECD, Pensions at a Glance, 2023, s. 144).

Demografik yapının özellikleri; sosyal güvenlik sistemlerinin işleyişini, devamlılığın ve mali dengesini etkileyen niteliktedir. Bu açıdan sosyal güvenlik sistemlerinin mali dengesi ve sürdürülebilirliği nüfusun yaş gruplarına dağılımından büyük oranda etkilenmektedir. Demografik yapıdaki yaşlanma; emeklilik yaşında yükselme ve emekli aylıklarında düşüşü beraberinde getirmektedir. Bunlarla beraber emekli aylıklarında gerçekleştirilen parametrik reformlar, düzensiz olarak ve düşük ücret karşılığında çalışan bireyler açısından emekliliği bir hayal haline getirmekte ve sistemden dışlanmasına neden olmaktadır (Gökbayrak, 2010).

65 yaş üstü nüfusun çalışan nüfusa oranının gün geçtikçe artması karşısında, OECD ülkeleri emeklilik sistemlerindeki artan yaşlı nüfusun etkisini azaltmaya yönelik uygulamaların şu dört amaç doğrultusunda gerçekleşmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Çalışma yaşındaki nüfusun artırılması (göçlerle veya doğurganlık oranlarındaki yükselişle). Çalışma döneminin uzatılması ve emekli maaşı elde edilen sürenin kısaltılması. Emeklilik yoluyla elde edilen kazanımların azaltılması. Son olarak emeklilik geliri kaynaklarında çeşitlendirmeler yapılması (OECD, Pensions at a Glance, 2019).

Düşük emeklilik yaşının çalışan nüfusu işgücü piyasasından çekilmeye yöneltmesi beklenirken, düşük miktardaki emeklilik maaşları nedeniyle emeklilik sonrası bireylerin yeniden çalışmaya başladığı bilinmektedir. Emeklilik yaşının yüksek belirlenmesi sonucunda genç nüfusun iş bulma olanakları ve istihdam dengesi açısından olumsuz sonuçlar doğuracağı da bilinmektedir. Kamuda oluşan açıkların azaltılması için tespit edilen yaş sınırları, uzun çalışma dönemi sonunda elde ettikleri emeklilik maaşından faydalanma sürelerini olumsuz etkileyeceği için yaşlılık sigortasının amacına ters düşecektir. Emeklilik yaşı belirlenirken aktif/pasif oranı ile sosyal devlet ilkesi arasında uyum oluşturulması önem arz etmektedir (Erol, 2011, s. 62).

2.8.2. Bireysel emeklilik sistemi

Uzayan yaşlılık dönemi ve yaşlı bağımlılık oranları göz önüne alındığında, yapılan sağlık ve uzun dönemli bakım harcamalarındaki artış ile kamu finansmanı üzerindeki baskının giderek artacağını söylemek mümkündür. Doğum oranlarında yaşanan düşüş ve aktif işgücündeki düşüş emeklilik sistemlerinin sürdürülebilirliği açısından büyük bir risk meydana getirmektedir. Demografik olgular neticesinde dağıtım yöntemi ile çalışan kuşağın emeklileri finanse ettiği

kamusal emeklilik programının sürdürülebilirliği mümkün görünmemektedir. Bu durum sosyal güvenlikte finansman olarak yaşlanmanın ters etkilerini kaldırabilecek özelliğe sahip olmayan dağıtım yöntemi yerine demografik etmenlerden etkilenmeden işleyen fon biriktirme yöntemi ile işleyen ikinci ve üçüncü basamak emeklilik programlarına yönelme neden olarak bu programların içeriğini ve teşviğini artıracaktır. Dağıtım yöntemi yaşlanmanın doğuracağı olumsuz etkilere açık bir yöntemdir. Bu durum emeklilik reformlarında demografik yapıdan etkilenmeyen fon yöntemi ile işleyen özel emeklilik programlarına yönelme ve özel emekliliğin kapsamında genişleme olarak karşımıza çıkmaktadır (Gökbayrak, 2010, ss. 44-45).

Tek ayaklı sosyal güvenlik sisteminde yaşanan sorunlar nedeniyle sistemin işleyemez duruma gelmesinden kaynaklı reformlar sonucunda çok ayaklı sisteme geçilmiş böylece bireysel emeklilik sistemde kendisine yer bulmuştur. Tek ayaklı sosyal güvenlik sisteminde yani sosyal güvenlik alanındaki tüm beklentilerin sosyal güvenlik kurumları ve zorunlu sigortalar aracılığı ile karşılanması uygulamasından çok ayaklı yani sosyal güvenliğin kamu ve özel kurumlar yoluyla sağlanması uygulamasına geçiş yapılmıştır (Avcı, 2011, ss. 5-6). Uzun vadeli sigorta kolları arasında yer alan emeklilik (yaşlılık) sigortası sosyal güvenlik sisteminde başat roledir. Günümüzde emeklilik sistemleri çok basamaklı bir yapıya sahiptir. Bu yapı; amaç, yapı ve finansman olarak farklılıklar gösteren üç ayak vasıtasıyla işlemektedir (Kul Parlak, 2017, s. 68).

Türkiye’ de 4632 sayılı “Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu” uyarınca 7 Ekim 2001 tarihinde uygulamaya geçen bireysel emeklilik sisteminin, kullanıma yönelimi açısından kimi ülkeler için kamu sosyal güvenlik sistemi yerine uygulanırken kimi ülkelerde ise mevcut sosyal güvenlik sistemine tamamlayıcı unsur olarak dahil edilmiştir. Kullanım yöntemi ne olursun BES’e yönelimde amaç, ülkedeki emekli maaşlarının finansmanı olan istihdama katılanların gelir vergisi yükünü azaltmak ve ülkede uygulanan sosyal güvenlik sisteminden kaynaklı finansal açığı azaltmaktır. Zorunlu katılım veya gönüllü katılım esasıyla işleyebilen BES ülkelerin işletim tercihinə göre farklılık göstermektedir. Türkiye’de 4632 sayılı “Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu”nda Resmi Gazete’ de yayımlanan 6740 sayılı değişiklik yapılmasına ilişkin kanunla beraber 1 Ocak 2017’de yürürlüğe giren “otomatik katılım” sistemi ile işverenler için çalışanlarını otomatik şekilde bir emeklilik planına dahil etmesi üzerine esaslar düzenlenmiştir. Süreç sonucunda Türkiye’de 2017 itibari ile hem zorunlu hem de gönüllü katılım esasıyla uygulanmaktadır (Can ve Eyidiker, 2019, s. 627).

Bireysel emeklilik sisteminin işleyişi, bireyleri emeklilik döneminde ek bir gelir elde edebilmeleri açısından geniş zaman dilimine sahip bir birikim sürecidir. Emeklilik dönemi için ek bir gelir yaşam standartlarında yükselme olarak nitelendirilebilir. Devletler uzayan emeklilik

döneminin getirdiği mali yükü tek başına karşılamaktan uzaklaşma amacındadırlar. 1970 sonrasında ulus devletlerin yaşamış oldukları finansal krizler nedeniyle yaşlı bireyler emeklilik döneminde refah sorunları yaşamaya başlamışlardır. Yaşlılık ve emeklilik artık devletlerin tek başına üstlenmek istemediği risklerdir. Bu durum muhtemel riskler karşısında bireysel tedbirlerin alınması gerekliliği sonucu doğurmaktadır. 2000’li yılların başında yürürlüğe giren bu emeklilik sistemi aslında korumacı devlet anlayışından uzaklaşmaya başladığının göstergesi sayılabilir (Kökalan Çımrın ve Durdu, 2015, s. 70).

Ülkelerin, bireyler için aktif çalışma hayatını sonlandırmadan, çalışarak gelir elde ettiği dönemde tasarruf etmelerine fırsat sunan BES’e yönelme nedenleri;

- Nüfusun giderek yaşlanması,
- Sosyal güvenlik sistemlerinde yaşanan sorunlar,
- Düşük düzeydeki tasarruf oranları,
- Yüksek orandaki kayıt dışı istihdamın etkileri,
- Hayata geçirilmiş olan erken emeklilik uygulamaları olarak sıralanabilir (Can ve Eyidiker, 2019, s. 628).

Dünya genelinde nüfusun hızla yaşlanması emeklilik dönemindeki refah düzeyi için risk teşkil eden bir durumdur. Finansal açıdan yaşanan krizler, artan sağlık hizmetleri maliyetleri, sosyal güvenlik alanındaki finans sorunları neticesinde sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülebilirlikleri zorlaşmakta bu durum en çok emeklilik sistemleri üzerinde etkili olmaktadır. Neo- liberal politikalar, küreselleşme ve devletin serbest piyasada rekabet amacı bireysel emeklilik konusunu ön plana çıkararak ivme kazanmasına neden olmaktadır (Kökalan Çımrın ve Durdu, 2015, s. 71).

2.8.3. Yaşlılık ve emeklilik

Güler (1998, s. 105) yaşlılığın modern tanımını, çalışma hayatının sonlandırılarak yaşamın kalan kısmının risklere karşı güvence altına alındığı sosyal güvenlik kapsamında geçirilmeye başlanılan dönem olarak yapmıştır. Yaşlılık, yaşam sürecinin son evresi olarak sigorta ile garanti altına alınması gereken bir riski, emeklilik ise yaşlılığın getirisi olan bir olgu ve statüyü ifade etmektedir. Her ne kadar aynı zaman dilimini paylaşıyorlar da emeklilik yaşlılığın doğal bir sonucu değildir. Kanunlarla belirlenmiş süre ve ölçülerde verilen emeğin karşılığında elde edilen bir statüdür. Yaşlılık döneminin sigorta ile güvence altına alındığı emeklilik için yaşlılık dönemindeki bireylere emekli maaşı, tedavi ve ilaç gibi gider gruplarında desteklenmesi

uygulamasıdır tanımı yapılabilir (Demirbilek, 2007, s. 135). Sosyal güvenliğe sahip olmayan 65 yaş üstü yaşlı bireyler ise devlet desteğinden faydalanabilmektedir. Yaşlılık ve emeklilik kronolojik olarak aynı döneme denk gelmektedir ancak yaşlılık biyolojik sürecin doğal bir bölümü, emeklilik kanunlarla erişilen bir statüdür (Erol, 2011, s. 46).

Türkiye’de uygulanan EYT, erken yaşta emeklilik statüsünün elde edilmesine bir örnektir. 01.03.2023 tarihinde kabul edilen 7438 sayılı kanunla birlikte 08.09.1998 tarihinden önce işe başlayanlar için, yaş dışındaki şartları sağlamaları halinde emekli olmaları mümkün olmuştur (7438 sayılı kanun). Belirtilen tarih öncesi için erkeklerde 25, kadınlarda 20 yıl çalışma süresinin ardından emekli olmalarının önü açılmıştır. Bu durumda erkeklerin 43, kadınların ise 38 yaşında emekli olmayı hak edebildiği görülmektedir. Kronolojik açıdan genel kabul gören yaşlılık başlangıcına çok uzak bir tarihte emeklilik statüsü kazanılabilmektedir.

Aynı dönemi paylaşımları nedeniyle yaşlılık ve emeklilik arasında bir bağ kurulmakta, aralarındaki biyolojik, toplumsal ve hukuki farklar göz ardı edilerek birbirinin yerine kullanılması söz konusu olabilmektedir. Bireyin emekli olması yaşlı olduğu anlamına gelmemektedir. Aynı şekilde yaşlı olması da emekli olabileceği anlamına gelmemektedir. Ancak erken yaşta emekli olunması söz konusudur. Emeklilik statüsünü erken yaşta elde etmek bireyi yaşlılıkla bağdaştırmaz. Örneğin 50 yaşında henüz orta yetişkinlik döneminde emekli olabilirken, 65-70 yaşında hala biyolojik ve sosyal aktifliğini koruyor, aktif şekilde çalışmaya devam ediyor olabilir. Toplumun emekliliğe yüklediği anlam eş zamanlı olarak yaşlıları da etkilemektedir. Emekliliğin toplum nazarında faydasız olarak algılanışı yaşlı bireylerin değer kaybı yaşamasına neden olabilmektedir (Demirbilek, 2007).

İki kavrama bakış açıları ve algılar bireysel ve toplumsal olarak farklılık gösterebilmektedir. Yapılan çalışmalarda yaşlılık ve emeklilik algıları incelendiğinde; Durmaz (2023) tarafından emeklilerle gerçekleştirilen bir çalışmada, kaç yaşındaki insan yaşlıdır sorusuna katılımcılar %70 oranında 75 yaş üstü olarak cevap vermişlerdir. Gençlerle yapılan başka bir çalışmada ise katılımcıların çoğunluğu biyolojik ve sosyal gerilemeler nedeniyle yaşlılığın başlama yaşını 65 yaş altı olarak ifade ederken, geri kalanı yaşlılık mevzuatlarında yer alan kronolojik tarih nedeniyle yaşlılığın başlama yaşını 65 yaş ve üstü olarak ifade etmiştir (Birinci, 2018).

2.9. Emeklilik Beklentisi

Çalışma yaşamını sonlandırarak emekliliğe ayrılmakla ilgili algı, tutum ve beklentiler bireysel olarak değişkenlik gösterebilir. Aslında bu değişkenliğin temelinde emekliliğe olan bakış açısı yatmaktadır. Emekliliğin, çalışma hayatının sonucunda elde edilen bir “ödül” olarak mı yoksa

bireyin ilerleyen yaşından kaynaklanan zorunlulukla işten ayrılması şeklinde karşı karşıya kaldığı bir “uyarı veya ceza” olarak mı algılandığı, bu döneme dair bakış açısı ve beklentilerde belirleyici rol oynamaktadır. Olumlu veya olumsuz olarak şekillenen algı ve beklentiler hem emekliliğe karar verme sürecini hem de emekliliğin nasıl geçirileceğine dair kararları etkilemektedir. Emekliliğe yönelik tutum ve beklentiler; bireysel, mesleki, sosyal ve ekonomik faktörler doğrultusunda oluşmaktadır (Çakır, 2011, s. 65).

Emeklilik döneminde istenilen faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi, birey üzerinde psikolojik açıdan olumlu sonuçları beraberinde getirmektedir. Emeklilik döneminde sahip olunacak maddi durum, beklentilerin karşılanmasında önemli bir unsurdur ve bireylerin emekliliğe yönelik kaygılarını artırabilir (Yıldırım, 2021, s. 261). Yapılan çalışmalar Türkiye’de emekliliğe ilişkin kaygıların başında ekonomik temelli kaygıların geldiğini göstermektedir. Örneğin Güneş (2015, s. 77) yaptığı çalışmasında emeklilik dönemindeki gelirin yeterliliğine ilişkin kaygıların ön plana çıktığını belirlemiştir. Mavi yakalı çalışanların emeklilik beklentilerinin araştırıldığı bir çalışmada düşük maaşların ve eğitime devam eden çocukların varlığının ekonomik kaygıları artırdığı belirlenmiştir (Durusoy Öztepe ve Kamber Kıvcı, 2019).

Emeklilik hakkındaki olumsuz tutumlar, emeklilik planlamalarını azaltmakta ve emekliliğe uyumu zorlaştırmaktadır. Olumsuz tutumlar genellikle emeklilik sonrası maddi sorunların artacağına yöneliktir. Sahip olunan olumlu tutumlar ise emekliliğe yönelik yapılan planları olumlu şekilde etkilemektedir. Emeklilik dönemine yönelik beklentiler genellikle zamanın nasıl geçirileceği üzerinde şekillenmektedir (Yıldırım, 2021). Yapılan çalışmalar Türkiye’de bu beklentilerin; aileyle vakit geçirmek, sosyal ilişkilerin devamlılığı, sosyal etkinliklere katılım ve seyahat üzerinde yoğunlaştığını göstermektedir (Arpacı, 2014; Başar ve Ulutaş, 2015; Durusoy Öztepe ve Kamber Kıvcı, 2019).

Yapılan bir çalışmada katılımcıların emekliliğe; maddi sıkıntılar, yeni bir yaşam, özgürlük ve işe yaramazlık anlamlarını yükledikleri belirlenmiştir. Aynı çalışmada katılımcıların üçte birinin emeklilik öncesinde finansal, sosyal aktiviteler ve boş zamanlar konularında plan yaptıkları bulunmuştur (Arpacı, 2014, s. 83). Günay (2006) tarafından yapılan çalışmada ise çalışanların emekliliği aileyle vakit geçirebilme açısından olumlu, ekonomik sorunların yaşanacağı düşüncesi ile olumsuz algıladıkları belirlenmiştir.

2.10. Emeklilikte Karşılaşılan Sorunlar

Emeklilik günümüzde yaşlanmanın getirdiği en büyük rol kayıplarından biridir. Emekliliğe yüklenen anlam ve beklentiler toplumsal ve kültürel yapıya göre farklılık gösterebilmektedir.

Uzayan ortalama yaşam süresiyle birlikte emeklilikte geçirilen süre de uzamıştır. Emeklilik, uzun çalışma döneminin alışılmış rutinindeki bozulmayla birlikte statü, rol ve ilişkilerde de değişime neden olur. Kariyerini güzel şekilde noktalayan, ilgi alanlarını geliştirmiş, eğitim seviyesi yüksek ve toplumsal bütünleşmeyi gerçekleştirebilmiş kişiler için emeklilik, olumlu bir dönemi ifade eder. Kimliğini mesleği ile özdeşleştirmiş, sosyal etkileşimi kısıtlı olan veya kariyerini istediği gibi sonlandıramayan kişilerde emeklilik olgusu olumsuz bir görünme sahip olabilir hatta kaosa dönüşebilir. Hayat doyumu sahip olunan rollerin hayatın dönemlerine göre uyarlanabilmesiyle de ilişkidir. Kaybedilen roller yaşlıyı psikolojik açıdan olumsuz etkilese dahi aile ve dostluk ilişkilerinde yaşanacak artış yeni döneme uyumu kolaylaştırabilir. Yaşlı adına torunlar ile kazanılan yeni roller Türk kültüründe önemli rollerdir. Aile içerisinde edinilen rollerle nesiller arası iletişimin gerçekleşmesi, yaşlıda olumlu etkiler ortaya koymaktadır (Aslan ve Hocaoglu, 2017, s. 56).

Aktif çalışma hayatının sona ermesiyle aileye vakit ayırma imkanı elde edilmesi, oluşturulacak yeni sosyal ilişkiler, ilgi alanlarına yönelebileme fırsatı, seyahat, hobi gibi faaliyetlerde bulunabilme açısından emeklilik fırsatlarla dolu bir dönemi de ifade etmektedir. Lakin kişisel özellikler, emekli maaşı dışındaki gelir kaynakları, mal varlığı durumu, çalışma yönelimleri, belli bir süre yapılmış olan meslekten kaynaklı ortaya çıkan fiziksel ve ruhsal sorunlar, toplum tarafından emekli ve yaşlıya yönelik tutum ve önyargılar emekliliğin algılanışında önemli olduğu kadar emeklilik sonrasındaki hayatı da etkilemektedir. Bu nedenle emeklilik çok boyutlu ve karmaşık bir süreci ifade etmektedir. Bu karmaşık süreç içerisinde sağlık, psiko-sosyal ve ekonomik sorunları da barındırmaktadır. Emeklilik döneminin mutlu ve yüksek yaşam kalitesi ile geçirilebilmesi adına karşılaşılan sorunların incelenmesi gerekmektedir (Çakır, 2011, s. 155).

2.10.1. Sağlık sorunları

Yaşlılığın bir getirisi olan emeklilik, maddi ve psiko-sosyal değişimlerle birlikte yaşlanmayla bütün haldedir. Emeklilik, meydana gelen güç kaybı ve gerileyen sağlık durumuna, azalan gelire, yakın çevrede yaşanan kayıplara ve yaşanılacak bütün değişimlere uyum sağlanması gereken bir dönemdir (Şahin Baltacı ve Selvitopu, 2012, s. 801). Bireyin sağlık durumunun, fizyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan bütün olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Emeklilik döneminde yaşın ilerlemesiyle sağlık sorunlarının artması muhtemeldir. Yaşlılığa bağlı olarak fizyolojik açıdan değişimlerin meydana gelmesi; işlevsel kapasitenin düşmesine, kronik veya dönemselsel hastalıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Yaşlanan bireyin ortaya çıkan

hastalıkları kabullenmemesi, yaşadığı sorunları rahatça dile getirememesi, sağlık kurumlarına ulaşımında sorun yaşaması, gösterilen ilgiden memnun olmaması ve eğitim düzeyine bağlı olarak refakatçiye ihtiyaç duyması ortaya çıkan sağlık sorunlarının boyutunu ve yükünü artırmaktadır. Yaşanan hastalık ve maluliyet yaşlı bireyin hayat kalitesini olumsuz etkilemektedir (Telatar ve Özcebe, 2004, ss. 163-164).

2.10.2. Psiko-sosyal sorunlar

Yaşlılık psikososyal değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Buna ek olarak emeklilikle beraber aktif iş hayatının sonlanması da yaşanan psikolojik değişimlerde etkisi olmaktadır. Emeklilikte yaşlılığın da etkisiyle birlikte; hafızada zayıflama, psikolojik sorunlarda artış, moral ve motivasyonda düşüş, uykusuzluk, agresiflik, içe kapanma ve depresyon gibi sorunlar yaşanabilmektedir (Koç, 2022). Emeklilik; bireyin kararlar alarak belirleyici bir rol oynadığı dönemden, daha çok ikinci planda kalarak uyum sağlamaya çalıştığı bir döneme geçiştir. Güzel bir emeklilik dönemi geçirmek için bu döneme hazırlık yapmak, önceden planlamalarda bulunmak gerekmektedir. Aksi takdirde boşluk hissi, üretkenliğin kaybedilmesi ve sosyal ilişkilerde bozulmalar yaşanması olasıdır. Psikolojik sağlık açısından bu dönemdeki risklerden biri bağımlı olma durumudur. Üretkenlikten çekilmiş, çalışma hayatındaki sosyal çevresinden uzaklaşmış, gelirinde ve statüsünde düşüş yaşamış birey bu dönemde özgüven kaybı yaşayabilmektedir (Yerli, 2017, s. 1283).

Emeklilik döneminde eş, aile, arkadaş çevresi gibi sosyal destek sistemleri bireyin psikolojik sağlığı açısından önemli unsurlardır. Emeklilik sonrasında meydana gelen değişimlerde ve emekliliğe uyum sağlanmasında medeni durum etkili bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Arpacı (2014, ss. 83-84) çalışmasında medeni durumun, emekliliğe uyum ve emeklilikten kaynaklı olarak yaşamda meydana gelen değişimlerde etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmanın sonuçlarına göre emekliliğe uyum sağlama konusunda evli olmayanların, evli olanlara kıyasla daha olumsuz etkilendiği bulunmuştur. Yalnızlık, dışlanma ve sosyal hayatta boşluk hissedilmesi konularında evli olan bireylerin olmayanlara göre daha az etkilendiği tespit edilmiştir. Yaşlılıkta yalnızlığın birey üstünde psikolojik olarak olumsuz etkileri olmaktadır. Çalışmalar, çocukların evden ayrılmasının, yaşanan eş ve arkadaş kayıplarının emeklilikte yaşlının yalnız kalmasının nedenleri arasında olduğunu göstermektedir (Yerli, 2017, s. 1284).

Yaşlılığın doğal sonucu olarak ortaya çıkan hastalık, fiziksel gerilemeler, bilişsel kayıplar ve yalnızlık gibi nedenlerle yaşanma ihtimali bulunan duygu değişimlerinin, emeklilik sonrasında yaşanması da söz konusudur (Çakır ve diğ., 2013, s. 23). Yapılan bir çalışma, emeklilik

sonrasında yaşanan duygu durum değişimlerinde emekli bireylerin sıkılma, işe yaramama, uyum sağlayamama ve yalnızlık gibi olumsuz duygular yaşadıklarını ortaya koymuştur (Şimşek ve Büyükkıdık, 2016, s. 35).

En başta ekonomik anlamda yaşanan sorunlar ve diğer meydana gelen değişimlerle birlikte emeklilik dönemi, depresyon riskinin yoğun yaşandığı yaşlılık dönemi ile kesişmektedir. Emeklilik sonrası gelirdeki düşüş sonucu bireyler tekrar çalışma hayatına dönebilmektedir. Düşen gelirin, çalışma hayatına dönüşün ve sağlık durumunun birey üzerinde psikolojik etkileri bulunmaktadır (Çakır ve diğ., 2013, s.23). Yapılan çalışmalar bu durumu desteklemektedir. Ateş (2015) çalışan ve çalışmayan emeklilerin depresyon düzeylerini incelediği araştırmasında; gelir düzeyi düşük olanların ve çalışmayan katılımcıların daha depresif olduklarını bulmuştur. Tek yaşayanların, sağlık durumu kötü olanların ve kronik rahatsızlığı olanların daha depresif oldukları tespit edilmiştir. Çalışma aynı zamanda yaş ilerledikçe depresifliğin arttığını da ortaya koymuştur.

2.10.3. Ekonomik sorunlar

Emeklilik insanı çok yönlü etkileyen bir olgudur. Emeklilikle birlikte değişim yaşanan konuların en başında gelir seviyesindeki düşüş gelmektedir. Gelirde yaşanan düşüş, emekliyi ve ailesini büyük ölçüde etkilemektedir. Bu durum emeklilik sonrasında çalışmaya devam edilmesinin ana nedenidir. Maddi refahta meydana gelen bu değişim, emekli kişinin psikolojik ve sosyal sorunlar da yaşanmasına neden olmaktadır. Ancak genç yaşta emeklilik, sağlık sorunlarından kaynaklı maddi ihtiyaç, eşin çalışma durumu, üretmeye devam edebilme arzusu ve çocukların ihtiyaçlarının karşılanmasında yaşanan sorunlar tekrar çalışmanın gerekliliğini ortaya çıkaran unsurlardır (Çakır ve diğ., 2013, s. 33). Bunları destekler nitelikte, Şimşek ve Büyükkıdık (2016, s. 36) emekli öğretmenlerle yaptıkları çalışmalarında, katılımcıların büyük çoğunluğunun emeklilik sonrasında ekonomik sorunlar yaşadığını ortaya koymuşlardır. Katılımcılar ekonomik olarak yaşadıkları sorunun nedenini ise emeklilik sonrasında maaşlarında yaşadıkları büyük azalmaya bağlı olduğunu ifade etmişlerdir. Gelirde yaşanan azalma nedeniyle katılımcıların tekrar çalışma hayatına döndüklerine değinilmiştir. Yaşanan ekonomik sorunlar bireylerin yaşam doyumlarını olumsuz etkilemektedir.

Yapılan bir araştırmada emeklilerin emekliliğe yükledikleri en büyük anlamın, ekonomik güçsüzlük olduğu ve karşılaştıkları en büyük sorunun ekonomik sorunlar olduğu tespit edilmiştir. Aynı çalışmada devletten en büyük beklentinin ekonomik durumun düzeltilmesi olduğu bulunmuştur (Şahin, 2006).

Çakır ve diğ. (2013) yaptıkları çalışmada, emeklilerin emeklilikten sonra çalışmak istemesinin en büyük nedenin geçim sıkıntısı ve emekli maaşlarının yetersizliği olduğunu tespit etmiştir. Düşük emekli aylıklarının emekli bireyin hedeflediği yaşam standartlarına ulaşmasında en büyük engel olduğu belirtilmiştir.

Ankara’da 45 yaş ve üzerindeki 576 emekli ile gerçekleştirilen bir çalışmada, emeklilerin sosyo-demografik faktörlerin yaşam tatminini ve finansal tatmini nasıl etkilediği araştırılmıştır. Araştırma sonucunda eğitim düzeyinin, konut sahibi olma durumunun, algılanan sağlık durumunun ve gelir durumunun arttıkça finansal tatminin arttığı bulunmuştur. Aynı zamanda çocuk sahibi olmayanların finansal tatminleri yüksek bulunmuştur. Çalışmada bu durumun çocuğun getirdiği mali yükten kaynaklanabileceği belirtilmiştir (Öztürk ve Hazer, 2017).

Bireysel olarak değişen emekliliğe bakış açısıyla kimi bireyler için emeklilik yeni bir başlangıcı ifade ederken kimileri için verimsizlik ve işe yaramazlık gibi olumsuz duygular neticesinde depresyona neden olan bir süreçtir. Emekli olma eğilimi, yüksek statülü çalışanlar için daha düşük düzeydedir. Bu çalışanlar emeklilik sonrası mesleklerini devam ettirme isteğindedirler. Statüsü düşük çalışanların ise çalışmaya devam etme istekleri büyük oranda emeklilik sonrası karşılaşılan ekonomik sorunlardan kaynaklanmaktadır (Şen, 2015, s. 323).

Ancak emekli bireyler, emeklilik sonrasında çalışma hayatına dönüşte bazı sorunlarla karşılaşabilmektedir. Yaşlılıkla beraber kas gücünde, hızda, algı ve reflekslerdeki yavaşlama gibi olumsuz gelişmeler tekrar iş hayatına dönüşte sorun yaşanmasına ve yaşlı bireyin yaş ayrımcılığına maruz kalmasına neden olmaktadır. İşverenlerin yaşlının düşük verimli olduğu, teknolojiyi takip edemediği gibi nedenlerle yaşlılarla çalışmak istemediği görülmektedir. Günümüz koşullarında işverenlerin rekabetçi yaklaşımları, deneyimin önemini yitirmesine neden olarak işe alım ve işten çıkarmada yaşlıyı dezavantajlı konuma getirmektedir (Baybora, 2010, s. 9).

Emeklilik sorunları ülkemiz açısından, gelişmiş ülkelere göre farklı özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Emeklilikte yaşanan en büyük sorun ekonomik açıdan yaşanmaktadır. Gelişmiş ülkelerin sunduğu emeklilik imkanları ile emekliler, maaşlarıyla tercihlere bağlı olarak seyahat edebilmekte ve gelir getirici hobilerle ilgilenebilmektedir. Ülkemizde ise yoksulluk hatta açlık sınırının altında kalan emekli maaşları, emeklilerin hayat kalitesini her açıdan olumsuz etkilemektedir. Emeklilik sonrası ortaya çıkan psikolojik, sosyal ve sağlık boyutundaki sorunları maddi sorunlardan bağımsız düşünmek pek mümkün değildir. Zira gelişmiş ülkelerde ve Türkiye’de emeklilik sonrası çalışmaya devam etme isteğinde temel

nedenler farklılaşmaktadır. Gelişmiş ülkelerde; zamanı aktif geçirebilmek, edinilmiş olan bilgi ve tecrübeyi değerlendirmek ve sosyal ilişkilerin sürdürülmesi nedeniyle çalışma hayatına devam edilmesi söz konusu iken ülkemizde bu durum, emeklinin hayatını idame ettirecek bir gelire sahip olma çabası ve birikim sahibi olunmamasından kaynaklanmaktadır (Çakır, 2011, s. 157).

Aktif yaşlanma, uzayan yaşam süresinde insan hayatına eklenen “fazladan” yıllar olarak değerlendirilebilecek zamanın en verimli ve en nitelikli şekilde geçirilmesidir. İnsanın sağlığını koruyarak hastalık veya maluliyetinin olmadan devam etmesinin yanı sıra gerekli düzeyde beslenme imkanıyla, fizyolojik ve zihinsel kapasitesini en üst düzeyde ve aktif tutarak, yüksek hayat standartları ile olumlu çevre koşullarında yaşama, koruma altındaki hakları ile çalışarak sosyal hayatta etkin şekilde yer alma ve sosyal rollerini sürdürmesi şartlarını sağlayarak yaşlanma sürecine devam etmesini ifade etmektedir. Bu durumun sağlanabilmesi ve kolaylaştırılabilmesi düşünüldüğünde akla gelen konulardan biri de yaşlı bireylerin çalışma hayatından kopmadan yaşamlarına devam etmeleridir. Yapılan iş hakkındaki bilgi ve tecrübeleri ile yaşlanan işçiler çalışma hayatında önemli birer kaynaktır. Bu konu başta sosyal güvenlik sistemi, ülkede yaşanan işsizlik sorunu ve diğer etmenler açısından detaylı olarak irdelenerek devlet tarafından politika olarak sunulması büyük önem arz etmektedir (Ünalan, 2012, s. 15).

Demografik dönüşüm sürecinin başarılı şekilde geçirilmesi ve toplumsal refahın sağlanması adına, yaşlı istihdamını önceleyen politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Politikaların geliştirilmesinde kamu, özel sektör, üniversite ve sivil toplum iş birliği sağlanması önemlidir. Yaşlıların aktif çalışma hayatına katılımı ekonomik büyümeye katkı sağlarken, toplumsal uyum ve kuşaklar arası dayanışmayı da olumlu yönde etkileyerek yaşlı bireyin yaşam kalitesine katkı sağlayacaktır (Ceylan, 2025; s. 107).

Yaşlılık döneminin genel özellikleri ve emeklilikle beraber ortaya çıkan sorunlar yaşlının refahını düşürmektedir. Bireyin yaşlılık dönemindeki yaşam kalitesinin artırılmasında sosyal hizmetin sunumu ve etkinliği önemlidir. Bağımsız ve başarılı bir yaşlanma için gerekli politikalar ile yaşlı refahı istenilen seviyeye ulaşabilir. Gençlik döneminden itibaren yaşlılıkta dahil biyolojik, psikolojik, sosyal, maddi ve tinsel açıdan iyilik halinin en üst seviyede olması, üretken ve aktif bir dönem geçirilmesi amacıyla uygulamalar planlanması gerekmektedir. Yaşlılıkta yaşam kalitesinin sağlanması uygulanacak olan politikalar yoluyla sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerle mümkündür (Yerli, 2017, s. 1286).

2.11. Yaşlılık ve Sosyal Hizmet

Bilim ve meslek olarak sosyal hizmet; insan hakları ve sosyal adalet kavramlarını odak noktasına alarak sosyal değişimi gerçekleştirmek için birey, grup ve toplulukları yüksek iyilik haline sahip, bağımsız ve güçlü kılmayı amaçlamaktadır. (Yıldırım ve Yıldırım, 2008, s. 5)

Zastrow (2014, s. 6) sosyal hizmeti; bireylerin sosyal işlevsellik ve kapasite düzeylerini artırmayı ve yenilemeyi, belirlenen hedeflere ulaşabilmek gayesiyle içinde bulunulan toplumsal koşulların hedefleri doğrultusunda makul bir hal alması için birey, aile, grup ve topluluklara yardımı ve gelişimi amaç edinen mesleki bir hareket olarak tanımlamıştır.

Meslek olarak sosyal hizmet; gerek çalışma alanı gerekse hizmet sunduğu potansiyel kitle nedeniyle çeşitlilik arz etmektedir. Çeşitlilik yalnızca farklı insan gruplarını değil farklı mekan ve hizmetleri de içermektedir. Sosyal hizmet uzmanları bu çeşitlilik dolayısıyla bireyden topluma her çeşit sistemle çalışabilmektedir. İhtiyaç duyulan alan ve müdahale yöntemine göre hizmetlerin sunumu değişmektedir (Duyan, 2012, s. 5).

Multidisipliner yapısı ile sosyal hizmet, insan davranışları ve insanın dahil olduğu sosyal çevreyi tüm boyutlarıyla değerlendirebilmek ve amaçları doğrultusunda uygulamalar gerçekleştirebilmek için farklı disiplinlerle olduğu gibi sosyal politikadan da faydalanmaktadır. Gerçekleştirilen uygulamalar, çalışma alanından elde edilen bilgi birikimi ve çalışma sonuçlarını politika yapıcılarla paylaşarak sosyal politikaya katkı sağlanmaktadır. Amaçları temelde aynı olan sosyal politika ve sosyal hizmet; insan hakları, sosyal adaletin sağlanması ve sosyal refah düzeyinin artırılması için çalışırlar. Sosyal hizmet bu alanlarda politika geliştirilmesi adına katkıda bulunmaktadır. Sosyal politika ve sosyal hizmet ilişkisi açısından sosyal politika verilen hizmetin kapsamını ve boyutunu belirlemektedir. Sosyal hizmet ve sosyal yardımlar politikalarla belirlenen paylar doğrultusunda gerçekleşmektedir (Danış, 2007, ss. 62-63).

Sosyal politikaların genel amacı; sosyal gelişmeyi, sosyal barışı, sosyal adaleti, sosyal dengeyi ve sosyal bütünleşmeyi sağlamaktır. Yaşlı kitleyi hedef alan sosyal politikalarda aynı amaçlar doğrultusunda gerçekleşmekte, yaşlı bireylerin refahını ve iyilik hallerini bütüncül şekilde ayırtırmadan sağlamayı hedeflemektedir. Toplumun dengesinin sürdürülebilmesi ve en iyi koşullara çıkarılabilmesi için bu amaçlar temel bileşenlerdir (Altan ve Şişman, 2003, s. 16). Temel değerler ışığında çocuk, genç, kadın, engelli, yaşlı ve bütün dezavantajlı konumunda bulunanların sorunlarını çözüme ulaştırabilmek ve sosyal işlevselliklerini en üst düzeye çıkarabilmeleri için, ihtiyaç duyulan kaynaklara ulaşımı ve mevcut kaynakların uygun şekilde

kullanımını sağlamak sosyal hizmetin asıl gayesidir. Bu konuda asıl dayanak sosyal politiklardır. Sosyal hizmetin amaçlarına ulaşabilmesi için sosyal hizmet uzmanları, yasalar ve politikalar ile hareket eden gerekli durumlarda mevcut politikaların gelişimi, değişimi ve yeni politikaların uygulama aşamalarında etkin rol alan meslek elemanlarıdır (Duyan, 2012, s. 23).

Sosyal hizmetin ilk akla gelen alanları içerisinde bulunan yaşlı refahı alanı, yaşlı bireylerin ve grupların sorunlarını çözmeye, ihtiyaçlarını karşılamaya ve iyilik halini yükseltmeye yönelik bütün hizmetleri kapsayan mevzuat, politika ve programların oluşturulduğu bir alandır. Sosyal hizmet mesleki özellikleri gereği yaşlı refahı alanında önemli sorumluluk üstlenmektedir (Şeker, 2015, s. 195).

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün yaşlılık alanına dair görevleri aşağıdaki gibidir;

- “Yaşlılara yönelik sosyal hizmetlere ilişkin olarak ulusal düzeyde politika ve stratejilerin belirlenmesi çalışmalarını koordine etmek, belirlenen politika ve stratejileri uygulamak, uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek
- Yaşlılara sunulan sosyal hizmet modellerini geliştirmek,
- Yaşlıların ve bakıma ihtiyacı olan engellilerin, yaşamlarını evlerinden ve sosyal çevrelerinden ayrılmadan sürdürebilecekleri sosyal desteklerin verilmesi için gerekli mekanizmaları kurmak, var olanları standardize etmek, uygulamaları takip etmek ve denetlemek,
- Yaşlıların toplumla bütünleşmesine, statü ve rollerinin yeniden kazanımına, işlevlerinin artırılmasına, boş zamanlarının etkili bir biçimde değerlendirilmesine ilişkin mekanizmalar oluşturmak,
- Kamu kurum ve kuruluşları, gönüllü kuruluşlar ile gerçek ve tüzel kişilerce engellilere ve yaşlılara yönelik yürütülen sosyal hizmet faaliyetlerine ilişkin ilke, usûl ve standartları belirlemek ve bunlara uyulmasını sağlamak.” (www.aile.gov.tr)

Yaşlı refahı alanında ulusal ve uluslararası atılan tüm adımların ve yaşanan tüm gelişmelerin sonucunda edinilen ortak görüş yaşlı bireyin aileden kopmadan hizmet alması ve hizmetlerin toplum temelli olarak devlet, yerel ve özel kurumlar üzerinden sunulmasıdır. Buradan hareketle ortaya çıkan hizmetler şu şekildedir;

- Evde özel ve ücretle bakım hizmeti

- Kurum bakımı (Huzurevi)
- Yaşlı dayanışma merkezleri
- Gündüzlü yaşlı kulüpleri
- Yaşlı rehabilitasyon ve bakım merkezleri
- Yaşlılar köyü, yaşlı apartmanları, yaşlı hastaneleri ve isim çeşitliliğine sahip kurumlar yaşlıya yönelik hizmet veren kurumlardır (Mavili, 2015, s. 13).

Geniş bir çalışma alanına sahip olan sosyal hizmetin hizmet sunduğu alanlardan bir tanesi de sosyal güvenlik alanındaki rol ve görevleridir. İnsanların sosyal refahını artırmak ve muhtaç durumuna düşmelerini önlemek adına sosyal güvenlik alanında çalışmalarda bulunmaktadır. Ülkemizde sosyal güvenlik hak olarak 1961 Anayasasında yer almıştır. Sosyal güvenlik hakkı daha sonrasında ise 1982 Anayasasının 60. Maddesinde, herkes için “sosyal bir hak” olarak tanınmış ek olarak devlet adına sosyal güvenlik hizmeti sağlamak için gerekli olan teşkilatı kurması ve uygun tedbirler alması için yükümlülük getirilmiştir (www.mevzuat.com).

Yaşlılara yönelik sunulan yardım hizmetleri açısından ülkemizde 2022 sayılı kanun kapsamında yaşlı ve engelli bireyleri kapsayan en köklü ve sistematik yardım, 65 yaşını tamamlamış olan yaşlı ve engelli bireylere yapılmakta olan aylık ödemeleridir. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü aynı kanun kapsamında aylık alan yaşlı bireylerin genel sağlık sigortasını karşılamaktadır. 65 yaşını doldurmuş bireyler içinde aynı kanun kapsamında koşulları sağlaması şartıyla yaşlılık aylığı bağlanmaktadır (Karakuş, 2018, ss. 93-94).

Yerel yönetimlerde yaşlılara yönelik hizmet sunumunda aktif rol almaktadır. Önem kazanan sosyal belediyeçilik anlayışı ile yerel yönetimler tarafından yaşlılara yönelik mahalli düzeyde hizmetler sunulmaktadır. Sunulan hizmetleri; evde bakım, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, eğitim, sağlık, ekonomik destek, ücretsiz toplu taşıma ve huzurevi hizmetleri olarak sıralamak mümkündür. Bunlara ek olarak kültürel etkinlikler, gezi, kamp, tatil, özel günlerin kutlanması, ev temizliği ve kişisel bakım hizmetleri de sağlanmaktadır (Ceylan, Ayar ve Günel, 2015, ss. 98-99).

Başta sağlık ve teknoloji olmak üzere meydana gelen bütün gelişmeler sonucunda insan ömrü uzamaya devam etmektedir. Yaşlı nüfus oranının hızla artmaya devam etmesi beraberinde çok yönlü ve toplumsal sonuçlar doğurmaktadır. Bu nedenle ihtiyaç duyulan ve sunulan hizmetler de artmakta ve öncelikli hale gelmektedir. Sosyal hizmet; birincil uygulama alanlarından olan yaşlı refahı alanında yaşlı bireylerin mikro, mezo ve makro düzeydeki sorunlarını çözüme

kavuşturmayı amaçlamakta, bu amaç doğrultusunda çalışmalar yapmakta ve politikalar geliştirilmesinde önemli bir konumda bulunmaktadır.

2.12. İlgili Literatür

2.12.1. Yerel araştırmalar

Birinci (2018) hazırladığı doktora tezinde Y kuşağının yaşlı ve yaşlılık hakkındaki görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda Y kuşağı tarafından; yaşlılığa yüklenen anlamın, yaşlılık hakkında farkındalık düzeyinin, yaşlılığın olumlu ve olumsuz yönlerinin, yaşlılık dönemine ilişkin hayallerinin ve döneme dair beklentilerinin neler olduğunu incelemiştir. Anadolu üniversitesinde eğitim gören, Y kuşağı kapsamına giren ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencilerinden gönüllü katılım sağlayan 16 erkek ve 19 kadın olmak üzere 35 kişi ile görüşme yapılmıştır. Yaşlılığa yönelik olumlu tanımlar, olgunlaşma, emeklilik ve deneyim konularında şekillenmiştir. Olumsuz tanımlamalar ise bağımlı olmak, fonksiyon kaybı, sağlıklı olmak ve yaşamın son evresi başlıklarında değerlendirilmiş, olumsuz tanımlamaların daha fazla olduğu belirtilmiştir. Katılımcıların emekliliği yaşlılığın bir göstergesi olarak kabul ettiğine, bunun nedeninin ise sosyal güvenlik sistemi kapsamındaki yaş tanımından ve emeklilere verilen sosyal haklardan kaynaklandığına yer verilmiştir. Emeklilik sonrasında yeterli vakit bulunmasına karşın sahip olunan enerji ve sağlık koşullarının olumsuz etkileri olacağına yönelik görüşler bildirilmiştir. Yaşlıların sorunları bakım, sağlık, ekonomik ve yalnızlık temalarında incelenmiştir. Çalışmada, emeklilikle beraber yaşanan gelir kaybından kaynaklı sorunlara yer verilmiştir. Katılımcıların yaşlılık hayalleri; aktif yaşlılık, kitap okumak, sağlıklı olmak, seyahat etmek, çağa ayak uydurmak, sevdikleriyle vakit geçirmek ve deniz kıyısında yaşamak alt temalarında ifade edilmiştir. Sonuç olarak, katılımcıların yaşlılığı anlamlandırma biçimlerinin olumsuz olduğu, yaşlıların sorunlarına dair farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu anlaşılmıştır. Kuşaklar arası iletişimin kısıtlı olduğu ve duygu paylaşımının olmadığı belirlenmiştir.

Göktaş (2019) 45 yaş üstü bireylerin yaşlılık algısını ve beklentilerini ortaya koyabilmek için gerçekleştirdiği çalışmasını Ankara’da tesadüfi olarak seçilmiş 408 kişi ile gerçekleştirmiştir. Yaşlılık döneminde meydana gelen farklılaşmaların sosyo-demografik unsurlar bağlamında değişimini incelemek amacıyla çalışmada; demografik bilgi formu, Avrupa Yaşlanma Tutumu Anketi (AYTA- TR) ve Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Formu (WHOQOL-OLD) kullanmıştır. Bulgularda, geleceğe yönelik yatırım planları yaşlılık algısında farklılaşmaya sebep olan bir faktör olarak belirlenmiştir. Gelecek için yatırım planlarının

olmasının, yaşam kalitesi açısından özerklik ve toplumsal katılım konularını etkileyen bir unsur olduğu görülmüştür. Genel sağlık durumu ve yaşamdan memnun olma, yaşlılık tutumunda etkili olmaktadır. Araştırmanın konusu olan algıların şekillenmesinde ön plana çıkan unsurlar: sağlık, yaşam memnuniyeti, eğitim, kronik rahatsızlıklar ve gelir olarak belirlenmiştir. Araştırmanın sonucunda yaşlılığa dair algı ve beklentilerin üzerinde demografik değişkenlerin belirleyici olduğu ortaya konulmuştur.

Baş (2021) Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü öğrencilerinin yaşlılık algılarını inceleyen bir çalışma yapmıştır. Sosyal Hizmet Bölümünde eğitim gören öğrencilerin yaşlılık algılarını ve öğrencilerin sahip oldukları bireysel farklılıkların yaşlanmaya dair tutumlarına etkisini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu amaçla yaptığı çalışmada veri toplama aracı olarak sosyo-demografik veri formu ve Otrar tarafından 2016'da oluşturulan “Yaşlılık ve Yaşlanmaya İlişkin Tutum Ölçeği” online olarak kullanılmıştır. Araştırmaya katılım sağlayan öğrencilerin bireysel farklılıklarının (yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, sınıf gibi) yaşlılık algılarının şekillenmesinde önemli unsurlar oldukları belirlenmiştir. Bulgular, yalnızlığın yaşlılıkta karşılaşılan en büyük sosyal sorun olduğunu ve yaşlılıkta en çok zorluk yaşanan sorunun sağlık sorunları olduğunu göstermiştir. Yaşlanmaya yönelik tutumda erkeklerin kadınlara göre daha olumsuz oldukları yönündedir. Sonuçlar yaşlılığa yönelik tutumları farklı değişkenler açısından detaylı olarak ortaya koymaktadır.

Kulaoğlu (2021) çalışmasında, yaşlılıktan önceki son evre olarak nitelendirilen yetişkinlik dönemindeki bireylerin yaşlılığa yönelik algılarının anlaşılmasını ve algılar üzerinde etkili olan sosyo-demografik durumların saptanmasını amaçlamıştır. Bu amaçla çalışmasını Kastamonu ili, Tosya ilçesinde ikamet eden 45-60 yaş aralığındaki 371 yetişkin birey ile gerçekleştirmiştir. Bulgular, katılımcıların yaşlı bireyleri yük olarak görmediklerini büyük oranda ebeveyn bakımını üstlenmek istediklerini göstermektedir. Yaşlılığa yönelik tutum ve algılarda yaşlılığın tecrübe olduğu %73,6'lık bir oranla olumlu olduğu yönündedir. Katılımcıların yaşlılığın ölümü beklemek olduğu ve yaşlıların başkalarına bağımlı olduğu yönündeki görüşlere katılmadıkları görülmüştür. Bununla beraber yaşlılığın güçsüzlük olarak değerlendirilmesinde gelir durumunun etkili olduğu anlaşılmıştır. Gelir durumu arttıkça bu olumsuz görüş azalmaktadır. Eğitim düzeyindeki artışın yaşlıya yönelik olumlu tutumu da artırdığına ve yaşlı ile yaşam deneyimine sahip olmanın yaşlıya yönelik olumsuz tutumları azalttığına ulaşılmıştır. Çalışmada yaşlıya yönelik tutumun olumlu yönde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çetin (2019) “Yaşlılarda Yaşam Kalitesi ve Yaşlılık Algısında Sosyal Hizmetin Rolü: Ankara Örneği” isimli çalışmasını yaşlılık dönemindeki yaşam kalitesi ve yaşlanma tutumunun

ilişkisinden yola çıkarak hazırlamıştır. Yaşlılarda yaşam kalitesi ve yaşlılık algısında sosyal hizmetin rolünü incelediği çalışmasını 60 yaş üstü olan ve Ankara Büyükşehir Belediyesi Yaşlılara Hizmet Merkezi'nden hizmet alan 225 yaşlı bireyle gerçekleştirmiştir. Veriler demografik bilgi formu ve uygulanan anketlerle elde edilmiştir. Çalışmada yaşlı bireylerin yaşlılık algısı ve yaşam kalitesi düzeyinde bireysel etmenler haricinde içinde bulunulan sosyal ve kültürel yapıya ek olarak ekonomik şartlarında belirleyici unsurlar oldukları görülmüştür. Yaşlılık dönemi sorunlarından birisi olan yalnızlık katılımcıların yarısından fazlasının kendisini yalnız hissettiğini ifade etmesiyle sonuçlar arasında yer almıştır. Yaşlı bireylerin sosyal rollerinden uzaklaşmak istemedikleri ve topluma katılım sağlamayı önemsedikleri anlaşılmıştır. Evli katılımcıların diğerlerine kıyasla daha az yaşlı hissettikleri ve yaşam tatminlerinin daha yüksek olması sonucu medeni durumun konu üzerindeki etkisini ortaya çıkarmıştır. Katılımcıların serbest zamanı değerlendirme faaliyetlerini %52'lik oranla televizyon izlemek ve %21,3'lük oranla arkadaş, komşu ve akrabalarıyla görüşerek değerlendirmek olarak belirttikleri tespit edilmiştir. Katılımcıların yarıya yakını sağlık sorunları nedeniyle günlük yaşamlarının olumsuz etkilendiğini ifade etmiştir. Yaşlılık döneminin sağlık açısından olumsuz sonuçları arasında yer alsa da bu sonuç sağlıklı yaşlanmanın önemini tekrar ortaya koymuştur. Çalışma sonucunda yaşam kalitesi ve yaşlanma tutumu arasında doğru orantılı bir ilişki olduğuna ulaşılmıştır. Çalışma olumlu bir yaşlılık algısı oluşmasında ve yaşlı refahının artırılmasında çalışmaların sosyal hizmet perspektifiyle değerlendirilerek sunumunun yapılmasının önemini vurgulamaktadır.

Şahin Baltacı ve Selvitopu (2012) yaptıkları çalışmada henüz emekli olmamış öğretmenlerin emekliliğe yönelik düşüncelerini, emeklilik sonrası ihtiyaçlarını ve emekliliğe hazırlık eğitimine dair görüşlerini araştırmışlardır. Çalışmayı 22 öğretmenle yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanarak gerçekleştirmişlerdir. Çalışma sonuçlarına göre emeklilik; fırsat, bitiş, başlangıç, vaktini kendine ve aileye ayırma ve muhasebe dönemi olarak görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğunun emekliliğe yönelik planlarının olmadığı, yapılan planların ise aile, iş kurma ve sosyal sorumluluk projeleri üzerine olduğu tespit edilmiştir. Emeklilik dönemi ihtiyaçlarında, finansal, sağlık, ailevi ve sosyal destek ihtiyaçları arasında finansal ihtiyaçlar ön plandadır. Çalışmada katılımcıların büyük çoğunluğunun emekliliğe hazırlık eğitimine olumlu yaklaştığı görülmektedir.

Başar ve Ulutaş (2015), akademik personelin emeklilikleriyle ilgili görüş ve beklentilerini araştırmışlardır. Çalışmalarında akademik personelin; emeklilik sürecine dair görüşlerinin neler olduğunu, ne zaman emekli olmayı düşündüklerini, emeklilik sonrası beklentilerinin neler

olduğunu, emekliliğe hazırlıkla ilgili görüşlerinin ve emekliliğe hazırlık programı hakkındaki düşüncelerinin neler olduğunu saptamayı amaçlamışlardır. Çalışma sonucunda akademik personelin emekliliği çoğunlukla bir fırsat, dinlenme dönemi olarak gördükleri saptanmıştır. Emeklilik planlarında çalışma olarak yine akademisyenliğe devam etmek istedikleri anlaşılmıştır. Planların geri kalanı ise dinlenme, seyahat ve aileyle vakit geçirme ve sağlıklı yaşam olarak belirlenmiştir. Emeklilik sonrası değişen ekonomik şartların sorunlara neden olabileceğine değinilmiştir. Emekliliğe hazırlığın gerekli olduğunu düşünen akademisyenlerin önemli buldukları hazırlık konuları; kişisel hazırlık, psikolojik hazırlık ve iş arayışı son olarak diğer hazırlık etkinlikleri olarak belirlenmiştir. Sonuçlarda kurumsal olarak emekliliğe hazırlık anlamında bir bilgilendirmenin olmadığı yer almaktadır.

Çetin (2019) yaptığı çalışmada emeklilik algısını ve emekliliğe uyum süreçlerini incelemiştir. Ellibeş yaş üzerindeki emekli katılımcıların yarısı mavi yakalı, yarısı beyaz yakalı olarak belirlenmiştir. Emeklilik algılarında iki grup arasındaki farklar dikkat çekmektedir. Mavi yakalı grup geçmişle hesaplaşmak, işsizlik, zorluk gibi ifadelerle yer vermiş, emekliliği zor şartlarda elde etmelerine rağmen şartlardan memnun olmadıklarını dile getirmişlerdir. Beyaz yakalı grubun emeklilik algısının mavi yakalı gruba kıyasla maddi konulardan ziyade boş zamanlar üzerine yoğunlaştığı görülmüştür. Mavi yakalı grup emeklilik öncesi standartlarını kaybettiklerini belirtmiştir.

İğci (2020), “Y Kuşağının Emeklilik Algısının Bir Anket Uygulaması ile Ölçümü” isimli yüksek lisans tezinde Y kuşağındaki bireylerin emeklilik algılarını araştırmıştır. Araştırma 399 kişi ile anket formu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Türkiye’de bulunan Y kuşağının emeklilik algılarının düşük olduğu tespit edilmiş, finansal okuryazarlık durumunun emeklilik algısında etkili olduğu görülmüştür. Sosyo-demografik özelliklerin emeklilik algısı üzerindeki etkisi incelenmiş ve cinsiyetin, medeni durumun, eğitim düzeyinin ve gelir seviyesinin emeklilik algısında bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada bireysel emeklilik sisteminin geliştirilmesine ve emeklilik algısındaki etkisi göz önünde bulundurularak finansal okuryazarlık oranında artış sağlayacak uygulamalar ile emeklilik algısının artırılabilmesine yönelik öneriler yer almaktadır.

2.12.2. Uluslararası araştırmalar

Allan ve Johnson (2009) yaşları 17 ile 49 arasında değişen 113 öğrencinin yaşlı tutumlarını ve yaşlanma kaygılarını incelemiştir. Çalışmada genel olarak yaşlılara yönelik tutumun olumsuz olduğu ve erkeklerin kadınlara kıyasla daha fazla olumsuz tutuma sahip oldukları bulunmuştur.

Yaşlılık hakkında bilgi sahibi olmanın olumsuz tutumları azalttığı tespit edilmiştir. Günlük hayatta yaşlılarla etkileşim halinde olanların kaygı düzeylerinin daha düşük bulunduğu anlaşılmıştır. Bu verilerden yola çıkarak yaşlılık hakkındaki bilgi ve yaşlılarla temas halinde olmanın olumsuz tutumların azalmasında etkili olduğu belirtilmiştir.

Shaw ve Langman (2017) 39 kişi ile yaptıkları çalışmada yaşlılık algısını ve yaşlanma sürecinin nasıl algılandığını araştırmışlardır. 50 ve 92 yaş aralığında bulunan katılımcılarla yapılan nitel çalışmada; “*özgürlük/özgürleşme, bağımsızlık/özerklik ve kişisel sorumluluk/özbakım*” olmak üzere üç belirgin tema ile birlikte “*süreklilik ve değişim*” olarak bir gizli tema elde edilmiştir. Çalışmada yaşlanma ve yaşlılık algısı genel olarak olumlu bulunmuştur. Ancak ilerleyen zamanda yaşanması muhtemel sağlık sorunları ve bağımsızlığın kaybedilmesi korkusu bu algıyı olumsuz etkilemektedir. Katılımcının yaşlanma sürecini doğal ve olduğu gibi kabul ettiği fark edilmiştir. Çoğu katılımcının emekli olduğu ve emekliliğin tadını çıkarttıklarına değinilmiştir. Çalışmada katılımcılar yaşlandıkça özgüvenlerinin arttığını ifade etmiştir ve yaşlılıkta hissedilen özgürlüğün sağlık ve finansal konularla ilişkili olduğuna değinilmiştir.

Failde Garrido ve arkadaşları (2020) Galiçya’da 18 yaş üstündeki 455 yetişkinin yaşlılık hakkındaki tutum ve bilgilerini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Katılımcıların genç (18-35), orta yaşlı (36-64) ve yaşlı olarak üç gruba ayılarak değerlendirildiği çalışmada, yaşlılığa ulaşmanın göstergeleri yaş ve sağlık durumundaki kötüleşme ile tanımlanmıştır. Ek olarak genç grupta yaşlılığa ulaşma emeklilikle de ilişkilendirilmiştir. Yaşlılığa yönelik algı ve tutumlar genel olarak olumsuzdur. Çalışmada genç ve orta yaşlı bireylerin kendi yaşlanma süreçlerine olumsuz yönde olduğuna ve bunun olumsuz tutumlarda artışa neden olduğuna değinilmiştir. Son olarak genç nüfusta yaşlanmaya yönelik bilgilendirme çalışmalarının olumsuz algı ve tutumları önleyebileceğine dair çözüm önerileri sunulmaktadır.

Elvira-Zorzo, Alvarez ve Lorenzo (2025) Meksika’da 19-45 yaş aralığındaki 185 yüksek lisans öğrencisinin yaşlılığa yönelik algı ve tutumlarını sürdürülebilirlik psikolojisi perspektifinden incelemişlerdir. Nicel yöntemlerle gerçekleştirilen çalışmada katılımcıların yaşlılığa yönelik olumlu ve olumsuz algıları kategorize edilmiş, olumlu nitelemeler “aktif, akıllı ve dayanıklı”, olumsuz nitelemeleri ise “zayıf, çökmüş ve unutkan” olarak belirlenmiştir. Yapılan analizlerde çoğu katılımcının yaşlı insanlar için “bilgelik” algısına sahip olduğu bulunmuştur. Olumsuz tutumların ise “psikososyal işlevsellik” ve “bozukluk/kişilik” üzerinde şekillendiği görülmüştür. Algılardaki değişikliklerin öğrencilerin eğitim gördükleri disiplinlerden kaynaklandığı belirtilmiştir. Çalışma, sosyal bilimler alanında eğitim gören öğrencilerin daha olumlu algılara sahip olduklarını ortaya koymuştur. Çalışmada yaşlılara yönelik empati ve

saygıya teşvik edici programların müfredatta yer bulmasının olumlu bir algı gelişmesinde etkili olacağına değinilmiştir.

Puiu ve arkadaşları (2025) tarafından yapılan çalışmada yaşlanmanın doğal süreci ve yaşlı insanlarla ilişkiler hakkında bilgi sahibi olmanın, Z kuşağının yaşlılık algılarını nasıl şekillendirdiği araştırılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre yaşlanma ile ilgili bilgi sahibi olmanın Z kuşağının genel olarak yaşlılarla ilişkilerinde ve yaşlılığa bakış açıları üzerinde olumlu etkiler gösterdiğini ortaya konulmuştur. Yaşlanma süreci hakkında eğitimin Z kuşağının yaşlılık algısında ve yaşlılarla etkileşim şekillerinde olumlu değişimler gösterdiği gibi sağlıklı yaşlanma alışkanlıklarında da etkili olduğu tespit edilmiştir.

Lindemann ve Unt (2016), çalışmakta olan kişilerin emeklilik tercihlerini ve planları üzerine bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çalışmada 2010-2011 yıllarında gerçekleştirilen anket verilerini kullanmış ve çalışma örneklemini 50 yaş üzeri bireyler olarak belirlenmiştir. Çalışmada elde edilen bulgulara göre %63'lük çoğunluğun emeklilik yaşından sonra çalışmaya devam etmeyi planlamaktadır. Erkekler yaşlılık aylığı almaya hak kazandıktan sonra çalışmaya devam etmeyi düşünmekte ve eğitim seviyesi yüksek kişiler çalışma hayatını uzatmayı planlamaktadır. Finansal durumun emekliliği etkileyen bir unsur olduğu ve maddi zorluk çekenlerin daha çabuk emekli olmak istedikleri belirlenmiştir. Çalışma hayatının uzatılmasında etkili olan bir unsurun da sağlık olduğu, sağlık sorunları yaşamayacağını düşünenlerin daha geç olmayı düşündükleri ortaya çıkarılmıştır. Sağlık durumu kötü ve iş tatmini düşük olan bireylerin emekli olmayı daha çok istese de emeklilik yaşına kadar çalışmaya devam ettiği anlaşılmıştır. Bu çalışma emeklilik tercihleri ve emeklilik beklentilerinde finansal refahın, sağlığın ve eğitim düzeyinin belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

Anderson ve Etme (2019) genç yetişkinlerin emeklilik beklentilerini araştırmışlardır. Çalışmalarında katılımcıların yaşlılık ve emeklilik hakkındaki görüşlerini ve düşüncelerini belirten, çizimler ve metinler olmak üzere iki nitel yöntem kullanmışlardır. Çalışmanın sonuçlarında; yaşlılık olumsuz öğelerle, emeklilik ise olumlu öğelerle tasvir edilmiştir. Çizimlerde ve metinlerde; fiziksel özellikler, gerilemeler ve yetersizlikler doğası gereği yaşlılıkla, pahalı nesneler, tatil yerleri, aktiviteler emeklilikle bağdaştırıldığı görülmüştür. Bulgular genç yetişkinlerin emeklilik algısında boş zamana öncelik verdiğini ortaya koymuştur.

Abramowska-Kmon,ve Łatkowski,(2021) Polonya'da emekliliğin mutluluk ve yalnızlık üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Araştırmada 55-69 yaş aralığındaki katılımcıların emekli olduktan sonra mutluluk düzeylerinin değişmediği bulunmuştur. Yalnızlık üzerinden inceleme

yapıldığında, emekliliğin erkekler üzerindeki yalnızlık ihtimalini artırdığı, emeklilikten sonra çalışmaya devam etmenin erkekler üzerindeki yalnızlık ihtimalini azalttığı tespit edilmiştir. Bu durum emeklilikten sonra çalışmaya devam etmenin sosyal etkileşimdeki öneminin, yaşam kalitesi ve sağlık durumu üzerinde olumlu etkilerinin olabileceğine değinilmiştir. Çalışmada genel olarak emekli olduktan sonra çalışmaya devam edenlerin yalnızlık düzeylerinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.1. Araştırmanın Modeli

Nitel araştırma, nitel veri toplama tekniklerinden olan görüşme, gözlem ve doküman analizi ile gerçekleştirilen, bakış açılarının, algıların ve olayların doğal ortamında bütüncül ve gerçekçi bir perspektifle ortaya konulmasına yönelik nitel aşamalardan oluşan süreci ifade eden araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 39).

Nitel araştırmaların amacı; anlaşılması güç, karmaşık ve değişken yapıdaki insan davranışlarının temel sebeplerini ve bunların motivasyon kaynaklarını ortaya çıkarmaktır. Nitel araştırmalar; insan neden bu şekilde davranır, insanların yargı ve kanaatleri nasıl oluşur ve insanlar çevresinde meydana gelen olaylardan nasıl etkilenir gibi sorulara cevap arayışındadır. “Nasıl” “Neden” “Niçin” sorularının yanıtlarını aramaktadır. Nitel araştırmalar sosyal olayları meydana geldiği doğal oluşumları içinde açıklamaktadır ve incelenen olaya etkisi olan diğer değişkenleri ortaya koymaya çalışır (Arıkan, 2013, ss. 21-22).

Creswell (2016) nitel araştırmanın kendine has özellikleri olduğunu belirtmiştir. Bu özellikler şu şekildedir;

1. Nitel araştırma doğal ortamda gerçekleştirilir. Araştırmacılar genel olarak üzerinde çalışmakta olan konu veya soruna dair verileri katılımcılar tarafından tecrübe edilen alandan toplanır. Araştırmacılar ve katılımcılar doğal ortamda birebir etkileşim halinde olurlar.
2. Veri bizzat katılımcı tarafından toplanır. Nitel araştırmacılar veri toplama aşamasını doküman incelemesi yaparak, katılımcı davranışlarını gözlemleyerek ve katılımcılarla görüşme gerçekleştirerek yaparlar.
3. Çoklu yöntemler kullanılır. Nitel araştırmacılar genel olarak tek bir veri kaynağına bağlı kalmaktan ziyade mülakat, gözlem, doküman incelemesi gibi çoklu biçimde veri toplar.
4. Nitel araştırmacılar tümevarım yöntemini kullanarak çalışmalarını gerçekleştirir.
5. Araştırmacılar belirlenen konu veya soruna dair katılımcıların sahip oldukları bakış açılarına, subjektif görüşlerine ve yorumlarına odaklanmaktadır. Katılımcıların yorumları konu ve farklı görüşler açısından veri çeşitliliği sağlar.

6. Önceden belirlenmiş olan bir desenden ziyade zamana bağlı olarak belirlenen ve gelişim gösteren bir desen içermektedir. Başta belirlenmiş bir desene sahip olursa dahi bu zamanla değişebilir.
7. Yansıtıcı ve yorumlayıcı bir yapıya sahiptir. Araştırmacının biyografisine ve yorum kabiliyetlerine duyarlıdır.
8. Bütüncül ve kompleks bir sunum yapısına sahiptir (Creswell, 2016).

Nitel araştırmalar; bireylerin edindikleri deneyimlerine, sahip oldukları duygu ve algılarına dair öznel verileri hedeflemekte ve üzerinde çalışılan durumun dahil olduğu ilişki ağlarını ele almaktadır (Bedir Erişti, 2013, s. 14).

Katılımcıların görüş, deneyim, duygu, düşünce, algı, ilişki düzeyleri ve öznel ifadelerinin anlaşılmasının hedeflendiği nitel araştırmanın sunduğu veri türlerini Yıldırım ve Şimşek (2005, s. 40) şu şekilde ifade etmiştir;

1. Çevre ile ilgili veriler; araştırmanın gerçekleştirildiği çevreye ait psikolojik, sosyo-kültürel, fiziki ve demografik özellikleri ile ilişkilidir. Bu türe ait veriler süreç ve sahip olunan algılara ait çıkarımların temelini oluşturur.
2. Süreçle ilgili veriler; araştırma sürecinin olay örüntüsü ve bu örüntünün araştırma grubu üzerindeki etkilerine ilişkindir.
3. Algılar il ilgili veriler; araştırma grubunda yer alan bireylerin sürece ait düşüncelerine ilişkin verilerdir.

Nitel araştırma desenleri; kültür analizi, olgubilim, kuram oluşturma, durum çalışması ve eylem araştırması olmak üzere 5 yaklaşımdan oluşmaktadır. Bu desenlerden olgubilim, bilincinde olunan ancak detaylı bir farkındalığa sahip olunmayan olgulara odaklanmaktadır. Olgular; algı, deneyim, anlam, olay, yönelim, durum ve kavramlar olarak günlük hayatta görünürlük kazanabilir. Tümüyle yabancı olunan ancak tam anlamıyla farkındalık oluşturulamayan konuların araştırılması ve yorumlanması için olgubilim uygun bir yaklaşımdır (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 72).

Nitel araştırmaların insan doğasının ve davranışlarının gelişim süreçlerini, nedenlerini, ne şekilde etkilendiklerini açıklama çabasında oluşu, insanı çok boyutlu olarak ele alması, duygu durumlarını, düşünce yapılarını, algı şekillerini irdelemesi, ifadelerin önemini ön plana çıkarması, sosyal süreçlere dair inceleme ve yorumlama imkanı sunması ve bütüncül şekilde yaklaşıma uygun olması nedeniyle bu çalışma nitel yöntemlerle gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın

konusu olan yaşlanmanın, araştırmaya katılım sağlayan gönüllü bireyler tarafından nasıl algılandığının, geleceğe yönelik beklentilerinin detaylı olarak analiz edilmesi ve anlaşılması adına nitel yöntem tercih edilmiş, katılımcıların konu hakkındaki algı ve bakış açılarının yorumlanması amacıyla olgubilim deseninden faydalanılmıştır.

3.1.1. Betimleyici model

Betimleme ile araştırma sürecinde elde edilen verilerin belirlenen problemle ilgili olarak neleri ifade ettiği veya ilişkisel olarak ortaya çıkan sonuçlar gözler önüne serilmektedir. Gözlem yapılan bir ortamda gerçekleşen olay örgülerinin neler olduğu, görüşmelerde katılımcıların neleri ifade ettiği, yapılan doküman incelemesi sonucunda hangi bilgilerin elde edildiği betimleme yaklaşımının uygun olduğu soru kalıplarıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 224).

Betimletici araştırmada araştırma konusuna dair mevcuttaki durumlar tespit edilir, sorunlar bulunmaya çalışılır, olayların tasviri gerçekleştirilir ve mevcuttaki duruma dair örüntüler anlaşılmaya çalışılır. Betimleyici araştırmalar çalışılan konunun derinlemesine açıklanmasına ve tanımlamalarının yapılmasına odaklanır (Arıkan, 2013, s. 19).

Betimleyici araştırmalar araştırma konusuna dair derin bir inceleme yaparak açıklanmasına ve tanımlanmasına olanak sağlamaktadır. Betimsel analizde gerçekleştirilen araştırmaya katılan bireylerin düşünce ve ifadelerinin çarpıcılığını belirtmek adına doğrudan alıntılar kullanılmaktadır. Bu analizde asıl amaçlanan çalışma ile varılan bulguların düzenlemesi ve yorumlaması yapılmış haliyle sunumunun gerçekleştirilmesidir. Betimsel analiz süreci; çerçeve oluşturulması, tematik çerçeve kapsamında verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve bulguların yorumlanmasından oluşur. Bu analiz türünde neden sonuç ilişkileri yoğun bir şekilde irdelenerek sonuçlara ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 224).

Hazırlanan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan betimsel analiz modeli kullanılmıştır. Bu tez çalışması ile yetişkin bireylerin sahip olduğu yaşlılık algısının anlaşılması, mevcut emeklilik şartlarının nasıl değerlendirildiğinin incelenmesi ve özel sektör şartlarının sunduğu emeklilik beklentilerinin ne şekilde olduğunun anlaşılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda katılımcıların duygu ve düşüncelerinin, içinde bulunulan ve bireyleri birçok yönden etkileyen şartların anlaşılması ve katılımcıların sahip oldukları görüşlerinin sosyal hizmet perspektifi ile detaylı olarak incelenmesi ve yorumlanması adına en uygun yöntemin betimsel analiz olduğu düşüncesiyle çalışmada betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni 30-45 yaş aralığında olan yetişkin bireylerden oluşmaktadır. Araştırmada örneklem olarak amaçlı örnekleme yöntemleri arasında yer alan ölçüt örnekleme kullanılmıştır.

Patton (1987) amaçlı örneklemin yüksek veri düzeyi barındırdığı düşünülen konular için derinlemesine çalışma olanağı sağladığını ifade etmiştir. Bu bağlamda amaçlı örnekleme yöntemleri olgu ve olayların keşfinin yanı sıra açıklanmasında da yararlı olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 107).

Ölçüt örnekleme, bu örnekleme türünde ana anlayış, önceden belirlenmiş olan ölçütleri karşılama niteliğine sahip tüm durumların çalışılmasıdır. Amaca uygunluk esas alınmaktadır. Belirlenen ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabileceği gibi hazır halde olan başka bir ölçüt listesini de kullanmak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 112).

Dünya’da ve Türkiye’de yaşanmakta olan nüfus yaşlanmasının aktif/ pasif dengesini bozması nedeniyle sosyal güvenlik sistemleri üzerinde oluşturduğu baskı sistemin yeniden yapılandırılması ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle emekli yaşı, emeklilik koşulları gibi kriterlerde değişimler yaşanma ihtimali mevcuttur. Bolu’nun toplam nüfusu 324.789 kişiden oluşmakta yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %14,8’dir (TÜİK, 2024, 53710). Bolu için doğuşta beklenen yaşam süresi 79,1 ‘dir (TÜİK, 2024, 53678). Bolu nüfusu yaş bağımlılık oranı olarak incelendiğinde, toplam yaş bağımlılık oranı %45,5’tir. Bu oranın %24’lük kısmını 53.554 kişi ile çocuk bağımlılık oranı oluştururken, %21,5’lik kısmı ise 47,953 kişi ile yaşlı bağımlılık oranı oluşturmaktadır (TÜİK, 2024, 49684). Bu bağımlılık oranlarının yüksekliği göz önünde bulundurularak Bolu ilinde yaşayan bireylerin yaşlılık hakkındaki düşünceleri ve emeklilik dönemine ilişkin beklentileri, geleceğe yönelik bakış açıları merak uyandırmaktadır. Emeklilik dönemine geçiş sonrasında geçirilecek olan sürenin nasıl geçirileceğine dair öngörülerin ve nasıl değerlendirileceğine dair planların öğrenilmesi amaçlanmaktadır. Atfedilen anlamlarda değişiklik gösteren yaşlılık kavramı günümüz koşullarında nasıl algılanmaktadır, bu döneme dair beklentiler ve alınan önlemler ne yöndedir sorularına cevap bulabilmek için bu yaş grubu ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada özel sektör seçiminin nedeni; sektörel olarak çalışma döneminde elde edilen gelir ve emeklilik döneminde elde edilen gelirin farklılık göstermesidir. Bolu ilinin küçük yüzölçümü ve kamu çalışma koşullarının atama ile sağlanması istihdam olanakları açısından özel sektörde yoğunlaşmaya neden olmaktadır. Çalışma koşulları ve emeklilik imkanları açısından farklılık gösteren özel sektör, yaşlılığa bakış açısı ve emeklilik döneminden beklentileri ne yönde

etkilemektedir. Mevcut koşullardaki emeklilik imkanları şu andaki çalışanlar tarafından ne ifade etmekte ve nasıl yorumlanmaktadır soruları çalışma konusunda önemli unsurlar olmuştur.

Araştırmanın rneklemini, Bolu ilinde özel sektörde çalışmakta olan 30-45 yaş aralığında ve çalışmaya gönüllü olarak katılım sağlayan 15 yetişkin bireyden oluşmaktadır. Katılımcılar araştırmanın amacına uygun şekilde araştırmacı tarafından belirlenmiştir. Katılımcılara vreten yapılan yönlendirmelerle ulaşılmıştır. Katılımcılar daha öncesinde tanışılmamış ve temas kurulmamış kişilerden oluşmaktadır. Araştırmada elde edilen verilerin doyum noktasına ulaşacağı düşüncesi ve tekrara düşülmesinin önlenmesi adına örneklemin 15 kişi ile sınırlı tutulmuştur. Katılımcı grubunda, veri çeşitliliği elde edilebilmesi adına aynı yaş ve meslek gruplarında yoğunlaşma yaşanmamasına dikkat edilmiştir. Araştırmada yer alan katılımcıların bilgileri çalışmanın bulgular ve yorumlar bölümünde yer almaktadır. Araştırmanın örnekleminin özel sektörde çalışan 30-45 yaş arası yetişkin bireyler olarak seçilmesinde, yaşlılık ve emeklilik sınırına yaklaşmakta olmaları, bu döneme bakış açıları ve bahsi geçen dönemden beklentilerinin anlaşılması amacı etkili olmuştur.

3.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama yöntemi olarak, nitel araştırma yöntemlerinden görüşme (mülakat) tekniği kullanılmıştır. Yapılan görüşmeler yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile gerçekleştirilmiştir.

Görüşme tekniğinde araştırmacılar ve katılımcılar bire bir etkileşim içerisindedirler. Oluşturulan güven ortamında derinlemesine gerçekleştirilen görüşme ayrıntılı verilere ulaşma imkanı sunar. Görüşme tekniğinde araştırmacı, katılımcıların verdikleri tepkileri ve vücut dilini gözlemleme fırsatına sahip olduğu için görüşmenin akışını değiştirme ve anlaşılmayan sorulara açıklık getirme imkanına sahiptir. Katılımcıların verdiği kaçamak yanıtları ve doğruluk bildirmeyen ifadeleri fark edebilir. Sağlıklı bir görüşme gerçekleştirebilmek adına vresel koşulları değerlendirebilir. Araştırmacının görüşme sürecinde birebir etkileşim halinde olması nedeniyle verilerin güvenilirliği yüksek olan bir yöntemdir. Görüşmelerin tekrarlanabilir olması nedeniyle eksiklikleri gidermek için görüşmenin tekrarlanması mümkündür. Araştırmacının görüşme sürecindeki yaklaşımları katılımcıların kendilerini ifade etmelerini kolaylaştırmakla birlikte başka kişilere ulaşımı sağlayabilir (Bal, 2016, ss. 165-166).

Yıldırım ve şimşek (2005, ss. 124-125) görüşme tekniğinin olumlu yönlerini şu şekilde sıralamıştır:

1. Görüşme tekniği araştırmacılar açısından esneklik sağlamaktadır. Cevapları detaylandırabilmek adına ek sorular sorulabilir ve yanlış anlaşılmalara karşın soru daha net formda sorulabilir
2. Araştırmacının görüşmede duruma hakim olması ve bizzat bulunması yanıt oranını artırmaktadır.
3. Araştırmacı görüşmede bizzat yer aldığı için katılımcının davranışlarını, yüz ifadelerini ve vücut hareketlerini gözlemlene olanağına sahiptir
4. Araştırmacı görüşme ortamını düzenleyebilir, görüşmenin rahat ve sessiz bir ortamda gerçekleşmesini sağlayabilir.
5. Araştırmacı, görüşme sorularının sırasını değiştirebilir veya soruları bir sıralamaya tabi tutmadan sorabilir. Bu sayede görüşmenin daha verimli geçmesini ve sağlıklı iletişim kurulabilmesini sağlayabilir.
6. Araştırmacı katılımcının ani tepkilerini ve cevaplarını gözlemleyerek bu gözlemler doğrultusunda yeni sorular bulunabilir ve yeni alanlara yönelme imkanı bulabilir.
7. Görüşmede önceden belirlenen sorulara direk katılımcı ile kurulan etkileşimde cevaplar alınması cevapların geçerliliğini artırmaktadır.
8. Araştırmacı belli konseptte sorduğu sorular ile edinemediği bilgiyi soruları değiştirme veya ek soru sorma imkanıyla tam cevap alma şansına sahiptir.
9. Deneyim ve eğitim seviyesine bağlı olarak katılımcılar karmaşık konular hakkında zengin bir veri çeşitliliği oluşturabilirler.

Görüşmeler kendi içinde ayrılarak; yapılandırılmamış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmış görüşme olmak üzere 3 grupta incelenebilir. Yapılandırılmamış görüşmelerde sorular ve soru sıralaması sabit değildir ve bir plana oturtulmamıştır. Bu görüşme türü araştırmacıya büyük özgürlük sağlamaktadır ancak verilerin analizinin gerçekleştirilmesi zordur. Yapılandırılmış görüşmelerde belirlenmiş olan görüşme planına sadık kalınmaktadır. Belirlenen planının dışına çıkılmaması açısından görüşmeciye kısıtlayan bir yapıya sahiptir. Son görüşme türü ise yarı yapılandırılmış görüşme türüdür. Bu görüşme türünde sorular bellidir ve gerekli durumlarda uygun soruların sorulması mümkündür (Karasar, 2009, ss. 166-167).

Yarı yapılandırılmış görüşme katılımcılar ile diyalog halinde gerçekleştirilmektedir. Esnek bir yapıya sahiptir aynı zamanda açık ve kapalı uçlu sorular birlikte kullanılmaktadır. Bu teknikle her ne kadar hazırlanmış bir görüşme formu olsa ve hazırlık yapılmış olsa bile görüşmenin

gidişatına göre araştırmacı soruların yerini değiştirme ve yeni sorular sorma inisiyatifine sahiptir. Alınan cevapların detaylandırılabilmesi için “sonda sorular” kullanılabilir (Bal, 2016, ss. 163).

Ana çerçevesi belirlenmiş olması ve görüşme esnasında yeni sorular sorma imkanı sağlaması nedeniyle yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu, kavramsal ve kuramsal çerçeve oluşturulurken elde edilen literatür bilgileriyle araştırmacı tarafından açık uçlu sorular kullanılarak hazırlanmıştır. Hazırlanan form danışman hocaya sunulmuş, gerekli revizeler gerçekleştirilmiş son hali verilmiştir. Görüşme formu çalışmanın amacına uygun ana konular çerçevesinde düzenlenmiş 5 başlıktan oluşmaktadır. Hazırlanan formda; sosyo-demografik ve kişisel bilgilerin belirlenmesine yönelik 7 soru, yaşlılık algısının, emeklilik hakkındaki düşüncelerin, emeklilik beklentilerinin ve son olarak emeklilik sonrasında sahip olunacak sosyal yaşamın nasıl öngörüldüğünün saptanmasına yönelik 18 adet soru olmak üzere toplamda 25 soru yer almaktadır.

3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışma verilerinin toplanması için Yalova Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu’ndan 07.12.2023 tarih ve 2023/169 sayılı karar ile etik kurul onayı alınmıştır. Görüşme formunun hazırlanması, izinlerin alınması ve katılımcıların belirlenmesinin ardından veri toplama kısmına geçilmiştir. Veriler 2024 yılı şubat ve mart aylarında toplanmıştır. Görüşmeler gönüllülük esasıyla yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler katılımcıların istedikleri yerlerde gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların istekleri doğrultusunda görüşmeler cafe ve katılımcıların iş yerlerinde gerçekleştirilmiştir. Veri toplama sürecinde katılımcılarla mesai saatleri nedeniyle randevu saatinin belirlenmesi dışında bir aksaklık yaşanmamıştır. Görüşmeye başlamadan önce katılımcılara genel bilgi verilmiş, bilgilendirilmiş onam formu sunulmuş, katılımcıların araştırma hakkında bilgi istedikleri konularda gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır. Katılımcılara, araştırmaya katılım göstermeleri hakkında hiçbir zorunluluklarının bulunmadığı, istedikleri zaman görüşmenin sonlandırılabilceği ve ara verilebileceği bildirilmiştir. Alınan cevapların ve ses kayıtlarının araştırmacı tarafından saklanacağı, paylaşılmayacağı, sadece bilimsel amaçlı kullanılacağı ve değerlendirileceği bildirilerek güven ortamı sağlanmıştır.

Görüşmelerin kayıt altına alınması analiz sürecinde avantaj sağlamaktadır. Görüşme sırasında katılımcı ifadelerinin tümüne tekrar ulaşım imkanı sağlamakta ve analiz sürecini kolaylaştırmaktadır. Görüşme kayıtları alınırken etik olarak katılımcı onayını almak

gerekmektedir (Wilson, 2014, ss. 29-30). Bu doğrultuda görüşmeler gerçekleştirilirken katılımcıların bilgi ve izinleri ile görüşmelerin ses kayıtları alınmıştır. Ses kaydının alınmasını istemeyen katılımcı olmamıştır. Gerçekleştirilen görüşmeler sırasında araştırmacı tarafından gerekli görülen notlar alınmıştır. Gerçekleştirilen görüşmelerde en kısa görüşme 15 dakika en uzun görüşme ise 34 dakika sürmüştür. Görüşmeler sonucunda ses kayıtları bilgisayar ortamında katılımcıların her biri için ayrı dosyaya aktarılmış ve deşifre edilerek veriler elde edilmiştir. Katılımcıların gizliliğinin sağlanabilmesi adına katılımcılar K harfi ile kodlanmıştır. Katılımcı kodları sayılarla ayrıştırılmıştır (K1, K2, K3, ..., K15). Bilgisayara aktarılan görüşme metinleri defalarca okunmuş ve ortak noktalar belirlenmiştir.

Nitel veri analizinde bilgisayar programlarının kullanımı sıklıkla tercih edilen bir yöntemdir. Nitel verilerin analizinin gerçekleştirilebilmesi için farklı programlar mevcuttur. HyperRESEARCH, NVivo, MAXQDA, The ETHNOGRAPH ve ATLAS.ti nitel veri analizinde kullanılan programlardır. Bu çalışmada MAXQDA tercih edilmiştir. MAXQDA programı nitel ve karmaşık verilerin analiz sürecinde kullanılan bir programdır. Bu program, nitel verilerin yönetilmesi, saklanması, kodlanması, analizinin yapılması ve analize yönelik görsel üretilmesinde geniş ölçekli imkanlar sunmaktadır (Wilson, 2014). Betimsel analiz sürecindeki tematik olarak düzenleme ve aktarım işlemlerinde kolaylık sağlayacağı düşüncesiyle elde edilen veriler MAXQDA programına aktarılmış, katılımcıların cevapları üzerinden kodlama yapılmıştır. MAXQDA programı ile verilerin görselleştirilmesi imkanı da elde edilmiştir.

Kodlar kontrol edilerek gerekli birleştirme ve çıkarma işlemleri yapılmıştır. Yakınlık gösteren kodlar bulunmuş alt temalara ve temalara ulaşılmıştır. Elde edilen tema ve alt temaların isimlendirilmesi görüşme formunda yer alan başlıklardan, sorulardan ve kodlardan yola çıkılarak gerçekleştirilmiştir. Belirlenen kodlar hangi temaya uygunsa o tema altına işlenmiştir. Kodlar katılımcıların cevaplarından doğrudan alıntılar yapılarak çalışmaya aktarılmış, alıntılar sayılarla ayrıştırılan katılımcı kodları ile belirtilmiştir. Bulgular betimsel analiz yöntemi kullanılarak anlamlandırılmıştır. Yarı yapılandırılmış formdan elde edilen cevaplar üzerinden; yaşlılık algısı ve yaşlılığa dair düşünceler, emeklilik ve emekliliğe yönelik düşünceler, emekliliğe dair beklentiler ve emeklilik sonrası sosyal yaşama dair ön görüşler olmak üzere 4 tema elde edilmiştir. Araştırmada elde edilen tema ve alt temalara ait bilgiler tablo 3.1’de verilmiştir.

Tablo 3.1. Araştırmanın Tema ve Alt temaları Tablosu

Tema	Alt Tema
Yaşlılık Algısı ve Yaşlılığa Dair Düşünceler	Yaşlılık Tanımları
	Sosyal Yaşamda Yaşlıların Konumu
	Katılımcılar Açısından Yaş Almak Yaşlanmak
	Yaşlanma Süreçlerinin Değerlendirilmesi
Emeklilik ve Emekliliğe Yönelik Düşünceler	Emeklilik Kavramına Yaklaşımlar
	Emekli Bireylerin Yaşam Olanakları
	Emeklilik Planları
	Mevcut Emeklilik Koşulları
	Emeklilikte Gelir Kaynakları
	Emeklilik Sonrası Çalışmanın Gerekçeleri
	Emeklilik Sonrası Sosyal Konum
	Emekliliği Tercih Nedenleri
Emekliliğe Dair Beklentiler	Devlet Politikalarının Rolü
	Emekliliğe Yönelik Bireysel Tedbirler
	Bireysel Emeklilik (BES) Üzerine Görüşler
Emeklilik Sonrası Sosyal Yaşama Dair Ön Görüler	Emeklilikte Zaman Yönetimi ve Faaliyetler
	Emeklilik Sonrasında Beklenen Değişimler
	Sağlık Kuruluşu Tercihleri

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

4.1. Katılımcıların Sosyo-demografik Bilgileri

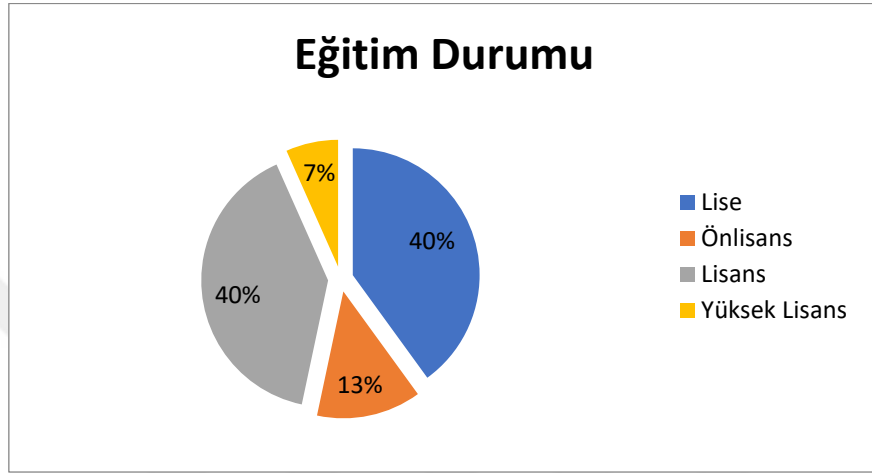
Araştırmada yer alan 15 katılımcıya ait sosyo-demografik bilgiler tablo 4.1’de sunulmuştur.

Tablo 4.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Bilgileri Tablosu

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Eğitim	Medeni Durum	Meslek	Çocuk Sayısı	Gelir
K1	40	Erkek	Lisans	Bekar	İşçi	2	24.000
K2	35	Erkek	Yüksek Lisans	Bekar	Muhasebe	0	17.002
K3	42	Erkek	Lise	Evli	Bayan kuaförü	2	17.002
K4	45	Kadın	Lise	Bekar	Terzi	2	20.000
K5	34	Erkek	Lisans	Evli	Mağaza Yöneticisi	0	25.000
K6	35	Kadın	Önlisans	Evli	Muhasebe	1	17.002
K7	38	Erkek	Lise	Evli	Alçı Boya Ustası	1	30.000
K8	44	Kadın	Lise	Evli	Aşçı Yardımcısı	1	17.002
K9	34	Erkek	Lisans	Evli	Eczane Teknisyeni	2	20.000
K10	44	Erkek	Lise	Evli	İşçi	2	22.000
K11	36	Kadın	Lisans	Bekar	Muhasebe	0	17.002
K12	34	Kadın	Önlisans	Bekar	Sekreter	3	17.002
K13	45	Kadın	Lise	Bekar	Satış Danışmanı	2	17.002
K14	38	Kadın	Lisans	Evli	İşçi	3	17.002
K15	37	Kadın	Lisans	Evli	Sınıf Öğretmeni	2	20.000

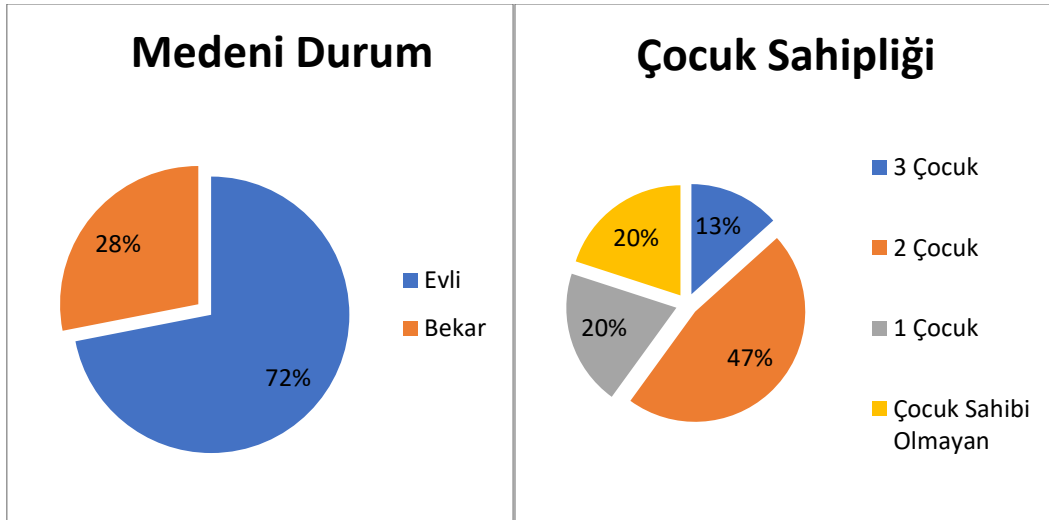
Katılımcılar 30-45 yaş aralığında bulunan 7 erkek, 8 kadın olmak üzere toplam 15 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların eğitim durumları şekil 4.1’de sunulmuştur. Eğitim durumları üzerinden inceleme yapıldığı zaman 6 katılımcının lise, 2 katılımcının önlisans, 6 katılımcının lisans ve 1 katılımcının yüksek lisans mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların yapmış

oldukları meslek grupları çeşitlilik göstermektedir. 15 katılımcı mesleklerini belirtirken 3 katılımcının muhasebe, 3 katılımcının işçi olarak belirttiği, diğer tüm katılımcıların farklı meslek gruplarında olduğu görülmüştür. Katılımcıların özel sektörde çalışan bireylerden seçildiği için gelir düzeyleri farklılık göstermektedir. Katılımcıların gelir düzeyleri en düşük asgari ücret en yüksek 30.000 TL arasında değişmektedir.

Şekil 4.1. Katılımcıların Eğitim Durumu Grafiği

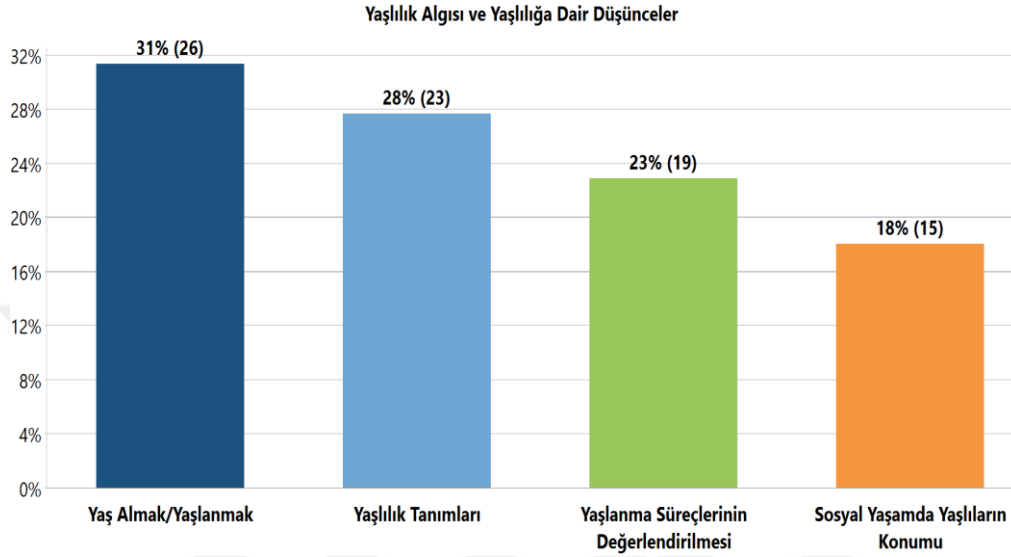
Katılımcıların medeni durumları; 9 katılımcı evli 6 katılımcının bekar olduğu şekil 4.2’de belirtilmiştir. Çalışmada evli katılımcılar çoğunluktadır. Katılımcılar çocuk sahipliği açısından değerlendirildiğinde 3 çocuk sahibi olan 2 katılımcı, 2 çocuk sahibi olan 7 katılımcı, 1 çocuk sahibi olan 3 katılımcı mevcuttur. Çocuğu olmayan katılımcı sayısı 3’tür. Bahsi geçen veriler oransal olarak tabloda gösterilmiştir.

Şekil 4.2. Katılımcıların Medeni Durum Tablosu ve Çocuk Sahipliği Tablosu

4.2. Yaşlılık Algısı ve Yaşlılığa Dair Düşüncelere Yönelik Bulgular

Araştırmanın bu kısmında katılımcıların yaşlılığa dair algı ve düşüncelerine ilişkin yaptıkları değerlendirmelerine yer verilmiştir. Bu tema altında katılımcılara yöneltilen sorulara ve katılımcıların vermiş olduğu cevaplara uygun dört alt tema oluşturulmuştur. Oluşturulan alt temalar şekil 4.3’te sunulmuştur.

Şekil 4.3. Yaşlılık Algısı ve Yaşlılığa Dair Düşünceler Teması Grafiği

4.2.1. Yaşlılık tanımları

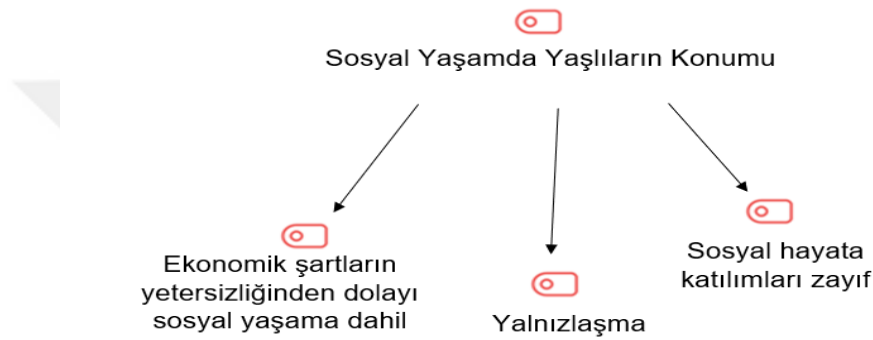
Şekil 4.4. Yaşlılık Tanımları

Yaşlılık tanımı için en çok kullanılan kelimeler; hastalık, yalnızlaşmak, ölüm, enerji düşüklüğü, doğal yaşamın sonucu ve tükenmişliktir. Yaşlılık, fiziksel yıpranma, güç kaybı ve sağlık

sorunlarının artışıyla ilişkilendirilmiştir. Yaş ilerledikçe fiziksel aktivitelerin azalması ve güçsüzlük yaygın olarak dile getirilmiştir.

4.2.2. Sosyal yaşamda yaşlıların konumu

Katılımcıların çevrelerinde ve sosyal yaşamdaki yaşlıların konumuna dair gözlemlerine ilişkin hiyerarşik kod modeli Şekil 4.5'te gösterilmiştir. Bu alt tema; ekonomik şartların yetersizliğinden dolayı sosyal yaşama dahil olamamak, yalnızlaşma, sosyal hayata katılımları zayıf kodlarından oluşmaktadır.

Şekil 4.5. Sosyal Yaşamda Yaşlıların Konumu Hiyerarşik Kod Modeli

Katılımcılar sosyal yaşamda yaşlıların konumuna dair gözlemlerde ekonomik şartların yetersizliğinden dolayı sosyal yaşama dahil olamamaya ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Çevredeki yaşlıların çoğu belediye önünde oturuyorlar genellikle başka ne yapacaklar. 10 milyar maaşla ne yapacaklar. Hiçbir şey yapamazlar.” K3

“Sosyalleşme dediğin zaman şimdi sosyalleşme biraz toplumun verdiği ilgi, alaka, saygıyla biraz da parayla olur. Yaşlım benim nasıl sosyalleşsin? Nerde sosyalleşsin? Hani ... Sadece işte kahveye giden emeklilerin dışarısında ya da ücretsiz otobüse binip bir çarşığı dolaşayım geleyim, belediyede gidiyim ucuz ekmek alıp geleyim diyebilenin dışında çok fazla öyle yaşlılarımız sosyalleşebilecek bir alanı yok. Onlara öyle bir imkanda yok.” K4

“Yani Türkiye şartlarında düşünürsek sıkıntılı geçen bir süreç. Maddiyattan hepsi sıkıntılı. Yani yaşlı olup dışarda mutlu gezen birini bilmiyorum.” K5

“Şu andaki zamana bakarsak şu andaki yaşlıları hiç mutlu görmüyorum. Herkes çok mutsuz. Yani işin açıkçası biraz da maddiyatla alakalı bu...” K10

“Mesela sadece bakkala gitmek, markete gitmek o şekilde marketten eve veya işte su doldurmak veya camiye gidip gelmek şeklinde benim etrafımdaki yaşlılar. Türkiye’de gerçi birazda

ekonomik sorunlardan dolayı yaşlılarımızın bunu yapamadığını düşünüyorum. Sosyal hayata katılımları çok zayıf.” K13

Katılımcılar sosyal yaşamda yaşlıların konumuna dair gözlemlerde yalnızlaşmaya ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Sosyal yaşamda çok fazla yoklar. Yani genelde işte gözlemlediğimiz elinde değnek cami cemaati haline gelen yaşlılar var ya da kahvede oturan yaşlılar var. ... Torunlarıyla şunla bunla çok fazla vakit geçirmeyen yaşlılar sosyal yaşamın içinde çok fazla bence duramıyorlar. Biraz yalnızlık konusuna geliyor yani sosyal ekonomik şartlar da buna çok fazla el vermiyor. Gözlemlediğimiz bunlar.” K1

“Sosyal konumları güne gitmek olabilir. Şu an şöyle bir sıkıntıları oluyor. Çevresinde kendi yaşlılarına ulaşamamak. Mesela erkek yaşlı olsa nedir o ben nereye gideceğim, kiminle sohbet edeceğim. Sığınacak bir yeri kalmıyor. Ya da ne yapıyor 7/24 televizyonda sadece bir programı dinliyor. Ağzından bir kelime dahi çıkmıyor. Ama 24 saattir hiç kimseyle konuşmadım en büyük sıkıntıları o zaten. Sosyalleşme konusunda sorun yaşıyorlar yalnız kalıyorlar.” K6

“Aile içinde genelde konum olarak bizim bölge şartlarına göre sözünün geçmesini isteyen kişiler, daha çok tabi kendini soyutlamış gibiler daha çok.” K9

“Hiç iyi bir konumda değiller. Sadece parka gidiyorlar, oturuyorlar o kadar. Başka hiçbir şey yapmıyorlar. Aile içerisinde de aynı şekilde gençler bir tarafta takılıyor, yaşlılar bir tarafta takılıyor.” K14

Katılımcılar sosyal yaşamda yaşlıların konumuna dair gözlemlerde sosyal hayata katılımlarının zayıf olduğuna ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Hayata sosyal olarak katılan daha az. Genç nüfusa göre toplum içinde daha az yer alıyorlar. Aile içerisinde fazlalık gibi görünüyor benim için. Yani o şekilde görüyorlar şu anda. Daha öncesinde şimdi şöyle çocuğu artık dinlemiyor, torunu dinlemiyor işte eşi dinlemiyor o şekilde görüyorum şu anda yaşlıların durumunu. Saygı sevgi kaldığını düşünmüyorum yaşlılara karşı.” K7

“Yani annem babamdan eğer pay biçersek eskiler şu andakilere göre daha şanslı gibi görüyorum. Yani daha çok sağlık açısından. Yeni nesil gibi değil bence. Eskiler daha çok kendi aralarında. Bu teknoloji açısından da bağlantılı. Onlar daha çok kendi dönemlerinde teknolojik olarak çok bir şey görmedikleri için, kısıtlı şeyler oldukları için ama kendi aralarında mutlular bence o döneme göre. Ama şu anki döneme ayak uydurabilmiş değiller. Eskisi gibi değil bence. Daha çok gençler aile üzerinde söz sahibi gibi görünüyor.” K8

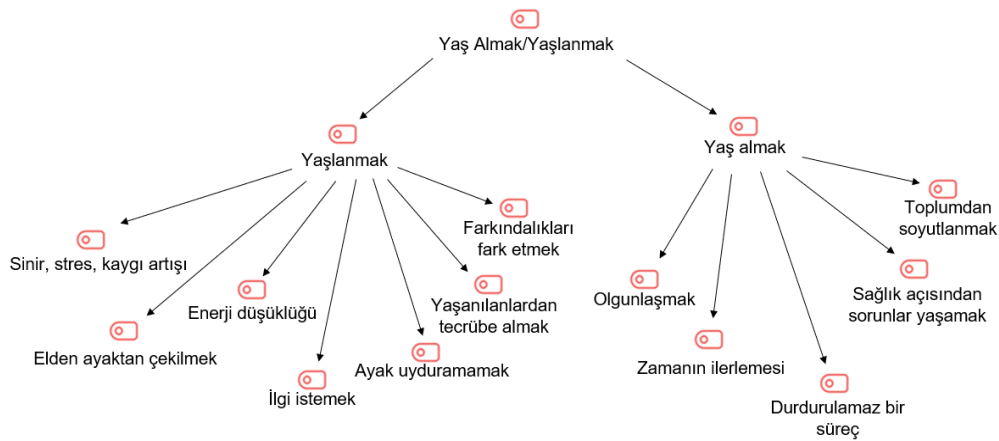
“Çevremdeki yaşlılar genelde sosyal olarak çocuklarının yanında. Çok fazla bir şey yapmayan evde geçiren gözlemlerim o şekilde. Gün içerisinde günlük rutin yürüyüşlerini yapıyorlar, günlük işleri varsa onları hallediyorlar. Sosyal hayata aktif olarak katılmıyorlar.” K11

Katılımcıların büyük bir kısmı yaşlıların sosyal hayattaki yerinin sınırlı olduğunu ve sosyal hayata tam bir katılım gösteremediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar tarafından, yaşlıların

sosyal hayata katılımında en büyük etkenin maddi koşullar olduğu belirtilmiştir. Maddi koşulların yetersizliğinin yaşlıların sosyal hayata katılımını ve mutluluk düzeylerini olumsuz etkilediği sıkça ifade edilmiştir. Aile içinde ve toplumda etkinlikleri azalmış, genellikle yalnız bir yaşam sürdürdükleri ve değer görmedikleri belirtilmiştir. Buradan hareketle yaşlıların yalnızlaşmasında ve sosyal hayata katılımlarının sınırlanmasında, değişen sosyokültürel yapının, yaşlıların değişen dünyaya ve teknolojik çağa ayak uyduramamasının etkili olduğu söylenebilir. Elde edilen verilerden yola çıkılarak kahvehane ve dernek gibi alanlarda bulunma nedenlerinin sosyal aktivite olarak gerçekleştirildiği mi yoksa yalnızlığı azaltmak amacıyla mı gerçekleştirildiği önemli bir unsurdur. Ekonomik koşulların, yaşlıları hem bireysel hayatlarında hem de sosyal hayata katılımlarında sınırlandırıcı bir unsur olduğu görülmektedir.

4.2.3. Yaş almak yaşlanmak

Katılımcıların yaş almak/yaşlanmak kavramına ait hiyerarşik kod alt kod bölümler modeli Şekil 4.6'da gösterilmiştir. Bu alt tema; yaşlanmak ve yaş almak kodlarından oluşmaktadır. Yaşlanmak kodunun altında sinir, stres, kaygı artışı, elden ayaktan çekilmek, enerji düşüklüğü, ilgi istemek, ayak uyduramamak, yaşanılanlardan tecrübe almak, farkındalıkları fark etmek üzerine yedi alt kod yer almaktadır. Yaş almak kodunun altında olgunlaşmak, zamanın ilerlemesi, durdurulamaz bir süreç, sağlık açısından sorunlar yaşamak ve toplumdan soyutlanmak üzerine beş alt kod yer almaktadır.

Şekil 4.6. Yaş Almak Yaşlanmak Kavramlarına Dair Hiyerarşik Kod Alt Kod Bölümler Modeli

Katılımcıların çoğu kavramlar için doğal bir süreci ifade ettiğini belirtmişlerdir. Yaş almak ve yaşlanmak kavramlarının farklı anlamlar ifade ettiğini belirtmişlerdir. Katılımcılar ile

gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde yaş almak/yaşlanmak kavramında yaşlanmaya ilişkin ifadeler şunlardır:

“Yaşlanmak çok üzücü. ...Eski yaptıklarımı yapamayacak mıyım, hastalığım çıkacak mı, hastalanacak mıyım, bedenimdeki değişiklikler mesela bunları düşünmek beni çok üzüyor. Yüzümdeki çizgileri görmek beni çok üzüyor.” K15

“Yaşlanmak hiç güzel bir şey değil gerçekten. Ölüm korkusu daha fazla artmaya başlıyor yaşılanınca.” K11

“Yaşlanmak için 60’ın üstüne çıkmamız gerekiyor. Yaşlandığımda kimseye muhtaç olmak istemiyorum ya kendi başıma yaşlanmak istiyorum.” K14

“... eğer sağlıklıysa herhangi bir sorun yoksa yaşlanmak bence güzel. Eğer tabi bir problem yoksa güzeldir diye düşünüyorum. ...bizde genel olarak toplumsal olarak yaşlanmak deyince hani elden ayaktan çekilmek genelde böyle kavram var.” K8

“Yaşlanmak yani ne biliyim yaşlanmak kelimesi biraz farklı kelime aslında da. Günümüzde yaşlanmak dediğimizde direk yaşlılıkla alakalı bahsettiğimiz konularla ilgili artık hayatla alakaları kalmamış gibi bu yeryüzünde artık miladını doldurmuş yani yaşlanmak o anlama geliyor.” K10

“Yaşlanmakta vücut olarak, fiziksel olarak, biyolojik olaraktan yaşlanmak. Güçten düşmek gibi diyebilirim. İki farklı.” K9

“Biyolojik olarak yaşılanıyorsun tatbiki. Yaşlandığın zaman gençliğin gibi çalışmıyorsun tabi ki. Yaşlılıktaki çalışanla gençlikteki çalışan tabi farklı. Tabi geçen seneki bile enerjim yok yani..” K3

“Şimdi bir yıl artıyor yaşılanıyoruz. Yaşlandıkça hissediyorsun artık bunu. Yürüyüşüm değişti. Merdivenleri çıkarken zorlanıyorum. Çalışırken daha çok zorlandığımı fark ediyorum. Eskisi gibi çalışmıyorum. Bu şekilde.” K7

“Doğal yaşamın bir sonucu olarak görüyorum. Kaçınılmaz son. İnsan istese de istemese de yaşılanıyor sonuçta.” K2

“Yaşlanmaksa bu süreçte edindiğin birikimleri ya da geçmişe dönük farkındalıkları fark etmektir diye düşünüyorum.” K5

“Yaşlanmak ise her türlü şekilde yaşlanmak. Artık ortamdan kendini çekmek, ayak uyduramamak, kendi kabuğuna çekilip gerçekten artık bu yaşılandım gibi bakabilmek. Kelimenin anlamını yaşamak.” K6

“Yaşlanmak ise ruhunun ölmüş olması. Ruhen çöküyorsun bedenen çöküyorsun yaşılanıyorsun.” K12

“Yaşlandığınızda artık böyle yaşlıların sevgi, ilgiyi daha çok istediklerini görüyorum. Artık o yaş almak değil yaşlanmak bence.” K13

Katılımcılar ile gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde yaş almak/yaşlanmak kavramında yaş almaya ilişkin elde edilen ifadelerden bazıları şunlardır:

“Yaş almak bence güzel bir şey. İnsanı olgunlaştırıyor çünkü yaşadığın zaman hataların olsun veya yaşamış olduğun güzel şeyler olsun güzel bir şey.” K11

“Yaş almak yaşlanmak değil. Yaş almak yaşadığın olgunluğa biraz daha olgunluk katmak. Yaşlanmıyor insan içi ruhu genç kalıyor sadece nüfusunda hane daha yükseliyor.” K12

“Yaş almak yani zamanla olgunlaşıyorsun, yaş alarak olgunlaşıyorsun. Geçmişe baktığında 1 sene önceki düşüncelerle 1 sene sonraki düşüncelerin değişebiliyor. Biraz daha olgunlaşıyorsun, olaylara daha mantıklı bakıyorsun.” K13

“Yaş almak dediğinde yaş aldığın her yaşta olgunlaşma nasıl deyim bir şeyleri daha çok kafanızda oturtuyorsunuz daha çok farklılaşıyor gibi.” K8

“Yaş almak sadece bence zamanın ileri gitmesi. Yani doğum tarihinle bulunduğumuz yılın arada çıkan farkı yaş almak olarak tanımlıyorum.” K6

“Yaş almak kendinden sene daha ileriye atması demek benim görüşüm.” K10

“Yaş almak yani takvim yaşının artması. Ben mesela öyle hissediyorum. Yaş almak demek 20 yaşında da 30 yaşında da 35-40 yaşında da aynı şekilde davranmak, aynı şekilde hissetmek, aynı şekilde düşünmek anlamına geliyor benim için.” K15

“Yaş almak yıllar geçirmek tecrübe kazanmak.” K9

“Yaş aldıkça tecrübe alıyorsun. Yaşlandıkça da geçmişini özlüyorsun.” K7

“Yaş almak yani yaş almak ne biliyim yaşının büyümesi ilerlemesi yaşlanmak.” K4

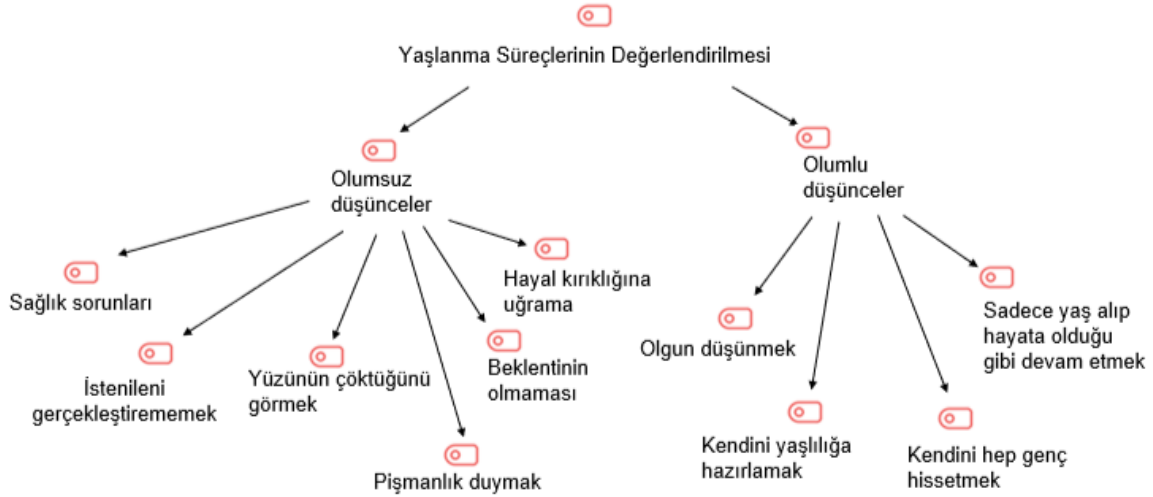
“Tecrübelenmek, bilgilenmek, hayatı deneyimlemek, farkındalık birikim yani. Yaş almak durdurulamaz süreç.” K5

Yaş almak, çoğunlukla olgunlaşma, tecrübe kazanma ve farkındalık birikimiyle ilişkilendirilirken, yaşlanmak yorgunluk ve sağlık sorunlarıyla bağdaştırılmaktadır. Yaşlanma,

fiziksel zorluklar ve kronik hastalıklarla ilişkilendirilmiştir. Yaşlanma sürecinin, ölüm korkusu ve yalnızlık gibi psikolojik sorunları beraberinde getirdiği görülmektedir.

4.2.4. Yaşlanma süreçlerinin değerlendirilmesi

Katılımcıların yaşlanma süreçlerinin değerlendirilmesine ilişkin hiyerarşik kod alt kod bölümler modeli Şekil 4.7’de gösterilmiştir. Bu alt tema; olumlu ve olumsuz düşünceler kodlarından oluşmaktadır. Olumsuz düşünceler kodunun altında sağlık sorunları, istenileni gerçekleştirememek, yüzünün çöktüğünü görmek, pişmanlık duymak, beklentisinin olmaması ve hayal kırıklığına uğramak üzerine altı alt kod yer almaktadır. Olumlu düşünceler kodunun altında olgun düşünme, kendini yaşlılığa hazırlamak, kendini hep genç hissetmek ve sadece yaş alıp hayata olduğu gibi devam etme üzerine dört alt kod yer almaktadır.

Şekil 4.7. Yaşlanma Süreçlerinin Değerlendirilmesine Ait Hiyerarşik Kod Alt Kod Bölümler Modeli

Katılımcılar yaşlanma süreçlerinin değerlendirilmesine dair düşüncelerde olumsuz düşünceler ve alt kodlarına ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“... Yıpranıyorsun psikolojik olarak da yıpranıyorsun. Tabi ki önceki seneye göre geçirdiğim sene daha farklı oluyor. Bedensel olarak yıpranmış oluyorsun. Vücudundaki bazı aksamalar gençliğindeki gibi olmuyor. Sabırlı olamıyorsun sabır gidiyor bir süreden sonra.” K8

“... Daha çok yorgun oluyorsun. Yani fiziksel olarak kendini böyle yorgun hissediyorsun artık. Psikolojik olarak kafam kaldırmıyor artık. Sadece yorulduğumu hissediyorum.” K14

“3 yıl önce daha sağlam daha dinç durumdaydım. ... Yaşlandıkça böyle deformasyonlar başlıyor. Psikolojik olarak aynı hevesle devam edemiyorum yaşlandıkça.” K7

“Vücut ağırları hafif hafif başladı. Unutkanlık gibi bazı sıkıntılar başladı gençliğe göre. Hareket olarak gençliğe göre hareket düşüyor tabi.” K9

“Çalışırken biraz daha dikkat eksikliğim yani yaş aldıkça diyelim biraz dikkat eksikliğimiz oluyor. Psikolojik olarak değerlendirdiğimiz zaman gelire bakıyor. Gelirimiz güzel olursa daha çok çalışabiliyoruz. Ama gelirimiz düşük olduğunda ekonomik sıkıntılar ortaya çıkıyor kartlarımızı, kiralılarımızı ödeyemiyoruz o zamanda sıkıntılarımız çoğalıyor maalesef.” K13

“5 yıl öncesine göre 5 yıl önceki isteklerim yaşama karşı düşüncelerim yapmak istediklerim çok farklıydı fakat şu an ki halimde artık böyle isteklerim azalıyor.” K11

“Biraz klişe olacak ama hayat bizi yaşlandırdı diyorum. Hani ben yaşlanmadım aslında ben bedenimin de yaşlandığını düşünmüyorum. Ruhum yaşılanıyor diyorum sadece. Hayat, koşullar, imkanlar, yaşadığımız toplum bu bizi yaşılandırıyor diyorum, tamam yaş alıyorsun ayrı, yaştın ilerliyor belli aktivitelerin gün geçtikçe düşüyor ama insanın her şeyi ruhundadır.” K4

“Dolayısıyla bu hani işte güçten düşüyorsun özellikle hani duygu düşünceden düştüğün gibi güçten de düşüyorsun bazı şeyleri istemsiz şekilde yapmaya kalkıyorsun alışkanlıkta var yani tabi işte bel ağrısı şudur budur bunlarda oldukça yükseliyor ama biraz daha rahat işte çalışan insanlar bu handikapları biraz daha azalır diye düşünüyorum.” K1

“İllaki en çok düşünsel olarak bunu hissediyorsun. Hep te aynı şey üzerinden gidiyoruz gibi oluyor ama yani geçmişte yaptığım hataları yapmamak isterdim. Bazı şeylere daha çabuk adapte olmayı daha çok yoğunlaşmayı isterdim.” K5

“Fizyolojik olarak yüzümün çöktüğünü hissediyorum ama bedenem bir şey kaybettiğimi düşünmüyorum. Bedenen dincim, hareketliyim 37’de çok yüksek yaş değil ama. Ben enerjik insanım sadece yüzümde değişimler hissediyorum o kadar.” K15

Katılımcılar yaşlanma süreçlerinin değerlendirilmesine dair düşüncelerde olumlu düşünceler ve alt kodlarına ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Daha olgun düşünebiliyorsun. Daha olgun düşündüğün için daha sakın kalıp daha mantıklı düşünebiliyorsun her şeyi. Gençlikte biraz daha agresif olabiliyorsun.” K7

“Daha önceden daha böyle sinirlenme açısından, anlayış açısından daha sıkıntılıydı. Yaş ilerledikçe bunlar azaldı anlayış olarak gelişti diyebilirim.” K9

“Yaş ilerledikçe gençlikle orta yaşlılık hali en azından sabır biraz daha artıyor. İnsanları biraz daha alttan alabiliyorsun. Hayata biraz daha farklı bakabiliyorsun. Çoğu olumlu yönde yaştın vermiş olduğu olgunlukla, hayatta yaşadığımız tecrübelerle yaş ilerledikçe işte bunlara daha olumlu yaklaşabiliyorsun.” K10

“Ben kendimi hiçbir zaman yaşılanıyor hissetmeyeceğim. Yaş alıyorum ama yaşlanmıyorum. Çünkü içindeki genç hala yaşıyor. Ben bu yaşta ta koşup oynayabilirim, dans edebilirim tatile gidebilirim

sosyalleşebilirim. 80 yaşında da bunu yine yapabilirim ama beden anatomi olarak imkanlarım dahilinde.” K12

“Ben kendi yaşlanma sürecime dair düşüncelerim spor yapmak, beslenmek çünkü ilerde yaşlandığım zaman daha rahat bir yaşlılık geçirebilmek için şimdiden tedbir almak gerekiyor. O yüzden ilerde yaşlanma sonrası Allah ömür verirse çocuklarımla beraber bi şekilde hayatı daha kaliteli yaşamak isterim.” K13

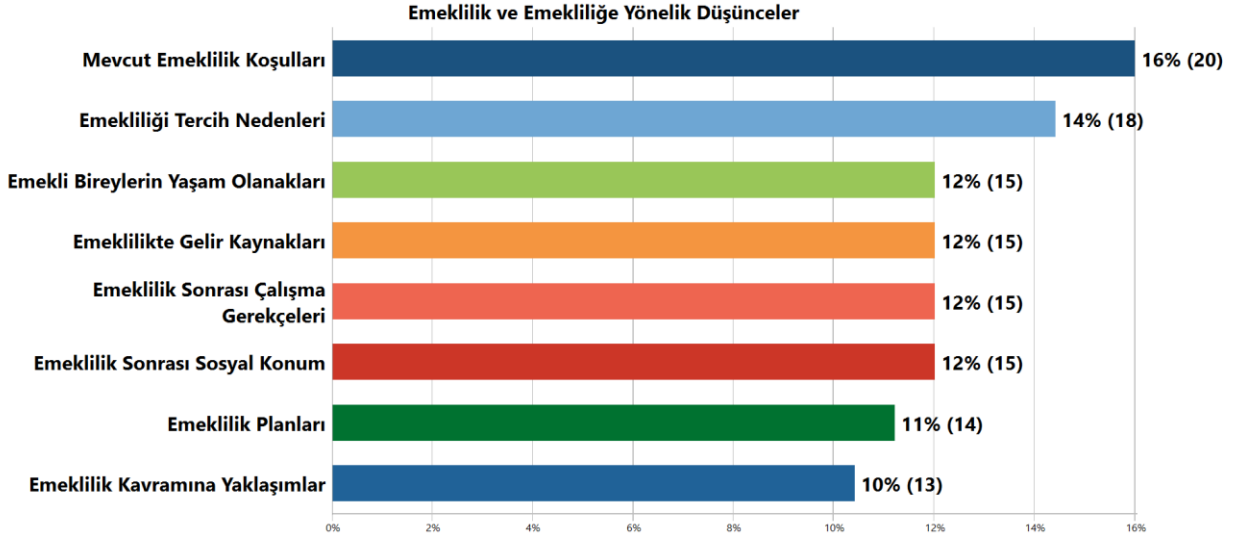
“...Bunun içinde işte sağlıklı beslenmek, stres altına girmemek ondan sonra spor yapmak bu şekilde. Bu süreci daha tatlı tatlı atlatmak isterim.” K15

"Kendi yaşlanma sürecimde yaş almak konusuna giriyorum ben. Biraz daha öyle yaşadığımı düşünüyorum ama bu konuda kendime biraz daha zaman ayırıp aktivitelerimi çoğaltıp kendi işte hobileri vesairesi olup sadece yaş almak istiyorum.” K6

Yaşlanma sürecinde yaş ilerledikçe sakinlik, olgunluk ve mantıklı düşünme kazanımı olumlu öğeler olarak öne çıkmıştır. Ancak yaşlanma süreci genellikle yıpranmak, yorgunluk ve yaşanan değişimler neticesinde olumsuz yaklaşımlarla değerlendirilmektedir. Geçmişe yönelik pişmanlıklar ve hayat enerjisindeki düşüş de dikkat çekmektedir Bireyler, gelir eksikliği ve ekonomik yetersizliğin yaşlanma sürecini olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir. Bu durumun istekleri gerçekleştirme konusunda katılımcıları kısıtladığı görülmektedir. Katılımcıların yaşlanmama isteği ve yaşlılığın bireylerde olumsuz çağrışımları olduğu dikkat çekmektedir. Sağlıklı beslenme ve spor, yaşam kalitesini artırıcı önlemler almak, bireylerin daha huzurlu ve tatmin edici bir yaşlanma geçirme arzularını yansıtmaktadır.

4.3. Emeklilik ve Emekliliğe Yönelik Düşüncelere Dair Bulgular

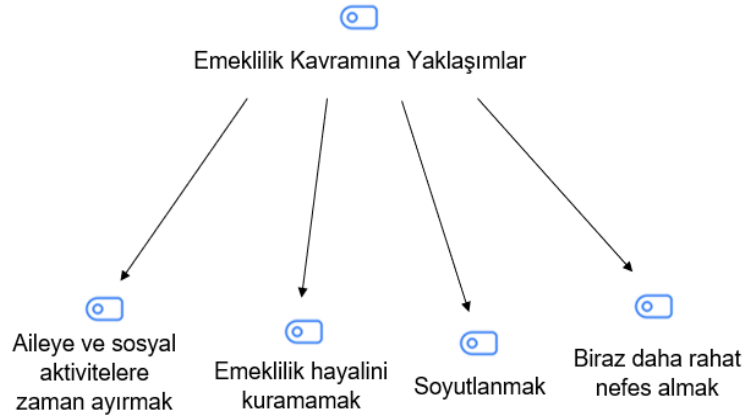
Araştırmanın bu kısmında katılımcıların emeklilik ve emekliliğe dair düşüncelere ilişkin değerlendirmelerine yer verilmiştir. Bu tema altında katılımcılara yöneltilen sorulara ve katılımcıların vermiş olduğu cevaplara uygun sekiz alt tema oluşturulmuştur. Oluşturulan alt temalar şekil 4.8’de sunulmuştur.

Şekil 4.8. Emeklilik ve Emekliliğe Yönelik Bulgular Teması Grafiği

4.3.1. Emeklilik kavramına yaklaşımlar

Katılımcıların emeklilik kavramına yaklaşımlarına dair hiyerarşik kod modeli Şekil 4.9’da gösterilmiştir. Bu alt tema; aileye ve sosyal aktivitelere zaman ayırmak, emeklilik hayalini kuramamak, soyutlanmak ve biraz daha rahat nefes almak kodlarından oluşmaktadır.

Şekil 4.9. Emeklilik Kavramına Yaklaşımlar Hiyerarşik Kod Modeli

Katılımcılar emeklilik kavramına yaklaşımlarda aileye ve sosyal aktivitelere zaman ayırmaya ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Sadece çocuklarıyla, torunlarıyla ilgilenen kişiler geliyor. Çocuklarıyla ve torunlarıyla vakit geçirmek daha çok vakit geçirmek, çalışırken geçiremediğin vakti artık bir özlem içindesin onlarla geçirmek istiyorsun bu aklıma geliyor.” K13

“Kendimi sosyal faaliyetlere vermek isterim. Özellikle dernek, sendika, siyasi faaliyetlere daha çok kendi zamanımı onlara ayırmak isterim. Topluma faydalı olamaya çalışırız inancımız gereği.” K2

“Türkiye’de bir yaz sezonu tatil sezonu olduğu gibi eylül ekim kasım dönemleri Akdeniz’de yaşlılar Almancı emeklilerin dönemi. O şekilde yaşamak isterdim. Tatile gitmek isterdim mesela. Kafama hiçbir şey takmadan rahatça alışveriş yapıp, rahatça dinlenip istediğimi yapmayı isterdim.” K11

“Emeklilik diyince yaşlandığını hissediyorsun, emeklilik maaşı alıyorsun ama o yetiyor mu diye sor yetmiyor bence. ... Gezmek eğlenmek geliyor benim için.” K14

Katılımcılar emeklilik kavramına yaklaşımlarda emeklilik hayalini kuramamaya ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Şu an hiçbir şey ifade etmiyor. Herkesin genelde aynı şeyi düşündüğünü düşünüyorum. Şu anda ben bilemiyorum emekli olmak için ek gelirin olması gerekiyor muhakkak. Yurtdışında yaşayan akrabalarım var. Oradaki emeklilik dönemiyle bizim ülkemizdeki çok farklı. Onlar mesela emeklilik dönemlerinde yakın civarlara seyahatlerini yapabiliyorlar, dinlenebiliyorlar. Çok güzel geçiriyorlar gördüğüm kadarıyla. Ama bizde böyle değil, bizde hala çalışmaya devam etmek zorundasın. Eğer maddi olarak bi sınırlama varsa mecbursun.” K8

“Türkiye şartlarında hiçbir şey. Çünkü 65’ te emekli olacaksın 67’de emekli olacaksın. Hayatının daha kaç sene kaldı bilmiyorsun. Türkiye şartlarında hiçbir şey.” K5

“Ben bizim kuşağın çok böyle emeklilik hayali kurduğunu düşünmüyorum. Yani işçi kavramının daha doğrusu çok fazla bir şey ifade etmiyor benim için. Şahsen ben emekli olacağımı düşünmüyorum. Emekli olabileceğimi de düşünmüyorum. Sağlığımın buna elvereceğini de düşünmüyorum. O yüzden büyük bir hayal içerisinde değilim.” K1

“Valla emekli olsan bile genç yaşta emekli oluyorsun. Emeklilik kavramı yani emekli olunca ne yapıyorsun genç olduğun zaman bile çalışmaya devam ediyorsun. Çünkü Türkiye’deki şartlar şey değil ki yani Avrupa’daki şartlar değil. Avrupa’da emekli olduktan sonra ülke ülke geziyor insanlar. Ama bizim Türkiye’de emekli oldun mu ya hastane önünde simit satıyorlar ya mendil satıyorlar. Ek iş yapmak zorunda çünkü yetmez ki yetmez. 10.000 lira maaş kime yetecek.” K3

K7 ve K15 emeklilik kavramına yaklaşımlarda soyutlanmaya ilişkin şu görüşlerde bulunmuştur:

“Emeklilik kavramı benim için hayattan çekildiğimizi gösteriyor. Emekli oldun sen otur köşede denir gibi. Ben o şekilde görüyorum emekliliği. Soyutlayan bi süreç. ... Şu anki ekonomiye göre emeklilik çok güzel bi şey değil.” K7

“Emeklilik belirli bir süre çalıştıktan sonra emeğinin karşılığında sana ödenen parayla hayatını sürdürmek. Bence işten hayattan ayağını çekmek gibi bir şey. Emeklilik bence kötü bişey.” K15

Katılımcılar emeklilik kavramına yaklaşımlarda biraz daha rahat nefes almaya ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Yılların verdiği şeyi emekli olunca rahat bir yaşam olarak.” K9

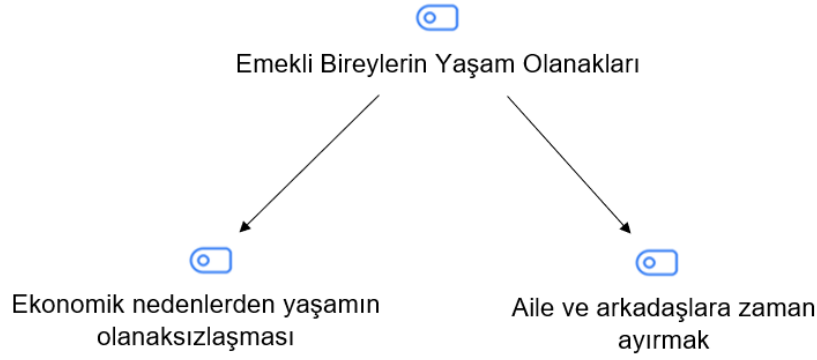
“Emeklilik aktif çalışmama hayatında belki bir güvencedir, bir garantidir. Yani ama emeklilik bir kenara çekilip hani oturmak değildir. ... yıllarca verdiğin enerjinin yıllarca verdiğin hizmetin şeyin karşılığında insan biraz daha rahat etmek ister. Yani emeklilik biraz daha rahat nefes almaktır.” K4

“Emeklilik yaş itibarıyla en kötü bir insanın 55 iş hayatında gerek memur olsun gerek ticari anlamda olsun 55 yaşı özellikle baz alalım. 55 yaşından sonra tabi erken çalışmayı düşünürsek 20 yaşında işe başlamış 55 yaşına kadar çalışmışsın. Yorgunluğu işin bitmiş artık. Yeterince emek sarf etmişsin, çalışmışsın, çabalamışsın bunu karşılığında da iş hayatını bir kenara bırakıp onun sefasını sürmüşsün gibi.” K10

Katılımcılar emekliliği hem dinlenme ve rahatlama fırsatı olarak görmüş, hem de ekonomik yetersizlikler ve yaşlanmayla ilişkilendirilen olumsuz bir dönem olarak değerlendirmiştir. Emeklilik sonrası elde edilen boş zaman, aileyle vakit geçirmek ve sosyal aktivitelerle değerlendirilebilecek bir fırsat olarak görülmektedir. Emeklilik, bireylerde toplumsal rol kaybı, yalnızlaşma, sosyal izolasyon ve yalnızlaşma çağrışımları yapmaktadır. Katılımcıların bir statü ve bir hak olan emekliliğin, yıllarca verilen emeğin karşılığında elde edildiğine değindikleri görülmektedir. Emekli maaşlarının yetersizliğinin, emeklilik hayalinin kurulamamasına ve emekliliğin insanı hayattan soyutladığı düşüncesinin oluşmasına neden olduğu elde edilen bulgular arasındadır. Emeklilik yaşı ve fiziksel olarak yorucu işlerde çalışmanın emekliliğe yönelik olumsuz yaklaşımlarda etkili olduğu görülmektedir. Katılımcıların değerlendirmeleri ile Türkiye'deki emeklilik koşullarının, özellikle yurt dışındaki emeklilik yaşamlarına kıyasla daha zorlayıcı ve tatminsiz bir süreç olarak nitelendirildiği görülmektedir. Bu durum emekliliğe karşı olumsuz bir algının gelişmesinde rol oynadığı göze çarpmaktadır.

4.3.2. Emekli bireylerin yaşam olanakları

Emekli bireylerin yaşam olanaklarına dair hiyerarşik kod modeli Şekil 4.10'da gösterilmiştir. Bu alt tema; ekonomik nedenlerden yaşamın olanaksızlaşması, aile ve arkadaşlara zaman ayırma kodlarından oluşmaktadır.

Şekil 4.10. Emekli Bireylerin Yaşam Olanakları Hiyerarşik Kod Modeli

Katılımcılar emekli bireylerin yaşam olanaklarında ekonomik nedenlerden yaşamın olanaksızlaşmasına ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Valla ben hangi şu anda emekliyle karşılaşsam büyük bir ekonomik sorunun olduğunu düşünüyorum görüyorum. Eskiden çok fazla bunlar yoktu. Şimdi ayırmak lazım biz işçi olduğumuz için işçi emeklilerini değerlendirmek zorundayız. Memur emeklisi tabi biraz daha işçi emeklisine göre iyi ama baktığın zaman işte yoksulluk sınırı baktığın zaman açlık sınırının çok çok altında kalıyor dolayısıyla çevremdeki emekli bireylerin çok fazla yaşam olanakları yok sadece işte bir evi varsa biraz yaşamaya çalışıyorlar, biraz gezmeye çalışıyorlar. Sosyalleşmeye çalışıyorlar. Ama baktığın zaman çok fazla bir şeyleri yok çünkü Avrupa emeklilerini değerlendirdiğimiz zaman yani bizim mesela özellikle tatil beldelerine tatil köylerine gelen kişileri değerlendirdiğimiz zaman onlarda yaşlı onlarda emekli ama çok rahat bir şekilde sosyal yaşamlarını idare ettiriyorlar ve geri döndükleri zaman hani geçim sıkıntısına düşmüyorlar.” K1

“Emeklilerin çoğunluğunu maddi açıdan ben genellikle şöyle söyleyeyim yoksulluk sınırının altı ve üstü olarak tanımlamak isterim, yoksulluk sınırının altında kalıp çalışmak zorunda kalan emekliler var.” K2

“Çevremizdeki emekli bireylerin yaşam olanakları bence çok fazla yaşam olanakları yok. Hani şöyle hem ekonomik hem sosyal hem de şu an hayatımızda oluşları, dediğim gibi yeteri kadar değer görmediklerini, yeteri kadar onlara önem verilmediğini, hak ettikleri yerde olamadıklarını düşünüyorum. ... Yani yaşlılarda emeklilerde şu anda sosyalleşebileceği tek yer çocuklarına ya da komşularına çay kahve içmeye gitmektir herhâlde. Onun haricinde bir sosyalleşebileceği imkan olanak yok. Yeteri kadar değer gördükleri de yok zaten.” K4

“İllaki yetersiz. Yetersiz değerlendiriyorum. ... emeklinin aldığı şu an 10.000 11.000 hayatını idame ettirmek için yeterli rakam değil. Hiç kimsenin yapamadığı gibi onlarda yapamıyorlar ucu ucuna geçindiklerini düşünüyorum. Sosyal hayatı yaşayabilmen için bir yere gidebilmen, gezebilmen, kendine vakit ayırabilmen için illaki maddiyat lazım.” K5

“Maddi olarak işçi emeklisi geçinemiyor. İşte devlet memurudur, devlet işçi kadrolarından emekli olanlar daha yüksek bu çok fark ediyor.” K7

“Annem babamdan ve etrafımdakilerden yola çıkarsam eğer annem babam köyde yaşadıkları için birçok şeyleri destekleniyor oradan. Ama yine de tabi eskisi gibi değil. Yani kira gelirleri dükkânları olduğu için onlar destekliyor onu. Ama sadece maaşa bağlı kalanlar için çok iç açıcı değil bence. Maaşa bağlı kalıp şehirde hayatını devam ettirip desteği olmayanlar için çok zor olduğunu

düşünüyorum. Maddi olarak yani yeterli olduğunu düşünmüyorum emekli maaşlarının. Emekliye yapılan bütçenin yani verilen bütçenin yeterli olduğunu düşünmüyorum.” K8

“Çevremizdeki emeklilerin çoğu maddi açıdan sıkıntılı. Konum olarak da sözü çok geçmeyen bireyler diyebiliriz.” K9

“Maddi imkanları iyi olanlar gayet güzel bir şekilde yaşıyor, sosyal yaşıyor. İstedikleri gibi hareket edebiliyor. Yiyip içip gezebiliyorlar. Tabi imkanları kısıtlı olanlar biraz daha zor şartlar altında. Kıt kanaat geçiniyor olanlar biraz daha hayata küskün o şekilde devam ediyorlar. Günümüz şartları maddiyata dayalı olduğu için her kes için geçerli.” K10

“Yaşam olanakları anca şöyle söyleyeyim emeklilerin farklı bir yerden bir geliri varsa şimdiki kazançlarıyla anca idare ediyordur bence. Bence ayda bir veya iki kere sosyal hayatta anca zaman geçirebiliyorlardır yani. Genel anlamda şu an yetersiz.” K11

“Çevremdeki emeklilerin yaşam olanakları açıkçası şu şartlarda çok uygun değil. Yaşam standartları çok düşük. Aldıkları emekli maaşı olsun, sosyalikleri olsun statülerinin çok altında.” K12

“Maalesef çevremdeki emeklilerin yaşam olanakları çok kötü. Yani faturalarına anca paraları yetiyor emeklilerin. Anca yettiği içinde gezmeye tozmaya ayıracak paraları kalmıyor. Torunlarına para veremedikleri zaman çok üzülüyorlar. Onların eğitimlerine katkıda bulunamıyorlar. Yani emekli olmak oldukça zor.” (K13)

“Hiç iyi değerlendirmiyorum. Kirada oturuyorlar 15.000 lira zaten aldıkları 10.000 lira emekli maaşı. Birisine muhtaç olarak bir şekilde zar zor yaşıyorlar bence. Sosyal hayatları yok ki. Sosyal medya da ya da işte çevremde gördüklerimde artık yaşlıların gençler için yük olduğunu düşünüyorum.” K14

“Şöyle emekli bireyler hani sıkıntılı zamanlar geçiriyorlar. ...Yaşam olanakları deyince de sonuçta çalışırken ki aldıkları maaşlarının altında maaş alıyorlar. Bu da emekli olması gereken bir insan emekli olmak istemiyor bu süreçte.” K15

K3 tarafından emekli bireylerin yaşam olanaklarında aile ve arkadaşlara zaman ayırmaya ilişkin şu görüşte bulunulmuştur:

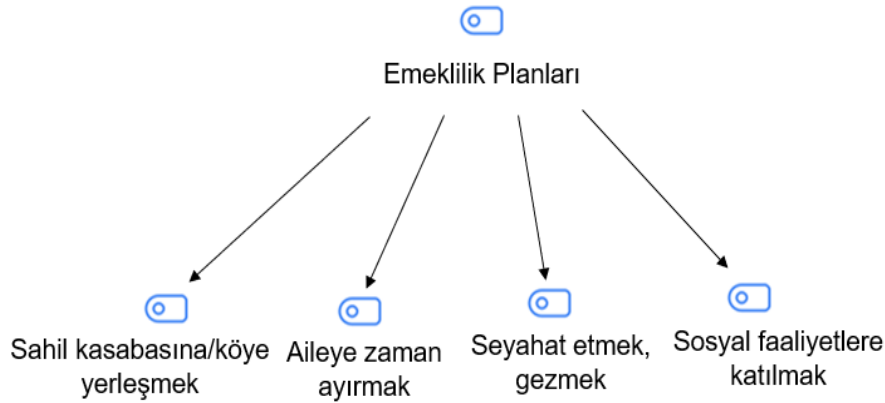
“... Benim tanıdığım emeklinin çoğu evde torun bakıyor. Ailesiyle birlikte. ...” K3

Katılımcıların hemen hemen hepsi emeklilerin yaşam olanaklarının yetersiz olduğunu, maddi zorluklar yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Ekonomik yetersizliğin sosyal hayatı ve sosyal aktiviteleri etkilediğine vurgu yapılmıştır. Katılımcıların cevapları detaylı olarak

incelendiğinde emeklilerin birçok olumsuzlukla mücadele ettiği dile getirilmektedir. Emekli maaşlarının yoksulluk sınırının altında olduğu, temel ihtiyaçların ötesine geçmeye yetmediği ve çoğu zaman ek gelir kaynaklarına ihtiyaç duyulduğu ifadeler arasında yer almaktadır. Emeklilerin toplumda yeterince değer görmediği, sosyal hayattan izole oldukları ve yalnızlaştıkları belirtilmiştir. Memur emeklileri, işçi emeklilerine göre daha avantajlı bir durumda olduğu, işçi emeklileri daha ciddi maddi sıkıntılarla karşılaştığı dile getirilmektedir. Katılımcıların ifadelerinden hareketle emeklilik döneminde yaşanan zorlukların maddi temelde şekillendiği, maddi sorunların emekliler üzerinde çok boyutlu etkilerinin olduğu görülmektedir. Ekonomik olarak iyi durumda olanların daha kaliteli bir yaşam sürebildikleri ifade edilmiştir.

4.3.3. Emeklilik planları

Katılımcıların emeklilik planlarına ilişkin hiyerarşik kod modeli Şekil 4.11’de gösterilmiştir. Bu alt tema sahil kasabasına/köye yerleşmek, aileye zaman ayırmak, seyahat etmek ve sosyal faaliyetlere katılmak kodlarından oluşmaktadır.

Şekil 4.11. Emeklilik Planları Hiyerarşik Kod Modeli

Katılımcılar emeklilik planlarında sahil kasabasına/köye yerleşmeye ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Emekli olursak eğer köyde de evimiz var. Belki köye gider işte orda yaşar mıyız diye düşünüyorum. ... Emeklilikten sonra şehirlerde yaşama olanağı olmadığı için her insanın hayali köye gidiyim 2 tane inek alıyım ona bakıyım şeklinde oluyor. Gidilir mi gidilir aslına burada kazandığımız kazancı orda da kazanabiliyoruz ama artık köylerde boşaldığı için çok fazla söz konusu değil benim için.” (K1)

“Çok klişe olacak ama köye gidip ev yapıp yerleşmek. Doğayı seviyorum, dağ bayırı seviyorum, köy yaşantısını seviyorum, maaşına ek olarak çalışmak illaki şehir şartlarında yaşıyorsan buna gerek olabilir ama köy şartlarında buna gerek olacağını düşünmüyorum.” K5

“Hobilerle yaşayan insan olmak. Kendine vakit ayırıp gezen arkadaşlarımla. ... Bana kalsa deniz kenarına giderim herhâlde. Ege bir yazlık kafa dinleyecek bir yer. Fazla bir şey istemiyorum aslında.” K6

“Her şeyi satıp köye yerleşip küçük bir yer yapıp tarım ve hayvancılık üzerine bir düşüncem var. Ailemle bir tane çocuğum var okulu olabilir. Merkeze yakın bir yerden düşünüyorum. Hayattan çekilmeyi düşünmüyorum.” K7

“İşte herkesin klasik düşündüğü denize sıfır sahil kasabasında yazın şezlongda deniz kenarında geçirilen emeklilik günlerim olabilir.” K11

Katılımcılar emeklilik planlarında aileye zaman ayırmaya ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Allah sağlık verdiği sürece önümüze ne getirir hayat bilmiyorum ama dinlenmek, seyahat etmek, çocuğumla vakit geçirmek, olursa eğer torunlarımla vakit geçirmek şu anda.” K3

“Yani inşallah oğlum şu anda okuyor. Üniversite okuyor o bitirmiş olur ve hayatını yoluna sokmuş olur diye düşünüyorum Allah nasip ederse. Yani dinlenme amaçlı bilmiyorum çok da bir plan kurmadım şu an için. Allah sağlık verdiği sürece önümüze ne getirir hayat bilmiyorum ama dinlenmek, seyahat etmek, çocuğumla vakit geçirmek, olursa eğer torunlarımla vakit geçirmek şu anda.” K8

“Benim hayalim müstakil bir ev. Çocuklarımın yanımda olması, hobi alanları oluşturmak, sevdiğim hoşlandığım şeyleri yapmak. Tamamen kendime ayırmak torunlarıma ayırmak öyle.” K15

Katılımcılar emeklilik planlarında seyahat etmek, gezmeye ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Nasip olursa gezeceğiz tozacağız inşallah.” K9

“Ben şöyle söyleyeyim. Emeklilikte ben gezmeyi hatta yurt dışına bile çıkmayı istiyorum. O yüzden şimdiden çalışırken bir şekilde para biriktirmeye de çalışıyorum. Emeklilikte benim Türkiye’yi gezmek, yurt dışında merak ettiğim yerleri görmek, yurtdışı turlarına katılmak onları düşünüyorum.” K13

Katılımcılar emeklilik planlarında sosyal faaliyetlere katılmaya ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“İnsanlarda şu kavram var. Emekli oldum benim işim bitti. Ben çalışma hayatım bitti, verimliliğim bitti yani üretkenliğini bitiriyorlar. Ama emeklilik üretkenliğini bitirmek demek değil. Atıyorum 50 yaşında da emekli olursun 65 yaşında da emekli olursun fakat şu anki yaşam standartlarında 50 yaş yaşlılık sınırı değil bizim orta standartlar, yaşam uzadı yaşam uzadığı için şu an yaşlı diyemiyorsun.

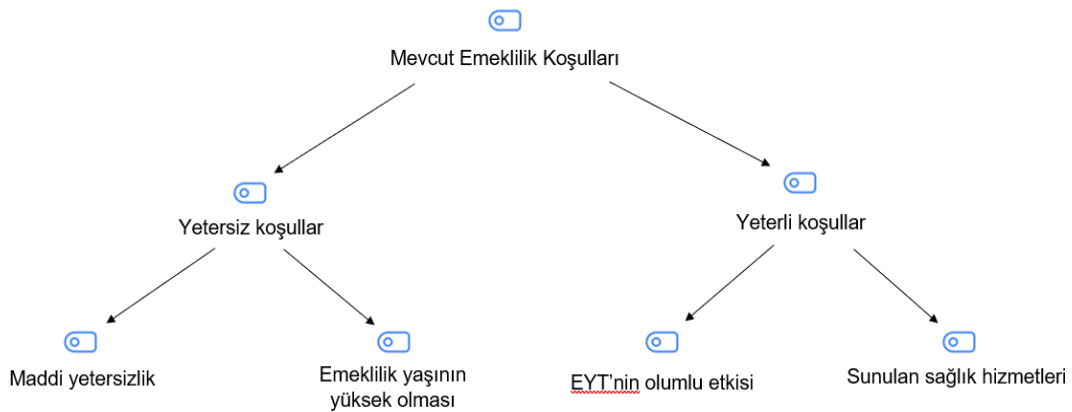
O yüzden sosyal aktivitelerine devam edebilirler, sosyalleşebilirler, çalışabilirler kendilerini bir köşeye atıp da işe yaramazlık sendromuna girmemeleri gerekir.” K12

“Emekliliğimde maddi sıkıntım olmazsa çalışmak zorunda kalmazsam topluma faydalı birey olarak sosyal ya da derneksel sendika tarzı faaliyetle bulunan bir insan olmak isterdim. Ölene kadar aktif çalışmak isterim bu konularda.” K2

Katılımcılar, emeklilik döneminde şehir hayatından uzaklaşmayı ve köy, sahil kasabası ya da doğayla iç içe bir yaşamı tercih etmektedir. Bireyler, emeklilikte seyahat etmek, hobilerine zaman ayırmak, sosyal faaliyetlerde yer almak ve aileyle daha fazla vakit geçirmek istemektedir. Sosyal aktivitelerin ve kendine vakit ayırabilmenin, emekliliğin tatmin edici bir süreç olmasında önemli bir konumda olduğu anlaşılmaktadır. Emekliliğin üretkenlikten uzak bir süreç olarak değil, aktif ve anlamlı bir dönem olarak değerlendirilmesi gerektiği katılımcılar tarafından dile getirilmiştir.

4.3.4. Mevcut emeklilik koşulları

Mevcut emeklilik koşullarına ilişkin hiyerarşik kod alt kod bölümler modeli Şekil 4.12’de gösterilmiştir. Bu alt tema; yeterli ve yetersiz koşullar kodlarından oluşmaktadır. Yetersiz koşullar kodunun altında maddi yetersizlik, emeklilik yaşının yüksek olması üzerine iki alt kod yer almaktadır. Yeterli koşullar kodunun altında EYT’ nin olumlu etkisi, sunulan sağlık hizmetleri üzerine iki alt kod yer almaktadır.

Şekil 4.12. Mevcut Emeklilik Koşulları Hiyerarşik Kod Alt Kod Bölümler Modeli

Katılımcılar mevcut emeklilik koşullarında yetersiz koşullara ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Türkiye şartlarında koşulların hiçbirini ben yeterli bulmuyorum. Maddi imkansızlıkların birçok meseleyi tetiklediğini düşünüyorum. Bir insanın maddi imkansızlığı varsa diğer yapacağı şeyleri de bence yapamıyor. ... Baktığın zaman maddi imkansızlıkta birçok şeyi geri plana bence atıyor. Emeklilik koşulları Türkiye de zaten iyi değil çalışma koşulları iyi değil ki emeklilik koşulları iyi olsun.” K1

“Emekliliği ben genellikle maddiyata bağlıyorum. Maddi açıdan daha önce dediğim gibi ihtiyacı olan bu sebeple çalışmak zorunda kalan bir de maddi yeterliliğe sahip olup ta çalışanlar ve çalışmayanlar olarak ikiye ayırıyorum.” K2

“Maalesef günümüz emeklilik koşulları hiçbir şekilde yeterli değil. Yani biz emeklilerimiz için hiçbir sosyal yaşam alanı, hiçbir aktivite yok. Ekonomik açıdan tamamen bir çöküş. Şu anki imkanlarda emekli, evi olmayan bir insanın yaşama şansı zaten yok. Yani hele işte de eşi bide yanında çocuğu varsa. Atıyorum adam emekli engelli bir tane bireye bakmak zorunda e bunun bakımı çok ağırdır artı eşi var aldığı para, şu an mesela çalışan bir insan 15 lira maaş alıyorsa emekli olduğunda yarı yarıya düşüyorsa niye emekli olsun bu insanlar ya. Sonra biz insanları yargılamayalım hani 60 yaşına gelmiş hala emekli olmuyor. Bak sen şimdi huzur evine dönmüş bizim kurumlarına demeyelim. Çünkü emekli olduktan sonra bu insan yaşayamayacak. Yaşam standardı tamamen düşecek. Ya ben yeterli bulmuyorum. Hiçbir açıdan yeterli bulmuyorum.” K4

“Tamamen maddi olarak yetersiz.” K5

“Eğer ki hayatında bir şeyler yapamamışsa emekli maaşı kesinlikle yaşanabilecek bir rakam değil. Asla değil. Şu anda Türkiye’deki emeklilikte eğer ki çocuğunu evlendirmiş, üniversiteyi okutmuş evlendirmiş sadece eşiyle kalmış kendi evini almış yaşayabileceği bir barınağı varsa işte karı kocanın da emekli maaşı varsa onunla işte. Şu anki günümüzdeki hayat şartları da o kadar pahalı. Çok yoruluyorlar bence. Çok yorucu. Yan gelir mecbur.” K6

“Maddi olarak geçim sıkıntıları var. Evi olmayan insanlar dışarda ekstra çalışıyorlar. Çalışmak zorunda kalıyorlar yeterli değil maddiyat.” K7

“Günümüz emeklilik koşulları hiçbir konudan yeterli değil. Yaş olarak maddi olarak hiçbir konuda yeterli değil. Maaş olarak zaten sıkıntılı. Zaten emekli ikramiyesi aldığında yetecek bir yeri yok. Ev falan yoksa hiçbir şekilde geçinilecek bir kapasitede değil. Maaş olarak zaten yeterli değil. İş şartları zaten ülkemizde sıkıntılı olduğu için sağlıklı bir şekilde yaşlanıp emekli olamıyor zaten. Hastalık bir yandan şey bir yandan. O yüzden hastalık bakımından da sıkıntılı olacağı için hiçbir şekilde kendine bakacak durumda değil.” K9

“Günümüzde şu anki emeklilikte yaşam koşulları hiç yeterli değil. Eğer geçmişten bir birikimi var ise ev alabilmişse, arabası varsa veya başka bir geliri varsa tabi biraz daha yaşam şartları daha iyi oluyor. Ama hiçbir şeyi yoksa emeklilik çok zor yetersiz.” K10

“Emeklilik koşulları para konusunda şu an gerçekten yetersiz konumda. Çok çok altta kalmış oldu emeklilerin almış olduğu ücretler. Haliyle bu ücretlerde de ancak evini geçindirebiliyor. Hal böyle olunca sosyalleşmeye vakitten ziyade parası kalmıyor. Parası kalmayınca da böyle birtakım şeyleri mecburen bastırmak zorunda kalıyor. Yeterli emeklilik koşulları yok. Tek koşul zaman zamanın var ama imkanın yok.” K11

“Emeklilik koşulları aldıkları emekli maaşlarını açıkçası yeterli bulmuyorum. ... Türkiye şartlarında çok düşük. Avrupa’ya bakarsanız Avrupa’daki insanlar emekli oldukları zaman gerek sağlık şartları daha iyi, sosyalleşmeleri daha iyi biz hala emekli olduğumuz halde emekli maaşı ve geçim derdindeyiz. Geçim derdinde olduğumuz için hayatı yaşayamıyoruz. Her şeyi teğet geçiyoruz.” K12

“Ekonomik yönden yetersiz buluyorum. Yeterli bir yönü var mı dersen de yok. Zaten ekonomi bittikten sonra yaşlıların da bir şeyi kalmıyor ki. Vücudun kaldırmıyor artık. Yani 65 yaşından sonra ne yapacaksın yap bunu 50 insanlar gezsın eğlensin.” K14

“Günümüzde yaşlılık yani 65 yaşında olup çok enerjik olan insanlar var. Erken emeklilik bu kötü bence. 65 yaş emeklilik sınırı deniliyor bence bu büyük bir hata. ... Özellikle ekonomik olarak yetersiz. Bence bunun için iyileştirmeler yapılmalı. K15

“Emekli maaşı çok az. Çok az yani bu şartlar altında çok az. Bir evi yoksa zaten geçinemez insan zor yani çok zor. Ek iş yapmak zorunda emekli. Bence çok 65 yaşında emekli olacak. O kadar yaşayacak mı insan bide. Çok fazla. Olumlu gördüğüm bir yanı yok. 65 yaş çok geç.” K3

Katılımcılar mevcut emeklilik koşullarında yeterli koşullara ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Çok genç yaşta emekli olanlar var onlar olumlu etki yaratıyor EYT için mesela.” K-6

“Şimdi emeklilik yasası düzenlemeleri devam ediyor. Eskiye göre belirli yaş sınırları şu anki yaş sınırlamaları bazı düzenlemelerde biraz karışıklıklar var. Yeni düzenlemelerde yaş sınırı biraz geriye çekildi o yönden güzel. Ama maaş olarak maddi olarak yeterli değil. Yani eskiden yine babamdan örnek vereceğim. O 47 yaşında emeli oldu. 47 yaşından şu anda 70 yaşında kaç sene emekli maaşı alabiliyor ve onda yeterli gelebiliyor.” K8

“Çok iyi emekli olacaksan 60 yaş ideal bence. Erkeklerde 60 kadınlarda biraz daha düşük olabilir. İyi bir emekli parası alacaksam 55 yaşında emekli olayım paramı da alayım tekrar çalışmama gerek kalmasın hayatımı sürdüreyim.” K11

“Maddi yönden yetersiz ama sağlık koşulları sağlıktan faydalanabilmek, çünkü ülkemizde sağlıktaki pahalı bir şey. Sağlıktan yararlanabilme konusunda yeterli olduğunu düşünüyorum.” K5

“Yeterli kısımlar sağlık, devlet dairelerinde sıkıntı olmuyor.” K7

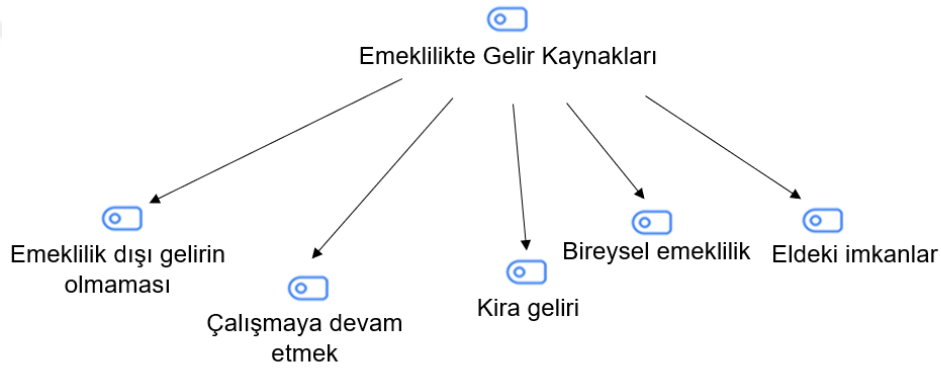
“Sigortalarının devam etmesi bence bu yeterli. Sonuçta çalışmıyorlar ama sağlık hizmetlerinden yararlanabiliyorlar. Farklı farklı emeklilere mesela ekstra kampanyalar oluyor bazı yerlerde.” K15

Katılımcıların büyük çoğunluğu günümüz emeklilik koşullarını maddi yönden yetersiz bulmaktadır ve emekli maaşının düşük olmasının insanların sosyal hayata katılımlarını olumsuz etkilediğini vurgulamıştır. Katılımcılar tarafından ek gelir veya daha önceden yapılmış bir yatırım varsa koşullarının biraz daha iyi olabileceği ifade edilmiştir. Evde bağımlı nüfus olması veya hastalık durumunda koşulların karşılanamaz hale gelebileceğine değinilmiştir. 65 yaş olan emeklilik sınırının yüksek bulunduğu ifade edilmiştir. Bu yaşta emekli olan bireylerin, iş hayatının yıpratıcı etkilerinden dolayı sağlıklı bir emeklilik süreci geçiremeyecekleri ifade edilmiştir. Ancak erken yaşta emekli olunmasını olumlu algılayan katılımcılar mevcuttur.

Sağlık hizmetlerine erişim olumlu bir yön olarak değerlendirilmiştir. Görüşler arasında sosyal yaşam alanlarının ve sosyal politikaların yetersizliği yer bulmuştur. Katılımcıların yaşlılık ve emeklilikte karşılaşılabilecek muhtemel riskleri çok yönlü olarak değerlendirdiği görülmektedir. Bu bize yaşlılık ve emeklilik döneminin olumsuz yönlerine karşı bir farkındalık olduğunu göstermektedir.

4.3.5. Emeklilikte gelir kaynakları

Emeklilikte gelir kaynaklarına ilişkin hiyerarşik kod modeli Şekil 4.13'te gösterilmiştir. Bu alt tema; emeklilik dışı gelirin olmaması, çalışmaya devam etmek, kira geliri, bireysel emeklilik ve eldeki imkanlar kodlarından oluşmaktadır.

Şekil 4.13. Emeklilikte Gelir Kaynakları Hiyerarşik Kod Modeli

Katılımcılar emeklilikte gelir kaynaklarında emeklilik dışı gelirin olmamasına ilişkin; K2, K5, K6, K7, K9, K10, K12, K13 VE K15 emeklilik sonrasında gelir kaynaklarının olmadığını ifade etmişlerdir.

Katılımcı 3 emeklilikte gelir kaynaklarında çalışmaya devam etmeye ilişkin şu görüşte bulunmuştur:

“Çalışmaya devam ediyoruz yani yapacak bir şey yok. Emekli olduğum zaman herhalde çalışırız ya. Biz öyle sahil kasabası falan bize hikaye. Yoksa ki çalışmazsak yaşayamayız. Çünkü ek gelir olmadan olmuyor. Yani illa bir yerlerden ben ne yapabilirim, nasıl yapabilirimle hani yaşam standardının üstüne bir artı koyabilirim. Bunun çabası içerisindeyiz.” K3

Katılımcı 14 emeklilikte gelir kaynaklarında kira geliri ilişkin şu görüşlerde bulunmuştur:

“Sigorta haricinde kira gelirim var.” K14

Katılımcı 11 emekli maaşı dışında gelir kaynaklarında bireysel emekliliğe ilişkin şu görüşte bulunmuştur:

“Borsaya girmedim. Evim yok açıkçası kirada. Ama hani bireysel emekliliğe girmeyi ilerleyen şartlarda düşünebilirim. Yani bireysel emeklilik şartlarına ve yaşına göre bireysel emeklilik yaptırılabilir.” K11

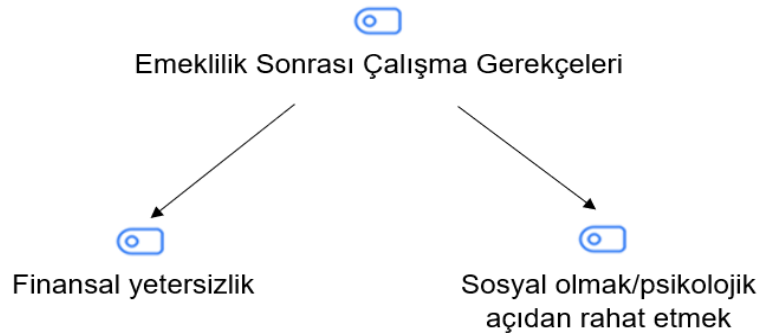
Katılımcı 8 emekli maaşı dışında gelir kaynaklarında eldeki imkanlara ilişkin şu görüşte bulunmuştur:

“Ben şu anda emekli değilim eşim esnaf. Yani çalışabildiği sürece oradan bir gelirimiz var. Başka da bi gelirimiz yok.” K8

Katılımcıların büyük bir kısmının emekli maaşı dışında herhangi bir gelir kaynağı bulunmamaktadır. Kira veya yatırım gibi pasif gelir kaynakları, yalnızca az sayıda bireyde görülmektedir. Şartlar ve koşulların uygun olması durumunda bireysel emeklilik düşüncesinin hayat geçirilebileceği ifade edilmiştir.

4.3.6. Emeklilik sonrası çalışma gerekçeleri

Emeklilik sonrası çalışma gerekçelerine ilişkin hiyerarşik kod modeli Şekil 4.14’te gösterilmiştir. Bu alt tema; finansal yetersizlik ve sosyal olmak/psikolojik açıdan rahat etmek kodlarından oluşmaktadır.

Şekil 4.14. Emeklilik Sonrası Çalışmanın Gerekçeleri Hiyerarşik Kod Modeli

Katılımcılar emeklilik sonrası çalışma gerekçelerinde finansal yetersizliğe ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Tabi en fazla finansal açıdan bir insan yoksa niye çalışsın yani gelmiş atmışına ellisine şu anda elli yaşında da hani oda işte yaşa takılanları emekli edelim misali belki onlar biraz daha hani genç olduğu için. Çocuk evlendirecektir ya da işte çocuğu üniversitede okuyordur bundan dolayı çünkü

duyduğumuz ve gördüğümüz bunlar bundan dolayı gider çalışır. Türkiye’de emeklilikten sonra çalışanların yüzde 99 u bana göre finansal açıdan dolayı çalışıyordur.” K1

“maddi yetersizlik.” K2

“Finansal emeklilikten sonra yetmediği için tekrar çalışman gerekiyor.” K3

“Şöyle düşünersek bunu kategorize etmemiz gerekir. SSK’lı bir emekli çocuğunu çocuğunu evlendirecektir çalışmak zorunda kalır. ... Finansal sebep geçinme açısından gerekli bir sebep.” K5

“Maddi olarak herkes şu anda maddi olarak düşünüyor. Psikolojik olarak bilmiyorum belki sağlıklı olan birisi için psikolojik olarak da destek olabilir. Ama çoğunun maddi olarak çalıştığını düşünüyorum açıkçası.” K8

“%90’ yetmediği için zaten çalışıyor. Bazı insanda çocuğuna birikim yapıyım manasında çalışanlarda var. Ama genel olarak kendine yetiremediği için çalışıyor. Psikolojik olarak boşa düşme durumu olabilir, belki o şekilde çalışmak isteyebilir ama genel olarak finansal.” K9

“Emeklilikten sonra erken emekli olursak mecburen çalışıyorsun. Bide bunun yanında maddi imkansızlıklar varsa aldığın maaş yetmiyorsa mecburen çalışmak zorundasın. Sosyal olarak hayat şartları çok zor. Yaşam standartları günümüz şartlarında çok yükseldi. Bu da istemesen bile seni çalışmaya zorluyor.” K10

“Sosyal faaliyetlere katılabilmek için emeklilikten sonra bu emeklilik maaşları yeterli olmadığı için çalışmak lazım. O yüzden de sosyal faaliyetlere katılabilmemiz için bunu yapmamız gerekiyor bu şartlarda. Emekli maaşım yeterli olursa çalışmayı düşünmem...” K13

“...Finansal olarak işte maaş az olduğu için insanlar geçinmiyorlar. Geçinemedikleri için de finansal olarak kendilerini doyurmak amaçlı emeklilikten sonra çalışıyorlar.” K15

Katılımcılar emeklilik sonrası çalışma gerekçelerinde sosyal olmak/psikolojik açıdan rahat etmeye ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Şöyle emeklilikten sonra çalışmak evet insanlar emekli oldu diye geçip bi köşeye oturup ölümü bekleyen bir hale gelmemeli. Bence çalışmalı. Ben çalışmaktan yanayım. Ama şu anki yaşam koşulları emekliye ne kadar çalışma olanağı sağlıyor bu da çok önemli ya iş bulabilmek emekli olduktan sonra. Çalışmak gerekiyor sosyal olmak için.” K4

“Çocuklarım küçükse çalışmak zorundaysam okutmam gerekiyorsa ama emeklilikte vurdysa mecbur çalışmak zorundayım. Emekliliği bir kenara atmak zorundayım. Ya da evim kiraysa yetiştiremiyorsam Allah korusun eşim başımda yoksa mecbur çalışmak zorundayım. Psikolojik olarak çalışmanın çok iyi geldiğini düşünüyorum. ... Ev beni basıyor ama dışarı çıkıp çalışmaya başladığında her türlü sosyalleşiyorsun. Sadece çalışmak değil olay. Şuradan çıkıp hava almak insana motivasyon olarak bile iyi geliyor.” K6

“Sosyal olarak daha rahat şartlarda yaşamak için istediğimiz her şeyi yapabilmek için. Psikolojik olarak yaşlı moduna yaşlılık moduna girilmeden işte o şekilde hissetmeden yine bir şekilde çalışarak kendimizi motive edebiliriz. Sosyal hayattan insanlardan ve toplumdan kopmamış oluruz.” K11

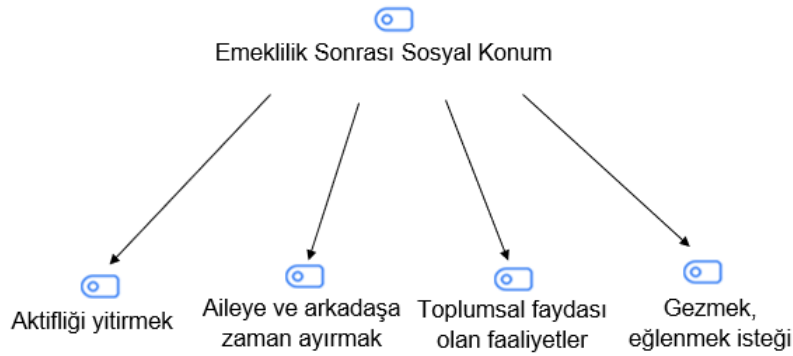
“Çalışma hayatına alışkın olan insan, verimli olan insan kendini ikinci plana attırıp bir köşede oturmayı kabul etmeyecektir. O yüzden sosyalleşmek zorunda çalışmak zorunda hissedecek kendini.

Psikolojik olarak yaşlanmanın etkileri insan yaş alıyor fakat dediğim gibi ruhen kendini yaşlı hissediyorsan zaten psikolojik olarak kendini iş yaramaz, verimsiz hissedersin bu yüzden bir köşeye çekilirsin hayattan soğursun..” K12

Katılımcıların tamamına yakını emeklilikten sonra çalışmanın ana gerekçesinin finansal olduğunu belirtmişlerdir. İfade edilen finansal gerekçeleri; emekli maaşının yetersiz olması, çocukları için eğitim ve evlilik masraflarının temini olarak sınıflandırmak mümkündür. Çalışmanın bireyde işe yararlılık hissi yarattığı ve boşluk hissini önlediği belirtilmiştir. Emeklilik sonrası çalışmanın fiziksel hareketliliği artırdığı, depresyon ve ruhsal çöküş gibi psikolojik sorunları önlediği vurgulanmıştır. İş ortamının sağladığı sosyal çevre, bireyleri emeklilik sonrası çalışmaya yönlendiren önemli bir etken karşımıza çıkmıştır. Yaşlılık moduna girmeme isteği, çalışmaya teşvik eden önemli bir psikolojik etken olarak ifade edilmiştir. Emeklilik sonrasında çalışmanın ana gerekçesinin maddiyattan kaynaklandığı görülmektedir. Katılımcılarda, toplumla bağların sürdürülmesi, maddi ihtiyaçların karşılanabilmesi, sosyallik ve aktifliğin korunması gerekçeleriyle emeklilik sonrasında çalışma isteğinin varlığı söz konusudur.

4.3.7. Emeklilik sonrası sosyal konum

Emeklilik sonrası sosyal konuma ilişkin hiyerarşik kod modeli Şekil 4.15’te gösterilmiştir. Bu alt tema; aktifliği yitirmek, aileye, arkadaşlara zaman ayırmak, toplumsal faydası olan faaliyetler, gezmek, eğlenmek isteği kodlarından oluşmaktadır.

Şekil 4.15. Emeklilik Sonrası Sosyal Konum Hiyerarşik Kod Modeli

Katılımcılar emeklilik sonrası sosyal konuma dair gözlemlerde aktifliği yitirmeye ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Bir hayaller var bir hayatlar var. Hayallerimde benim ne var. Ben derneklere ne biliyim sosyal aktivitelere destek olup sürekli sosyal faaliyetlerle uğraşıyorum. En önemlisi çocuklarla ilgili eğitimle

ilgili bunlarla ilgili çaba sarf edeyim bir şeyler yapıyım. İsteklerim bunlar. Hayallerim bunlar deyim. Ama hayatıma geldiğin zaman sosyal hayat neyle geçineceğim de ben bu sosyal hayatı yaşayacağım peki. İster istemez düşünüyorum yani şu an eskiden bizim hayallerimiz vardı. Bizim çok ciddi pembe hayallerimiz vardı. Şu anki nesilde bakıyorum ki benim üniversite 1'e giden kızım var. Kızımın hiçbir hayali yok. Ben bir an önce işe gireyim para kazanayım. Çünkü hayat artık paranın üzerine paran yoksa sen hiçbir şeysin. Biz buna döndük biz değerlerimizi kaybettik. Yani emekli olduğumda sosyal bir hayat yaşamak isterim ama yaşam koşulları buna el verir mi? Zaman gösterir." K4

"Emekli olduktan sonra bir boşluğa düşerdim önce. Sabah erken kalkıp işe gelmek yani gerçekten güzel. Benim için zor olurdu ben onu hayal ediyorum. Monoton bir hayata sahip olurdum." K13

"Çok fazla aktifliğim olmaz ama. Arkadaşlarıyla buluşursun planlar yaparsın o şekilde bi şeyler yapılabilir. Gençler açısından kendimi yaşlı olarak görürsem gençlerin yanında çok fazla söz hakkım olamayacak." K14

"Ben hayat dolu bir insanım. Sosyal bir insanım. Yaşamayı seviyorum, arkadaşlarımla görüşmeyi seviyorum, ailemi seviyorum bir şey değişeceğini düşünmüyorum. Ama şöyle her gün beraber olmak var bir de arada sıra da görüşmek var. Daha önce çalıştığım iş yerinde olan arkadaşlarım var şimdi görüştüğüm iş arkadaşlarım var onları bırakıyorsun bazen görüşüyorsun ama şu an çalıştığın insanlarla daha sık görüşüyorsun. Bu da öyle bir şey. O ortamdaki koptuğunda sosyalleşme daha çok azalıyor." K15

Katılımcılar emeklilik sonrası sosyal konuma dair gözlemlerde aile ve arkadaşla zaman ayırmaya ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

"Aile yapısı olarak da zaten benim genellikle akraba tarzı ziyaretlere çok önem veririm. İl dışına bile çıksam bütün akrabalarımı ziyaret ederim. Buradaki akrabalarımı devamlı temasta bulurum. Aile bireylerimde beni arasın aramasın, beni arıyor diye düşünmem. Genellikle akraba ve aile bağlarını sıkı tutmaktan yanayım." K2

"Ben sosyal bir insanım arkadaş çevrem, ben akraba ziyaretini de çok seviyorum, gezmeyi de çok seviyorum yani beni çok etkileyeceğini zannetmiyorum." K8

"emekli olduktan sonra çoluk çocukla, torunla uğraşıyor olarak o şekilde oluruz." K9

K2 ve K6 emeklilik sonrası sosyal konuma dair gözlemlerde toplumsal faydası olan faaliyetlere ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

"Emeklilik sonrasında insanlara yararlı toplumsal faydası olan bir emeklilik geçirmeyi planlıyorum. Sosyal faaliyetler olarak siyasi olsun derneksel sendikasal." K2

"Yardım kuruluşları olabilir. Konuşmayı seviyorum yardım kuruluşlarına gidebilirim, belediyenin bir koluna girebilirim, partiye girilebilir yapılabilir böyle şeyler. Beni konum olarak etkileyecek bir nokta yok." K6

Katılımcılar emeklilik sonrası sosyal konuma dair gözlemlerde gezmek, eğlenmek isteğine ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Türkiye seferi olur o tip şeyler yapabiliriz tabi maddi imkanların elverdiği kadarıyla bunları yaparız..” K1

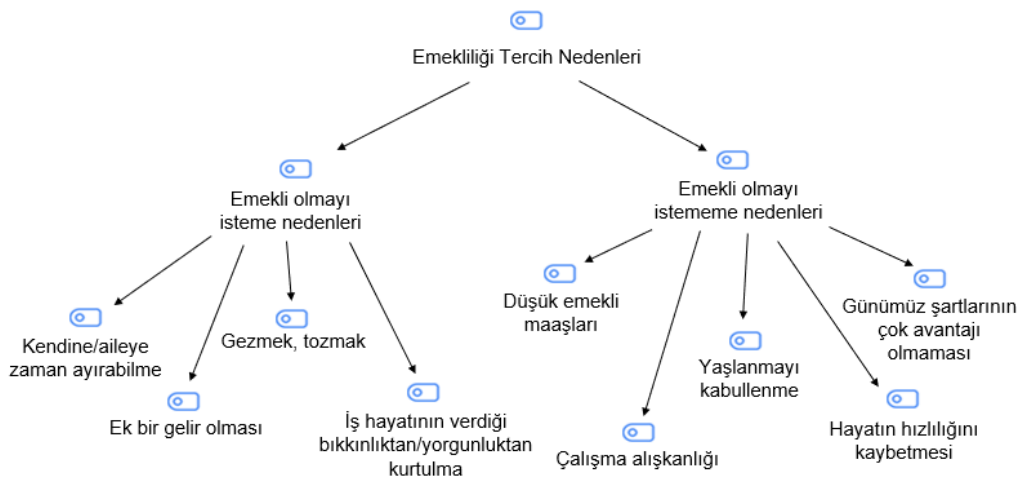
“İş hayatımız biteceğine göre muhtemelen bu arkadaş çevresinde de olacak. Emeklilerin yaptığı gibi cadde de toplanıp gezeceğiz. Sohbet, muhabbet günü birlik gelip gideceğiz.” K7

“... emekli olduktan sonra emekli olan arkadaşlarımla takılmaya başlarım. Gençken yapamadıklarımı yapmaya başlarım. Arkadaşlarımla gün moduna geçerim. Ailemle de işte gezemediğim yapamadığım şeyler varsa onları yapmaya çalışırım.” K11

Katılımcılar tarafından emeklilik sonrası sosyalleşmenin azalacağı ve psikolojik boşluk hissinin oluşabileceği belirtilmiştir. Çalışma hayatından kopmanın getirdiği monotonluğun ve yeniliklerden geri kalma durumunun, bireylerin sosyal çevresinde daralmaya yol açabilecek unsurlar olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Emeklilikte aileyle daha fazla vakit geçirme, bağları güçlendirme ve beraber vakit geçirme isteği olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar, dernek, vakıf ve yardım kuruluşlarında aktif olarak topluma faydalı işler yapmak istemektedir. Ayrıca, gençken yapılamayan aktiviteleri gerçekleştirme arzusu dile getirilmiştir Maddi koşulların sosyal konumda sınırlayıcı bir etkisi olduğu vurgulanmıştır.

4.3.8. Emekliği tercih nedenleri

Katılımcıların emekliliği tercih nedenlerine dair hiyerarşik kod alt kod bölümler modeli Şekil 4.16’da gösterilmiştir. Bu alt tema; emekli olmayı isteme ve istememe kodlarından oluşmaktadır. Emekli olmayı isteme nedenleri kodunun altında kendine/aileye zaman ayırabilme, ek bir gelir olması, gezmek, tozmak, iş hayatının verdiği bıkkınlıktan/yorgunluktan kurtulma olarak dört alt kod yer almaktadır. Emekli olmayı istememe nedenleri kodunun altında düşük emekli maaşları, çalışma alışkanlığı, yaşlanmayı kabullenme, hayatın hızlılığını kaybetmesi, günümüz şartlarının çok avantajı olmaması olarak beş alt kod yer almaktadır.

Şekil 4.16. Emekliği Tercih Nedenleri Hiyerarşik Kod Alt Kod Bölümler Modeli

Katılımcılar emekliliği tercih nedenlerinde emekli olmayı istemeye ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Emekli olmayı dediğim gibi özellikle sosyal faaliyetlerde insan tam bulunamıyor. İş yerinde çalışmaktasınız o iş yerinden bir gün izin alırsınız iki gün izin alırsınız ama devamlı da o işi bırakıp da bir yere gidemezsiniz. Ama emekli olduğunuzda artık zaman size ait olmuş oluyor. Eğer çalışmak zorunda değilseniz tamamen zamanı kendinize ayırabilirsiniz.” K2

“Emekli olmayı maddi açıdan isterim. Çünkü ekstra bir gelir olacak. Aynı zamanda prim ödemeyeceğiz. Bunlar hep avantaj onun için. Emekli olmayı isterim. Ekstra 15 lira emekli maaşı neden kötü.” K3

“... E biraz da geri plana alınmaya itiyor insan hayatında. Geri plana alınmak derken iş hayatından birazcık geriye çekilip biraz daha sosyal biraz daha kültürel yani biraz daha insanlarla hayata bakarak yaşamak istiyorsun ama belli değerlerini koruyarak. Ha para düşünmeyim ben. Ben her gün gelmek zorunda olduğum bir işim var ama her gün işe gemliyorum istiyorum emeklilik bence bu.” K4

“Emekli olmayı artık para gelmesi için. Şu yönden istemezdim yaşlandığım için istemezdim. Ekstra bir gelir gelecek tek nokta bu olur istemem için. Hayatın güvence altında oluyor, kartın cebinde çalışmasan bile devletin senin yanında olduğunu hissediyorsun.” K6

“Emekli olmayı neden isterim artık çalışmak istemediğim için. Çalışmak istemeyip işte hayata daha fazla kendime ve aileme vakit ayırabilmek için.” K7

“Eğer sağlığım el vermezse dinlenmek için isteyebilirim. Ailemle vakit geçirmek için isteyebilirim. Yani dediğim gibi annemle babamla yaşlılığında ilgilenebilmek için isterim. Bunlar için isteyebilirim.” K8

“Emekli olmak kendine vakit ayırabilmek için. Şu anda zaten iş imkanları bakımından çalışma şartları bakımından kendine vakit ayıramıyorsun, ailene vakit ayıramıyorsun çok fazla. O yüzden emekli olduğunda hem kendine hem ailene daha fazla vakit ayırabilmen için isterim.” K9

“Yani emekli olmayı iş hayatının verdiği yorgunluk bıkkınlık yüzünden emekli olmak isterim Beynin psikolojik olarak da rahatlamak istiyor beyin. Bu sebeple isterim.” K10

“Emekli olmayı isterdim kısmı evet bir ek maaş. En azından beni rahatlatır diye düşünüyorum. İstemezdim kısmı yok yani. Emekli olduktan sonra ek bir maaş neden almayım ki.” K12

“Emekli olmayı çocuklarımla vakit geçirmek için güzel olurdu. Bi arkadaşım kahve içmeye gitmek için güzel olurdu yani emekli olsam bunları yapardım. Çocuklarıma daha çok vakit ayırırdım. Onların eğitimine daha çok vakit ayırırdım, onların yanında olurdum.” K13

“Gezmek için başka bir niyetim yok. Hem para gelecek hem gezerim.” K14

Katılımcılar emekliliği tercih nedenlerinde emekli olmayı istememeye ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Şu anki şartlarda kesinlikle zaten şu anda biz emeklilikte yaşa takılanlardan değiliz ama böyle bir şey olsa emekli olur muydum emekli olur devam ederdim. Ama kesinlikle devam ederdim çünkü yaşıyoruz ileri değil. Onun dışında elimiz ayağımız tuttuktan sonra 60 yaşına da gelsem şahsen emekliliği çok fazla düşünmem çalışmaya devam ederim. ... Çünkü çok bir artışı yok. Çalışmanın insana vermiş olduğu bedenen huzur ruhsal huzurdan dolayı hem de maddi imkanlardan dolayı böyle bir şeyi çok fazla düşünmem olursa da ne ala olur. Yaptığımız iş bize gelir olur emeklilik bize yan gelir olur.” K1

“... özellikle özel sektör işçi sınıfı emekli olduğu vakit maaş alıp aynı işyerinizde tekrar çalışmaya devam edebiliyorsunuz. Ama memurlukta emekli olduğunuzda artık o işyerinde çalışmıyorsunuz. O sebepten bir memur olmadığım için dolayı bu maddi imkanlarla devam ederse emekli olduktan sonra yine çalışacağız gibi görünüyor. Hayaller başka gerçekler başka.” K2

“Sürekli çalışma hayatına alıştığımız için acaba bir karamsarlık bir boşluk olur mu onu bilemiyorum şu anda yaşamadığım için o yüzden istemeyebilirim.” K8

“Emekli olmayı istemem. İstersem yaşlanmış olduğumu kabul etmiş olurum. Ek bir gelir kaynağı olduğu için isterim. Çalışmaya devam ederim ama. İstememe sebebi de yaşlanmayı kabul ettiğim için istemem. Yaşlanmış artık her şeyi bir kenara bırakıp hayattan kopmuş gibi hissedirim kendimi. Sosyallikten sosyal ortamdan kopmuş gibi hissedeceğim için emekli olmayı istemem.” K11

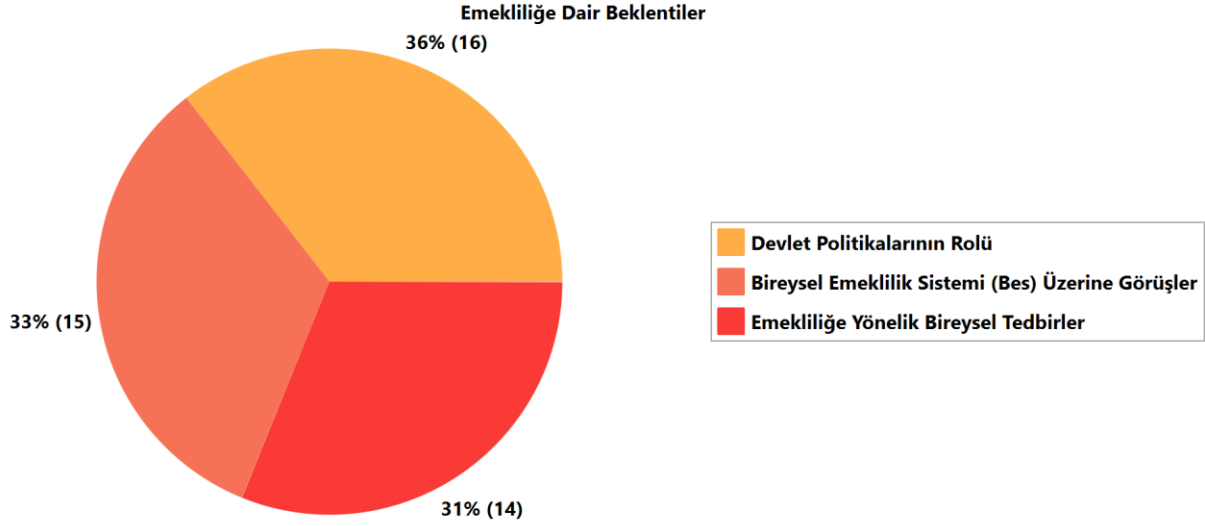
“...İstememe nedeni de çevreden kopmak. Yani her gün gördüğüm insanları görememek. O hayatın hızlılığı o kadar çok olamayacak emekli olursam.” K13

“Emekli olmayı neden isterdim. Sabah kalkmaktan nefret ediyorum. Sabahın köründe uyanmak gerçekten çok zor. Uyanıyorum çocuklarımı hazırlıyorum kahvaltı ettiriyorum, koştur koştur okula geliyorum bu çok yoğun bir hayat. Emekli olmayı devlette olsam istemezdim herhâlde ama özel gerçekten çok zor. Böyle olunca of ya yeter deyip çekip gitmek istediğim şu yaşım gelse de emekli olsam tabi şu an uzağım o yaşa ama yine çalışmacam dediğim çok zamanlar oluyor. Bunlar kısa zamanlı oluyor bir olay karşısında bunun dışında hiç emekli olmak istemem, hep çalışmak isterim, hep faydalı olmak isterim, insanlarla hep iletişim halinde olmak isterim, öğretmek isterim öğretmen olduğum için o yüzden istemezdim.” K-15

Katılımcılar, emekli olmayı genellikle dinlenmek, kendine ve ailesine vakit ayırmak, çalışma hayatının yorgunluğundan kurtulmak ve ek bir gelir elde etmek için istemektedir. Emeklilik, bir rahatlama ve özgürlük dönemi olarak algılanmaktadır. Bazı katılımcılar, emekliliği yaşlanma ve hayattan kopma olarak algılamakta ve bu nedenle istememektedir. Bu noktada emekliliğin yaşlanma ile bağdaştırıldığı dikkat çekmektedir. Ayrıca, emekli maaşının yetersizliği ve çalışma hayatından gelen sosyallikten uzaklaşma korkusu da önemli nedenler arasındadır. Emekli maaşını ek gelir olarak gören katılımcılardan bazıları açık olarak dile getirmeseler de emekli olduktan sonra çalışmaya devam etme düşüncelerinin olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. Çalışmanın bireye sağladığı ruhsal huzur ve üretken kalma isteği, emeklilik kararını etkileyen önemli faktörlerdir. Genç yaşta emekliliğin, bazı katılımcılar için psikolojik sorunlara neden olma ihtimali taşıdığı görülmektedir.

4.4. Emekliliğe Dair Beklentilere Yönelik Bulgular

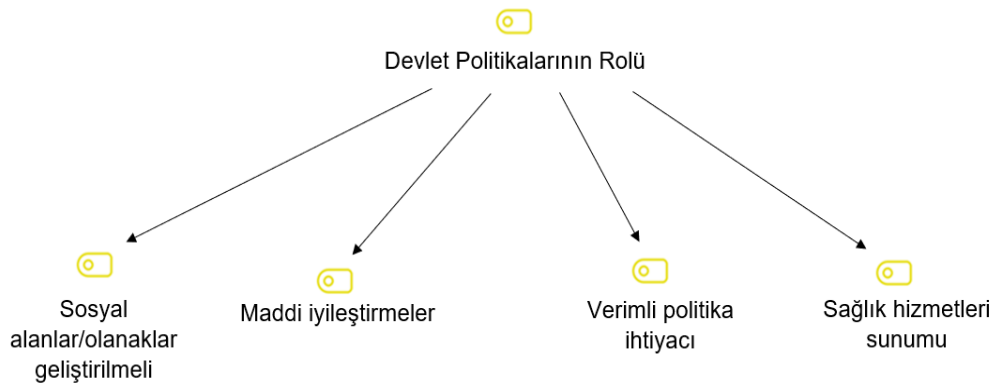
Araştırmanın bu kısmında katılımcıların emekliliğe dair beklentilerine yönelik görüşlere ilişkin değerlendirmelerine yer verilmiştir. Bu tema altında katılımcılara yöneltilen sorulara ve katılımcıların vermiş olduğu cevaplara uygun üç alt tema oluşturulmuştur. Oluşturulan alt temalar şekil 4.17’de sunulmuştur.

Şekil 4.17. Emekliliğe Dair Beklentiler Teması Grafiği

4.4.1. Devlet politikalarının rolü

Devlet politikalarının rolüne ilişkin hiyerarşik kod modeli Şekil 4.18’de gösterilmiştir. Bu alt tema; sosyal alanlar/olanaklar geliştirilmeli, maddi iyileştirmeler, verimli politika ihtiyacı ve sağlık hizmetleri sunumu kodlarından oluşmaktadır.

Şekil 4.18. Devlet Politikalarının Rolü Hiyerarşik Kod Modeli

Katılımcılar devlet politikalarının rolünde sosyal alanlar/olanaklar geliştirilmeliye ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Emeklilerle ilgili daha çok sosyal alanlar geliştirilmeli, onların daha sağlıklı, daha mutlu hayatının artık son dönemlerini daha mutlu daha huzurlu geçirebilecekleri ama düşünmeden yani yargılanmadan, sınıflandırılmadan, şekillerine bakılmadan bir huzurevi demiyorum kendi balına gidip sosyalleşebileceği alanlar olmalı. Yani işte ne biliyim bayanlar için bir örgü faaliyetleri ya da sohbetler yapabilecekleri devlete ait sosyal tesisler, erkekler için yine aynı şekilde. Elektrik, doğalgaz, telefon faturasıdır vesaireler bu tarz indirimlerden yararlanabilir. ... Ya da dediğim gibi sosyal alanlarda hani bu insanların ücretsiz girebileceği bir lokali olsun bir şeyi olsun. Ne biliyim mesela bazı belediyelerde var gençlik merkezidir. Benim oğlum gidiyor orda ödününü yapıyor, istediği gibi kitabını okuyor çok güzel bir alan. Ama yaşlılarımız için bizim böyle bir olanağımız yok.” K4

“Turlar düzenleyebilir politika olarak. Mesela belediyeler yapıyor diye biliyorum. Belli bir yaş sınırı koyup tur gezdirebilir. Devletin kendi arazileri var orman arazileri satacakmış burada da var. Diyecek ki emekli olana bahçeyle uğraşmak isteyen var mı? Bunun köyü yok bir şeyi yok. Gelsin emekli burada 10 metrekare kiralayabilir. Ya da bu olabilir emekli gelsin burada uğraşsın gitsin. Uğraş enerjisi atabilecekleri bir nokta lazım bunu yapabilir.” K6

“Güzel imkanlar sağlaması lazım. Önce maddi olarak. Ondan sonra ne biliyim emekliler için tatiller olabilir uygun fiyatlı.” K7

“Mesela emekli maaşından yola çıkarsak şu anki kiralardan yola çıkacak olursak kira karşılama ya da ona benzer yurt tarzı şeyler olabilir. Huzurevi gibi değil de kendine ait bir yaşam alanı olabileceği o şekilde bir şey olabilir. Emeklilere yıllık tatiller gibi belli şartlar altında devletin hazırladığı oteller şeyler olur bu şekilde bir imkan sunulabilir.” K9

“Ücret açısından çok cüzi bir asgarinin de altında tutulmamalı. Kaldığı ilde herkesin yaşadığı ilde kurslar, emeklilerin zaman geçirebileceği yerler yapılabilir. Gezmek istediklerinde de konaklama veya diğer imkanlarda da iller dışında başka yaş şartı olarak 60 yaş 65 yaş bir yere gitmek istediği zaman bir teşvik yapılabilir.” K11

“Emeklilik sürecinde devlet politikası her şeyden önce emekliyi işe yaramaz görmemeli. Onlara ikinci sınıf muamelesi yapmamalı. Atıyorum rahat yaşam sağlayabilmeleri için maaşlar dışında büyük şehirlerde köprü geçişlerinde, restorana otele gittiği zaman sosyalleşme açısından belli yaşa bir indirim imkanı sağlayabilir. Emekliler için sosyal aktivite sağlayabileceği tesisler kurulabilir. Emeklilerin el becerisini geliştireceği ne biliyim sosyalleşmek adına yapabileceği o insanların da kendilerini işe yarar hissetmelerini sağlayacak, psikolojik olarak bir şeyler yapmaları gerektiğini düşünüyorum.” K12

“Emekliyi ezmemesi gerekiyor. Emekliyi ikinci plana üçüncü plana atmaması gerekiyor. Emeklilerin hayatını kolaylaştıracak bir takım bir yerlerin olması gerekiyor. Yani emeklileri tekrar bu hayatın içine katabilecek, onları bunalım sokmayacak şekilde kültür faaliyetlerinde bulunulması gerekiyor bence. Emeklilere daha çok zaman ayırmaları gerekiyor ki emekliler emekli olduktan sonra psikolojik bunalıma girmesinler. Mesela bir şeyler üretsinler veya el işleriyle alakalı ücretsiz yerler açsınlar. Yani o tür şeyler düşünüyorum ben. Sosyal hayattan kopmalarını ve psikolojik bunalıma girmelerini, çoluk çocukları açısından dışlanmalarını engellemeli. Psikolojik bunalıma girmemeleri için devletin daha çok emeklileri düşünmesi gerekiyor.” K13

Katılımcılar devlet politikalarının rolünde maddi iyileştirmelere ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“... Mesele asgari ücret 17.000 lirayken emekli maaşı 10.000 lira arada çok far var. Şu an nerdeyse asgari ücret daha fazla nerdeyse yarı yarıya. 10 lira maaş alıyor insanlar. 10.000 lira maaş alıyor insanlar nasıl yetecek yetmez. Mesela otobüslere binme olanağı sunmaları her şeyde bence belli bir yüzde vermesi lazım bence. %25 %30 atıyorum indirim. % 50 gerekiyorsa. Böyle şeyler vermesi lazım devletin. Mesela bayram ikramiyesi ... En aşağı bayram ikramiyesi demek normalde maaş

kadarda ikramiye vermesi gerekiyor. Çocuğuna verir torununa verir. Bunlar önemli şeyler. Yine finansala dönüyoruz. Yabancı devletten emekli bir arkadaşım var 1.000 euro maaş alıyor o da ediyor 33.000 lira. 10.000 nerde 33.000 nerde.” K3

“Şu an sunmadıklarını sunabilir. Hiçbir fikrim yok. Maddi olarak maaşlarını iyileştirebilir. Maaşları iyileştiğinde geri kalan her şey otomatik iyileşecektir diye düşünüyorum.” K5

“Bizim beklentilerimiz çok yüksek ama olamayacağı için yine de biz söyleyelim. Dedğim gibi yurtdışındaki koşullar çok güzel koşullar. Bir emekli dendiğinde en azından maaşıyla dışarda değişik yerlere gidip görebilmeli. Refah bir şekilde yaşayabilmeli herhangi bir sıkıntısı olmamalı, dinlenebilmeli. Hani rehabilitasyon dönemi denir ya yaşlılıkta o olmalı diye düşünüyorum. Devletin bunu bize vermesi gerektiğini düşünüyorum. ... yaşlılık denilince tamamıyla hastalık dönemi gibi görülüyor. Çünkü yıpranmışlık oluyor tamamıyla. Hastaneye gittikleri zaman bu ilaçları pahalı. Onlarda bilmiyorum acaba olabilir mi bilmiyorum da emeklilerde ilaç konusunda bir şeyler olabilir çok pahalı. Onlara bir hak tanınabilir. Ücretsiz seyahat, evde bakım bunlar Avrupa’nın birçok ülkesinde var bizde de olması çok anormal değil. Bize eskiye nazaran şey geliyor ama bunlar var zaten ama gene de güzel tabi ki.” K8

“Bir defa 40’lı yaşlarda devletin emeklilik şeyini ben desteklemiyorum. Minimum emeklilik yaşı 55 olmalı. Kendim benim fikrim olarak 55 yaşında emekli oluyorsun ama yıllarca aldıkları maaş maddi yönden yetersiz oluyor. Bunları daha iyi bir konuma getirebilirler. Veya onlar için farklı bir sektör oluşturabilirler. Çalışmak isteyenlere tabi ki. Bildiğim kadarıyla yapıyor şu anda. Yeterli mi yetersiz mi bilemiyorum ama yetersiz tabi ki. Daha yaygın olabilir. Devlet istese yapar. Neden yapmasın. Yapılması da gerekli. Zor imkanlarda olanlara illaki devlet destek çıkmalı. Emeklilere özellikle adam yıllarca çalışmış 30-35 yıl çalışmış memur emeklisi bir evi olmamış. Tabi bunlara illaki bir şeyler yapmalı.” K10

“Onların istedikleri şeyleri yapması gerekiyor. Şu anda ben kendi babamdan örnek veriyim adam 20-25 sene çalışmış ama aldığı maaş 10.000 lira. Yetiyor mudur diye sor yetmiyor. ... her yönden emeklinin yanında olması gerekiyor. Sosyal olsun, ekonomik olsun onları mutlu etmesi gerekiyor. Ev alma konusunda yardımcı olabilir. Çiftçilikle ilgileneneler var gübre alımı, mazot alımı bunlara kolaylık bulabilir. K14

“Yani bu emeklilik maddi açıdan ve psikolojik açıdan insanları etkiliyorsa emeklilik yaşı diye bir şey olmamalı bence. 65 yaşına gelip mental olarak kendini iyi hisseden bunun bir kriteri olmalı. Hani 65 yaşından sonra böyle psikologla psikiyatri ile bir görüşme olabilir. Bu insan devam edebilir bu işe ya da edemez diye bir karşılaştırma olabilir. Bu lazım çünkü çevremde emekliler var ve bu durumdan gerçekten rahatsız. Mesela emekli olan insanların çocukları evlenecekse buna destek olmalı. Çocuklarını okutabilmeli. Geç yaşta anne baba olan ama emekli olan insanlar var. Emekli olduktan sonra çocuklarını okutamayanlar var. Hatta sırf yaşı geldiği için emekli olan ama tekrar çocuklarının okul evlilik masraflarını karşılayabilmek için tekrar çalışmak zorunda kalan insanlar var. Devlet bence bunlara bir kolaylık sunmalı. Maddi anlamda mutlu olan insan mutludur.” K15

Katılımcılar devlet politikalarının rolünde verimli politikalar üretilmeli ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Emeklilik sağlık açısından biraz daha iyi. Ama devletin genel politikası iyi olmadığı için ekonomi politikası iyi olmadığı için devlet politikası açısından emekliliğin çok fazla bir karı yok. İşte emekli olan bir birey hala çalışmak zorunda kalıyorsa bu devletin ciddi anlamda eksikliğini gösterir. Yani ben isterdim ki diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi kendi ülkenizde de emekli bir bireyin eşiyle dostuyla beraber zaman geçirmesi işte tatile çıkması biraz daha mutlu bir hayat yaşamasını isterdim ama emekli olan bireyin çok fazla bir karı yok bu noktada.” K1

“Emekliliğe yönelik politikalar günü birlik deyim ya. Artık konjonktürel bile değil, aylık yıllık bile değil. Bir politika yapıyorlar bugüne faydası var bir sonraki güne faydası yok öyle bir politika yani.

Çünkü plansız yapıyorlar. Yapılan politika bugün için yapılan bir politika geleceğe yönelik değil. Şu anki sorunun çözümüne dair bir politika yapmaya çalışıyorlar lakin şu anki sorunlara faydası olsun veya olmasın olduğunu bile farz etsek bir sonraki gün ertesi günkü soruna fayda sağlamıyor.” K2

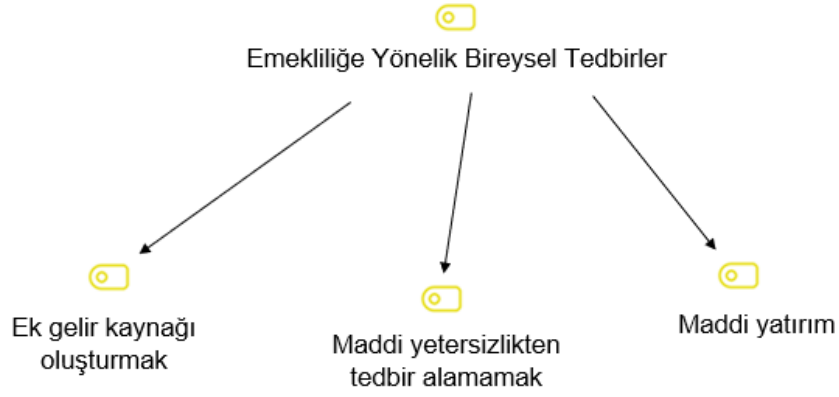
Katılımcı 13 devlet politikalarının rolünde sağlık hizmetleri sunumuna ilişkin şu görüşlerde bulunmuştur:

“Mesela ayda bir sağlık hekimlerinin ayda bir iki ayda bir arayıp sormaları rahatsızlığınız var mı yok mu o şekilde. İlgilenilebilir yani. Veya da evlere mesela senede 2 defa psikiyatri, sosyolog gönderilebilir. Onların psikolojik olarak nasıl rahatlatılabileceğine dair.” K13

Katılımcılar, emekli maaşlarının asgari ücretin altında kalmaması gerektiğini ve emeklilerin ikinci plana atılmaması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ekonomik indirimler ve desteklerin artırılması gerektiği vurgulanmıştır. Emeklilere yönelik daha geniş indirimlerin sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Emeklilerin, sosyal hayata katılabilecekleri uygun fiyatlı tatiller, turlar, sosyal alanlar, tesisler ve kursların olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu tür imkanların emeklilik döneminde hayat doyumunu artırıcı unsurlar olarak değerlendirildiği görülmektedir. Ayrıca katılımcılar tarafından, emekliler için düzenli psikolojik destek hizmetleri sunulması önerilmiştir. Katılımcıların üretkenliğini kaybetmeden hayatlarına devam etmek istedikleri belirlenmiştir. Emeklilere yönelik yarı zamanlı işler ve yeni istihdam olanakları üretilerek bireylerin üretkenliğinin korunabileceğine, ekonomik ve sosyal katkılarının devam edeceğine ilişkin görüşler dile getirilmiştir.

4.4.2. Emekliliğe yönelik bireysel tedbirler

Emekliliğe yönelik bireysel tedbirlere ilişkin ait hiyerarşik kod modeli Şekil 4.19’da gösterilmiştir. Bu alt tema; ek gelir kaynağı oluşturmak, maddi yetersizlikten tedbir alamamak ve maddi yatırım kodlarından oluşmaktadır.

Şekil 4.19. Emekliliğe Yönelik Bireysel Tedbirler Hiyerarşik Kod Modeli

Katılımcılar emekliliğe yönelik bireysel tedbirlerde ek gelir kaynağı oluşturmaya ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Özellikle emeklilik sonrasında düşüncem emeklilik olduğunda bir ev sahibi olabilirsem bir de ek gelir elde edebilecek kira veya diğer bir gelir kaynağı yaratabilirim aklımdaki politika bu. Birikim yapmaya çalışıyorum ama şimdi asgari ücretli bir insan ne kadar birikim yapabilir. Onu öngörmek lazım. Benim evim kira, bide ben bekarım şimdi evlendiğimi düşünün -500.000 geriden geleceğim.” K2

“Mecbur bulunmakta. Ev alıyorsun ilerde emekli olduğun zaman ev kirası vermeyim diyorsun en azından ne biliyim işte bir yatırım yapıyorum diyorsun hani yaşlılığında en azından oradan harcarım. İşte ne biliyim dükkân alırım diyorsun en azından yaşlanınca dükkânımı kiraya veririm diyorsun. Oradan kira geliri elde ederim diyorsun. Ne yapacaksın yapacak bir şey yok. Yetmediği için tedbir bu. Ev alıp ilerde en azından kiraya verirsın en azından kirasıyla geçimine katkı sağlarsın.” K3

“Bireysel emeklilik sigortası var. Ek gelir olur. Onun dışında herhangi bir tedbirim yok.” K5

“Bireysel emeklilik var 2 tane. İkisi de kendi üzerime. Nasip olursa kızıma da yapacağım. Eşim çalışmıyor şu anda onun sigortasını yatırmak gibi. Yani iki emekli olduğu zaman daha rahat geçinebiliriz diye düşünüyorum.” K7

“Şimdi zaten genelde çalışanların hepsi niye bir hayatı rayına otursun ilerde sıkıntı çekmeyim diye genelde hep o şekilde. Bazı ufak tefek yatırımlarımız var işte dükkânı almaya çalıştık ilerde bir sıkıntı olmasın diye eşim çalışmazsa kiraya veririm diye. Oğlum için bir ev almaya çalışıyoruz birini kiraya veririm diye. Yani böyle ufak tefek yatırımlar yapabiliyoruz. Bunlar var ama yatırım amaçlı.” K8

Katılımcılar emekliliğe yönelik bireysel tedbirlerde maddi yetersizlikten tedbir alamamaya ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Şu anda insanlar tamamen geçim derdine düştü yani işte biz emekliliği hayal edemiyoruz diye söylüyoruz şu anda da zaten hani bir işçinin ya da bir çalışanın özellikle karı koca çalışmasına rağmen bireysel olarak bir tedbir nasıl alabilir diye düşünüyorum. Yani muhtemelen alamaz. Maddi

imkansızlıklardan dolayı alamaz. Bir insanın en büyük tedbir olarak alması gereken şey sağlıktır. Sağlık açısından sene de altı ayda bir tedbirini alması gerekiyor ki sağlıklı bir yaşam sürebilsin. Şu anda yani sadece sağlık açısından tedbir alabiliyorsa bir insan bence en büyük karı odur diye düşünüyorum.” K1

“Şu an hiçbir tedbirim yok açıkçası. Gelişine yaşıyoruz. Şöyle söyleyeyim öyle bir şeyimiz yok çünkü aslında toplumun büyük bir kısmında biz ayın sorunları yaşıyoruz. Biz zaten çocuklarımız okutalım, hayta kazandıralım geçimimizi sağlayalım işte kimseye muhtaç olmadan yaşayalım diye sürekli çırpınıp çabalayıp çalışıp geleceğe çok fazla bir şey yapma olanağın kalmıyor. Dönüp aynı yere geliyorsun diyeceksin belki ama bundan 20 yıl önce emekli olan insanlar iki kişi çalışırken evini alabiliyordu. Şu anda altı kişide çalışsan ev mev alman mümkün değil. Nereye ne yatırımı yapacaksın. Eskiden çocuklar bakıyordu şimdi çocuklarda bakmıyor kimseye. Herhangi bir yatırıma yok gelişine hayat bizi nereye götürürse. İşte o rüzgarın savurduğu yerdeyiz şu anda.” K4

“İmkani olanalar bence yapmalı. Bizim ne kadar imkanımız var kısıtlı imkanlarla pek yapamıyoruz.” K10

“Şu andaki süreçte ayı zor geçiriyor gibi bir duruma geldik. Öyle bir hale geldik. Özellikle pandemiden sonra ekonomik şartlar ekonomik durumlar çok değiştiği için şu an öyle bir tedbir bir şey alamıyoruz maalesef. ...” K11

K6 ve K9 emekliliğe yönelik bireysel tedbirlerde geleceğe maddi yatırıma ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

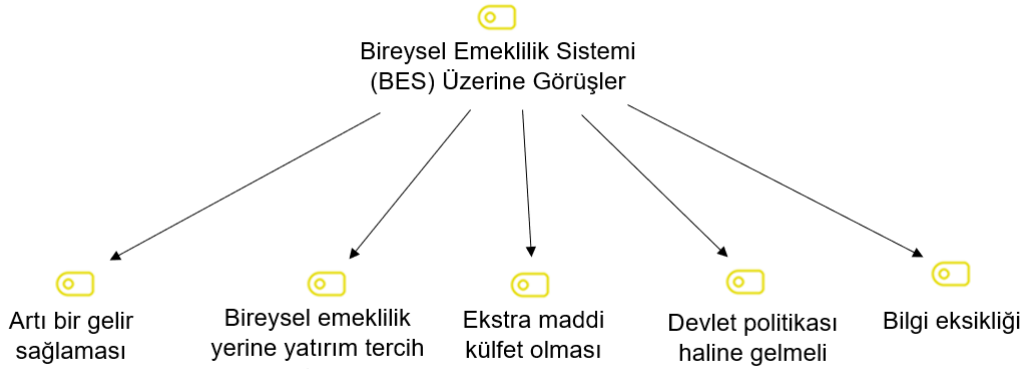
“Birikim yapıyoruz ister istemez. Hepsi var. Yapma isteğimiz var ileriye dönük yaptıklarımız var. Sonuçta şey kalmak istemeyiz.” K6

“Hani bir şeylere yatırım yapmaya çalışıyoruz ama kendi yağımızda kavrulduğumuz için çokta ekstra bir şey yapamıyoruz. Bir şeyler almaya çalışıyoruz.” K9

Bazı bireyler, ev veya araba sahibi olmak ve pasif gelir elde etmek için yatırım yapmayı tercih etmektedir. Bireysel emeklilik sistemi (BES) kullanan katılımcıların, emeklilikte daha rahat bir yaşam için tasarruf çabası içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların büyük bir kısmı, geçim sıkıntıları nedeniyle yatırım yapamadıklarını belirtmiştir. Ekonomik koşulların, bireysel tedbir alma kapasitesini sınırladığı görülmektedir. Sağlık önlemlerini emeklilik sürecine yönelik en önemli tedbir olarak gören katılımcılar mevcuttur. Diğerleri, çocuklarının eğitimi ve geleceği için çalışmaya öncelik vermektedir. Katılımcılar tarafından, bireysel emeklilik planları gelecekteki maddi ihtiyaçları karşılamak için bir araç olarak kullanılmaktadır. Ancak, bu tedbirlerin genellikle sınırlı kaynaklarla yürütüldüğü görülmektedir.

4.4.3. Bireysel emeklilik sistemi üzerine görüşler

Katılımcıların bireysel emeklilik sistemi (BES) üzerine görüşlerine ilişkin hiyerarşik kod modeli Şekil 4.20’de gösterilmiştir. Bu alt tema; artı bir gelir sağlaması, bireysel emeklilik yerine yatırım tercih etme, ekstra maddi külfet olması, devlet politikası haline gelmeli ve bilgi eksikliği kodlarından oluşmaktadır.

Şekil 4.20. Bireysel Emeklilik (BES) Üzerine Görüşler Hiyerarşik Kod Modeli

Katılımcılar bireysel emeklilik sistemi (BES) üzerine görüşlerde artı bir gelir sağlamasına ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Bireysel emeklilik bu iyi yönetilirse bu özellikle emekli olduktan sonra çalışmak zorunda kalan insanların zorunluluğunu ortadan kaldırmaya yönelik bir tedbir olabilir. ... Ama ilerde tabi şu anki ekonomik sıkıntılar olmaz veya daha iyi bir politika öngörülürse büyük ihtimalle ek gelir olarak kullanabilirler.” K2

“Bir kere bir 15 sene önce filan bir yaptırmıştım ama ondan sonra şey yaptım iptal ettirdim. Bazıları işte iyi diyor bazıları sıkıntı var diyor. Çok bilgim yok. Ama tabiki bir emeklilik daha olsa tabiki yine finansala dönüyoruz bir emekliliğin daha olsa kötü mü? En kötü 5.000 lira da oradan alsan kötü mü? Değil. Zamanında işte biriktirdiğin paralar ilerde alıyorsun. Aynı normal emeklilik gibi yani bireysel emeklilikte öyle tahmin ediyorum.” K3

“Artıları bir güvencen var belki az belki çok ileriye dönük ben bu sistemden çıktığımda şunu elde edeceğim ya da devlet şu kadar destek verecek şu kadarda devletten alacam şeklinde güvencem var. Ya bir garanti görevi görüyor.” K5

“Bireysel emeklilik hakkında yani emeklilik sürecinde emekli olduktan sonra şartları da sağladıktan sonra iki tane gelir kaynağı diye düşünüyorum. Biraz daha rahat etmemizi rahat yaşam sürmemizi sağlamak için yapılabilir.” K11

“Bireysel emeklilik açıkçası çok bir bilgim yok ama zannedersem yatırdığın parayı emekli olunca geri alıyorsun. Ekstra bir emekli maaşı oluyor. Yani normal devlet emekliliği dışında ekstra bir maaşı olacak. İyi insanın daha iyi yaşamasını sağlayabilir.” K12

“Bireysel emeklilik olarak bence herkesin yaptırması gereken bir şey. Normal TL üstünden değil ama bunu nasıl değerlendirebilirim. İlerde altın fonuna mı yatırdı parasını onun dışında dolar veya Euro üzerine mi bireysel emeklilik yaptırdı bunlara dikkat etmesi gerekiyor insanların. Çünkü TL’nin değeri sürekli düştüğü için bundan ilerde çok fazla yararlanamayacak. O yüzden bireysel emeklilik yaparken bankalarla konuşarak altın, dolar veya Euro üstünden bir şekilde bireysel emeklilik yaptırılabilir. Güzel verimli bir sistem.” K13

Katılımcılar bireysel emeklilik sistemi (BES) üzerine görüşlerde bireysel emeklilik yerine yatırım tercih etmeye ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Hiç sıcak bakmamıştım. Belli bir zamana kadar biriktirdim sonra onu başka bir yatırımla değerlendirdim. Ama şimdi yap desen belki yaparım şöyle yaparım bireysel emekliliğe devler %30 destek veriyor. Onu hisseleri var dolar altın gibi çok iyi firmalar var o firmaların hisselerine girmek gibi bir şeyde değerlendirme yapabilirim.” K6

“Yani onun hakkında çok bir bilgim yok ama ilk zamanlar düşündüm yaptırmayı. Sonra bunlar şeye geçti sanırım dövizde altına o şekilde de bağlanmalar oldu. Sonra bana çok mantıklı gelmedi. Çocuğum için başlatsam mı diye düşündüm. İler ki yaşlarda evlendiğinde geri alır mı diye. Sonra kendim yatırım yapmamın daha çok mantıklı olacağını düşündük ve öyle yapmaya karar verdik eşimle.” K8

“Bireysel emeklilik bankalar dışında pek görmedim. Bankalar genelde BES’i bireysel emeklilik sigortası diyorlar. Bence faydalı değil. Şimdi iş yerinde çalışırken zaten sigortan var. Niye bireysel emeklilik artı bir şey olsun ki. Ben pek sıcak bakmıyorum işin açıkçası. Ben o birikimimi kendimde yapabilirim.” K10

Katılımcılar bireysel emeklilik sistemi (BES) üzerine görüşlerde ekstra maddi külfet olmasına ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Kullanılmasının faydası olabilir. Faydalı yanları var tabi. Genel olarak ekstra bir maddi külfet vereceği için tercih sebebi değil.” K9

“Bence gereksiz. Ben yaptırdım, çocuğuma da yaptırdım yatırdığım para çok değişmiyor. Çok fazla vermiyor ki. Cüzi bir miktar veriyor.” K14

“Aldığın belirli bir kısmını bireysel emeklilik için veriyorsun. Benim böyle bir şeyim vardı ben iptal ettirdim. Çünkü maaşımdan düşüyor bu defa. Yani bireysel emeklilik güzel bir şey aslında yapılmalı. Son zamanlarda BES’im olsun hani paramı yatırıyım bunu da yaptırabilirim yani. Ben 37 yaşında olup kabullenemediğim için yapamadım bun bilmiyorum.” K15

K1 ve K7 bireysel emeklilik sistemi (BES) üzerine görüşlerde devlet politikası haline gelmeliye ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Kötü bir şey değil bireysel emeklilik. Keşke hani her insan bireysel emeklilik konusunda bu adımı atabilse. Ama bu bence bankaların elinde olması gereken bir şey değil. Burada bir parantez açmak gerekirse şu anda zaten bankalar yapıyor yani bunu bireysel emeklilik işte bu da dolayısıyla ben

senden para alayı filanca zamanda bireysel olarak emekli yapayım şu kadar para vereyim. Bu işi bankalardan çıkartırsak eğer devlet politikası haline getirirsek hatta belediye politikası bile olabilir bu söylediğim şey o zaman biraz daha iyi olur diye düşünüyorum. Çünkü hem banka senin parayı kullanıyor hem de emekli olduğun zaman çok fazla bir maddiyata kavuşturuyor”K-1

“Bireysel emeklilik evet çok bir katkısı yok. Devlet bir katkı payı veriyor çok değil. Maddi imkanları çok eklersen üzerine çok geliri oluyor ama çok ekleyemeyen inşaların çok olmuyor. Bunlarda her bankanın, şirketlerin politikaları, ödemeleri farklı. Kimisi çok kazandırıyor kimisi az kazandırıyor bunun denetlenmesi gerektiğini düşünüyorum.” K7

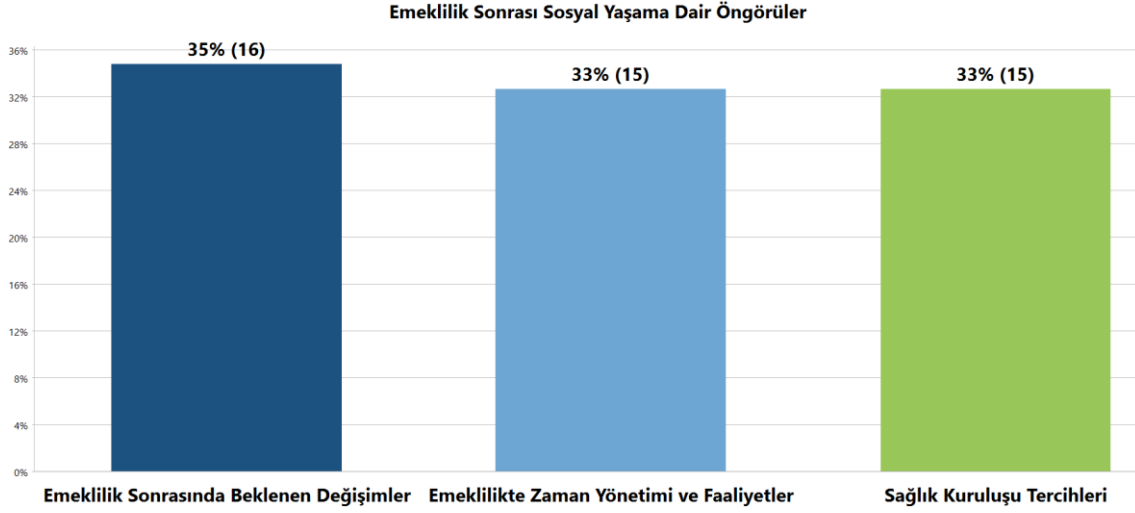
K4 bireysel emeklilik sistemi (BES) üzerine görüşlerde bilgi eksikliği ilişkin şu görüşte bulunmuştur:

“Bireysel emeklilikle ilgili çok fazla bir bilgim yok açıkçası. Yani onda da belli bir süre prim yatırıyorsun vesairesidir diye çok detaylı hiç bakmadım. Hiç öyle bir şey yaptırarak olanağımda olmadı hayatta. Hani belki olsaydı değerlendirebilir miydim evet değerlendirebilirdim. Ama şu var hani onlarda da kriterler çok ağır. O yüzden bireysel emeklilikle ilgili çok fazla bir fikrim yok.” K4

Katılımcıların bir kısmı, bireysel emekliliğin emeklilik döneminde ek bir maaş olarak faydalı olabileceğini ve bireylere maddi rahatlık sağlayabileceğini düşünmektedir. Devlet katkısının azlığı, TL'nin değer kaybı ve sistemin bankalar üzerinden sunulması bireysel emekliliğin eleştirildiği konulardır. Sistemin detayları hakkında bilgi eksikliği ve geçmişte yaşanan iptaller, bireysel emeklilik konusunda tereddütlere yol açmaktadır. Bazı katılımcılar, bireysel emeklilik yerine kendi yatırım planlarını oluşturmayı tercih etmektedir. Bu durum, BES'in düşük kazanç sağladığı algısının bir sonucu olduğu düşünülebilir. Katılımcıların cevapları incelendiğinde BES'e yönelik çok fazla bilgi sahibi olunmadığı anlaşılmaktadır. Devlet katkısının artırılması, sistemin daha güvenilir hale getirilmesi ve bankalar yerine devlet kontrolünde sunulması katılımcıların önerileri arasında yer almaktadır.

4.5. Emeklilik Sonrası Sosyal Yaşama Dair Öngörülere Yönelik Bulgular

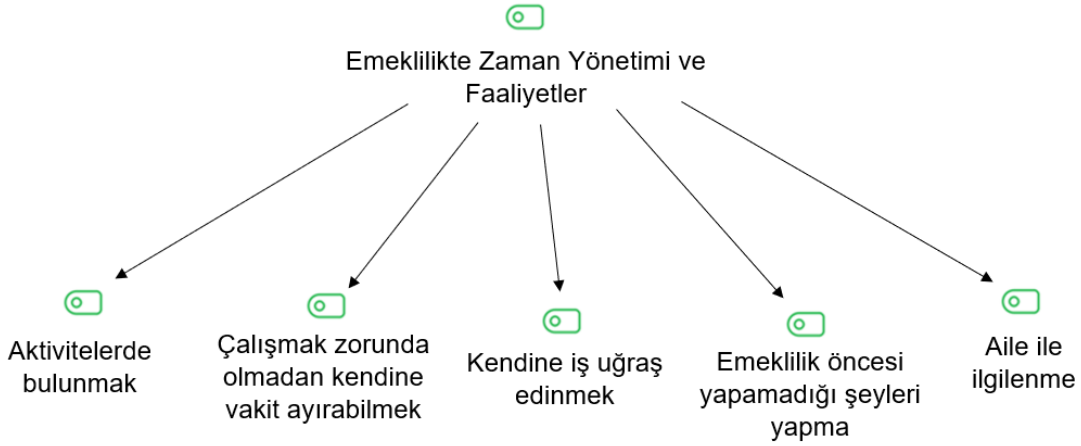
Araştırmanın bu kısmında katılımcıların emeklilik sonrası sosyal yaşama dair ön görüşlerine ilişkin değerlendirmelerine yer verilmiştir. Bu tema altında katılımcılara yöneltilen sorulara ve katılımcıların vermiş olduğu cevaplara uygun üç alt tema oluşturulmuştur. Oluşturulan alt temalar şekil 4.21'de sunulmuştur.

Şekil 4.21. Emeklilik Sonrası Sosyal Yaşama Dair Öngörüler Teması Grafiği

4.5.1. Emeklilikte zaman yönetimi ve faaliyetler

Emeklilikte zaman yönetimi ve faaliyetlere ilişkin hiyerarşik kod modeli Şekil 4.22’de gösterilmiştir. Bu alt tema; aktivitelerde bulunmak, çalışmak zorunda olmadan kendine vakit ayırabilmek, kendine iş uğraş edinmek, emeklilik öncesi yapamadığı şeyleri yapmak ve aile ile ilgilenme kodlarından oluşmaktadır.

Şekil 4.22. Emeklilikte Zaman Yönetimi ve Faaliyetler Hiyerarşik Kod Modeli

Katılımcılar emeklilikte zaman yönetimi ve faaliyetlerde aktivitelerde bulunmaya ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Yani emeklilik sonrasında dediğim gibi seyahat etmek istiyorum. Gezmek istiyorum eğlenmek istiyorum. Daha çok işte insanlarla vakit geçirmek istiyorum. Sosyal projelerde yer almak istiyorum sürekli aktif olmak istiyorum. Yani ben öyle camın önünde bir saksı gibi kalmak istemiyorum. Ben aktif olmak istiyorum.” K4

“Bir karavan alıp şehir şehir gezmek. Ülke biraz sıkıntı ama mümkün olduğunca gezmediğimiz görmediğimiz yerleri gezip en azından kafa dinleyebileceğimiz şekilde.” K9

“Kendime zaten emeklilik sonrasında vaktimiz çok olacak. Çok olacağı içinde bunu gezerek yeni yerler görerek, yeni insanlar tanıyarak, vakit ayırmayı düşünürüm şartlar ve imkanlar el verirse.” K11

“Spor, tricking gidiyorum zaten şu anda yaşlandığımda da devam edeceğim. Turlar en çok hayalim Türkiye gezisi. Arkadaşlarımı daha çok ziyaret etmek.” K13

“Gezeceğim, eğleneceğim yatacağım. Bütün vakit benim olsun. Yurtiçi gezi planlarım var.” K14

“Spor yaparım. El işi kurslarına giderim ondan sonra farklı şehirler farklı ülkeler gezerim param yeterse. Hobi, spor, gezmek eğer çocuklarımla çocukları olursa onlarla zaman geçirmek, çocuklarımla zaman geçirmek, eşimle istediğimiz şeyleri yapmak olabilir.” K15

Katılımcılar emeklilikte zaman yönetimi ve faaliyetlerde çalışmak zorunda olmamak kendine zaman ayırmaya ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Emekli olduğumda çalışmak zorunda kalmazsam istediğim her faaliyeti yapmak için zamanım benim olacak. Çalışmak zorunda kalmayacağım. Kendimi idare etmek için bir gelir elde etme çabasında olmayacağım.” K2

“Valla Allah nasip ederse emekli olduğum zaman bu kadar kasmayacağım kendimi artık. Biraz daha rahat takılacağım. Yani çünkü olmuyor yani artık yetmiyor yani vücutta artık kaldırmıyor eskisi gibi. ... İşte bekarken ile evlilik hali farklı. O yüzden çok kasmayacağım artık yani emekli olduktan sonra bu kadar kendimi kasmayacağım. Ailemle vakit geçirmeyi seviyorum. Onlarla vakit geçirmek var.” K3

“Tüm gün benim olsun istiyorum. Emekli olduktan sonra kafama göre yaşamayı istiyorum. Kafama göre yaşamak için de belli bir maddiyat lazım.” K6

Katılımcılar emeklilikte zaman yönetimi ve faaliyetlerde kendine iş uğraş edinmeye ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Yani çalışabilecek şarttaysam bünyemi boş bırakmazdım çalışmaya devam ederdim. Bu belki bahçe işi olabilirdi bağ bahçe işi olabilirdi. Belki tekrardan ücretli bir iş olabilirdi. Çalışma hayatının verdiği yoğunluktan dolayı istediğin gibi gezemiyorsun edemiyorsun. Eğer maddi imkanların buna imkan veriyorsa gidip gezmek istediğim, gezemediğim göremediğim yerleri gezmek isterdim.” K5

“Düşüncem şu emekli olana kadar bir köy oradan bir tarla, bahçe tarzı bir yer alıp. Oraya ufak bir ev yapıp hobi şeklinde orda işte hem dinlenip hem üretmek şeklinde. Bunu devamlı orda kalarak düşünüyorum.” K7

“Yani böyle müstakil bahçeli bir ev olsun öyle sakin bir hayat sürmek istiyorum. Bahçemde tavuklar olsa yani onlarla tarlayla uğraşıp öyle stres atmak istiyorum.” K10

Katılımcılar emeklilikte zaman yönetimi ve faaliyetlerde emeklilik öncesi yapamadığı şeyleri yapmaya ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Genelde insanlar emekli olduktan sonra çocuğuyla çocuğuyla olursa torunlarıyla beraber vakit geçirirler vakit geçirmeyi severler iki tane kızım var genelde onlarla vakit geçirmeyi daha fa beraber olmayı düşünüyorum işin gerçeği. Kendi açımdan da yani dediğim gibi yapamadığım şeylere vakit ayırıp yaparım diye düşünüyorum.” K1

“Bol bol gezeceğim, bol bol oyun oynayacağım, kendime vakit ayıracağım. Çalışırken çocuk büyüttüm çocuğumla vakit geçirdim, evliken eşimle vakit geçirdim şimdi niye ben kendimle vakit geçir miyim kendime ayıracağım vaktimi.” K12

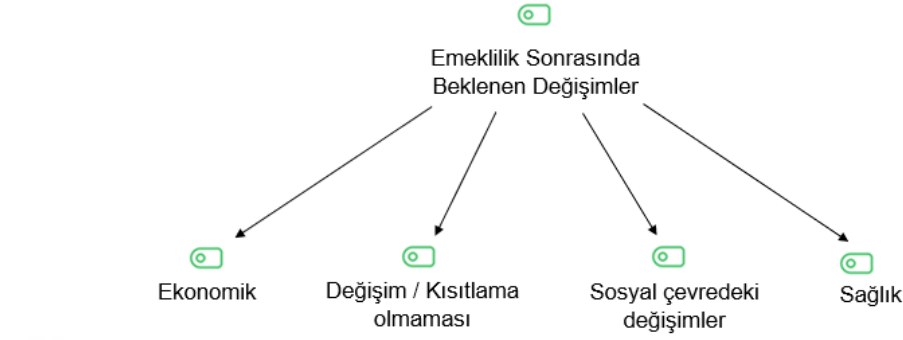
K8 emeklilikte zaman yönetimi ve faaliyetlerde aile ile ilgilenmeye ilişkin şu görüşte bulunmuştur:

“Biz aile olarak birbirimize eskiler diyelim bizim yaş grubumuz aileye daha çok bağlı annemle babamla vakit geçiririm. Bizim küçük bir köy yaşantımız var kendi eşimden dolayı da köyde küçük bir evimiz var. Yani ben ilerde eğer bir şey çıkmazsa orda oturup orda hayatıma devam etmeyi düşünüyorum. Daha sakin şehir hayatından uzak. Hani ufak çaplı ekip biç o şekilde sağlığım el verdiği müddetçe bir şeyler yapmayı düşünüyorum. Benim haylim bu şekilde bilemiyorum zaman ne getirir.” K8

Emeklilikte bireyler, özellikle aile ve çocuklarıyla vakit geçirmeyi planlamakta ve sosyal hayatta daha fazla yer almak istemektedir. Yeni yerler görme ve insanlarla tanışma isteğinin, emeklilik planlarının önemli bir parçasını oluşturduğu görülmektedir. Emeklilikte bireyler, el işleri, spor ve kurslar gibi faaliyetlerle hem kendilerini geliştirmek hem de zamanlarını verimli şekilde değerlendirmek istemektedir. Kendine vakit ayırma isteği ön plandadır ancak bu durumun maddi imkanların el vermesiyle mümkün olacağı ifade edilmektedir. Maddi imkanlar, emeklilikte planlanan faaliyetlerin hayata geçirilmesini doğrudan etkileyen bir unsur olarak belirlenmiştir. Seyahat ve hobilerin ekonomik durumla sınırlanabileceği görülmektedir.

4.5.2. Emeklilik sonrasında beklenen değişimler

Emeklilik sonrasında beklenen değişimlere ilişkin hiyerarşik kod modeli Şekil 4.23'te gösterilmiştir. Bu alt tema; ekonomik kısıtlanma, değişim / kısıtlanma olmaması, sosyal çevredeki değişimler ve sağlık kodlarından oluşmaktadır.

Şekil 4.23. Emeklilik Sonrasında Beklenen Değişimler Hiyerarşik Kod Modeli

Katılımcılar emeklilik sonrasında beklenen değişimlerde ekonomik değişime ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“En fazla ekonomik durumlar kısıtlanır. En başta söylediğimiz gibi. Tabi sağlık açısından da büyük bir kısıtlama olur diye düşünüyorum. Sağlık ne kadar iyi olursa olanaklar o kadar iyi olur diye düşünüyorum. Birçok şey kısıtlanır yani sağlık olmadıktan sonra en fazla ekonomik durumlar kısıtlanıyor insanlar da o yüzden maalesef çalışmak zorunda kalıyor.” K1

“İşte aynı maddiyat oluyor.” K3

“Emekli olmam durumunda gelirim düşeceğini, belli bir standartta bağlı kalmak zorunda olacağımı ve o standartta içerisinde yaşayacağımı düşünüyorum. Başka bir iş yapıp da artı bir gelir sağlamazsam herhâlde sadece evde otururum gibi geliyor. Ya da haftada bir gün pazara çıkarsın bir tencere kaynatabilirsın mutlu olursun öyle bir hayata sahip olurum. Onun haricinde çalışmam lazım. Emekli de olsam çalışmam lazım. Yoksa ki yaşam standartta mümkün değil hep geriye gidiyor.” K4

“Ya emekli oldum şimdi 30.000 lira alıyorum bu 10.000 liraya düşecek. Ben 10.000 lira ile evimi geçindiremem. Şu anki konumda ev kendimin ama geçindirme imkanım kalmaz. Elektrik, su, doğalgaz, yeme, içme, çocuğun gideri, kendi giderlerimiz bunu karşılayamaz.” K7

“... Sosyal olanakların en kısıtlanacağı nokta bence ekonomik olarak şartlar sağlanmadıysa tabi ki sosyal olanaklar kısıtlanabiliriz. Zamanımız var ama paramız yoksa birtakım şeylerden mecburen fedakarlık yapmak zorunda kalacağız diye düşünüyorum.” K11

“Şimdiki gibi harcama yapamayacağım maaş yetmez hiçbir şekilde yetmez. Şu anki düşündüğün zamanla gerçekten olan şey çok farklı olur. Şu an dersin ki 10.000 bana yeter ama emekli olunca o para hiçbir şekilde yetmez. Bir de ev kirası olursa hiçbir şey yapamazsın. O maaşla hiçbir şey yapamazsın. En fazla hafta da 1 kere çıkabilirsin. Doğru dürüst bir yere gidemezsin. Pikniğe falan gidersin ama çok harcama yaparsan sıkıntı yaşarsın.” K14

“Geçmişten bir şeyin yoksa eşimin maddi durumu fena değil. Sosyal olanaklarımın iyi olacağını düşünüyorum. Aksi durumda bu tarz sosyal olanakların olamayacağını düşünüyorum. Gezmek keyfi harcamalar keyfi alışverişler yapmak bunlar kısıtlanır tabi ki.” K15

Katılımcılar emeklilik sonrasında beklenen değişimlerde herhangi bir değişim/kısıtlanmanın olmamasına ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Şöyle söyleyeyim ben genellikle hiçbir fark olacağını düşünmüyorum. Hatta daha çok zaman ayıracağımdan dolayı daha çok çevre edineceğimi düşünüyorum. Edinebilirim de daha doğrusu çünkü şu anki benim çevrem yüksek makamsal bir çevrem olmadığından dolayı eğer bu şekilde devam ederse ilerde de bir değişiklik olmaz. Eğer yüksek bir makamım olsa emeklilikten sonra çevre kaybı çok yüksek olabilir ama öyle bir kaybı öngörmüyorum.” K2

“Sigara alkol kullanmıyorum onlara harcayacağım parayı gezmeye harcarım. O zaman belki daha rahat yaparım. Psikolojik olarak rahatlayacaksın. Bir güvencen olacak bir emekli olduğun zaman bir emekli maaşı garanti. Ayın 15 veya 20’sinde yatacak garanti o.” K-3

“Herhangi bir kısıtlama olacağını düşünmüyorum. Kaç yaşında emekli olacağıma bağlı. 65 yaşında emekli olursam zaten dışarı çıkabilir miyim bilmiyorum. Ama 45’lerde 47’lerde emekli olursam çok daha farklı olur.” K6

“Şöyle bir durum oldu ben gençken evlendiğimiz zaman ve evlenmeden önce bir çalışma hayatım oldu. Çocuk olduktan sonra çıkmak zorunda kaldım. Sonra bir 6-7 sene önce tekrar devam ettim çalışmaya. Yani o çalışmadığım sürede bizim maddi olarak bir sıkıntımız olmadı. Hani eşim esnaf olduğu için bir sıkıntı olmadı. Sanırım olmaz diye düşünüyorum emekli olduktan sonra. Ama tabi ki Türkiye şartlarındayız geleceğin ne getirdiğini bilmiyoruz. Hep aynı şeye bağlıyoruz ama yaşamın içinde bu var yapacak bir şey yok. Gerçeklerden kaçamıyoruz hiçbir şekilde. Bu hayatımızın her yerinde var.” K8

Katılımcılar emeklilik sonrasında beklenen değişimlerde sosyal çevredeki değişimlere ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Kendi kabuğuma çekilirdim herhâlde. İş yaşantısındaki kişileri kaybedeceksin, sosyal çevreni kaybedeceksin ya da yeni bir sosyal çevreye adapte olmak zorunda kalacaksın. ... mesela iş hayatında gördüklerimi görmemeye başlayacağım. Gözden ırak olan gönülden de ırak olur mantığıyla düşünürsek ama mahalleimde vakit dolduruyorsam vakit geçiriyorsam mahallede yeni insanlarla tanışacağım yeni bir sosyal çevreye adapte olmaya çalışacağım. Köyde yaşıyorsam köydeki sosyal çevreye sosyal yaşantıya ayak uydurmaya çalışacağım. Yani bulunduğum konumla ilgili yeni adaptasyon süreçleri yaşayacağım diye düşünüyorum.” K5

“İş yerinde sosyal çevre olarak düşecek azalacak. Ama aile olarak daha ailenle vakit geçireceğin için sosyal konumun iyiye gidebilir. Daha fazla ilgilenebileceğin daha fazla vakit ayıracağın için. Farklı işlerde çalışma imkanı açısından da aslında farklı iş alanına da girebilirsin emekli olduktan sonra o şekilde bir avantajı da olabilir.” K9

“Ben çok fazla sosyal yaşadığım için nerden kısıtlanacağımı mesela canlı müziklerden olabilir. Yaş ilerledikçe biraz daha sesi kafan getirmeyebilir diye düşündüğüm için canlı müziklerden kısıtlanabilir miyim diye düşündüm. Onun dışında sosyal olanaklardan kendimi kısıtlamam.” K13

Katılımcı 12 emeklilik sonrasında beklenen değişimlerde sağlık olarak kısıtlanmasına ilişkin şu görüşte bulunmuştur:

“Açıkçası ben çok kısıtlanacağımı düşünmüyorum. Ben yine sosyalleşirim sadece fiziksel olarak belki yapamayacağım şeyler olabilir. Onlar kısıtlanabilir. Eğer şöyle bir şey var ben tansiyon hastası oldum doktora gittiğim zaman bana dediler ki tansiyon hastasıysın şöyle bir tepki verdim benim tansiyonum olamaz. Ben kabul etmiyorum dedim. Psikolojik olarak kabul etmiyorsun ama ne kadar kabul etmesen de biyolojik olarak belli bir yaştan sonra hastalıklar çıkıyor. O zaman psikolojim çok çökmüştü ondan sonra anladım ki yaş ilerledikçe bazı sosyal şeylerden geri geri almak zorunda kalıyor insan. Yaş alıyoruz ama yaşlanmıyoruz.” K12

Katılımcılar, emekli maaşlarının yetersiz olduğunu ve ekonomik durumların sosyal olanakları ciddi şekilde sınırladığını belirtmiştir. Ek gelir olmadan geçinmenin zorluğu sıkça vurgulanmıştır. Sağlık problemleri ve yaşlanmaya bağlı biyolojik sınırlamaların, sosyal faaliyetlerin azalmasına neden olabileceği ifade edilmiştir. Katılımcılar, fiziksel aktivitelerde yaşanan azalmayı da önemli bir kısıt olarak görmektedir. Emeklilikle birlikte iş arkadaşlıklarının sona ermesinin, sosyal çevrenin daralmasına neden olacağı dile getirilmiştir. Yeni sosyal çevreye adapte olma gerekliliği de bir zorluk olarak ifade edilmiştir. Keyfi harcamaların azalması, bireylerin seyahat ve eğlence gibi faaliyetlerden uzaklaşmasına yol açabilecek bir unsur olarak belirlenmiştir. Bu durum düşük maliyetli etkinliklere yönelme eğilimini artırmaktadır.

4.5.3. Sağlık kuruluşu tercihleri

Sağlık kuruluşu tercihleri ve ön görümlere ilişkin hiyerarşik kod modeli Şekil 4.24’te gösterilmiştir. Bu alt tema; zaman kazanmak için özel sağlık kuruluşu tercihi, özel sağlık hizmetlerini daha iyi olması, devletin sunduğu sağlık hizmetlerinin daha iyi olması, pahalı olduğu için özel sağlık kuruluşlarını tercih etmeme kodlarından oluşmaktadır.

Şekil 4.24. Sağlık Kuruluşu Tercihleri Hiyerarşik Kod Modeli

Katılımcılar sağlık kuruluşu tercihlerinde zaman kazanmak için özel sağlık kuruluşu tercihine ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Yaşadığımız çağ biraz daha hareketli hızlı zaman hızlı geçiyor dolayısıyla insanlar beklemeyi çok sevmiyor. Özel sağlık kuruluşunu tercih edersem eğer bu tamamen zamanla alakalı olur. Onun dışında bir insanın bir emeklinin özel olarak muayenehaneye gideceğini çık fazla düşünmüyorum. İlaç durumları bile çok fazla yok. Bunu bile yazdırıp alıyorlar. Ya da işte emekli aylığından düşüyor şu anki sistemde bu şekilde. Dolayısıyla özel sağlık kuruluşlarını insan tercih edemez diye düşünüyorum ederse de yani muhtemelen sağlık kuruluşlarının biraz daha iyi olduğu doktorlarının biraz daha iyi olduğu durumdan dolayı eder diye düşünüyorum. ... Hani kendimiz gider ya da çocuğumuzu çocuğumuzu götürürken hem hızlı olsun açısından teşhis hızlı konsun açısından hem de iyi bir doktor görsün açısından bazen tercih edebiliyoruz. Ama hani büyük bir avantajı bana sorarsanız yok.” K1

“Her şeyin sonu maddiyata bağlanıyor. İnsanların geliri arttıkça her şeyin en iyisini istiyor. Özellikle hastane de bile şu zamanki sistemde sıra beklemek zorundasınız. Yeri geliyor minimum 1 hafta 10 gün beklemek zorundasınız. Ama emekli olursam maddi gelirim iyi olduktan sonra ben hasta olduğumda neden bekliyorum ki? Artık hani gelirim el veriyorsa özel sağlığı kullanırım.” K2

“Şu an bile özel sağlık kuruluşlarını daha çok tercih ediyorum. Devlet hastanesi kuyruk, sıra bürokrasi, prosedür ama özele gittiğinde varsa paran parasını veriyorsun. Özel sağlık kapsamındaysan selamın aleyküm diyorsun işini hallediyorsun çıkıyorsun.” K5

“Şu andaki devlet hastanelerinin şartları gittikçe özellikle bizim burada gittikçe ağırlaşıyor. Büyük bir yoğunluk var. Büyük bir yoğunluk olduğu için yani personelin, sağlık çalışanlarının yeterli miktarda ilgilenemediğini düşünmüyorum. ... Özelde olanak olarak tabi ki temizlik açısından, odalar güzel, ilgilenmeleri güzel yani o yönlerden güzel. Hızlı oluyor işin. ilgi daha yüksek.” K8

“Özel hastanede daha bir ilgi alaka var. Doktor daha ilgileniyor. Sıra bekleme derdin yok en önemlisi. Devlet hastanesinde bir sıra alıyorsun en yakın 1 ay sonrasına randevu alabiliyorsun ama özelde anında gidip muayene olabiliyorsun.” K12

“Devletteki ekipmanlarla özel arasında herhangi bir fark yok ama özel hastanede işlemler daha çabuk yürüyor. Yani o gün MR’ını çektirebiliyorsun ama bir devlet hastanesinde 3 ay sonraya gün verdikleri için orda sıkıntı yaşıyorsun. Yani acil bir hatalığın dahi olsa çok uzun zaman sonra sıra alabiliyorsun.” K13

Katılımcılar sağlık kuruluşu tercihlerinde özel sağlık hizmetlerinin daha iyi olmasına ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Devlet hastanesinde çok ilgilenmiyorlar. Doktora gidiyorsun neyin var buram ağrıyor tamam ilaç yazıyor. Özele gittiğin zaman özeldeki doktor daha ilgileniyor. En azından kalıyor muayene ediyor bir şey yapıyor. Devlet hastaneleri baştan savma yapıyor. Özel hastaneler evet ilgileniyor para için ilgileniyorlar onu da. Devlet hastanelerindeki yataktır, yeme içmede bir sıkıntı olduğunu düşünmüyorum özelde aynı.” K7

“Devlet de zaten şu anda sıra bulmak randevu bulmak çok ciddi sıkıntı. Özeller o yüzden tercih ediliyor ama maddi açıdan da çok fark olduğu için özelleri durumu olanlar tercih edebiliyor. Özelle devlette ilgi açısından özeller daha ilgili davranıyor seçenek hakkı olduğu için. İmkan olarak ilgi açısından daha iyi.” K9

“Kullanmasan da sistem bazen insanı kullanmaya zorluyor. Randevu alamıyorsun bulamıyorsun. Gittiğin konuyla alakalı iyi doktorlar olmuyor, araç gereçleri yetersiz oluyor. Bu da ister istemez haliyle mecburen insanı itiyor.” K10

“Sebebi devlet hastanelerinde çok fazla dikkat etmiyorlar. Özel sağlık kuruluşlarını ben genelde ufak tefek geçişlerde devlet hastanelerini yoğun olduğu dönemlerde genelde özel sağlığı tercih ediyorum. Mesela grip oldum devlet hastanesi çok yoğun olduğu zaman direkt özel hastanelere gidip bir serum taktırıp kendime gelebiliyorum. İşlemler daha hızlı zamandan kazanıyorum. Daha ilgileniyorlar. Ama diğer türlü önemli bir hastalığım bir şeyim varsa tabi ki devletteki doktorlara güvenimiz sonsuz. Onları tercih ediyorum öyle söyleyeyim.” K11

Katılımcılar sağlık kuruluşu tercihlerinde devletin sunduğu sağlık hizmetlerinin daha iyi olması ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Özel hastaneye gitmem ben. Benim kendi doktorum varken ben niye özele gidiyim. Para harcıyım. Orda para verince mutlu oluyorlar devlette para vermeden gerçekten muayene oluyorsun. Paran olmasa özelde bakmazlar sana. Özele hiç gitmedim hiç bilmiyorum. Ben hep devlet tarafındanım. Her türlü doğumu da her şeyimi ne olursa olsun her şeyimi devlette yaptırdım.” K14

“Ben özel sağlık kuruluşlarına gitmeyi sevmiyorum. Çünkü daha az tecrübeli oluyorlar. Devletin doktorlarına sağlık hizmetlerine güveniyorum. Hiç bir sıkıntı yaşamadım bugüne kadar. Yine devletin sağlık kuruluşlarını kullanmaya devam ederim.” K15

Katılımcılar sağlık kuruluşu tercihlerinde pahalı olduğu için tercih etmemeye ilişkin şu görüşlerde bulunmuşlardır:

“Yani özel sağlık kuruluşlarını karşılamam mümkün değil. En çok korktuğumuz durumlardan biri. Bir yerde bir şey olurda yanlışlıkla özel hastaneye götürürlerse çıkamayız biz. Ben açık ve net şu anki koşullarımda çocuğuma devlet hastanesinden randevu bulamıyorum ama özel hastaneye götürmeye de korkuyorum. Şu an biz aktif çalışırken korkuyoruz. Emekli olduktan sonra zaten bu mümkün değil. Özel sağlık kuruluşları o da nedir biliyor musun hani birisi et yer birisi tarhana çorbasıyla kuru ekmeğe devam.” K4

“Şu anda da ben özel sağlık kuruluşlarını çok tercih etmiyorum çok pahalı.” K6

“... Çoğu hastane de geç randevu veren varmış. Yani büyük şehirlerde. Gerçi Bolu bizim Bolu o yönden rahatız. Yani araştırma hastanemiz hala devam ediyor oraya gidebiliyoruz. Özel hastane maddiyatımız elverirse gidebiliyoruz. ...” (K3)

Katılımcılar, özel hastaneleri hızlı teşhis, kaliteli hizmet ve daha az bekleme süresi nedeniyle tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca, özel hastanelerde daha deneyimli doktorların bulunması bir diğer avantaj olarak görülmektedir. Maddi imkansızlıklar, birçok bireyin özel hastanelerden uzak durmasına neden olmaktadır. Özel sağlık hizmetlerinin yüksek maliyeti, emeklilik döneminde sağlık kuruluşu tercihinde en çok dile getirilen unsurdur. Devlet hastaneleri, ücretsiz teşhis ve tedavi olanakları sunarak avantaj sağlasa da uzun bekleme süreleri ve yoğunluk gibi sorunlar nedeniyle olumsuz bir algıya sahiptir.

4.6. Bulgulara Ait Genel Değerlendirme ve Çalışmanın İç-Dış Tutarlılığı

Yetişkin bireylerin yaşlılık algısını ve emeklilik beklentilerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada; yaşlılık algısını, emekliliğe dair düşünceleri, emeklilik beklentilerini ve emeklilik sonrası sosyal yaşama dair öngörülerini ortaya çıkarmak amacıyla hazırlanmış sorulardan elde edilen veriler analiz edilmiştir. Bu doğrultuda çalışmanın birinci bölümünde, yaşlılık ve emeklilik hakkındaki temel kavramlar açıklanmıştır. Yaşlılık algısının nasıl şekillendiği, bu algıyı etkileyen faktörler, yaşlılık ve emeklilik ilişkisi, emeklilik döneminde karşılaşılan sorunlar açıklanmış, konuyla ilgili yerel ve uluslararası literatüre yer verilmiştir.

Çalışmada, Bolu’da özel sektörde çalışmakta olan 30-45 yaş arası yetişkinlerin mevcut yaşlılık algıları ve emeklilik beklentileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda araştırmada yaşlılık ve emeklilik dönemi üzerine yapılan akademik çalışmalara, araştırmalara, politikalara ve ulusal eylem planlarına dair somut çıktılara yer verilmiştir. Araştırmanın birbiri ile ilişkili, ancak farklı nitelikleri bulunan yaşlılık ve emeklilik üzerine gerçekleştirilmesi, bu konular üzerinde farklı disiplinler tarafından ortaya konmuş çalışma verilerinin ortak noktalarının ve ayrıştıkları hususların karşılaştırılmasını sağlamaktadır. Sosyal hizmet alanında yaşlılık algısı, emeklilik beklentisi ve emeklilik sorunları üzerine yapılan mevcut çalışmalar var ise çalışmaların bulguları bu çalışmanın bulguları ile karşılaştırılmaktadır. Yaşlılık algısı üzerine yapılan çalışmaların öğrenciler ve yaşlılar üzerinde yoğunlaşması, aynı zamanda özel sektör çalışanlarının emeklilik beklentilerinin araştırıldığı çalışmaların sayısının azlığı bu çalışmayı diğer çalışmalardan ayırmaktadır. Sosyal hizmet alanında konu dahilinde çalışma bulunamaması durumunda farklı tekniklerle hazırlanmış ve farklı disiplinlere ait çalışma bulgularının karşılaştırılması yapılmaktadır. Bu şekilde hem çalışmanın farklı çalışmalarla hem de kendi içindeki bulguların karşılaştırılması yapılarak çalışmanın güvenilirliği sağlanmış olmaktadır.

Bireylerin; yaşlılık algıları, emeklilik düşünceleri, emeklilik beklentileri ve emeklilik sonrasında ön gördükleri sosyal konumları hakkındaki düşünceleri, şahsi ifadelerinden yola çıkılarak değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmelerde olgubilim yaklaşımının kullanılması katılımcıların ifadelerinde bulunan derin anlamların çıkarılmasını sağlamıştır. Araştırmada veri toplamak amacıyla kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorular bu çalışmanın konusunda veya benzer konularda yapılacak çalışmalar için yol gösterici bir niteliğe sahiptir. Sorular yaşlılık algısı ve emeklilik beklentileri konusunda elde edilmek istenilen algı, düşünce, beklenti ve öngörülere dair bilgilerin elde edilebilmesine olanak sağlayacak detay ve derinliğe sahiptir.

Çalışmada elde edilen bulgular sahip olunan yaşlılık algısı ve emeklilik beklentilerinin belirlenmesini ve hem mevcut durumda var olan sorunlara çözüm yolu üretilmesi hem de geleceğe yönelik tedbirler alınabilmesi adına yapılacak uygulamalara veri sağlamaktadır. Yapılan görüşmelerde elde edilen verilerin büyük ölçekte çalışmaya aktarılması, araştırmacının çalışmaya yönelik manipülasyonunu önlemekte ve verilerin detaylı olarak analiz edilmesi çalışmanın iç tutarlılığını sağlamaktadır.

Bulgulara dair genel değerlendirme yapıldığında;

Bireyler yaşlılık ve emeklilik süreçlerini yalnızca biyolojik olarak değil sosyal, psikolojik, ekonomik açıdan çok boyutlu ve karmaşık bir süreç olarak değerlendirmektedir. Yaşlılık doğal yaşamın sonucu, hastalık ve meydana gelen gerilemelerle tasvir edilmektedir. Yaşlanma süreçlerinin değerlendirilmesinde olumlu ve olumsuz ifadeler yer almasına karşın genel olarak olumsuz değerlendirmeler öne çıkmaktadır. Yaşlıların sosyal hayata katılım gösteremedikleri, katılımda ciddi sorunlar yaşadıkları ifade edilmiştir. Bu sorunların temelinde; sosyokültürel yapıdaki değişimin, ekonomik sorunların ve teknolojik gelişmelere ayak uyduramamalarının yer aldığı vurgulanmıştır. Emeklilik bir taraftan elde edilen hak olarak algılanmakta, dinlenme, özgürlük ve yapılamayanları yapabilmek için bir fırsat dönemi olarak görülmektedir. Diğer taraftan maddi sorunlar, yalnızlık ve yaşanacak rol kayıpları ile ifade edilmektedir. Emeklilik dönemine dair karamsar bir yaklaşım mevcuttur. Emekli maaşlarının yetersizliği en çok vurgulanan konu olmuştur. Emeklilerin sosyal hayata katılımında en büyük engelin ekonomik sorunlar olduğu belirtilmiş, bu durumun psikolojik sorunlara da neden olduğu ifade edilmiştir. Emeklilerin ekonomik ve sosyal olarak desteklenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Emeklilere yönelik indirimler, sosyal imkanlar, psikolojik destek ve yarı zamanlı iş fırsatlarının sunulması gerektiği ifadeler arasındadır.

Sonuç olarak, çalışmadaki bulgular yaşlılık ve emeklilik döneminin bireysel ve toplumsal açıdan desteklenmesi gerekliliğini ve sorunların çözümüne yönelik politik ihtiyaçları ortaya koymaktadır. Yaşlı bireylerin yalnızlık, değersizlik, toplumdan soyutlanma gibi sorunlar yaşadığı anlaşılmaktadır. Bu durum sosyal hizmet açısından yaşanan ekonomik sorunlarla birlikte değerlendirildiğinde, yaşlıların yaşam kalitesini yükseltmeye yönelik daha kapsayıcı sosyal güvenlik politikalarına ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Emeklilik sonrasında, başta ekonomik sorunlardan kaynaklı toplumsal bağların zayıflaması ve sosyal çevrenin kaybı bireylerin ruhsal durumunda da etkili olmaktadır. Yaşlılık ve emekliliğin kaliteli bir dönem olarak geçirilebilmesi için dile getirilen sorunların çözüme ulaştırılması adına sosyal politikalarda kapsayıcı ve iyileştirici düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır.

Çalışmada elde edilen bulgular ile literatür kısmında yer verilen çalışmalarda ulaşılan sonuçların benzerlik gösterdiği görülmektedir. Dağlı (2018) eğitim bilimleri alanında hazırladığı tez çalışmasında, orta yaş ve yaşlı bireylerin yaşlılık dönemine ilişkin algılarını ve yaşam boyu öğrenme ihtiyaçlarını değerlendirmiştir. Çalışma grubunda yer alan orta yaş grubun 45-59 yaş aralığında bulunması nedeniyle bu çalışmanın örnekleme yakınlık göstermektedir. Çalışma sonuçlarında hem orta yaşlı hem de yaşlı grubun yaşlılık algılarının olumsuz olduğu tespit edilmiştir. Algının olumsuz olmasının nedeni ise yaşlılıkta karşılaşılan sorunlardan ve biyolojik değişimlerden kaynaklanmaktadır. Bu çalışmada da olumsuz yaşlılık algısının nedeni yaşlılık dönemi sorunları ve meydana gelen değişimler olarak belirlenmiştir. Çocukların sorumluluğunun alınması elde edilen benzer bir bulgudur. Orta yaşlı bireylerin gözlemlerine dayanarak yaşlılıkta karşılaşılabileceklerini düşündükleri sorunlar ve bu çalışmada belirlenmiş olan yaşlıların karşılaştıkları sorunlar arasında benzerlik mevcuttur. Her iki çalışmadaki sorunlar da yalnızlık, sosyal ilişkilerdeki sorunlar, teknolojiye uyum sorunları ve ekonomik sorunlar olarak belirlenmiştir. Her iki çalışmada da emeklilik dönemine ilişkin sorunlar; maaşların yetersizliği, mecburen çalışmaya devam etme, sosyal çevreden uzaklaşma ve statü kaybı çevresinde şekillenmektedir. Çalışmalarda elde edilen veriler büyük oranda benzerlik göstermektedir.

Kaya İnal (2023) hazırladığı tıpta uzmanlık tezinde, 18-65 yaş arası bireylerin yaşlılık ve yaşlanmaya yönelik tutumlarını ve bunları etkileyen faktörleri incelemiştir. Çalışmada serbest meslek çalışanlarının yaşlanınca sosyal olarak daha çok yıpranacaklarını düşündükleri belirlenmiştir. Bunun nedeninin iş yoğunluğundan, emeklilikteki gelir düşüşünden ve psiko-sosyal kayıplardan kaynaklı olabileceği belirtilmiştir. Gelir durumunun olumsuz algıyı artırdığı ve yaşlılığı kabullenmeyi zorlaştırdığı belirlenmiştir. Düşük gelire sahip olanların yaşlanınca sosyal olarak daha çok yıpranacaklarını düşündükleri görülmüştür. Bu çalışmada sektörel açıdan ayırım yapılarak gelir durumu düşük olanların zorluklarla karşılaşma ihtimalinin yüksek olduğu belirtilmiştir. Çalışma koşullarının yıpratıcı etkilerinin olduğu ve yaşlılık döneminde yıpranmanın olumsuz etkisi olacağı açısından benzerlik mevcuttur. Gelir durumunun yaşlanma sürecinde etkili olduğu ve yaşlılıktaki refahı etkilediği görüşü çoğunluktadır. Bu çalışmada da emeklilik sonrası gelir düşüşünden kaynaklı sorunlar yaşanabileceği ortak noktadır. Çalışmalar arasında benzerlik mevcuttur.

Durusoy Öztepe ve Kamber Kıvcı (2019) makalelerinde mavi yakalı çalışanların emeklilik beklentilerini araştırmışlardır. Çalışmalarının bulgularında, emekliliğin maddi boyutuyla değerlendirildiği, düşük maaşların ve eğitim gören çocukların varlığının ekonomik kaygıları

artırdığı belirtilmiştir. Mavi yakalı çalışanların emeklilikle ilgili karamsar bir algılarının olmasının yanı sıra emekliliğin aileye, hobilere ve dinlenmeye zaman ayrılabilen bir dönem olarak görüldüğü belirlenmiştir. Ancak bunların gerçekleşebilmesi maddi refahla ilişkilendirilmiştir. Bu çalışmada da emekliliğin maddi boyutu ön plana çıkmaktadır. Çalışmaların olumlu ve olumsuz bulguları büyük oranda benzerlik göstermektedir. Beklentilerin gerçekleşebilmesinin doğrudan maddi refaha bağlı olması ve bağımlı nüfusun ekonomik zorluklara neden olabileceği diğer ortak noktalar. Emeklilik hayalleri ve beklentileri iki çalışmada da ekonomik kaygılardan etkilenmektedir. Çalışmalarda hem katılımcı grubu hem de elde edilen bulgular arasında büyük benzerlik mevcuttur.

Günay (2006) bireylerin kişi ve aile çerçevesinde emekliliğe hazırlanmalarına yönelik plan yapma durumlarını incelemiştir. Çalışmada emekliliğe yönelik olumlu düşünceler; aileye vakit ayırma ve iş stresinden kurtulma olarak belirlenmiştir. Olumsuz düşünceler ise maddiyat, psikolojik ve sosyalliğin azalması olarak ön plana çıkmıştır. Bilgiler bu çalışma ile benzerdir. Aileye vakit ayırma ve dinlenme olumlu, maddi sorunlar ve soyutlanma olumsuz yaklaşımlar olarak belirlenmiştir. İki çalışmada da emeklilik sonrasında sosyal aktivitelere katılım isteği ve ekonomik durum nedeniyle emekliliğe hazırlık yapılamaması ortak bulgulardır.

Araştırmada elde edilen bulgular, çalışmada yer verilen literatürle büyük ölçüde benzerliğe sahiptir. Yaşlılık algısı ve emeklilik beklentilerine yönelik bulgular, daha önce yapılan araştırmalarda elde edilen verilerle paralellik göstermektedir. Yaşlılık sürecine dair duygusal yaklaşımlar ve emekliliğe yönelik sosyo-ekonomik çerçevede oluşan beklentilerin önceki çalışmalarla benzerlik göstermesi araştırmanın literatür temeliyle örtüştüğünü ortaya koymaktadır. Bu uyum hem literatür taramasında elde edilen verilerin güncelliğini hem de araştırmanın bilimsel dayanaklarını desteklemektedir. Kısaca literatürde yer verilen çalışmalar ile bu araştırmada elde edilen bulguların birbirini desteklemesiyle beraber, araştırma soruları, veri toplama araçları ve analiz süreci arasında kurulan sistematik bütünlük çalışmanın iç tutarlılığının sağlandığını göstermektedir.

Çalışmanın 4. bölümünde elde edilen bulguların, literatürde yer almayan diğer akademik çalışmalarda elde edilen bulgularla da benzerliklerinin olduğu görülmektedir. Uysal ve diğ., (2016) yaşlıya ve yaşlanmaya bakışı, 16-30, 31-44, 45-60 ve 60 yaş üstü olmak üzere farklı yaş grupları üzerinde nicel yöntem kullanarak incelemişlerdir. Çalışmada yaşlılığın yaşamın bir parçası olduğu görüşüne ulaşılmıştır. Yaşlılık, hastalıkların arttığı bir dönem olarak nitelendirilmiş ve tecrübe ile ilişkilendirilmiştir. Katılımcılardan 18-30 ve 60 yaş üstü grup yaşlıların çağa ayak uyduramadıklarını, 31-44 ve 45-60 yaş arasındaki grup ise yaşlıların

gündemi sıkı takip ettiklerini belirtmişlerdir. İki çalışmanın bulguları arasında genel olarak benzerlik mevcuttur. Bu çalışmada da yaşlılık hayatın bir dönemi olarak nitelendirilmiş, hastalık ve tecrübeyle ilişkilendirilmiştir. Yaşlıların çağa ayak uyduramamaları ortak bulgudur. Ancak bu çalışmanın yaş grubu tarafından, yaşlıların gündemi sıkı takip ediyor olarak nitelendirilmesi dikkat çekmektedir.

Korkut ve Tuna Uysal (2017) tarafından genç ve yaşlı katılımcıların yaşlılık sürecine dair görüşlerinin araştırıldığı çalışmada iki grupta da yaşlılar; hasta, dayanıksız, bağımlı olarak nitelendirmiş ve değişen koşullara uyum sağlamada zorluk çektikleri ifade edilmiştir. Ayrıca gençler yaşlıların günümüz koşullarından dolayı ihmal edildiğini ifade etmişlerdir. Yaşlıların deneyim ve tecrübeleriyle yol gösterici oldukları görüşü ortaktır. Yaşlılığın, ertelenenleri yapma dönemi olduğu görüşüne katılımcıların çoğu katılmamıştır. Bu çalışmanın sonuçları yapılan çalışmayla benzerlik göstermektedir. Yaşlılığın hastalıklarla özdeşleştirilmesi, yaşlıların değişen koşullara ayak uyduramamaları ve yaşlıların değer görmedikleri ortak görüşlerdir. Bu çalışmada yaşlılıktan ziyade emeklilik dönemi yapılamayanları yapma dönemi olarak değerlendirilmiştir. İş hayatından çekilme sonucu elde edilen boş vakit ve emeklilik sonrası maddi gelir elde edilecek olmasının bu görüşte etkili olduğu söylenebilir.

Karaağaç, Bayık Temel ve Yıldırım (2019) gençlerin yaşlılığa dair görüşlerini ve düşüncelerini incelemişlerdir. Hazırladıkları makalelerinde gençler; tecrübeyi, emekli olmayı ve söz sahibi olmayı yaşlılığın yararlı yönleri olarak değerlendirmiştir. Fiziki gücün azalmasını, hastalıkları ve yalnız kalmayı ise olumsuz yönleri olarak değerlendirmiştir. Yaşlılık algısı açısından yaşlanmanın meydana getirdiği korku orta düzeyde belirlenmiştir. Gençlerin yaşlı ile birlikte yaşama isteğinin, yaşlıların deneyimlerinden faydalanmalarından kaynaklandığı belirlenmiştir. Yaşlı ile birlikte yaşamama isteğinin ise yaşlıların huysuz ve sıkıcı olmasından kaynaklandığı belirlenmiştir. Gençlerin %25'inin sağlıklı yaşlanmak adına dengeli beslenme çabasında olduğu belirlenmiştir. Çalışmalar arasında benzerlik mevcuttur. Bu çalışmada da yaşlıların tecrübe sahibi oldukları görüşü mevcuttur. Fizyolojik değişimler, hastalıklar ve yalnızlık yaşlılıkla bağdaştırılan olumsuz öğelerdir. Yaşlanmayı istemeyen katılımcılar olduğu gibi sağlıklı yaşlanabilmek adına günlük pratiklere sahip olan katılımcılar mevcuttur. Yaşlıların deneyim ve tecrübelerinden yararlanma isteği benzerlik göstermektedir. Ancak bu çalışmada yaşlılara karşı genel olarak olumsuz bir tutum belirtilmemiştir.

Çoban (2024), dört farklı kamu hastanesinde 25 yıl çalışma süresini tamamlamış, yasal olarak emekli olma hakkına sahip olan ancak emekli olmamış 27 hemşirenin emeklilik hakkındaki görüşlerini incelemiştir. Çalışma sonuçlarında emekliliğe yüklenen anlamlar; sosyalleşmek,

gezmek, yardım kuruluşuna katılmak, yapılamayanları yapılmak, iş stresinin bitmesi ve özgürlük olarak belirlenmiştir. Katılımcıların emekliliğe yönelik; ekonomik kaygıları, değişen sosyal çevreye uyum sağlayamama kaygıları ve tükenmişlik, yalnızlık gibi psikolojik kaygıları olduğu ortaya çıkmıştır. Emekli olmayı isteyen ve istemeyen iki farklı grupta emeklilik kararında etkili olan faktörlerin ayrıştığı gözlenmiştir. Emekli olmaya karar veren hemşireler bu kararlarında en çok mesleki sorunların ve yorgunluğun etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Emekli olmak istemeyen grup ise bunun nedenini düşük emekli maaşları, çocukların ekonomik sorumluluğu ve emeklilik sonrası yapacak bir şeylerinin olmaması olarak ifade etmişlerdir. Emekli olma kararı veren hemşirelerin emeklilik planları; seyahat, kendine ve ailesine vakit ayırma ve sosyal aktivitelere katılma olduğu, beklentilerinin ise bu planlarını gerçekleştirebilecekleri ekonomik koşulların sağlanması olduğu görülmüştür. Çalışmaların arasında büyük bir benzerlik mevcuttur. Emekliliğe yüklenen anlam ve emeklilik hakkındaki kaygılar ortaktır. Sosyal hayata yönelik beklentiler, ekonomik ve psikolojik kaygılar iki çalışmada da katılımcıların benzer ifadelerini barındırmaktadır. Düşük maaşlar ve çocukların sorumluluğu bu çalışmada da emekli olmayı istememe nedenleri arasında gösterilmiştir. Seyahat, aileye vakit ayırma ve sosyal aktivitelere katılma isteği benzer şekilde emeklilik planları olarak belirtilmiş ve bunların maddi koşullar çerçevesinde gerçekleşebileceği belirlenmiştir. İki çalışma arasında yapılan meslekler farklı olsa da emeklilik beklentileri ve kaygıları ekonomik ve sosyal unsurlar çerçevesinde şekillenmiştir. Bu durum emekliliğe karşı benzer bir bakış açısı olduğunu ve emekliliğin yaptığı çağrışımların genel olarak aynı olduğunu göstermektedir.

Cangöz ve diğ., (2014) 60 yaşın üstündeki akademik ve idari personelin emeklilik algılarını ve görüşlerini incelemişlerdir. Çalışmanın bulgularına göre personelin çoğu emeklilik sonrasında sahip olacağı finansal durumunu yeterli bulmaktadır. Emeklilik sonrasında çalışmayı düşünmeyen katılımcı sayısının çoğunlukta olduğu belirlenmiştir. Çalışmada emeklilik yaşı ile ilgili elde edilen bulgular dikkat çekmektedir. Çoğu katılımcı tarafından emeklilik yaşının 66-70 olması, idari personel tarafından ise 61-65 civarında olması gerektiği belirlenmiştir. Emeklilik için katılımcıların; emeklilere özel indirimler, yerel yönetimler tarafından sosyal imkanların artırılması ve konut kredisi uygulamaları gibi talepleri öne çıkmıştır. Bu çalışma, katılımcıların emeklilik sonrasındaki talepleri açısından benzerlik gösterse de Cangöz ve diğ. (2014) çalışması ile bazı noktalarda ayrışmaktadır. Bu çalışmada katılımcılar emeklilik yaşını yüksek bulmakta ve emeklilik sonrasında yaşanacak en büyük sorunun finansal kaynaklı olacağını ifade etmektedir. Çalışma şartlarının yıpratıcı oluşu da emeklilik yaşı üzerindeki

görüşlerde etkili olmaktadır. İki çalışma arasındaki fark emekli olunan statünün farklı standartlar sağlamasından kaynaklanmaktadır. Bu noktada eğitim düzeyinin, çalışma ve emeklilik koşullarının emeklilik beklentilerinde farklılaşmalara yol açtığı net olarak görülmektedir.

Bu çalışmanın bulguları, literatürde yer almayan ve farklı disiplinler tarafından yapılan çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Farklı çalışma şartlarına sahip meslek gruplarıyla, benzer algı ve beklentilerin bulunduğu ortaya koyulmuş bu sayede çalışmanın güvenilirliği ve dış tutarlılığı sağlanmıştır. Farklı örneklem gruplarından elde edilen veriler karşılaştırılmış, farklılıkların kaynaklandığı noktalar belirlenmiştir. Konu dahilinde yapılacak daha çok çalışmanın genellemeye yönelik daha sağlıklı bir görüş oluşturacağı düşünülmektedir.

Yetişkinlerin yaşlılık dönemlerini de etkileyecek olan yaşlılık algılarının belirlenmesi, ekonomik, psikolojik ve sosyal açıdan birey üzerinde çok yönlü etkileri olan emeklilik döneminden beklentilerinin anlaşılması, mevcut koşulların analiz edilmesi ve oluşma ihtimali olan risklerin tespiti önemli bir husustur. Yapılan değerlendirme bireyin refahını en üst düzeye çıkarmayı amaçlayan sosyal hizmet perspektifi ile gerçekleştirilmiştir. Var olan sorunların belirlenmesi ve beklentilerin anlaşılması bireysel refahın artırılması açısından önemli olduğu kadar; toplumsal bütünleşmenin sağlanması, başarılı yaşlanma politikalarına yön verilmesi, önleyici sosyal hizmet uygulamalarının şekillenmesi ve toplumsal refahın artırılması adına da önem taşımaktadır.

5. TARTIŞMA

Doğumda beklenen yaşam süresinin uzaması ve doğum oranlarının düşmesiyle yaşlı nüfusta artış yaşanmaya başlamıştır. Demografik dönüşüm neticesinde toplumsal yaşlanma gerçeği kaçınılmaz hale gelmiştir. Yaşlı bağımlılık oranlarındaki sürekli artış ve nüfus yenileme hızındaki düşüş yaşlılık alanında uygulanması gereken yeni politikaların gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Küreselleşmenin etkisiyle küçülen aile yapısında yaşlı bireyler, yalnızlıkla mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar. Hayatı boyunca belli dönemlerden geçen insan, geçirdiği dönemler eşliğinde fiziksel ve bilişsel olarak değişimler yaşamaktadır. Yaşlılık geçirilen dönemlerin son evresidir. Bu son evre yaşam boyu edinilen bilgi, deneyim ve tecrübeler açısından en üst noktayı ifade etmektedir. Yaşanan değişimlerin olumsuz tarafları da mevcuttur. Yaşlılık döneminde başta fiziksel, bilişsel, psikolojik değişimlerin yanı sıra sosyolojik anlamda da değişimler meydana gelmektedir. Toplumun bir parçası olan yaşlılar için sosyal açıdan aktif kalabilmek önemlidir. Çalışma hayatından ayrılan bireyler emeklilik dönemlerinde yeni hayata ve çevrelerine uyum sorunları yaşayabilmektedir. Aynı zamanda emeklilik dönemini dinlenebilecekleri, ailesi ile değerlendirebilecekleri, hobi ve spor faaliyetler ile geçirebilecekleri bir fırsat dönemi olarak görebilmektedir. Yaşa bağlı olarak sahip olunan roller değişim gösterse dahi yaşlı bireylerin toplumdan ve sosyal hayattan kopmadan hayatlarına devam etmeleri önemlidir. Bu bağlamda en önemli destek mekanizması olarak yakın çevre ve toplum önemli rol sahibidir. İçinde bulunulan topluma ve kültüre göre yaşlıya bakış açıları ve sahip olunan yaşlılık algıları değişiklik gösterebilmektedir. Bir tarafta yaşlı bireyler önemsiz ve yük olarak görülürken diğer tarafta bilge ve tecrübe sahibi olarak önem gösterilen bir konumda olup, sosyal hayata katılımlarının sağlanması için çalışmalar yapılmaktadır (Çubukçu ve Çiçek, 2023). Belirtilen bağlamda günümüz dünyasında yaşlılık bir değer olarak mı algılanmalı sorusu cevap beklerken, kapitalist söylemin üretkenliğe yapmış olduğu vurgu, bu değerın yaşatılmasına yönelik bir takım sosyal politikaların oluşumunu gerekli kılmaktadır. Bu anlayış kapitalist söylemin, yaşlılığın bağımlılıkla özdeşleştirilmesini geçersiz kılan siyasi söylem ile endüstriyel ilişkiler teorisinin yeniden anlamlandırılmasını gerekli kılmaktadır. Her iki durum da yaşlılığın geleneksel ve modern söylemi içerisinde bir değer olgusu olarak ortaya çıkmasını gerektirmektedir.

O dönemki adıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından, Türkiye genelinde yaşlılık dönemine ilişkin beklentilerin araştırıldığı bir çalışmada, yaşlılık tasavvuru genel itibarıyla olumlu bulunmuştur. Eğitim ve ekonomik durumun yaşlılık algısında etkili olduğu, bu faktörlerdeki artışın olumlu etkileri olduğu tespit edilmiştir. Yaş ilerledikçe ruhsal ve bilişsel

açılardan olumsuz algının arttığı aynı zamanda 40-55 arası yaş grubunda gelecek endişelerinde artış olduğu tespit edilmiştir. Yaşlılıkta zorlaşan hayat koşullarının sosyal olanakları olumsuz etkilediği ve kendine vakit ayırabilmenin maddiyatla ölçülü olduğu bulunmuştur. Yaşlılıktan beklentiler; çocukların eğitimi, yetiştirilmesi ve vakti çocuklarla değerlendirebilmek üzerine şekillenmiştir (Aközer ve diğ., 2011). Bu çalışmada elde edilen veriler Türkiye genelinde yapılan çalışmayla yaşlılık algısı dışında paralellik göstermektedir. Beklentiler ve amaçlar aynı doğrultuda gerçekleşmektedir. Bulgulardan hareketle; yaşın ilerlemesiyle artan gelecek kaygısının, yaşlanmanın sosyal olanakları etkilemesinin ve meydana gelen gerilemelerin ortaya çıkardığı psikolojik baskının, genel yaşlılık algısını etkileyecek bir sorun niteliği taşıdığı görülmektedir. Bu noktada hem bahsi geçen sorunların çözümü hem de olumlu yaşlılık algısının geliştirilmesi açısından başarılı bir yaşlanmanın gerçekleştirilmesi gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Bu durum beraberinde, “Başarılı yaşlanma politikalarının yetişkinlere yönelik uygulanmaya başlanması gerekmiyor mu?” sorusunu da getirmektedir.

Yaşlılık dönemi sorunlarının çözümünde ve dolaylı olarak yaşlılık algısının şekillenmesinde sosyal politikaların önemi büyüktür. Bireylerin sağlıklı ve nitelikli bir yaşlanma süreci geçirebilmeleri adına; sosyal güvenliğin sağlanması, farklı yaş dönemlerinde duyulan ihtiyacın karşılanması ve sosyal hizmetlerin sunumu sosyal politikalar ile gerçekleşmektedir (Can, 2022). Çalışmada elde edilen veriler yetişkin bireylerin olumsuz yaşlılık algısına sahip olduklarını göstermektedir. Yaşlılık dönemi; hastalık, yalnızlık, enerji düşüklüğü ve sağlık sorunlarıyla ifade edilmiştir. Baş (2021) sosyal hizmet bölümü öğrencileri ile yaptığı çalışmada yaşlılıkta karşılaşılan en büyük sorunun yalnızlık, en çok zorluk yaşanan sorunun ise sağlık sorunları olduğunu ortaya koymuştur. Dağlı (2018) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da orta yaşlı ve yaşlı bireylerin yaşlılık algılarının genel olarak olumsuz olduğu belirlenmiştir. Yaşlılar tarafından yaşlılık dönemi; hastalık, yalnızlık, ölüm ve fiziksel gerilemelerle ifade edilmiştir. Çalışmalar gençlerde, yetişkinlerde ve yaşlılarda benzer olumsuz yaşlılık algısına sahip olunduğunu ve bu algının temelinde de yaşlılık dönemi sorunlarının yer aldığını göstermektedir. Bu durum farklı yaş grupları arasında sosyal politikadan beklentilerin karşılanamadığını ortaya koymaktadır. Sosyal politikaların, Anayasa’da bulunan yaşlılık dönemine ilişkin maddelere dayanarak, bu dönemdeki beklentileri karşılaması ve yaşanan sorunları çözüme kavuşturması gerekmektedir. Karşılanamayan beklentiler bağlamında, “Sosyal devlet ihtiyaç duyulan yaşlılık dönemi politikalarının geliştirilmesi görevini yerine getiremiyor mu?” sorusu gün yüzüne çıkmaktadır.

Çalışmada katılımcılar emeklilik hakkındaki düşüncelerini dinlenme ve fırsat dönemi olarak ifade etmiş aynı zamanda ekonomik zorluklarla ve yaşlılıkla ilişkilendirmişlerdir. Emekli maaşlarının yetersizliği nedeniyle emeklilik hayali kuramadıklarını dile getirmişlerdir. Katılımcıların emeklilik sonrası çalışma düşünceleri olduğu ve emekliliği ek gelir için istedikleri belirlenmiştir. Emeklilik sonrası yaşanacak ekonomik zorluklara dikkat çekmişlerdir. Çetin (2019) 55 yaş üzerindeki emeklilerin emeklilik algılarını, emekli olmadan önce mavi ve beyaz yakalı olarak çalışan bireyler üzerinde araştırmıştır. Mavi yakalı çalışanlar, emekli olmayı düşünmedikleri için hazırlık yapmadıklarını ve emeklilik sonrasındaki değişimler neticesinde sudan çıkmış balığa döndüklerini ifade etmişlerdir. Emeklilik planlarını gerçekleştirecek ekonomik güçleri olmadığını, çalışma çağındaki standartları sağlayamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu çalışmanın katılımcı grubunun düşüncelerinin, emekli olmuş mavi yakalılar tarafından deneyimlenmiş olması birbirini desteklemekte aynı zamanda karşılaşılabilecek muhtemel riskleri ortaya çıkarmaktadır. Bu durum emeklilerin ihtiyaç duydukları ekonomik refahın sağlanmasına yönelik politikaların eksikliğini ortaya koymakta ve emekliliğe hazırlık gibi emeklilik sürecine uyumu kolaylaştırıcı programlara olan ihtiyaca vurgu yapmaktadır.

Araştırma bulguları, katılımcıların emeklilik dönemlerini aileleriyle vakit geçirmek ve dinlenmek için bir fırsat olarak gördüklerini göstermektedir. Katılımcılar emeklilik döneminde; sosyal aktivitelere katılmak, hobiler edinmek ve seyahat etmek istediklerini ifade etseler de bunların maddi imkanlar doğrultusunda gerçekleşebileceğini belirtmişlerdir. Katılımcılar tarafından yatırım yapma çabaları mevcuttur lakin sınırlı kaynaklar nedeniyle pek sağlanamadığı belirlenmiştir. Literatür, yetişkinlerin yatırım çabalarının benzer nedenlerle başarısız olduğunu göstermekte, emekliliğe yönelik görüşlerinde ve karşılaşılabilecek zorluklarda benzerlik olduğunu desteklemektedir (Şahin Baltacı ve Selvitopu, 2012; Başar ve Ulutaş, 2015; Durusoy Öztepe ve Kamber Kıvıncı, 2019; Tetik ve Yılmaz, 2022, s. 833). Emeklilerle yapılan çalışmalar emeklilik öncesi isteklerin, emeklilik sonrasındaki maddi durum nedeniyle gerçekleşemediğini ortaya koymaktadır (Şahin, 2006; Denk, 2009; Çakır ve diğ., 2013). Bu durum yaşlı ve emeklilerin sosyal hayattan kopmadan makul isteklerin gerçekleşebilmesi adına, sosyal ve psikolojik düzeyde çok boyutlu uygulamalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Ayrıca sosyal sigortalarda ihtiyaçları karşılayacak düzenlemeler yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Ekonomik sorunlar, emekli ve yaşlı bireylerin karşılaştıkları sorunların başında gelmektedir. Bu dönemlerde karşılaşılan ekonomik sorunlar, psikolojik sorunların da temelinde yer

alabilmekte hatta sorunların boyutu intihara kadar gidebilmektedir. Emeklilerle yapılan bir çalışmada, katılımcıların ekonomik sıkıntılardan dolayı emekliliği intihar nedeni olarak gördüklerine dair bulgular mevcuttur (Şahin; 2006). Literatür incelendiğinde, yaşlı çalışanların bilgi ve deneyimlerinden fayda sağlayarak işe yeni başlayan personellerin, oryantasyon ve eğitim süreçlerinin daha kolay gerçekleştirilebileceği belirtilmektedir. Bu açıdan yaşlı çalışanlar, kurum açısından yük olmaktan çıkarak organizasyonun hafızası olarak katkı sağlayabileceklerdir (Özen Çöl ve Özbek, 2017, s. 569). Bu bağlamda yaşanan sorunlar ve verimli uygulamalar göz önüne alındığında, yaşlı istihdamını destekleyici politikaların gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Ancak bu durum hem yaşlılara sunulan sosyal güvencenin yetersizliğini ortaya koymakta hem de emekli bireylerin dinlenme hakkının ikinci plana mı atıldığına sorgulanmasına neden olmaktadır.

Çalışmada, yaşlılığı kabul etmeme ve yaşlanmama isteğinde olan katılımcılar mevcuttur. Yaşlılığın yaptığı çağrışımların katılımcılar üzerinde olumsuz etkileri olduğu bulunmuştur. Yanar (2024) cerrahi hemşirelerin yaşlılık algılarını ve yaşlı hastaya yönelik tutumlarını araştırmıştır. Çalışmasında benzer bulgulara ulaşmıştır. Bu durumun mesleki nedenlerden kaynaklanabileceği belirtilmiştir. Bu noktada yaşlılığı kabul etmeme ve yaşlanıyor olmanın olumsuz etkilerinin olması, sürecin psikolojik boyutunu ortaya koymaktadır. İki farklı çalışma grubunda da benzer bulgular elde edilmesi sadece mesleki değil toplumsal açıdan da benzer algıların olduğunu destekler niteliktedir. Bu durum toplumsal yaşlılık algısının dönüştürülmesine yönelik kapsamlı uygulamaların gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Millan ve Thayer (2022), emeklilerle yaptıkları çalışmada emekliliğin psikolojik ve sosyal boyutlarına vurgu yaparak emeklilerin yetersizlik, amaçsızlık ve toplumdan soyutlanma gibi psikolojik sorunlar yaşayabildiklerini belirtmişlerdir. Bu çalışmada da emeklilik sonrasında benzer sorunlar yaşanabileceği bulgularına ulaşılmıştır. Emeklilik sonrası psikolojik ve sosyal sorunlara çoğunlukla maddi yetersizliklerin neden olabileceği üzerinde durulmaktadır. Çalışmaların sonuçları kısmen benzerlik göstermektedir. İnsanın sosyalleşmesinde önemli rolü olan çalışma hayatının sonlanması psikolojik ve sosyal sorunların başlıca nedenleri arasındadır. Bu çalışmada dahil olmak üzere yapılan çalışmalar, yabancı ülke emeklilerinin ekonomik sorunlarla daha az karşılaştığı düşüncesinin mevcut olduğunu göstermektedir (Denk, 2009; Şahin 2006). Bu durum, yurtdışı emeklisi olabilmenin bir avantaj olduğu düşüncesinin benimsenerek, yaşlılığa ve emekliliğe karşı olumsuz yaklaşımların artışına neden olabilecek niteliktedir. Sonuç olarak yaşlılığın garantisi olan emeklilik politikalarında memnuniyetin

sağlanmasına yönelik ne gibi adımlar atılabileceği üzerinde durulması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmada elde edilen bulgular; maddi durumu iyi olanların görece daha iyi bir emeklilik dönemi geçireceğini, çocukların geleceği için emeklilik sonrasında çalışmaya devam edileceğini ve emeklilik sonrasında planlanan yaşam tarzının aile üzerinde şekillendiğini göstermektedir. Bu bulgular emekliliğe yaklaşımda ailenin ve gelir seviyesinin büyük etkisinin olduğunu göstermektedir. Yapılan diğer çalışmalar da ekonomik durumun emekliliğe yüklenen anlamda etkili olduğunu göstermektedir (Durusoy Öztepe ve Kamber Kıvıncı, 2019; Çetin, 2019). Ancak İğci' nin (2020) çalışması farklı sonuçları ortaya koymaktadır. İğci, Y kuşağının sahip olduğu emeklilik algısını araştırdığı çalışmasında; emeklilik algısının düşük olduğunu ayrıca cinsiyetin, medeni durumun, eğitim durumunun ve gelir düzeyinin emeklilik algısına etkisi olmadığını bulmuştur. Ortaya çıkan farklılığın, katılımcı grubunun sosyo-demografik özelliklerinden kaynaklanmış olma ihtimalini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Ancak Y kuşağının emeklilik algısını inceleyen başka çalışma bulunmaması, konu hakkında yapılacak çalışmalara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Yıldırım ve Şahin (2015, s. 62) yaşlılık döneminin özellikleri itibari ile yaşlı bireylerin en temel ihtiyaçlarından olan sağlık ihtiyacının karşılanmasının önemini vurgulamışlardır. Yaşlı bireylerin sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesinin, etkin şekilde işleyen ve ihtiyaçları karşılayabilen bir sosyal güvenlik sistemi ile gerçekleşebileceğini, sosyal güvenlik sisteminin bütün nüfusu kapsamaması durumunda sağlık masraflarının bireyin sahip olduğu maddi güce bağlı olarak karşılanabileceğini ifade etmişlerdir. Çalışmada katılımcılara “Emekli olmanız durumunda özel sağlık kuruluşlarını tercih tutumunuzun ne yönde olacağına dair ön görüşünüz nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen bulgular özel sağlık kuruluşlarının maddi yükünden dolayı tercih edilmeyeceği ve özel sağlık kuruluşlarını kullanım eğiliminin devlet hastanelerindeki yoğunluk ve randevu bulmanın zorluğundan kaynaklı olarak gerçekleşeceği şeklindedir. Yaşlı bireylerin sağlık ihtiyaçlarını karşılarken karşılaştıkları zorluklar yaşlı refahı açısından büyük bir sorun teşkil etmektedir. Sağlık sisteminde yaşanan sorunların giderilmesi ve sağlık sisteminden sorunsuz faydalanılabilmesi adına çözümler üretilmesi gerekmektedir. Bu açıdan giderek artan yaşlı nüfus karşısında sağlık sisteminin gelecekte karşılaşma ihtimali olan sorunlara ne gibi çözümler getireceği merak uyandırmaktadır.

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Çalışmada yetişkin bireylerin yaşlılık algıları ve emeklilik beklentileri belirlenmeye çalışılmıştır. Amaç doğrultusunda özel sektör çalışanı 15 gönüllü bireyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre katılımcıların eğitim durumları lise ve yüksek lisans düzeyi arasında değişmektedir. Katılımcıların meslek grupları farklılık göstermekte, muhasebe ve işçi gruplarının öne çıktığı görülmektedir. Katılımcıların sosyo-demografik profillerinde medeni durum ve çocuk sahipliği incelendiğinde; 6 katılımcının bekar, 9 katılımcının evli olduğu; 2 katılımcının 3 çocuğu, 7 katılımcının 2 çocuğu, 3 katılımcının 1 çocuğu olduğu ve 3 katılımcının çocuk sahibi olmadığı belirlenmiştir.

Araştırmada, katılımcıların yaşlılığı algılayış biçimleri hem biyolojik hem de sosyal açıdan incelendiğinde, olumsuz bir yaşlılık algısına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Yaşlılık katılımcılar tarafından; hastalık, yalnızlık ve enerji düşüklüğü gibi kavramlarla ifade edilmektedir. Bulgular, yaşlılığın hem doğal yaşam döngüsünün son aşaması olarak hem de zorluklarla karşılaşılan bir dönem olarak algılandığını ortaya koymaktadır.

Yaşlanma sürecinin çok yönlü olarak algılandığı ve çevreden tecrübe edildiği görülmektedir. Süreç, bir yandan bilgelik ve olgunluk kazanımı gibi olumlu yönlerle ilişkilendirilirken diğer yandan fiziksel gerileme ve psikolojik yıpranma gibi zorluklarla karakterize edilmiştir. Spor ve sağlıklı beslenme gibi yaşam kalitesini artırmaya yönelik girişimlerle, sürecin huzur ve tatmin boyutunun artırılmaya çalışıldığı tespit edilmiştir.

Araştırma bulguları, yaşlı bireylerin sosyal hayatta aktif katılım sağlayamadıklarını ve yalnızlaştıklarını göstermektedir. Bu durum; yetersiz ekonomik koşullar, değişen sosyokültürel yapı ve yaşlılara karşı azalan saygı ve değer algısı gibi çok boyutlu faktörlere dayanmaktadır. Aile içerisindeki etkilerinin azalması, teknolojik değişimlere ayak uyduramamaları ve yaşadıkları sorunlar yaşlıların yalnızlaşmalarında önemli unsurlar olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, teknolojik okuryazarlık programlarının, değerlere yönelik farkındalık çalışmalarının ve yaşlı bireylerin sosyal entegrasyonuna yönelik uygulamaların artırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Emeklilik beklentilerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların emeklilik dönemine yönelik; maddi yetersizlikler, yüksek yaşam maliyetleri, beklentiye karşılamayan emeklilik koşulları ve yetersiz görülen sosyal politikalar bağlamında olumsuz bir algıya sahip

oldukları ortaya çıkmıştır. Maddi sorunların yoğunluğuna dikkat çekilmesinin, emekliliğin potansiyel olumlu yönlerini gölgede bıraktığı anlaşılmıştır.

Kamu ve özel sektör emeklileri arasındaki gelir farkları ile ülkeler arasında değişen emeklilik koşullarının, emeklilikte refah düzeyi ve memnuniyetini doğrudan etkilediği belirtilen görüşler arasındadır. Özel sektörden emekli olmanın daha derin ekonomik zorluklara kapı araladığı düşüncesinin, olumsuz emeklilik algısının gelişmesinde etken olduğu belirlenmiştir. Bu durum sektörel gelir eşitsizliklerinin azaltılması ve emeklilerin yaşam kalitesini artıracak hizmetlerin yeniden yapılandırılması gerekliliğini ön plana çıkarmaktadır.

Araştırma emekliliğin çelişkili bir dönem olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Emekliliğin bir yandan verilen emeğin karşılığında bir hak, dinlenme ve boş zamanı aktif değerlendirme fırsatı olarak görüldüğü diğer yandan ekonomik yetersizlikler, yaşam kalitesinde düşüş, rol kaybı, sosyal izolasyon ve yalnızlık gibi çok boyutlu sorunlarla değerlendirilmesi nedeniyle katılımcılar üzerinde ciddi bir tedirginliğe neden olduğu belirlenmiştir.

Emeklilik dönemine ilişkin kaygılarda; ekonomik kaygıların sosyal ve psikolojik kaygılardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bulgular ekonomik refahın, hayat standartlarının ve psiko-sosyal iyiliğin en net belirleyicisi olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda, emeklilerin karşılaştığı en temel ve bireyi her açıdan etkileyen sorunun, emekli maaşlarının yetersizliği olduğu tespit edilmiştir. Sosyal açıdan da kısıtlamalara neden olan ekonomik sorunların varlığı, genel yaşam kalitesini olumsuz etkileyen ana unsurdur. Bu doğrultuda emeklilere yönelik gelir desteklerinin güçlendirilmesi ve yaşlı istihdamını artırıcı politikaların geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların emekliliğe yönelik belirgin yaşam tarzı tercihleri ve aktif olarak anlamlı faaliyetlere katılma yönünde güçlü arzulara sahip olduğu görülmektedir. Şehir hayatından uzaklaşma, doğayla iç içe bir yaşam, seyahat etmek, hobilerle ilgilenmek ve sosyal etkileşimi üst düzeyde tutmak gibi unsurları barındıran bu emeklilik düşüncelerinin planlanmış bir yapıda olmadığı, istek niteliğinde olduğu anlaşılmıştır. Emekliliğin, iş yoğunluğundan ve stresten uzak bir dönem olarak görülmesi sebebiyle özgürlük çağrışımları yaptığı anlaşılmaktadır. Katılımcılar emeklilik dönemini kendisine ve ailesine zaman ayırmak için fırsat olarak görmektedir. Bununla birlikte, bu potansiyel emeklilik yaşamının niteliği üzerinde maddi imkanların belirleyici olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma, mevcut koşulların katılımcıların emeklilikte bekledikleri yaşam standardını karşılamadığını ortaya koymuştur. Emekli maaşının ek gelir olarak değerlendirildiği

belirlenmiştir. Sağlık sorunları, bağımlı nüfus sorumluluğu ve ekonomik yetersizliklerin emeklilik sürecini zorlaştırdığı tespit edilmiştir. Çocukların geleceği için maddi güvence sağlama çabası, emeklilik sonrasında çalışmanın finansal gerekçeleri arasında yer almıştır. Psikolojik iyi oluşu sürdürme, işe yararlılık hissi, sosyal aktifliği koruma ve yaşlılık moduna girmeme isteği emeklilik sonrası çalışmanın psiko-sosyal nedenleri olarak ifade edilmiştir. Ayrıca, yaşlılığın genel özellikleri ve iş yaşamının yıpratıcı etkileri nedeniyle 65 yaş olan emeklilik sınırının yüksek bulunduğu belirlenmiştir. Bu durumun kaynağı, belirtilen yaşta emekli olmanın emeklilikte aktif bir hayatı engelleyeceği düşüncesidir. Bu durum yaşlılık ve emeklilik döneminin olumsuz yönlerine karşı farkındalık olduğunu gösterir niteliktedir.

Sağlık sorunlarında en büyük artışın yaşlılık döneminde yaşanması, sağlık kurumlarına duyulan ihtiyacı artırmaktadır. Sağlık kurumlarında sunulan hizmetin kalitesinin de yaşlılık dönemi algısında önemli bir unsur olduğu bulunmuştur. Ancak sağlık kuruluşu tercihleri imkanlar ve beklentiler neticesinde farklılık göstermektedir. Katılımcılar, özel hastanelerin hız ve hizmet kalitesi gibi unsurlar nedeniyle avantajlı olduğunu dile getirmiş ancak yüksek maliyeti nedeniyle özel sağlık kuruluşlarını tercih etmediklerini ifade etmişlerdir. Devlet hastanelerine yönelik, randevu almanın zorluğu, uzun bekleme süreleri ve yoğunluk nedeniyle eleştirel bir yaklaşım olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların emeklilik döneminde hızlı ve kaliteli bir sağlık hizmeti beklemekte olduğu anlaşılmıştır.

Emeklilik sosyal konumda değişimleri de beraberinde getirmektedir. Araştırmada çalışma hayatının sonlanması; sosyal çevrenin küçülmesine, psikolojik olarak boşluk hissi yaşanmasına ve yeniliklerden uzak kalınmasına neden olacağına yönelik bulgular elde edilmiştir. Emeklilik sonrasında aile bağlarını güçlendirme ve aileyle daha fazla vakit geçirme isteği ön planda olsa da iş ve arkadaş çevresinde yaşanacak kayıpların bireyi etkileyeceği anlaşılmaktadır. Elde edilen bulgulara göre emekliliğe ait beklentiler; finansal güvence arayışı, yaşam kalitesi, sosyal ve psikolojik refah kaygıları arasında şekillenmektedir.

Araştırma, yetişkinler gözünden devlet politikaları ile emeklilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik somut ihtiyaçları ortaya koymaktadır. Katılımcılar tarafından yapılan temel vurgu, emekli maaşlarının yetersizliğidir. Ekonomik indirimlerin ve desteklerin sağlanması, emeklilikte refah için talep edilen unsurlardır. Emeklilere yönelik tatillerin, tesislerin ve kursların yetersizliği, sosyal katılımın önünde büyük bir engel olarak belirlenmiştir. Düzenli olarak uygulanacak psiko-sosyal destek hizmetlerine ihtiyaç, psikolojik sağlık adına sıkça değinilen bir konudur. Finansal açıdan, yarı zamanlı işler ve yeni istihdam olanaklarının geliştirilmesi talepleri karşılama potansiyeline sahiptir.

6.2. Öneriler

- Yaşlıları sosyal hayata dahil etme projeleri kapsamında, uygun etkinlikler ve mekanlar oluşturularak, fiziksel ve zihinsel sağlıklarını olumlu yönde etkileyecek çalışmaların artırılması gerekmektedir. Aile dinamiklerinin güçlendirilmesi adına nesiller arası etkileşim projeleri uygulanabilir. Eğitim ve farkındalık kampanyaları gerçekleştirilerek yaşlılığa karşı olumlu tutum geliştirilmesi sağlanabilir.
- Teknoloji uyum programları, yaşlı bireylerin güncel iletişim araçlarını kullanarak topluma daha fazla katılım sağlamaları açısından önemlidir. Teknoloji uyum programları ile yaşlı bireylerin teknolojik değişimlere uyum sağlamalarına yönelik eğitimler düzenlenebilir, bu sayede toplumdaki bağlantılarının güçlenmesi sağlanabilir.
- Psikolojik destek mekanizmaları, ölüm korkusu ve yalnızlık gibi sorunlarla baş etmeye yardımcı olabilir. Bireylerin geçmişe yönelik pişmanlık duyguları ve enerji kaybı ile baş edebilmeleri için psikolojik destek hizmetleri sağlanmalıdır. Özellikle geçmişin olumlu yönlerini değerlendirmeye odaklanan terapiler faydalı olabilir.
- Emekli maaşlarının artırılması ve emeklilere yönelik ek yardımlar sağlanması, maddi sıkıntıları hafifletebilir. Örneğin, kira yardımları, sağlık destekleri ve sosyal aktivite ödenekleri gibi destekler sunulabilir. Emeklilerin sosyalleşebileceği mekanlar ve programlar (örneğin, topluluk merkezleri, kültürel etkinlikler, seyahat destekleri) oluşturulmalıdır.
- Yaşlılığa ve emekliliğe hazırlık programları bireysel hazırlık için önem arz etmektedir. Emeklilik öncesi bireylere finansal planlama, sosyal aktivite ve sağlık yönetimi gibi konularda eğitim verilerek, bireylerin emekliliğe daha iyi hazırlanmaları sağlanabilir. Ayrıca emeklilerin toplumsal katkılarını vurgulayan farkındalık kampanyaları düzenlenerek, emekliliğe bakış açılarında olumlu gelişmeler sağlanabilir.
- Bireylerin tasarruf yapmalarını ve pasif gelir kaynakları oluşturabilmelerini destekleyecek rehberlik hizmetleri sunulmalıdır. Çocukların eğitime ve geleceğine yönelik yapılan yatırımların emeklilik planları üzerindeki etkisi göz önünde bulundurularak, bu alanda destek ve finansal okur yazarlık programlarının oluşturulması önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2023). Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni. Ankara.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2023). Yaşlı Hakları Ulusal Eylem Planı 2023-2025. Ankara
- Abramowska-Kmon, A., & Łatkowski, W. (2021). The Impact of Retirement on Happiness and Loneliness in Poland—Evidence from Panel Data. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(18), 9875. <https://doi.org/10.3390/ijerph18189875>
- Akçadağ, D., (2023). *18-65 Yaş Arası Yetişkinlerin Yaşlanma ve Yaşlılığa Yönelik Tutumları İle Başarılı Yaşlanma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Akçay, C. (2011). *Yaşlılık: Kavramlar, kuramlar ve yaşlılığa hazırlık*. İstanbul: Kriter Yayınevi. 2.
- Akdemir, N., Çınar, F., ve Görgülü, Ü., (2007). Yaşlı Algılanması ve Yaşlı Ayrımcılığı. *Türk Geriatri Dergisi*, C. 10, S. 4, 215-222.
- Aközer, M., Baran, A. G., Kalaycıoğlu, S., Özler, G., Nuhrat, C. R., Ortaç, A. ... Maran, T. (2011). Türkiye’de yaşlılık dönemine ilişkin beklentiler. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Akyıldız, Y. (2024). Yaşlılığa Aktif Yaşlanma Perspektifiyle Bakmak: Lüleburgaz Örneği. *İçtimaiyat*, 8(2), 608-634. <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1474210>
- Allan, L. J., & Johnson, J. A. (2009). Undergraduate attitudes toward the elderly: The role of knowledge, contact and aging anxiety. *Educational Gerontology*, 35, 1–14. doi:[10.1080/03601270802299780](https://doi.org/10.1080/03601270802299780)
- Altan, Ö. Z., & Şişman, Y. (2003). Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar. *Kamu-İş Dergisi*, 7(2), 2-36.
- Anderson, L. B., & Gettings, P. E. (2019). Examining Young Adults’ Expectations for Retirement: An Emerging Tension. *Communication Studies*, 71(1), 59–77. <https://doi.org/10.1080/10510974.2019.1691619>
- Ardahan, M. (2010). Yaşlılık ve Huzurevi. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 25-32.
- Arpacı, F., (2014). Emekli Bireylerin Emekliliğe Uyum Konusundaki Görüşleri ve Emekliliğin Yaşamlarında Meydana Getirdiği Değişikliklerin İncelenmesi, *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 33, 2014, s.73-85.
- Arpacı, F., & Ersoy, A. F. (2007). Türk Toplumunda Yaşlılık: Yetişkin Bireylerin Yaşlılık Dönemi Görüşlerine İlişkin Bir Araştırma. 38. *ICANAS*, 10, 61.
- Arıkan, R. (2013). *Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Ankara: Nobel Yayınevi. 2. Basım.

- Aslan, M., & Hocaoglu, Ç. (2017). Yaşlanma ve Yaşlanma Dönemiyle İlişkili Psikiyatrik Sorunlar. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 53-62.
- Ateş, U., (2015). *Çalışan Emekliler İle Çalışmayan Emeklilerin Depresyon Düzeyinin İncelenmesi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Beykent Üniversitesi.
- Aysan, A. (2017). *Türkiye’de Yaşlıların Yaşam Memnuniyeti ve Refah Algıları* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Avcı, E., (2011), *Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi ve Bireysel Emeklilik Şirketlerinin Etkinliği*, İstanbul, Beta Yayınları. 2. baskı
- Azak, A., Karamanoğlu, A.Y., Sert, H., Çetinkaya, B., Çınar, İ.Ö. ve Kartal, A.(2001). Huzurevinde Yaşayan Yaşlıların Yaşam Kalitelerinin Değerlendirilmesi. Hemşirelik Forumu, 55-59.
- Bal, H. (2016). Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri (Uygulamalı- Örnekli). İstanbul: Sentez Yayınları.
- Baltes, Paul B., Margret M. Baltes : “Psychological Perspectives on Successful Aging: The Model of Selective Optimization with Compensation”, Successful Aging: Perspectives from The Behavioral Sciences, Ed. by Paul B. Baltes, Margret M. Baltes, Cambridge University Press, 1993, pp. 1-34.
- Baş, F., (2021). *Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Yaşlılık Algıları Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Örneği*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Başar, M. A., & Ulutaş, M. (2015). The views and expectations of academicians about retirement / Akademik personelin emeklilikleriyle ilgili görüş ve beklentileri. *Eğitimde Kuram Ve Uygulama*, 11(1), 125-148. <https://doi.org/10.17244/eku.96396>
- Baybora, D. (2010). Çalışma Yaşamında Yaş Ayrımcılığı ve Amerika Birleşik Devletleri’nde Yaş Ayrımcılığı Düzenlemesi Üzerine. *Çalışma Ve Toplum*, 1(24), 1-30.
- Bedir Erişti, S.D. (2013). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. İçinde: Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Editör: Kurt, A.A. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2750, s:1-17.
- Birinci (2018). *Y Kuşağındaki Üniversite Öğrencilerinin Yaşlılığa İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi: Anadolu Üniversitesi Örneği* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Yalova Üniversitesi.
- Bostan, H., & Sertkaya Doğan, Ö. (2019). Türkiye’nin Demografik Dönüşümü ve Nüfus Projeksiyonlarına Göre Fırsatlar. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 24(41), 61-90. <https://doi.org/10.17295/ataunidcd.535018>.
- Bulut, M. (2019). Emeklilikte Yaşa Takılma Sorununun Ekonomik Gerekçeler ve “Hak” Kavramı İle Ele Alınması ve Değerlendirilmesi. *İş Ve Hayat*, 5(9), 162-169.
- Buz S, (2015). Yaşlı Bireylere Yönelik Yaş Ayrımcılığı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14, 53, 268- 78.

- Can, M. (2022). Sosyal Politika Kapsamında Yaşlılara Yönelik Uygulamalar: Almanya Örneği. *Uluslararası Sosyal Bilimlerde Yenilikçi Yaklaşımlar Dergisi*, 6(3), 336-356.
- Can, Y., & Eyidiker, U. (2019). Bireysel Emeklilik Sisteminde Otomatik Katılımın Türkiye’de Gelişiminin İzlenmesi. *Finans Ekonomi Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(4), 626-642. <https://doi.org/10.29106/fesa.647987>
- Canatan, A. (2016). Yaşlılıkta Sosyal İlişkiler ve Kuşaklararası Etkileşim. Harun Ceylan (Ed.), *Yaşlılık Sosyolojisi*, (ss. 139-156). Ankara: Nobel Yayıncılık,.
- Cangöz, B., Kutsal, F., Erdil, F., Rakıcıoğlu, N., Baydar, T., Hersek, N., & Testik, M. (2014). Yeni Başlangıçlara Hazır mıyız Bir Üniversitenin 60 Yaş Üzeri Akademik ve İdari Personelinin Emeklilik ile İlgili Algı ve Görüşleri Betimsel Bir Araştırma. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 23(2), 39-49.
- Ceylan, H. (2025). Çalışma Hayatında Yaşlılar. İlim Kültür Eğitim Vakfı, *Dezavantajlı Çalışanlar*, İçinde. Araştırma Raporları:21. (S. 96-112). İLKE Vakfı. E-ISBN: 978-625-7684-41-5. <http://dx.doi.org/10.26414/ar%EF%BB%BF13>
- Ceylan, H. (2016). Yaşlılık Sosyolojisi. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Ceylan, H., (2015). Yaşlılık ve Refah Devleti: İstanbul, Açılım Kitap.
- Ceylan, H. (2015). Modern Hayat ve Yaşlılık. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Ceylan, H., Ayar, M. ve Günel, Z. (2015). Küresel ve yerel perspektiften yaşlılara yönelik sosyal politikalar ve uygulamalar, Şentürk, M. ve Ceylan, H. (Ed.), *İstanbul’da Yaşlanmak İstanbul’da Yaşlıların Mevcut Durum Araştırması* içinde (ss. 61-106). İstanbul: Açılım Kitap.
- Creswell, J., W., (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. (Çeviri Editörleri: Bütün, M., Demir, S., B..) Ankara: Siyasal Kitabevi 3. Bsk.
- Çakır, Ö., (2011). Emekliliğin Psiko-sosyal Boyutu, Türkiye Emekliler Derneği, Ankara.
- Çakır, Ö., Aksaraylı, M., Kart, N. M., Türk, M., (2013). Türkiye’de Emeklilerin Yaşam Kalitesini Geliştirmede Öncelikli Faktörlerin Belirlenerek Stratejik Plan Oluşturulması, TÜBİTAK Proje No: 111K104,
- Çetin, S. (2019). Ellibeş Yaş ve Üzeri Bireylerin Emeklilik Algısı ve Emekliliğe Uyum Süreçlerinin İncelenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 12(1), 20-31.
- Çetin, S., (2019). *Yaşlılarda Yaşam Kalitesi ve Yaşlılık Algısında Sosyal Hizmetin Rolü: Ankara Örneği*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Çoban, H., (2024). *Hemşirelerin Emekliliğe İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Düzce Üniversitesi.
- Çubukcu, A. T., & Çiçek, A. (2023). Yaş Altmış İş Bitmemiş: Yaşlılık. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 7(2), 491-503.

- Çuhadar, S. G. ve Lordoğlu, K. (2016). “Demografik Dönüşüm Sürecinde Türkiye’de Yaşlanma Ve Sorunlar”, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (54), 63-80.
- Dağlı Y (2018). *Orta Yaş ve Yaşlı Bireylerin Yaşlılık Dönemine ilişkin Algılarının ve Yaşam Boyu Öğrenme ihtiyaçlarının Değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Ankara Üniversitesi.
- Danış, M. Z. (2007). Sosyal Hizmet Mesleği ve Disiplininde Sosyal Politikanın Yeri ve Önemi. *Toplum Ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 51-64.
- Danış, M.Z. (2015), *Kurumlarda Kalan Yaşlıların Yaşam Kalitesi ve Bunu Etkileyen Faktörler (Ankara Örneğinde Bir Alan Araştırması)*, İstanbul: Nar Yayınevi.
- Demirbilek, S. (2007). Yaşlılık ve Emeklilik İlişkisinin Sosyolojik Boyutu, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 10/1-2, 131-146.
- Demir Erbil, D. (2022). *Yaşlıların Aktif Yaşlanma Düzeylerini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Denk, N. (2009). *Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Antropolojik İncelemesi ve Emeklilik Sorunları Üzerine Bir Soru Uygulaması*, [Doktora Tezi]. Yeditepe Üniversitesi.
- DPT. (2007). Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı. Yayın No DPT: 2741, Ankara: DPT Yayını
- Durusoy Öztepe, N., & Kamber Kıvcı, A. (2019). Fırsat mı Kriz mi? Mavi Yakalı Çalışanların Emekliliğe Yönelik Beklentileri Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 9(2), 319-334. <https://doi.org/10.32331/sgd.658684>
- Durmaz, S., H., (2023). *Emekliliğin Yaşlılık Üzerindeki Sosyolojik Etkisi*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Davis NC, Friedrich D. Age stereotypes in middle-aged through old-old adults. *Int J Aging Hum Dev*. 2010;70(3):199-212. doi: 10.2190/AG.70.3.b. PMID: 20503805.
- Duyan, V. (2012). Sosyal Hizmet Temelleri Yaklaşımları Müdahale Yöntemleri. Ankara:, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayın No:20. 2. Baskı.
- Elvira-Zorzo, M. N., Álvarez, M. L. V., & Lorenzo, M. (2025). Attitudes Toward Aging: A Sustainability Psychology Perspective on the Perceptions of Undergraduate Students. *Sustainability*, 17(1), 88. <https://doi.org/10.3390/su17010088>
- Emiroğlu, V, (1995). Yaşlılık ve Yaşlının Sosyal Uyum, Ankara: Şafak Matbaacılık Ltd. Şti.
- Erdoğan, S. (2014). Sosyal Politikada Değişim ve Sosyal Güvenlik Reformu. *Mülkiye Dergisi*, 30(252), 211-236.
- Erdoğan, F. (2022). Bir Kamu Politikası Olarak Sosyal Güvenlik Temelinde Emeklilik. *İşletme Ekonomi Ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 377-396. <https://doi.org/10.33416/baybem.1123416>

- Erol, S. (2011). Yaşlılık Sigortası ve Emeklilik Yaşı Tartışması, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 39-64.
- Erol, S. İ. (2016). Küresel Bir Sorun Olarak Demografik Dönüşüm: Nedenleri, Etkileri ve Alınması Gereken Önlemler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* (37), 75-123.
- Faílde Garrido, J. M., Dapía Conde, M. D., Vázquez Vázquez, M. A., Ruíz Soriano, L., & Vázquez Rodríguez, L. (2020). The perspective of different age groups regarding old age and aging in highly aged contexts. *The Social Science Journal*, 58(1), 77–90. <https://doi.org/10.1016/j.sosci.2019.03.001>
- Gökbayrak Ş. (2010), *Refah Devletinin Dönüşümü ve Özel Emeklilik Programları*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Gökçe-Kutsal, Y. (2017). “Editörden”, *Türk Geriatri Dergisi* İnternet Sitesi, Bağlı Olduğu Adres: http://geriatri.dergisi.org/pdf/pdf_TJG_161.pdf
- Göktaş, H., (2019). *Ankara İlinde Yaşayan 45 Yaş ve Üzeri Kişilerin Yaşlılık beklenti ve Algılarının Sosyo-Demografik Özellikler İtibariyle İncelenmesi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Günay, G. (2006). *Bireylerin Kişi ve Aile Olarak Emekliliğe Hazırlanmalarına İlişkin Plan Yapma Durumlarının İncelenmesi* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Güneş, H. (2015). *Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Yönelik Tutum ve Davranışları: Karabük İlinde Bir Alan Araştırması*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Karabük Üniversitesi.
- Güler, Ç. (1998). Yaşlılıkta Tanımlar ve Yaşlılık Üzerine Söylenenler. *Türk Geriatri Dergisi*, 1(2), 105.
- Gürses, İ., Kılavuz, M. A. (2011) Erikson’un Psiko-Sosyal Gelişim Dönemleri Teorisi Açısından Kuşaklararası Din Eğitimi Ve İletişiminin Önemi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20/2, 153-166.
- İçli, G. (2004). Huzurevinde kalan yaşlılar üzerine bir araştırma. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*. 1, (5-24).
- İçli, G. (2016). Sosyal Statü ve Rol Bağlamında Yaşlılık. Harun. Ceylan (Ed.). *Yaşlılık Sosyolojisi* İçinde, (ss. 41-61). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_imm1ctz_custom_11304706/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=db1e69ae-30e6-48c0-bee4-3227f02cf9c6 Erişim Tarihi:15.12.2024
- İğci, H., Y., (2020). *Y Kuşağının Emeklilik Algısının Bir Anket Uygulaması İle Ölçümü* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- İletmiş, T., (2015). *Orta Yaş Grubu Bireylerin Yaşlılık Dönemlerine İlişkin Beklentileri* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.

- Kabatas, Y., & Gülay, A. (2022). Devlet Katkısı Uygulamasının Türkiye Bireysel Emeklilik Sistemi Üzerindeki Etkisi. *Öneri Dergisi*, 17(58), 492-515. <https://doi.org/10.14783/maruoneri.1103122>
- Kalaycıoğlu, S. (2016). Yaşlılıkla Baş Etme ve Dirençlilik Stratejileri. Harun Ceylan (Ed.). *Yaşlılık Sosyolojisi* içinde (ss. 157-167). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kalınkara, V. (2014). *Temel Gerontoloji: Yaşlılık Bilimi*. Nobel Akademik. 2. Bsk.
- Kalınkara, V. (2016). Nüfus Yaşlanması ve Toplumsal Boyutları. Harun Ceylan (Ed.). *Yaşlılık Sosyolojisi* içinde (ss. 21-40). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kaptan, G. (2016). Yaşlanma ve Yaşlılıkla İlgili Tanımlamalar. G. Kaptan (Ed). *Geriatrye Çok Yönlü Bakış* içinde (ss. 1-14). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi
- Karaağaç, G., Bayık Temel, A., & Yıldırım, J. G. (2019). Gençlerin Yaşlılığa İlişkin Algıları, Tutumları ve Bakış Açılarının İncelenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 12(1), 32-41.
- Karakaş SA, Durmaz H. Yaşlılık Dönemi Psikolojik Özellikleri ve Moral. *Kocatepe Tıp Dergisi*. 2017;18(1): 32-36.
- Karakuş, B. (2018). Türkiye'de Yaşlılara Yönelik Hizmetler, Kurumsal Yaşlı Bakımında İllerin Durumu. İstanbul: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kaya İnal, B. (2023). *18-65 Yaş Bireylerin Yaşlılık ve Yaşlanmaya İlişkin Tutumları ve Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi* [Tıpta Uzmanlık Tezi], Sağlık Bilimleri Üniversitesi İstanbul.
- Kaya, V., & Yalçınkaya, Ö. (2014). Nüfus Ekonomik Büyüme Kaynağı Olabilir Mi?: “En Az Üç Çocuk” Politikasına Tarihsel Bir Bakış. *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 28(1), 165-198. <https://doi.org/10.16951/iibd.20001>
- Koç, M., (2002). Gelişim Psikolojisi Açısından Yaşlılık Döneminde Ruhsal Gelişim, *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 287-304.
- Konak, A., Çiğdem, Y. (2005). Yaşlılık Olgusu: Sivas Huzurevi Örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1): 23-63.
- Korkut, G., & Uysal, M. T. (2017). Gençlerin ve Yaşlıların Yaşlılık Sürecine İlişkin Görüşleri: Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Journal Of Awareness*, 2(Special 1), 565-584.
- Kökalan Çımrın, F., & Durdu, Z. (2015). Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Dönüşümü ve Bireysel Emeklilik Sistemi. *Hak İş Uluslararası Emek Ve Toplum Dergisi*, 4(8), 60-75.
- Köktürk Dalcalı, B., & Özyürek, A. (2019). Yaşlı Bakım Bölümü Öğrencilerinin Kişisel Değer Tercihlerine Göre Yaşlıya Yönelik Tutumları. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 12(1), 1-7.

- Kul Parlak, N. (2017). Emeklilik Sistemlerinin Reformu ve Geleceği: Güney Avrupa ve Türkiye. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* (71), 65-98.
- Kulaoğlu, S., (2021). *İleri Yetişkinlerin Yaş Ayrımcılığına ve Yaşlılara Yönelik Algısı (Kastamonu Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Sakarya Üniversitesi.
- Kurnaz, Z., (2016). Yaşlılıkta Çalışma Yaşamı ve Sosyal Dışlanma. Ed. Kalınkara.V. içinde, Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler 2 (387-399).
- Kurt, İ., (2014). *Yetişkin Psikolojisi*, Ankara: Akçağ yayınları. 2.
- Kurtkapan, H. (2019). Türkiye’de Demografik Dönüşümün Sosyal Yansımaları ve Yaşlılık. *Sosyal Güvençe*(15), 27-46. <https://doi.org/10.21441/sosyalguvence.597571>
- Kutsal, Y.G. (2005). Yaşlanan Dünya ve İnsan. SB Dialog T.C. Sağlık Bakanlığı Yayın Organı, Yıl:1, Sayı:11, 24-27.
- Lee, R. (2003). “The Demographic Transition: Three Countries of Fundamental Change”, *Journal of Economic Perspectives*, 17 (4), 167-190.
- Levy BR, Slade MD, Kunkel SR, Kasl SV. Longevity increased by positive self-perceptions of aging. *J Pers Soc Psychol.* 2002 Aug;83(2):261-70. doi: <https://doi.org/10.1037//0022-3514.83.2.261> PMID: 12150226.
- Lindemann, K., & Unt, M. (2016). Trapped in "involuntary" work in the late career? Retirement expectations versus the "desire to retire" in Estonia. *Studies of Transition States and Societies*, 8(3), 60-77.
- Mavili, A. (2015). Yaşlılık, Yaşlanma ve Sosyal Hizmet. Harun Ceylan (Ed.). *Modern Hayat ve Yaşlılık* içinde (s. 1-23). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Maçkan, A. Ç. (2013). *Yaşlılık Döneminde Problem Çözme Becerileri ve Esnekliğin Evlilik Uyumuna Etkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Mevzuat, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5510.pdf> Erişim Tarihi: 10.12.2024
- Millan, C., & Thayer, C. (2022). Planning for a Successful Retirement, For People of All Ages. AARP Research. <https://doi.org/10.26419/res.00547.001>.
- Murakami, İ., Çoban, M., Baş, A. M., Yücel, G., vd. (2018). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Yaşlıya ve Yaşlılığa Bakış Açısı: Türkiye ve Japonya Karşılaştırması. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 11(2), 16-23.
- Müftüler, H. G. (2018). Yaşlılar açısından yaşlılık gerçeği. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 93-129.
- OECD, (2023). Pensions at a Glance OECD and G20 Indicators 2023.
- OECD, (2019). Pensions at a Glance 2019

- Onat, Ü. (2002). Sosyal politikalar açısından yaşlılık. Gökçe-Kutsal, Y. (Ed)., Geriatri 2002. Sempozyumu Bildirileri, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Geriatrik bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını. 266-276.
- Onur, B., (2004). *Gelişim Psikolojisi*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Öçal, M., & Boyacıoğlu, N. (2018). Sosyal Güvenlik Hizmetlerinin Finansman Yöntemleri: Türkiye’de ve Dünyada Sosyal Güvenliğin Finansmanına Kısa Bir Bakış - Financing Methods of Social Security Services: Social Security Financing In The World And Turkey A Brief Overview. Mehmet Akif Ersoy University Journal of Social Sciences Institute, 10(26), 910-923. <https://doi.org/10.20875/makusobed.477514>
- Örnek, T. Bayraktar, . ve Özmen, E., (1992). *Geriatrik Psikiyatri*, İzmir: Saray Tıp Kitapevleri.
- Öz, F. (2002). Yaşamın Son Evresi: Yaşlılık Psikososyal Açıdan Gözden Geçirme. *Kriz Dergisi*, 10(2), 17-28. https://doi.org/10.1501/Kriz_0000000185
- Özben, Ş., (2008). Yaşlılıkta Gelişimsel Görevler. Ersanlı, K., Kalkan, M., (Ed.). *Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açıdan Yaşlılık* içinde (97-120) Ankara: Pegem Akademi.
- Özen Çöl, S., & Özbek, Ç. (2017). Çalışma Yaşamında Yaşlılık: Yaşlı Çalışanlar ve İnsan Kaynakları Uygulamaları. *Çalışma Ve Toplum*, 2(53), 547-572.
- Özmete, Prof.Dr.Emine. 2016. Türkiye İçin Yaşlı Bakım Modeli Raporu. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal İçerme Politikaları Alanında Kurumsal Kapasitenin artırılması Projesi. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Öztürk, M. S. ve Hazer, O. (2017). Emeklilikte Finansal Tatmin ve Yaşam Tatmini, *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 8 (26), 203-219.
- Puiu S, Udriştioiu MT and Zăvăleanu M (2025) A multivariate analysis of the impact of knowledge and relationships on perceptions about aging among generation Z—a starting point for public health strategies. *Front. Public Health*. 13:1522078. doi: 10.3389/fpubh.2025.1522078.
- Rowe, J. W. ve Kahn, R. L. (1997). Successful aging. *The Gerontologist*, 37 (4), 433-440.
- Sun, Q., Lou, V. W., Dai, A., To, C., & Wong, S. Y. (2018). The Effectiveness of the Young–Old Link and Growth Intergenerational Program in Reducing Age Stereotypes. *Research on Social Work Practice*, 29(5), 519-528. <https://doi.org/10.1177/1049731518767319>
- Sarıkaynak, H. E., Arpacı, F. (2024). Yaşlılık Algısını Şekillendiren Etmenler: Eğitim, Medya ve Politika. *I. Ulusal Sağlık Bilimleri Öğrenci Kongresi & UNİKOP II. Öğrenci Kalite Buluşması (SBEOK 2024)*, 283-289.
- SGK; <https://www.sgk.gov.tr/Hakimizda/Index/c4953319-ea98-439f-89e0-4b1cdddbed55/> Erişim Tarihi: 11.12.2024
- Şahin, J., (2006). *Emekliler ve Sorunları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma Şanlıurfa Örneği* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Fırat Üniversitesi.

- Şahin, H., & Selvitopu, A. (2012). Öğretmenlerin Emeklilik Dönemine ve Emekliliğe Hazırlık Eğitimine İlişkin Görüşleri. *İlköğretim Online*, 11(4), 1053-1065.
- Shaw, R., & Langman, M. (2017). *Perceptions of Being Old and the Ageing Process*. *Ageing International*, 42(1), 115–135. <https://doi.org/10.1007/s12126-017-9279-5>
- Şeker, A., (2015). *101 Soruda Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetler*. Ankara: SABEV yayınları.
- Şen, Y. F. (2015). Emeklilik Döneminde Yaşanan Sorunlara Yönelik Bir Çözüm Önerisi: İkinci İşe Hazırlık Eğitimi ve Emeklilik Kulüpleri. *Ekev Akademi Dergisi* (64), 313-334.
- Şimşek, A., & Büyükkıdık, S. (2016). Emekli Öğretmenlerin Yaşam Doyumlarının İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 4(6), 19-41.
- Tansel, A. (2012). 2050'ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim: İşgücü Piyasasına Bakış. Kasım 2012, Tüsiad.
- Telatar T.G. ve Özcebe H. “Yaşlı Nüfus ve Yaşam Kalitelerinin Yükseltilmesi”, *Türk Geriatri Dergisi*, 7 (3), (2004), s. 162-165.
- Terzioğlu, G., Güven, S., Hazer, O., Öztop, H., Şener, A. Yaşlılıkta Sosyal ve Ekonomik Yaşam, içinde *Yaşlılık Gerçeği* Ankara: H.Ü. Geriatrik Bilimler Araştırma Merkezi Yayını, 2004: 115-130. SÜRELİ YAYIN
- Tetik FR, Kütmeç Yılmaz C. Yetişkin Bireylerin Yaşlanma İle İlgili Beklentileri ile Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumları Arasındaki İlişki. *TJFMPC*. 2022;16(4):830-4.
- Tufan, İ. (2004). Geronto-Sosyoloji. *Toplum Ve Sosyal Hizmet*, 15(1), 75-84.
- Tufan, İ. (2016). *Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık ve Yaşlanma*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. Geliştirilmiş. 2. Bsk.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. 12. Kalkınma Planı (2024-2028).
- TÜİK, (2024). Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistiklerle Yaşlılar, 2023, S.53710, Yayın: 27.03.2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Yasli-lar-2023-53710#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&text=Ya%C5%9F%C4%B1%20n%C3%BCfus%20olarak%20kabul%20edilen,10%2C2'ye%20y%C3%BCKseldi>. Erişim Tarihi: 15.12.2024
- TÜİK, (2024). Türkiye İstatistik Kurumu, Hayat Tabloları, 2021-2023, S. 53678, Yayın: 18.09.2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hayat-Tablolari-2021-2023-53678> Erişim Tarihi: 15.12.2024
- TÜİK, (2024). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2023, S. 49684, Yayın: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2023-49684> Erişim Tarihi: 15.12.2024
- TÜİK, (2024). Türkiye İstatistik Kurumu, Nüfus Projeksiyonları, 2023-2100, S. 53699, Yayın: 30.06.2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Nufus-Projeksiyonlari-2023-2100-53699> Erişim Tarihi: 15.12.2024

- Uyanık, Y. (2017). Yaşlılık, Yaşlanan Nüfus ve Sosyal Politika. *İş Ve Hayat*, 3(5), 67-100
- Uysal İ., İ., Durmaz K, Alı F., M., Erbaş F, Zeki Ş, Başpınar T, Çiftçi S., B., Şahin S, Bilen E.,E, Salhab M. Farklı Gözlerden Yaşlıya ve Yaşlanmaya Bakış. *Genel Tıp Dergisi* 2016;26 (EK-1):20-3.
- Ünalın, P. C. (2012). Aktif yaşlanma: Bilişsel ve sosyal boyut. *The Journal of Turkish Family Physician*, 3(1), 13-17.
- WHO, Active Ageing, “A Policy Framework”, WHO/NMH/NPH/02.8, Second UN World Assembly on Ageing, Madrid, Spain - April 2002
- Yıldırım, Ş., Şahin, F., (2015). Yaşlılık ve Sosyal hizmet. Harun Ceylan (Ed.). *Yaşlılık Sosyolojisi* içinde (ss. 55-97). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yıldırım, A., Şimşek, H., (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık 5. Bsk.
- Yıldırım, N., Yıldırım, K. (2008). *Sosyal Hizmete Giriş*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık. 1. Bsk.
- Yıldırım, Y., Z. (2021). *Emeklilik Sonrası Toplumsal Hayata Uyum Sorunları* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Yerli, G. (2017). Yaşlılık Dönemi Özellikleri ve Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(52), 1278-1287.
- Yüceşahin, M. M. (2011). Küresel Bir Süreç Olarak Demografik Dönüşüm: Mekânsal Bir Değerlendirme. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9(1), 11-28. https://doi.org/10.1501/Cogbil_0000000115
- Wilson, C. (2014). Interview techniques for UX practitioners: A user-centered design method. London: Elsevier.
- World Health Organization (DSÖ). (2002). “Active Ageing: A Policy Framework”, World Health Organization, <https://apps.who.int/iris/handle/10665/67215>
- Zastrow, C. (2013). *Sosyal Hizmete Giriş*. (D. B. Çitçi, Çev.) Ankara: Nika Yayınevi.
- Zastrow, C. ve Kırst-Ashman K. K. (2015). İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre II: Yetişkinlik ve Yaşlılık, Çev. S. Erdem Türközü ve Büşra Alparslan, Ankara, Nika Yayınevi.

EKLER

EK 1: ETİK KURUL KARARI

PROTOKOL NO: 2023/169

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURULLAR KOORDİNATÖRLÜĞÜ

ARAŞTIRMA BAŞLIĞI	Yetişkin Bireylerde Yaşlılık Algısı ve Emekliliğe İlişkin Beklentileri : Bolu İli Örneği
ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	1-Yüksek Lisans Tez Çalışması 2-Nitel Araştırma
ARAŞTIRMACILAR	1- Sorumlu Araştırmacı : Alperen YILDIRIM 2- Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Recep ÇELİK
ETİK KURUL TÜRÜ	SOSYAL ve BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
KARAR	Etik Onay Verilmesine Karar Verildi.

TARİH
07/12/2023

Prof. Dr. İsa KARAMAN
ETİK KURULLAR KOORDİNATÖRÜ

Prof. Dr. Dilek ÖZMEN
Üye

Prof.Dr. Elif YÜKSEL OKTAY
Üye

EK 2: AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Araştırmanın Adı: Yetişkin Bireylerde Yaşlılık Algısı ve Emekliliğe İlişkin Beklentileri: Bolu İli Örneği

Giriş:

Değerli Katılımcı,

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi kapsamında yukarıda adı yazılı araştırmaya davet edilmiş bulunmaktasınız. Onay verdiğiniz takdirde sizinle bu araştırmaya yönelik görüşme yapılacaktır. Kabul etmeden önce, araştırmanın ne amaçla yapılmak istendiğini anlamanız ve kararınızı bu bilgilendirme çerçevesinde özgürce vermeniz gerekmektedir. Aşağıdaki bilgileri lütfen dikkatlice okuyunuz, sorularınız olursa sorunuz ve açık yanıtlar isteyiniz.

Bilgilendirme:

Çalışmanın Amacı: Bu çalışmada tespit edilmesi amaçlanan durum, bireylerin yaşlılık algısını inceleyerek emeklilik sonrası yaşantılarında sosyal politikalardan ne tür beklentileri olduğunu sosyal hizmet perspektifinden değerlendirmek ve ilgili disiplinlere veri sunmaktır.

Katılım Koşulları: 30-45 yaş aralığında olmak ve özel sektörde hizmet vermek.

Uygulama: Araştırmaya 30-45 yaş aralığında özel sektörde çalışan 15 gönüllü bireyin katılımı planlanmaktadır. Görüşme önceden hazırlanmış açık uçlu sorular üzerinden ilerleyecektir. Görüşme süresi yaklaşık 30 dakika olarak planlanmıştır. Bu süre görüşmenin dinamğine göre farklılık gösterebilir.

Güvence: Bu araştırmaya katılmayı onaylamanız yalnızca sizin takdirinizdedir. Araştırmaya onay vermeyebilir veya reddedebilirsiniz. Araştırmadaki bulgular anonim olarak kullanılacak ve bilimsel veri haline gelecektir. Araştırmanın yarıda kalması halinde bu veriler işleme alınmayacak ve veriler kullanıldıktan sonra geri çekilmeniz mümkün olmayacaktır. Araştırma yayınlandığında sizden edinilmiş olan bilgiler gizli tutulacaktır.

Onay

Yukarıda bahsi geçen araştırmaya dair bilgilendirmeyi okudum/dinledim. Aklıma takılan soruları sordum ve tatmin edici cevaplar aldım ve gerekli detayları anladım. Araştırmaya katılmayı, elde edilecek bilgilerin gizlilik kurallarına uyularak bilimsel veri olarak kullanılmasını hiçbir baskı altında kalmadan özgür iradem ile onaylıyorum.

Katılımcının

Adı Soyadı:

Araştırmacının

Adı Soyadı: Alperen YILDIRIM

İmza ve Tarih:

İmza ve Tarih:

EK 3: GÖRÜŞME FORMU

Sosyo –Demografik ve Kişisel Bilgiler

1. Yaş:
2. Cinsiyet:
3. Eğitim:
4. Medeni durum:
5. Meslek /Yapılan İş:
6. Çocuk sahipliği:
7. Gelir:

Yaşlılığa Dair Algı ve Düşünceler

1. Yaşlılığı nasıl tanımlarsınız?
2. Çevrenizde ve Sosyal yaşamda yaşlıların konumuna dair gözlemlerinizi nelerdir?
3. Yaş almak/yaşlanmak sizin için neler ifade etmektedir?
4. Kendi yaşlanma sürecinize dair düşüncelerinizi nelerdir?

Emeklilik ve Emekliliğe Dair Düşünceler

1. Emeklilik kavramı sizin için neler ifade etmektedir?
2. Çevrenizde ki emekli bireylerin yaşam olanaklarını nasıl değerlendirirsiniz?
3. Emeklilikte nasıl bir yaşam planlamaktasınız?
4. Günümüz emeklilik koşullarını hangi yönleri ile yeterli/yetersiz bulmaktasınız?
5. Emekli maaşı dışında gelir kaynağınız bulunmakta mıdır?
6. Emeklilikten sonra çalışmanın gerekçeleri neler olabilir?
7. Emeklilik sonrası sosyal konumunuzu nasıl ön görmektesiniz?
8. Emekli olmayı neden isterdiniz/istemezsiniz?

Emekliliğe Dair Beklentiler

1. Sizce Emeklilik devlet politikaları açısından neler sunmalıdır?
2. Emeklilik sonrasında ki süreç için bireysel olarak aldığınız tedbirler bulunmakta mıdır?
3. Bireysel emeklilik hakkında neler düşünüyorsunuz?

Emeklilik Sonrası Sosyal Konuma Dair Ön Görüler

1. Emeklilik sonrasında kendinize ne şekilde vakit ayırmayı düşünürsünüz?
2. Emekli olmanız durumunda hangi sosyal olanaklarınızın kısıtlanacağını düşünürsünüz?
3. Emekli olmanız durumunda özel sağlık kuruluşlarını tercih etme tutumunuzun ne yönde olacağına dair ön görüşünüz nedir?

ÖZGEÇMİŞ

İlk ve orta öğretimini Bolu’da tamamladı. 2021 yılında Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet bölümünden mezun oldu. Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet yüksek lisans programında yüksek lisans yapmaktadır.

YAYIN VE ESERLER

Yıldırım, A. (2024). Yaşlı Yalnızlığı ve Sosyal Belediyecilik, *Anadolu 14. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri Kitabı*, s.106.